דברי חכמים כדרבנות וכמשמרות נטועים בעלי אספות נתנו מרעה אחד: ויתר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה אין קץ ולהג הרבה יגעת בשר: (קהלת י"ב פסוק י"א י"ב)

ספר

דברי קהלת

המקהיל דברי
כל המחברים בספריהם למיניהם.
שערי הספרים. הקדמות. הסכמות.
ומתוך הספר העתק תוכן כל דברים
נמרצים. ספורים שונים. וכל פנינים.

גם העתק תוכן כל דברי המעתיקים. המגיהים.
המחוקקים. גם מקומות ושנות הדפסת כל ספר.
סובב הולך לפי סדר שנות תוצאותיהן.

נעתק ונסדר מאתי אשר ליב בריסק מו"ל ס' חלקת מחוקק

חוברת א' מתחלת משנת רמ"ץ

(וחלוקה לד' מחברות קטנות)

ירושלם

שנת תרס"ה לפ"ק

תחת ממשלת מלכנו האדיר גאון שולטאן עבד אל חמיד כ"אן יר"ה.

בדפוס המשוכלל של הר' שמואל הלוי צוקערמאן הי"ו.

ופתחו שעריך תמיד יומם ולילה (ישעי' ס' י"א)

רְאֵה זֶה מָצָאתִי אָמְרָה קֹהֶלֶת

סימן	ספר	דפוס	שנת
1)	ספר העקרים.	שונצין.	רמ"ו.
2)	אבן בחן.	נאפולי.	רמ"ט.
3)	ספר המצות.	קושטנטינא.	ר"ע.
4)	מהלך שבילי הדעת.	הגנו.	רע"ט.
5)	המנהיג.	קושטנטינא.	"
6)	ספר התרומה.	ויניציאה.	רפ"ג.
7)	מחברות עמנוא'.	קושטנטינא.	רצ"ה.
8)	ספר החסידים.	בולונייא.	רצ"ח.
9)	ספר הישר.	ויניציאה.	ש"ד.
10)	שערי תשובה.	"	"
11)	אבן בחן.	"	ש"ו.
12)	אגור.	"	"
13)	באר מים חיים.	שלוניקי.	"
14)	בחיי.	ויניציאה.	"
15)	מבחר הפנינים.	"	"
16)	משל הקדמוני.	"	"
17)	דרשות התורה.	"	ש"ז.
18)	כוזרי.	"	"

לא תסיג גבול

הקדמת המחבר

דִּבְרֵי קֹהֶלֶת לְבֶן דָּוִד מְחַבֵּר בִּירוּשָׁלָיִם.

אני קהלת הייתי מחבר על ישראל בירושלים, ונתתי את לבי לדרוש ולתור, לא תוסיף ולא תגרע ולא תסור, בינותי בספרים, ראיתי השערים, הקדמות כל הדברים, דברי המחברים, המעתיקים, המגיהים, המחוקקים, והנה כולם כאחד טובים, ישרים, נכוחים, כי הלא, תוך הספר איך שיהיה, בההקדמה יעמול מחברו, ליפות לשונו, לדבר צחות, לשוח נכוחות, לגלות מצפוני לבבו, כל תעלומי רעיונו, לפני המון הקוראים והמבקרים ספרו, למען יראו ויוכחו מה ראה על ככה ומה הגיע אליהם, קימו וקבלו המחברים עליהם ועל המעתיקים ועל המגיהים ועל כל הנלוים אליהם ולא יעבור להיות עושים הקדמות האלה, אקדמות מלין ושריות שותא, ככתבם וכזמנם בכל ספר וספר:

ובהתבונני על מליצות דבריהם כי נעמו, ועל שיחות המחוקקים כי טוב ינאמו, והפנינים המפוזרים תוך הספרים, ונגינות כל השרים, ראיתי אני כי טוב לקבצם יחד, אל מקום אחד, כתוב זאת זכרון בספר, אחרי רואי פרטי תועלת זה הדבר, כי רבו מלמנות ועצמו מספר, אין לשער גנזי נסתרות, והמון כל אוצרות המליצות, והתבונות, ושפע רב ספורי הקורות, וחשבון הדורות, ויחס ראשי אבות, הכלולות בהעתקה נכבדה כזו, ואשר אקוה כי כל עוד לא תגמר המלאכה, (ולעולם לא תגמר אם אעבוד ככה, בלא סימן ברכה) לא יחדלו הקולות, קול לו, קול אליו, לאמר: הב הב חדשים לבקרים רבה פעולתיך:

ויהי אך רק צעדתי שתים ושלש צעדים, נפתחו לפני כל השערים, ואראה מראות כל הסדרים, ידעתי כי עבודה כזו צריכה הכנה יתירה רבות בשנים, לנסוע ולחקור ולדרוש בבתי ספר, בתי אוצרות הספרים, אשר בערי הממלכות, ואשר בכל עיר ואם בישראל, עשות

הקדמת המחבר

ספרים הרבה אין קץ ויבואו כולם, אחת מהנה לא נעדרה, למען עשות טעם כעיקר, העיקר חסר מן הספ"ר:

שבתי וראיתי תחת השמש, סכום המתים נאמר אלי אמש, אנכי הרואה העולה במעלה הזתים, ואשר לפני פתוחים ספרי מתים, כי ימי שנותינו אנו, אל המלון כי באנו, בהם חמשים שנה ואם בגבורות, מעט ורעים צרות צרורות, ואם אמרתי לבקר ולדרוש בספרי"ם ובעיירות, אספר"ם מחו"ל ירבון למאות ולאלפים. ומי יתן די זהב והכספים, ואם אמרתי אבוא עד כל הספרים הנמצאים, כרגע יעבור ואני בתוך הבאים, אצבור ולא אדע ומה אינע ללא תועלת. הבל הבלים אמר קהלת:

על כן אמרתי ארוצה ויהי מה, כי מי יודע עד מה, אבחרה דרכי להעתיק מאשר לפני בירושלים, למען אגיש לפני הקוראים אחת ושתים, ולפי רוב המנוים, יהיו המחברות קבועים, ועתה עברו עברו בשערים, לקוה את הספרים:

וזה החלי, מאשר השיגה ידי, אחרי יגיעה רבה ועצומה לברר וללבן את הראוי להעתיק לפי סדרי אשר בחרתי, וכל ענין אשר מצאתיו בלתי נצרך להעתיקו תיבת „וכו'" עליו ציינתי, והעתקתי דברי המחברים באותיות גדולות, ודברי המחוקקים באותיות קטנות מאלה, וכאלה, כאשר עיניכם תחזינה מישרים. פי הדובר אליכם המעתיק ומסדר, העושה במלאכה בדפוס ומחבר, בן שלשים ושתים שנה, אשר דברי משלות אתו מי מנה, והמה בכתובים, בשם **משלי בן דוד** נקובים, הלן בבית הקברות, בנקיקים ובמערות, מעתיק המצבות ולכלות הדפסתן משתוקק, כי שם **חלקת מחוקק**.

אשר ליב ב"ר דוד **בריסק** נכד הרה"ג ר' מאיר אניקשטר ז"ל.

דברי קהלת

שנת חמשת אלפים רמ״ו לב״ע

1) # ספר העקרים.

אמר המחוקק בהיות המאמר הנכבד הזה הנקרא ספר העקרים לחכם הגדול רבינו יוסף אלבו ז״ל ספרדי מעיר סוריא״ה אשר בספרד גדול התועלת והפרי לבני אומתינו עד מאד. להיות יגיע לנו ממנו מבחר פרי התורה והחכמה והסכמתם באופן נפלא מהשלמות ובלשון מבואר תקל הבנתו למתחילים בעיון ולאשר יאהבו הקריאה בחלק גדול ממנו: מצורף לזה בהיות לא נתפשט עניינו למרחקי הגולה בבני עמינו להיותו פחות משבעים שנה שנעדר החכם הנזכר ז״ל שחבר הספר הזה: בכן אולם למען יתפשט תועלתו הרב והעצום באומתינו בנפוצות הגולה לזכות בו את הרבים להאיר בו עיניהם ולבם ולכבוד בני עמנו ראינו להקקו באופן שלם מוגה וטוב. ומאשר אין לנו ספק בו שלמאד ישמח בו כל מי שחננו ה׳ ית׳ אהבת מדע וקריאה עם שיתן לפעולתנו זאת תודה: כי בו יתבאר מעלת תורתנו ודתנו ואמתתה ומעלת אומתנו לתורה הזאת ואשר נשיב לבעלי דינינו בזה משאר הדתות ולאפיקורוס וסיעתו ולהראות העמים והשרים מעלת אומתנו ותורתנו כי טובת מראה וטעם היא: עם שישרש בלבנו עקרי הדת באופן יותר שלם מאשר קדם לחכמי תורתנו ואומתנו הקודמים שהם פרי מבחר התורה והחכמה. כי מעלת האיש הזה בתורה ובחכמה גדלה עד מאד כאשר יתבאר למעיינים בזה הספר: ולאשר לא יספיק להם הזמן לעיין בו עיון מה יראו סימני מאמרי הספר הזה וסימני פרקיו ויעודיו גם יראה יקרת המחקרים המפולאים ההם אשר מה מאד תחשק ותכסוף נפש כל אוהב מדע או השכל אל קריאת פנת יקרתם ובפרט לדברי המחבר השלם הזה שהפליג גם המאמר על כל אשר קדמו לפניו מבני אומתנו ונשפה ברירה הוכן לרבים. ואולם לא אעצור בקולמוסי לסבה מהסבות מלאמר זאת להיות האמת עושה דרכו ולמען זכות את הרבים שאמנם כל אחד מבני עמנו שחננו ה׳ יתברך אהבת הקריאה והמדע כפי כחו ראוי לו ומוטל עליו להמציא לידו ולהיות אללו הספר הנכבד הזה. להיותו באולי מהמאמרים היותר אלקיים ותוריים המישרים אל הגלהת נפשותינו ובכלל רבי התועלת לאומתנו שהוברו מזמן חתימת התלמוד עד זמננו זה כאשר יתבאר למעיינים בו. וזה ביעור מה ברלינו בו בזה המקום: היום יום ב׳ כב׳ מרחשון רמ״ו לאלף הששי פה העיר שונצי״ן:

למה שהיתה ההצלחה האנושית נתלת בעיון ובמעשה כמו שבאר הפילוסוף בספר הנפש והיו הדעות האמתיות והמעשים המשובחים אי אפשר שיושגו על נכון מצד השכל האנושי להיות שכל האדם לואה מהשיג הדברים על אמתתם כמו שיבא. חוייב בהכרח שימצא דבר הוא למעלה מהשכל האנושי על ידו יוגבלו המעשים המשובחים ויושכלו הדעות האמתיות בענין שלא יהיה בהם שום ספק כלל וזה לא יהיה אלא בהישרה אלהית וע״כ היה ראוי ומחוייב על כל האדם להכיר הדת האלהית המישרת לזה מזולתה מן הדתות וזה לא יתכן אלא בידיעת העקרים שאי אפשר שתמצא הדת האלהית זולתם והיא היתה כוונת החבור הזה לבאר העקרים ההכרחיים לדת האלהית כמה הם ובעבור זה נקרא שמו ספר העקרים ויחלק להקדמה וד׳ מאמרים:

(א) ההקדמה

דברי ספר העקרים (רמ״ו) קהלת

ההקדמה היא להודיע ההכרח המביא לחבר הספר והחקירות שראוי שיפלו בו דרך כלל ויתבאר בה גודל מעלת החקירה הנופלת בזה הספר ויפרש בה וכו׳:

זה השער לה׳ צדיקים יבואו בו:
אל תבואני רגל גאוה ויד רשעים אל תנידני:
באלקים אהלל דבר בה׳ אהלל דבר:

הקדמת הספר **ידיעת** העקרים והבנת ההתחלות שעליהם דרכי יסודי הדתות בכלל סובבים קלה מאד וקשה מאד. אם קלותה לפי שכל האנשים הנודעים היום בעולם הם בעלי דת ולא יצוייר שיהיה אדם מבעלי הדת או יתיחס אליה אם לא ידע עקרי הדת ההיא או יציירם הבנה ציורית כדי שיאמין בהם כמו שלא יקרא רופא מי שלא ידע התחלות הרפואה ולא מהנדס מי שלא ידע התחלות ההנדסה ידיעה אמיתית או לפחות ידיעה ציורית. ועל כן הוא מבואר שראוי לכל בעל דת שידע עקרי הדת ההיא שהוא מתיחס אליה ידיעה אמיתית כפי מה שיגזור טבע הענין או יבינם הבנה ציורית הבאה בתחלת הענין. ואם קשיה לפי שלא מצינו להמון החכמים שידברו בעקרי הדתות דבור מספיק ולא שיהיו מסכימים בעקרים ולא במספרם אבל נמצאים מתחלפים בהם חילוף רב. וביחוד בעקרי תורת משה שעם שהכל מסכימים בה היותה אלקית הם מתחלפים במספר עקריה חילוף אינו מעט כי יש מי ששם אותם י״ג עקרים ויש מי ששם אותם כ״ו עקרים ויש מי ששם אותם ו׳ עקרים בלבד. ולא אחד בהם שמת לבו לבאר עקרי הדת וכו׳:

ולפי שראיתי אני הצעיר יוסף אלבו היושב פה העיר שוריאה אשר הגיעני הנה המניע הראשון גודל מעלת זה הדרוש ואת יקר תפארת גדולתו ורוב הבלבול והמבוכה אשר נפל למעיינים בו ושכלם צללו במים אדירים ולא העלו בידם דבר שראוי לשום לב עליו כי ביארו העקרים לפי האומד העולה על הרוח בתחלת המחשבה מאין פנות אל מה שראוי לחקור עליו כדי שיתברר הדרוש על אמתתו. נתתי את לבי לחקור על העקרים הכוללים לדת האלהית חקירה מספקת וחברתי הספר הזה וקראתי שמו ספר העקרים לפי שהוא חוקר על עקרי הדתות בכלל ובפרט על עקרי הדת האלהית וכו׳ ולהיות החקירה הזאת גדולת הערך ויקרה מאד ראוי שנתחנן לשם החונן לאדם דעת ותבונה שיחנן אותנו דיעה ובינה והשכל באופן שיהיה בפעולתנו זאת מן הנעימות האלהי אשר הוא דבק בכל הפעולות האלהיות כמאמר וכו׳. ועל כן אני מתחנן לשם שהוא בעל היכולת הגמור והאמת הגמור שיתן לי עוז ותעצומות להשלים כונתי וינחני בדרך אמת וילמדני ארחות יושר כי בו בטחתי ואליו קויתי כמאמר המשורר הדריכני באמתך ולמדני כי אתה אלקי ישעי אותך קויתי כל היום: וזה החלי בעזרת שדי.

(בסופו) ובכאן שמנו אחרית דברינו במה שכוננו הזה הספר. והשבח לאל הנותן עוז ותעצומות אשר עד הנה עזרנו. יתעלה ויתרומם על כל ברכה ותהלה:

בכאן נשלמה הקיקת המאמר הנכבד הזה המקודש אשר בו שמנו השגחה יתירה אל שיהיה שלם בכל פרטי מלאכתו עם שהוגה ודויק על ידי יודעי ספר ומביני מדע דיוק נפלא עד שירוחק בזולתו דיוק כיוצא בו. והיתה השלמתו פה שונצינ״ו אשר במדינת לומברדיא״ה תחת ממשלת האדון האביר דוכו״ם מילאנ״ו

מילאנ"ו יחיהו ה' ית' ויאמצהו. בעשרים ואחד יום לחדש טבת שנת חמשת אלפים ומאתים וששה וארבעים לבריאת עולם: יתברך העוזר ויתרומם על כל ברכה ותהלה אמן סלה ועד:

ואני התלמיד המשרת אשר עשה במלאכת הספר היקר הזה שהוא מהמאמרים אשר עליהם יאמר המסולאים מפז ומתוקים מדבש ונופת צופים אחרי ראותי התעוררות אלקי אשר בנפש מורי ורבותי אשר בזה המקום להרביץ תורה בישראל במה שחקקו בדברי תורתינו בשכבר כתב יושר ודברי חפץ ומצורף להם המאמר הזה הנכבד אמרתי על דרך מליצת השיר כי מציון תצא תורה ודבר ה' משונצינ"ו:

רמ"ט.

2) **אבן בחן** (כסופו) **אמר** המיסד הנני יסדתי בהכרת העולם ובחינתו אבן אבן בוחן פנת יקרתו יריתי ולכן קראתי שם האגרת הזאת אבן בחן כאלו היא אבן סגולתה וטבעה לבחון בה מומי העולם וחסרונותיו חמסיו ובגידותיו. ואני הנני יוסיף להתהלל כי לא מחכמה עמלתי על זה ולא מהיותי ראוי לכיוצא בזה ולא מפני שלום העולם ושלותו כי זה ימים רבים הפך השם לישראל לבקר צלמות ליהודים היתה תוגה ויגון חשך אפלה בכל מושבותם ויתהלכו באשר התהלכו לבכי ולמספד ממורד בית חורון למעלה עקרבים שק ואפר יצע לרבים. גם לא ממעוררים העירוני מבעלי מלאכת השיר כי בעונותינו מרב הצרות זאת המלאכה כבר אבדה ממגורות ותחתתים כתתו העטים לאתים וקשתות מחתות תרטשנה מתו בני הצחות והמליצה וישחו כל בנות השיר והנותר פגול הוא לא ירצה לקרבן אשה לבני העולם כי לא ישורו שירים על לב רע. אבל אמנה עשיתי זה לשתי סבות הראשונה לכבוד אלהי ישראל לקרב לבי לעבודתו בטרם אמות להעיר את נפשי תמיד שיהיו פי ולבי שוים. והשנית לכבוד עשרה שליטים שלטי הגבורים עשרה אנשים ראשי בני המעלה והכבוד הם השבוני בגליל קטלונייא ארץ אשר יי' אלהינו דורש ארץ אשר אויתי למושב לי ואם לא איפה עיני ולבי שם כל הימים בעבור הזכיר שמי בחשן משפטיהם עשיתי לי שירים ושרות בעבור העשרה עשר יריעות משכן יי' כיריעות שלמה עשר אצבעותי היו כגבירים אספרם כסדר העתק מעיר אל עיר להולך מפרובינצה הלוך ונסוע בגליל ההוא יכוננהו עליון גם בכל עיר כפי רוב השנים תרבה הקדימה. ראשונה בושלדון יע' אחד היה אברהם ואין שני להעריכו במעלותיו השגתו לא תסלה בחכמת מצרים ומתו כל בני קדם שר צבא חכמי הדור לכל דבר חכמת בינה ראשון ראשון לו דומיה תהלה החכם השלם הרופא המובהק גדול מרבן שמו יאמר העבד הוא אדני אברהם קשלרי יץ'. והשני היושב על כסא המעלות רם ונשא תפארת חכמים הדר השלמים עמוד המדות והמוסר שלמים לא עממוהו החכם הגדול הרופא המומחה מאשטרי בנדיט יץ'. והשלישי כליל החמודות בכל תהלה מדובר בו נכבדות הוא מרעי אחוזתי הוא יחיד סגולתי יונתי תמתי יונה נחפה בכסף

המעלות

המעלות ותשוקת התהלות באהבת אהבתו יסך לי הנעלה לכל לראש דון יונה קבליר ה'. ומשם גי רוכה המהוללה הרביעי אריה ביער הלבנון כפיר בעדרי צאן קדשים ארי שבחבורה עז כנמר במלחמתה של תורה הגבר הוקם על מרום שבח ותהלה דון טודרוס אילק יץ'. ומשם ברללוגה שקמתי אם בישראל החמישי אופן אחד בארץ ענן הכבוד למטר גשם חכמה ודעת יאמר הוה ארן יושב בשבת הגדולה והכבוד הרמה והנשאה שרש היחס למרת החכמה בן מלאכי קדש האדון הגדול החכם הכולל הנשיא הלוי דון יהודה דילקורטאל יא. הששי מופת הדור אות הימים כליל המעלות עטרת היחס ציץ הדת נזר התורה הארץ האירה מכבודו לאורו ליהודים היתה אורה השר הגדול העומד על בני עמנו לתהלה לשם ולתפארת מדברנא דאומתיה הנשיא הנכבד הרב המובהק דון בונפוש שאלתיאל. השביעי כבוד חכמים לבי החשובים פאר הזמן חמדת ימים חכם חן חן לו חסד יסובבנהו וממתקים חכו שקר החן בערכו לא יותן סגור תחתיו השר הטפסר הנכבד החכם דון בונסיינור גראסיאן יץ'. השמיני כרוב ממשח הסוכך בכנפי מעלותי[ו] כנפות הארץ אנך וספר תורה לתורה ולתעודה אל נחלת הוריו ואל אחוזת אבותיו ישוב קנקן חדש מלא ברכת יי' מאסף לכל המחנות מיני השלמות זוכה לכתרי תורה וגדולה יחדו יהיו תמים על ראשו ואליהם הוא נושא את נפשו ברוך מבנים רך בשנים וטעמו כטעם זקנים הוא אני והוא אחד בגדר שנים בשמות כנגד הטבע מעשה נס גוף אחד בשני מקומות החכם המופלא הנשיא הנשא דון חסדאי קרשקש יץ'. ומשם טראגונה היקרה התשיעי ידיד יי' חמודות הוא חטר גזע החכמה והשלמות נצר משרשי היחס ומעלת האבות נציץ מלוכה גדול ונשוא פנים כלביא ישכן באהלי שם ותהלה לדרוש את יי' יגע ומצא לא היתה מעלה אשר שגבה ממנו החכם הגדול האדון הנכבד הנשא הנעלה דון שמואל בנבונשש יץ'. העשירי הכתם הטוב מזוקק שבעתים ראש השלישים גדול עם אלהים ועם אנשים מקור החכמה והמדע נחל נובע מיני חמודות אשר לא יכזבו מימיו עץ הדעת נטוע בגן הכבוד לא ימיש מעשות פרי לבי עמו נזר אחיו השר הנכבד דון אסטרוק קרשבין. אלה המה השומרים נפשי הלא היא באולרותם לפקדון בארץ וכי יישר בעיני האלהים לקחת נפשי ממני אומר ליי' לא בי היא כי ירצה השם רוחי ונשמתי אליו יאסוף אומר אין עמדי בדבר גבורות מעלותיהם משמחי לב משלי נעשו וברוח קדשם נוססה בי כל נבאם לכבוד העשרה

סימתי

האגרת בחדש העשירי הוא חדש טבת אחר האלף החמישי בן שלש ושמונים שנה אני הוא הדל באלפי אשר ידעו ספר צעיר להיות בעבדי עבדיהם הקטנים מתפלל ליי' אלהי השמים בעד השארית הנמלאה ואם איני כדאי מכה אלהים ומעונה לתהפוכות הזמן בכלל ובפרט שוהג כארי למצוקות זמנו שלו ושל אחרים עת סוכו יחמוס כחמר חוצות אותו ירמוס משא תלאות ובהלות על שכמו יעמוס המשים תפלה תמיד בעד השארית סגלת אמתו גזרה וצימוס

קלונימוס בר' קלונימוס עמ"י עש"ו

אבן בחן הנה נשלם " בו יבחן דרך עולם "
כי הוא מרוב העם נעלם " בהיות לבם בריא אולם "
אני רבי יום טוב צרפתי " בן מורינו רבי פרץ "
שמתי עליו השגחתי " למען יפרץ בארץ "
על יד יוסף אשכנזי " פה נאפולי ההוללה "
בשנת ע'ר'ס' חזק עזי " צור אשר לו הגדולה "
השלמתי בעת צורא " ימים לפני ראש השנה "
כל הוגה בו ישיג אורה " ובימיו ימצא עדנה "

(3 ספר המצות

אמר משה בר שמוא
בר יהודה בן תבון מרמון ספרד.
המאמר הזה הנכבד חברו הרב המובהק המאור הגדול המאיר עיני הגולה מרנא ורבנא משה עבד האלדים בן הרב הנכבד ר' מיימון ז"ל ויסדו ליסוד קיים והעמידו לעמוד חזק לבנות עליו הבנין הטוב הבנוי לתלפיות שהכל פונין אליו הוא חבורו השלם המכונה משנה תורה הכולל משפטי הדת בלשון קצר ובשפה ברורה. וחבר זה בלשון הגרי וכו' וכל זמן שיתעסקו אנשי אמונתנו בתלמוד ובספרים המחוברים עליו יהיה המאמר הזה לעדות נאמנה על יושר דרכיו ואמתת דבריו:

ואני שמעתי שמע ספר זה ונכספה נפשי אליו וחליתי אחד ממשכילי ארצנו ההולך לאלכסנדריא שיבקשהו שם ואם ימצאהו שיחלה בשמי בכתבו פני הנגיד הגדול בן הרב המחבר לצוות אחד מסופרי ארצו לכתבו ולשלחהו אליו. והנגיד הנכבד לגודל מוסרו ומגמרו האהבה הקדומה שלח לו ספרו שיעתיקו ממנו והתנצל אליו כי אילו היה אצלו זולתו מדויק היה שולח אותו אלי. וכהגיע המאמר אלי שמחתי שמחה גדולה ואקראה בו ויהיה בפי כדבש למתוק וחלו פני קצת מאוהבי להעתיקו עם דעתי קוצר ידי בידיעת הלשונות ובשמושיהם ומעוט צחות לשוני ומליצתי עד אין ראוי לקראה מליצה כי אם דבור וחסרון שמושי בחכמת התלמוד: **ואחרי** אשר העתקתיו קודם שהשלמתי לבדוק אותו ולחפש אחריו ואשמע מדבר כי העתיקו הנשיא הנכבד החכם בשתי לשונות בקי ובקי בהם וצח בדבור ובמליצה השר הגדול ר' אברהם הלוי בן חסדאי נר"ו אמרתי בלבי להעביר העתקתי מפני רעותה הטובה ממנה ואין טוב מהיות כל איש מכיר ערכו ומעלתו בחכמה ודעת וידבר כפיהם ויפלא ידו במה שהיא מגעת והאדם מתקנא בחברו לא בידוע ומפורסם במעלה גדולה בכל ענין וגדול ממנו בחכמה ובמנין. ואחר הימים הובאה אלי ההעתקה האחת ההיא ושבחתי עצמי בראותי צחות לשונה ונועם מליצתה על טוב ענותי בהעלימי העתקתי ונחמתי כי המלכתי לעשותה: **עוד** עיינתי בדברי המאמר ואבינה בו כי הועתק מטופס ראשון היו בו סברות רבות חזר בו הרב ושנה בו דברים והחליף בו מאמרים לפי מה שנמצא בספר שהובא לי מפני שהוא מסכים בכל דבריו והולך בדרך חבורו הגדול ובסדורו על כן קיימתי העתקתי ואשימה עיני עליה לדקדק אותה ולחזק בדקה כפי השגת יד שכלי. והמתקן אחרי גבור בארץ יהיה זרעו.
ישא ברכה מאת יי' וצדקה מאלדי ישעו.

אמר הרב הגדול מרנא ורבנא משה עבד האלדים בן כבוד מרנא ורבנא הרב ר' מיימון זצ"ל מפני שקדם לנו החבור המפורסם אשר קראנו אותו פי' המשנה והיתה כונתנו בחבור ההוא לקצר ביאור ההלכה מן המשנה ולא היתה בו

כונתנו

כונתנו להשלים דין כל מצוה והביא כל מה שיצטרך מאסור ומותר וחיוב ופטור כמו שיתבאר למי שישתדל באותו החבור ראיתי ג' כ' שאחבר חבור יכלול כל דיני התורה ומשפטיה עד שלא יהיה דבר חסר ממנו ושאעשה בו דבר שהוא מנהגי לעשותו לעזוב זכרון המחלוקת והמאמרים הנדחים ושלא אביא בו כי אם הלכה פסוקה ושיהיה החבור ההוא כולל כל דיני תורת משה מה שצריך בזמן הגלות ומה שאיננו צריך. והיה הנאות אצלי להפיל ממנו האריכות והסמיכות בזכרון בעל הקבלה עד שלא אומר דברי ר' פלוני ולא ר' פלוני אומר כך וכך בכל מאמר אבל אזכור חכמי המשנה וחכמי התלמוד ע' ה' זכרון כולל בתחלת החבור ואומר וכו' כל זה בקשת הקצור. וכן ראיתי שלא אחברהו בלשון ספרי הנבואה לפי שהלשון ההוא קצר בידינו מהשלים עניני הדינים בו וכן לא אחברהו בלשון התלמוד לפי שלא יבינהו מאנשי אומתינו כי אם יחידים ומלות ממנו זרות וקשות אפי' לבקיאים בתלמוד אבל אחברהו בלשון המשנה כדי שיקל זה לרוב ואשלים בו כל מה שהתאמת והתברר ממאמרי התורה עד שלא יחסר שום שאלה צריכה שלא אזכרה או אזכור שרש תלא ממנו השאלה ההיא מהר מבלתי עיון דק כי כוונתי בו ג' כ' הקצור עם הכללות עד שימצא בו כל מה שימצא במשנה ובתלמוד וספרא וספרי ותוספתא וכל מה שהוציאו הגאונים המתאחרים ובארו ופרשו מאסור ומותר טמא וטהור פסול וכשר חייב ופטיר משלם ואינו משלם נשבע ופטור מלישבע ובכלל שלא יצטרך עמו אחר התורה ספר אחר זולתו לדעת ממנו דבר שיצטרך בכל התורה בין מדאוריתא בין מדרבנן. וכאשר כוונתי בדעתי התכלית הזאת שמתי מחשבתי באי זה פנים אחלק החבור ושעריו איך ראוי וכו'. ומפני זאת הכונה באתי וראיתי שהוא ראוי שאשים תחלה בפתיחת הספר מספר המצות כלם עשה ולא תעשה עד שתבוא חלוקת הספר על כללם ולא תמלט מצוה שלא נשלים הדבור בדיניה אם בפרט כמו וכו' ואחר שנשלם לי זה הענין והשתדלתי לעשות הספר ולזכור המצות כלם זכרון מוחלט ומספרם בפתיחת הספר התעוררתי אל הצרך שכבר עלה בדעתי זה שנים רבים והוא במה שמונין מן המצות הנה נשתבשו בו רבים בענינים לא אוכל לספר גודל גנותם כי כל מי שהשתדל למנותם או לחבר ספר מדבר מהכונה הזאת נמשכו כלם אחר דברי בעל הלכות גדולות ולא נטו מכונתו במספרם כי אם נטיה קטנה כאלו השכלים עמדו אצל מאמר האיש עד שבעל ספר המצות המפורסם ראיתי שהרגיש על חלק קטן משבושי בעל הלכות גדולות והרחיק שימנה בקור חולים ונחום אבלים כמו שמנה בעל הלכות ומה שהרחיק הוא רחוק אבל הביא יותר רחוק ממנו ונמשך אחריו במה שהוא יותר מגונה כמו שהתבאר למי שיעיין במאמרינו זה. ויודע האל ית' ודי בו עדות כי אני כל מה שהשתכלתי בשבושם במה שימנו והיותם מונים מה שנראה בתחלת המחשבה שאין ראוי למנותו ונמשכו קצתם אחר קצתם בזה מבלתי השתכלות גדול וזה אצלי קשי מזלנו ונתאמת אצלי חיוב יעודו אשר יעדנו ותהי לכם חזות הכל כדברי הספר החתום אשר יתנו אותו אל יודע ספר לאמר קרא נא זה ואמר לא אוכל כי חתום הוא. וכן כל מה ששמעתי האזהרות רבות המספר המחוברות אצלנו בארץ ספרד נהפכו עלי צירי למה שאראה אותו מפרסום הענין והגלותו ואם אין להאשימם כי מחבריהם היו משוררים לא רבנים והראוי להם מצד מלאכתם השלימוהו מערבות המאמר ויופי

הסדור

הסדור אבל במובן מהדברים נמשכו בו אחר בעל הלכות גדולות וזולתו מהרבנים המתאחרים וכאשר התבוננתי בזה וידעתי פרסום הענין הזה בידי ההמון ידעתי כי אם אזכור אני המנין האמתי שראוי שימנה זכרון מוחלט מבלתי ראיה הנה הקורא הראשון שיקראהו יחייב במחשבתו שזה טעות ותהיה ראית הטעות אללו ראותו בחלוף מה שזכר פלוני ופלוני כי זהו שכל רוב הסגולות בזמנינו זה כי לא יבחנו המאמר בענינו אבל בהסכימו למאמר מי שקדם בלתי בחינת המאמר הקודם כל שכן ההמון: ולכן ראיתי שאקדים לפני החבור שזכרתי מאמר והוא הספר הזה שאבאר בו ענין המצות ואיך ראוי שימנו ואביא ראיה על זה מכתובי התורה וממאמרי החכמים בפירוש ואקדים שרשים ראויים לסמוך עליהם במצות ובמספרם וכשיתאמת מספרם במאמר הזה בראיה מבוארת אין ספק בה אז יתבאר למי שיקראהו טעות כל מי שמנאו חלוף מה שמנינו אנחנו ואין אנחנו צריכין להשיב על כל אחת בפרט ולא לבאר טעותו כי התועלת והתכלית המכוונת בזה המאמר תגיע למבקשיה בזולת זה. וזה כי אני אבאר המצות כלם ומספרם מצוה מצוה וכו'. וכשתגיע ידיעת מספרם בראיה מזה המאמר אז אזכרם זכרון מוחלט בתחלת החבור הכולל במה שזכרנו. ואני עתה מתחיל בזכרון השרשים שראוי לסמוך עליהם במספר המצות והם י"ד שרשים אחר שאקדים וכו':

(בסופו) ומאת האל אשאל עזר לקיים המצוה בו מהם ולהרחיק המוזהר מהם:

השגות של הרמב"ן ז"ל שהשיג על רבינו משה בר מימון ז"ל במנין המצות.

אמר משה בר נחמן ז"ל מנעורי גדלני כאב ומבטן אמי אנחנה. וגם עד זקנה ושיבה לא אניחנה. במדתי החזקתי ולא אזנחנה. כי לב כל נבון לב יקחנה. וחכם באחור ישבחנה. ללמד זכות על הראשונים. ולפרש דברי הגאונים. כי הם לנו בלמוד התלמוד. פנה ועמוד. הם אשר הורונו ולמדונו. הם שהעמידונו. על דרכי התורה ושבילם. ומהם שאלנו לנתיבות עולם. אי זה דרך הטובה ללכת בה. והנה בדורות האחרונים. המונים המונים. כולם תחכמונים. שאגת אריות וקול לבאים באים בקושיות והויות. להפיל חכמות בנויות לתלפיות. ובידם חרב פפיות להמית ולהחיות. להמית חכמות אשר לא תמותנה. ולחיות דברים אשר לא תחיינה. יחזקו ידים רפות. בהלכות רפופות. יחיו את האבנים מערמות העפר. והמה שרופות. ואני הקטן בשבטי הדל באלפי. הייתי בימי חרפי. ואשמעה אחד קדוש מדבר. זהב ורב פנינים מחבר. והנה אחד השרים הראשונים מתגבר. לנתוש ולנתוץ להאביד ולשבר. לבשתי קנאות. ויי' אלקי"ם צבאות. נתן לי אזנים לשמוע. ועינים לראות. בינותי בספרים אשר חברו. הקשבתי ואשמע לא כן ידברו. ורוח בטני הציקתני. ולדקתו היא סמכתני. עד אשר החזרתי התורה לאכסניא שלה. ובנכתה על תלה. והיום כאשר זרחו על פני כוכבי זקוני. הראני יי' והנה לפני. מאמר וספר. נותן אמרי שפר. אגרת מקוטרת. מר וקדה. יקר מכל כלי חמדה. חבור לרב הגדול. מגדל ומגדול. בנין בענין. אין לו חקר ומנין. עמוק עמוק מי ימצאנו. ורחוק רחוק מי יראנו. וגם

הרב

הרב על הראשונים יתמרמר. שאגה לו כלביא. ראיות להביא. כי בעל ההלכות רב שמעון. הביט אר מעון. לא עמדו במרחב רגליו. ועננה תשכון עליו. בעינים סגורות. וידים אסורות. ספר המצות. ומנה התורות. שגה בפשוטות. טעה בברורות. והיה ארז בלבנון בכבוד ובגודל. עצי עדן לא דמוהו. מים גדלוהו. תהומות רוממוהו. כל ברוש לא עממוהו. ותשאני רוח ללמד עליהם זכות. ולבי ערב. להודיע אל הרב. שלא בא עד התכלית ואל המופת לא קרב. ובמקום אשר חשב. לא עמד ולא ישב. והנני עם חפצי וחשקי להיות לראשונים תלמיד. לקיים דבריהם ולהעמיד. לעשות אותם לנוארי רביד. ועל ידי למיד. לא אהיה להם חמור נושא ספרים תמיד. אבאר דרכם. ואדע ערכם. אך כאשר לא יכילו רעיוני. אדון לפניהם בקרקע אשפט למראה עיני. ובהלכה ברורה. לא אשא פנים לתורה. כי יי' יתן חכמה בכל הזמנים ובכל הימים. לא ימנע טוב להולכים בתמים:

(בסופו) והאל המיוחד. אשר ממנו לבדו אפחד. יקבצנו יחד. אל העיר אשר נקרא שמה. יי' שמה:

נשלמו מנין המצות. תהלה לאל רוכב ערבות: להרמב"ן ז"ל.

ותשלם המלאכה מלאכת שמים. יפה נרופה מזוקקת שבעתים. על יד המחוקקים המפוארים ר' דוד ור' שמואל בנו ן' נחמיאש המה העושים את מלאכת הקדש מלאכת הדפוס בתכלית השלימות: ועל ידם החזיקו אנשים אשר נשא לבם אותם להפריץ ולהרבין תורה בישראל לזכות את הרבים ובממונם נכנסו בעובי קורת המצוה הגדולה הזאת ירצה אל פעלם ולדקתם תעמוד להם עד עולם: והיתה השלמתה בראש חדש תמוז שנת כ"י ברוך הו"א: בקושטנטינה רבתי אשר היא תחת ממשלת אדוננו המלך שולטן ביאזיט יר"ה: ותנשא מלכותו בימיו ובימינו תושע יהודה וישראל ישכון לבטח ובא לציון גואל וכן יהי רצון ונאמר אמן. ברוך יי' לעולם אמן ואמן: תם.

רע"ט.

4) **מהלך** שבילי הדעת. ידוע לכל משכיל פירוש תורתינו הזכה והטהורה ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים לא נפלו בה הדברים כאשר נזדמן בדברי הימים או שיר מן השירים רק במלות מושאלות. מושכלות. ולא דמיונות. ברמיזות וקריצות. צורת האותיות, עניין הנקודות. וטעמי הנגינות. דגשות ורפיות. חסרות ויתרות, נוטריקון וגימטריאות, פתוחות וסתומות, אשר כמעט חשכו עיני כל מלראות ולעמוד על סוד עצם אחד. כי אם אחר עיון דק התבונות גדולה ושקידה רבה באשר אמר ד'ה'ע'ה' גל עיני ואביטה נפלאות מתורתיך איש כזה אשר רוח בו הכיר בעצמו העורון עד שהוצרך לבקש על גלות עיניו. אנחנו צעירי הצאן, איך נייחל או נקוה לילך במשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה צריך ידיעת שורש הלשון לשונינו הקודש יסוד התורה. ההבדל בין שם למלה או פעולה, עבר הוה עתיד. נוכח או נסתר. אשר היא חכמת הדקדוק. כמעט נעדרת מרוב אנשי עמינו

עמינו. וזה יקרה לסיבת מניעת וחסרון הספרים מאומתינו עתה בגלותינו. יגעתי ומצאתי ספר זה חבורי אחד חכמינו רבינו משה קמחי ז'צ'ל' במלאכת הדקדוק. רב התועלת לכל מתחיל בעיון, אמרתי עת לעשות ספרים הרבה אין קץ להגות בו יראה וימצא בידינו למשמרת. ולא תהיה התורה נעדרת. גם התורה לא תשכח מישראל. נאום הצעיר רפאל הוכרת שמי לא להתגאות בו או להאדיר רק למען יגדיל תורה ויאדיר: דקדוק לר' משה קמחי.

(בסופו) זה ספר דרכי לשון הקודש לר' משה קמחי זצ"ל והוא נשלם. תהלה לאל מלך עולם: ספר הלז נחקק פה העירה הגנו ונשלם בששי בשבת י"ג לחדש טבת שנת חמשת אלפים ומאתים שבעים ותשעה לבריאת עולם:

5) ספר המנהיג חברו הרב אב"ן (אברהם בן נתן) הירחי זצ"ל.

אתן אזרח	הוליד זרח	ויקרא לו	מנהיג עולם
ונתנו אל	השר יוסף	להיות נרצע	עבד עולם
יזהיר אורו	ככוכבים	וכירח	יכון עולם

מפתח לספר הזה המנהיג בני העולם בסדרי התפלות והברכות הנהוגות והמנהגות.

אברך את יי' אשר יעצני. בארץ נדודי אשר הפילני. ומבור עללות הזמן הרלני. ומן העז והכח אשר לפניו אזרני. ומסנת העולם אשר נתן בלב בני האדם העירני. וישימני לחץ ברור באשפתו הסתירני. ומן הדעת והתבונה אשר לפניו חננני. ונפלאות מתורתו הבינני. ולשחר פני רלונו הכינני. ויתן לי לשון למודים ופתותי הבר. לדעת לעות את יעף דבר. לפקוח עינים עורות בגלות ולהוליא אסירי הסכלות ממסגר סכלותם להוליך עורים בדרך לא ידעו. ולהשמיע אזני חרשים חדשים ונלורות לא שמעו. לשום מחשך לפניהם לאור. ומעקשים למישור. לפתוח דלתי תעודה לכל דורש ושואל. לדעת מה יעשה ישראל:

ויהי כאשר עוה הזמן נתיבותי. ויטרידני מרבלי ומארץ מושבותי. לעזוב מחוז חפלי ונחלת אבותי. לשוט בארץ ולהתהלך בה. לראות כמה ארכה וכמה רחבה. כי גלגל הזמן גלגלני. ועד טולטולה בטלטלה גבר טלטלני. ובארץ נוד הממני. ובבור גלות אסרני. ובימין ובשמאל דחה דחני. ויי' עזרני. וימלך לבי עלי. ברשיון רבותי ומשכילי. לשנם מתני שכלי. וילדי רעיוני להעיר. להתבונן במנהג כל מדינה ומדינה ועיר ועיר. וארא והנה דתיהם שונות. מתחלקות לשבעים לשונות. המונים המונים. וכלים מכלים שונים. וגם אמנה כי כל דתי עם אלהינו ומנהגותם. ותורתם ויסודותם ואשיותם וקירותם. בחלריהם ובטירותם. כלם על יסוד האמת בנויים. ואלו ואלו דברי אלהים חיים. וכלם חרדים לדבר השם ורלים ואלים להפיק רלונו.

מדינה ומדינה ככתבה ועם ועם כלשונו. איש רב ואיש צעיר. איש חלק ואיש שעיר. זה יקריב פר וזה שעיר. זה ינסך דמעיו לצורו בכל עיר ועיר. וזה חלבו ודמו באש דתו יבעיר. זה יקום חצות לילה וזה שחרים יעיר. וכלם נתנו מרועה אחד. ובין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק שניהם לא נתכונו אלא לדבר אחד. על כן העירותי לבבי. והריקותי חניכי ילדי מחשבי. לחבר ספר יגיד טעמי המנהגות וסבותם. לבני יוסף תולדותם למשפחותם לבית אבותם. וחדשות בתורת אלהי אגיד ואשמיע. ותעלומות בעבודתו אוציא לאור ואודיע. ואעלה ארוכות. בהלכות ברכות. ואגלה ספורות וצפונות. ואביע תבונות ואמונות. במערכי תפלות ותחנות. ותורת המועדים וחקותם. ודברי הצומות וזעקתם. ופרישות וטהרת הקדושה. בתורה צוה לנו משה מורשה. לקהלת יעקב סגולה קדושה. ומפי סופרים מפורשה. ועבודת הצדקה וגמילות חסדים וחלקתם. וזאת נחלת עבדי יי' וצדקתם. בן פורת ושלישיו. ועל יובל ישלח שרשיו. אשר לא ינזבו מימיהם. ולא יעצרו שמיהם. כי עליהם על אורות. להחיות נפשות המצרות. ויטע אשל אהלי אפדניהם. לאשר לנדודם יחיל לבביהם. ונדמו נאות ששוניהם. ונשמו מסלות הגיוניהם. ואת הנדוד מבערת את פניהם. וימצאו בצלם ארוכה מרגוע ומנוח. ושמה ינוחו יגיעי כח. וקורא להם גודרי פרץ. להשבית מדנים וקרץ. ולקרוא לשבוים דרור ולאסירים פקח קח. ולאין אונים עצמה ירבה. ולעייפים יתנו כח. ולהיות להם יומם ולילה לחומה בצורה. ונמצאו מאד בצרות עזרה. לצייר חלכאים עד גבולם. להנחותם אל מחוז חפצם וגבולם. ולשאת על כתף עול סבלם. לנטלם לנשאם כל ימי עולם. דורשים טוב במפעל ומחשב. לבני ישראל לגר ולתושב. והחוט המשולש לעד לא ינתק. וחבל הכוסף עוד לא ירתק: מחזיקי הצדק ומנהיגי עולם בחסידותם. המלבישים דורם בתפארם בשכלם ובדעתם. היכלי הקדש דביר והיכל ואולם אדננו גאוננו מרנא ורבנא הנשיא הגדול החכם המופלא הנדיב זיוא דעמיה מדברנא דאומתיה בוצינא דנהורא ר' יוסף ש'צ' בן הנשיא החכם היקר המעולה אדוננו ר' שלמה רי"ת: ושני צנתרות הזהב בני היצהרים. הנשיאים והסגנים. התמימים והישרים. החכמים הגבורים. ר' שלמה ור' יצחק י"צ קדש קדשים הוא הדביר. יוסף פורת המשביר. ובית הקדשים הוא ההיכל. הוא הנודע בכל המון כי כל יוכל. ולא יבצר ממנו מזמה. ויי' נתן לשלמה חכמה. ועל פני היכל הבית אולם. הוא יצחק צדיק יסוד עולם. כי הוא כבוד הבית והדביר לפני. ויזרע יצחק לצדקה ויברכהו יי': לכן ספרי מחזיק הצדק עליהם יסדתי. וספר בית זבול לאלהי בנה בניתי. מכון לשבתו עולמים אליו קוה קויתי. מה נמלצו דבריו דברי יושר. ומה נחמדו אמריו אמרי כושר. לכל משכיל ומבין דבר ויודע פשר. ובזאת תדעון כי יד רבותי תמכתני. וזרוע זקני ומשכילי סמכתני. ורוח גאוני ונבוני דבר בי. ואש דתם קדחה בקרבי. לעשות כל המעשים האלה כי לא מלבי. באמרי דבר בשם אמרו. ובאתי פרי כרם זית אלהי לנוטרי פריו ושומריו הם רבותינו וגאונינו. חכמינו וזקנינו מחמדי עינינו. הגאונים הראשונים אנשי הישיבות אשר היו לפנים. רבנן סבוראי אשר בארו לנו דברי חכמי התלמוד והמדרשים. אשר לכל חפציהם דרושים. להצילם מפחי יקושים. כי המה תעלה ומרפא וארוכה לתורת אלהינו הארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים. ורבני ספרד וגאוניה וסנהדריה וספיריה ופניניה. ורבני נרבונא

ופרובינצא

ופרובינצא וחכמיה וסנהדריה וחסידיה ותמימיה. ורבני צרפת וסופריה וחכמיה וסנהדריה ופעדתה וספירה. איש איש על עבודתו ואל משאו. כל איש לבו בתורת אלהינו נשאו. המה היו פנות ספרי וצלעותיו. המה נוטי אהלו ומקימי יריעותיו. המה אשיותיו ויסודותיו. קרשיו בריחיו אדניו ועמודיו. ועל דבריהם אדניו הטבעו. ועל נהרות חכמתם ערוגותיו נטעו. מהם פנותיו מהם יסודותם מהם קשת מלחמותיו ומגדלי מצודותיו. ואני בהיותי בטליטולא העיר הגדולה לאלהים בשנת ששים וארבע לפרט היצירה הרימותי ידי אל יי' אל עליון קונה שמים וארץ. ליסד זה הספר תולדות אדם לכבוד אלהי ישראל. לדעת מה יעשה ישראל. לשבתות ולחדשים ולמעדים ולחוליהם. כאשר חזו ונבאו חכמי ישראל עליהם. אשר יתנהגו במנהגיהם ודתיהם וחוקיהם. ועמודיו מיוסדים על אדני פז הן הם מדרשי התלמוד ירושלמי והשנערי. להעלות להם ארוכה ומרפא וצרי. ומספרא וספרי ותוספתא ובראשית ויקרא רבא פרקי ר' אליעזר ומכילתא. ושוחר טוב וסדר עולם וילמדנו ופסיקתא. ועליהם יסדתי עמודי הספר אשר הבית נכון עליהם. הוא בית אל זבוליהם. ששם יעלו שבטים שבטי יה עדות לבית מקדשיהם. ושמה יהיו מוצאיהם ומובאיהם. על פיו יחנו ועל פיו יסעו למסעיהם. על פיו פרטיהם וכלליהם. וקראתי שם הספר הזה מנהיג עולם. כי העמיד בו סדרי התפלות כולם. וגם יסודי המנהגות על תלם. למען דעת כל איש ואיש טעם מנהגו ויסודותיו ותולדותיו. וכל אודותיו. אם רש טעמו ואם שפל. אם חזק ואם רפה אם טוב ואם תפל. אם בהיר בשחקים ואם אפל. ואגב טעם דעת המנהגות לנפש כל חכם לב ינעם. ודברי המנהגות אשר אין בהם מסיגות לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם. והנני משביע בשם אדון העולם המנהיג את העולם את כל הקורא בספר זה והמבין. כי אם מצא ימצא בשגגה היוצא מלפני השליט. לגנון והציל פסוח והמליט. ולישא עון ולעבור על פשע. לא להתעולל עלילות וברשע. כי אין משפט מות לאיש נדד ממקומו כי יחטא במבטא. אף כי אדם בארץ אין צדיק אשר לא יחטא. והדן אותי לכף זכות כפי כחו וחכמתו ודעו.

ישא ברכה מאת יי' וצדקה מאלהי ישעו:

(בסופו) **עד** הנה עזרנו העוזר והשלמנו אמרי נפך ספיר ויהלום של הרב המובהק מהר"ר אברהם בן נתן הירחי זלה"ה אשר הורה בטוב סברתו והפליא לדבר בספרו היקר הלז לא יערכנו זהב והב הב יאמר הקונה אותו יען נמצא בו אורח חיים שובע הלכות מכל אשר יצטרך האדם וחי בו חיים נצחיים ואמת קראו מנהיג עולם לנהוג בו דורך נתיבותיו נפשו מהכשל מכל מעיק אסור והיתר ואשרי אנוש יחזיק בו יבחר בו לנחלו לו כי אחד היה אברהם וירש ארץ חיים בפלפולו ובטוב סברתו למען ירוץ קורא בו ואנחנו רבים לנו נתנה למורשה יען היותנו קהלת יעקב מפוזרים בינות העמים להיותו לנו לנהוג נפשותינו. וישא ברכה מאת השם וצדקה מאלהי ישעו הנבון והשוע כ"ר אליה יצ"ו בכ"ר שמריה עדו ז"ל אשר החזיק ידי עושי המלאכה בהוני וממונו לעשות רצון קונו יזכהו האל להדפיס ולהרביץ תורה בישראל אמן. ונשלם יום ג' ה' ימים לחדש אייר שנת הרע"ט בקושטנטינא רבתי אשר היא תחת ממשלת אדוננו המלך סולטן סלים ירום הודו ותנשא מלכותו בימיו ובימינו תושע יהודה ויר"א:

נאם צעיר במשכי שבט ועט ברזל ועפרת שלמה בן הה"ר מזל טוב זלה"ה

רפ"ג.

6) נדפס עם רב העיון הספר המפואר הזה הנקרא

ספר התרומה

אשר בו כל מעיין ימצא מרגוע ויצא ביד רמה.

בבית האדון דניאל בומברגי שנת הרפ"ג לפ"ק בוויניציאה.

בעזרת צור כשלמה אור עוטה.	יה צור מושל מעלה ומטה.
רקיע עלי תבל כדוק נטה.	מעמך שבור כל עול ומוטה.
ועל הר ירד שמים הטה.	עמלי ועניי ראה והביטה.
כבודו נגלה לעם נפש נקטה.	ונפשי מצרה צורי נא מלטה.
מצות קבלו בשפת מבטא.	ברוך עבדך ברך זורע שם לקטה.
ארץ יראה בכן אז שקטה.	ובעזרתך אחל הלכות שחיטה.

בגלות	פזורה	שכולה וגלמודה	רצה	שועתה	והשב העבודה
והרם	קרנה	ותגדל את כבודה	כמקטר	קטרת	כמרקחת קדה
יערב	שיחי	ואשמח תוך עדה	בהתחילי	לתוות	הלכות נדה

בדתך אל פתח לבי	ודיעה תן בתוך קרבי	ראה אויבי ואת מריבי	הדוך רשע וריב את ריבי
והבא איש שמו תשבי	בנה ביתך שכון קרבי	כבודך תן עלי כרובי	בעת קראי היה קרובי

(בראש הלכות ארץ ישראל) למען ציון לא אחשה ולמען ירושלם לא אשקוט עד יצא כנגה צדקה ויבא מורה צדק לנו והקדושים גאוני עולם שוכני ארץ אשר יעורו ויקיצו ויצילו ויאירו להורות לנו הדרך אשר נלך בה אמת כי חביבה ארץ ישראל וכו':

(בסופו) אני ברוך בר רבי יצחק כתבתי ספר זה ויבין וישכיל הרואה בסימנים שהם רמוזים אם יראה בהם מעין שאלתו וכו'. הכל מפורש כאשר הראוני מן השמים. ולא מדעתי ומלבי עשיתיו כי אם מפי רבותי קדושי עליון ואיש על מקומו מבואר שמו. זה הספר נקרא ספר התרומה יען כי מדותיו הם מתרומות בעלי מזימת קדושי צור שוכן רומה. יסדתיו להורות לפתאים ערמה. אם יקרה לאיש משגה מאומה. בו יקרא וימצא שמה חפצו מאיר תעלומה. לכל יודעו תהי נפשו שוקקה וכמה. לראות בו תמיד כמה ותמה. ואל מפיו אלי יתן חכמה ועליון דעת גם ירבה עצמה לבאר כמשפט זה ספר התרומה:

נשלם ספר התרומה הזה בבית דניאל בומבירגי ותהי השלמתו ביום ו' בכ"ו לחדש ניסן שנת הרפ"ג לפ"ק האל הנותן ליעף כח הוא יתן לנו כח ועזר מאתו להשלים ולהתחיל באר ספרי הקדש וכן יהי רצון מלפניו אמן:

רצ״ה.

7) ספר

מחברות עמנואל

הודפס שנית מוגה כפי היכולת וכל שיריו מנוקדים כפי הראוי על יד בקיאי המלאכה. והיתה התחלתו היום יום ג׳ י״ז לחדש אדר שנת הרל״ה לבריאת העולם בקושטאנטינא רבתי יע״ה אמן „ על ידי הצעיר המחוקקים אליעזר בכ״ר גרשום שונצין ז״ל והשם יזכנו להשלימו עם ספרים הרבה ויפתח לבנו בתורתו אוי״ר:

להיות הספר הזה הנותן אמרי שפר נעים זמירות ישראל יסדו גואל המליצות עמנואל מהורי יהודה. בעד נפש עמל עמלה לו להכין אותה ולסעדה. ופן תכבד העבודה, על האנשים האנוסים מעול טרדות יד הזמן בימי הפקודה, אמנם בחלק ממנו המדבר על כל אבדה, אשר אבד מטובותיו וכי בגד בו הזמן בגידה אחר בגידה, ואחר שב ונפשו פדה, מיד התוגה אשר לו יעדה, כל זה להורות כי אין קיום והתמדה, אל כל השנויים אם לטוב או לרע אם לריוח או לפסידא, ויהי זאת נחמתם כי עוד ישובו לבצרון ולא יהיו לזעוה ותנודה, כי יחלוק להם הזמן על אחת כמה וכמה טובה כפולה הון ועושר וכבודה, ואמנם החלק ממנו המדבר בדברי חשק ושירי שעשועים להמשיך לב אמל במתק המליצה אשר על אבני שיהות לאות נכוחות הולך יסודה, ישכח עמלו ואבלו ותדמה נפשו הנאנחה כאלו עלתה במעלות השמחה אחרי אשר ירדה, וגם אותם אשר חלק להם יי׳ חלקם בחיים לתורה ולתעודה, הם יקחו חלקם מכל למוד וכל למידה, ובעתות הפנאי לבל ישעו בדברי שקר יהגו בו וילמדו לשונם לדבר צחות וחוד חידה, וכי להוון רבנן אלשין מגרסייהו יהון עסיקין ביה במקום עורבא פרח ולא התעסקות תמידי אך החקה הזאת במועדה, ולהיות כל התועלות האלה נמשכות מהמחברות האלה ורבים יבקשום ולא ימצאום גם כי הנמצאים נפלו בהם קצת טעיות בעת הדפסתם מונעות הבנת המליצה וכמעט פנה הודה, גם כי רב השירים לא יובנו אם לא יקראו כראוי וזה לא יתכן כי אם לבעל המלאכה יודע לשקול במאזני העיונים טורי הרננים בקי בנקודה, לכן הסכים כ״ר אליעזר שונצין לתתו ביד בקיאי המלאכה לנקד השירים בתכלית הדיוק ולהגיהו כפי הכח והיכולת פעם ופעמים ויאמר שנו וישנו שלשו וישלשו ואחר שהוחזק אצלו בדוק אמר להדפיסו והוכרחנו להודיע כל זה בראש הספר לפי שהבלתי בקי יסמוך עליו ובעל המלאכה אשר לא יהיה מכת אוהבי הנלוה והשררה אל יקפוץ להרהר אחריו אם לא יהיה אחר העיון ואז מה שימצא יתקן כאשר עשינו אנחנו כי הפרטים לא יקיפם השכל ואי אפשר מבלתי שנמלטו מידינו קצתם ולא השגחנו בהן. ויי׳ אלקים אמת משגיאות ינקנו וינהנו בדרך אמת ויאר עיננו באור תורתו תורת אמת ובא לציון גואל אוי״ר:

ספר המחברות למר עמנואל זלה״ה

אמר עמנואל בכ״ר שלמה ז״ל אחרי הודות אל הסבה הראשונה בלב כורע ובנפש מתחננה, אומר כי אחרי אשר יומי לערוב פנה, ונסעתי מן העדנה אל הזקנה, הייתי כצפור נודדת מן קנה, ואני הייתי בפירמ״ו העיר אשר במרק״א המדינה, ושם אתנו אנשי חסד ואנשי אמונה היושבים ראשונה, במלכות הדעת והתבונה, ואני הייתי אתם באמונה: ויהי היום אחר סעודת פורים, הלכנו בכח האכילה והיין והצפרים, ונאספנו בכר נרחב ואחרכו הספורים: ונשית בנפשנו עצות, לדבר רק מאודות השירים והמליצות, וכו׳. וזה החלי לעשות, וידי לשמים פרושות: להיות עם פי בהגיוני, ולא אכשל בלשוני:

קומי

קוּמִי שִׁירָתִי יָפָתִי ולְכִי עַל כָּל שִׁירוֹת מַלְכִי :
עִם כָּל עוֹבֵר אוֹ מִתְעַבֵּר אוֹ מִתְגַּבֵּר מִשְׁפַּט עֶרְכִּי :
וּפְתִי עַל הַמֵּתִים יִחְיוּ עַל בָּמוֹת הַחַיִּים דַּרְכִּי :
לִירוֹת חִצִּים צִדָּה תְּכִי־ נִי לִתְמֹךְ בְּקֶשֶׁת מָשְׁכִי :
יַעֲרוֹף לְקָחֵךְ יִזַּל כַּטַּל עַל כָּל בְּשַׂר רוּחֵךְ שִׁפְכִי :
אִמְרִי לְכָל עִמָּנוּאֵל עֶבֶד אֵל שַׁדַּי אָנֹכִי :
שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי הָאֵל גָּמַל עָלָיְכִי :

(בסופו) ותהי השלמת זה הספר ביום כ׳ כ״ג לחדש אלול שנת הרל״ה: פה קושטאנטינה רבתי יע״ה אמן:
ומי שחננו ונתן לנו כח להדפיס ספר הזה הוא למען רחמיו יזכנו להדפיס ספרים אחרים עד אין מספר:

רצ״ח:

8) ספר החסידים נדפס פה בולוניי״א ע״י השותפים יצ״ו לי״א.

יתברך ויתעלה הגומל חסדים לתת לעמו ישראל שרידים. וקרא בכל דור ודור להוכיח וליסר לעושה עולה גם זדים. וליישר ולהדריך החטאים במשפט תחת היותם לעשות עולה מועדים. ותמיד לנו הקים צדיקים וישרים יגינו על דורם ויהיו לפניו כמלאכיו חביבים וידידים. לזכות ולטהר ולקדש רבים ללמדם ולהורותם דרך ואופן היות שמו מקדשים ומיחדים. ולשם קדשו אשר בו ברא עליונים ותחתונים מהללים ומשבחים ומודים. ותושבחותיו ופאר עזוזו ונפלאותיו לבריותיו מגידים. ונוראותיו מספרים וממללים בלשון חסידים. ואף גם זאת לא עזב חסדו ואמתו עם יראיו גבורי כח משרתיו עושי דברו אשר בדורם יחידים ומיוחדים. להקים עליהם אנשים חכמים ונבונים וידועים אשר על חכמתם בחסדו הוסיף להם חכמה ובינה וחננם רוח דעת ויראת ה׳ לחבר ספרים להוסיף קדושה על קדושתם ובטהרתם מתמידים. כאשר עשה האדיר הקדוש רבינו יהודה החסיד אשר ברוב חסדיו אזן וחקר תקן ספר מופלא אשר שם שמו בארץ ספר החסידים. ולמען הבין תועלת הספר הזה ופירושו כשולחן ערוך ומוכן לפני כל מבקש ה׳ ויראתו תקנתי אני הצעיר הדל באלפי ההוס בסיום הספר לפתוח פתח ושער במפתחות לספר הנורא הזה בו יבואו כל יראי ה׳ וחושבי שמו וימצאו בקלות כל מעדני מלך מלכו של עולם אשר בו וזה החלי להנשא שערים ראשיהם ולמלוא פתחי עולם שכלו ארוך ושכלו טוב:

(בסופו) להיות תועלת זה הספר נמרץ למצוא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם ולא היה נמצא בגליל זה עד ירושלם עיר הקדש תוב״ב רק אחד כמוס היה אתי לרוב חשיבותו ויוקר ענייניו ולזכות את הרבים הוצאתיהו ובא ליד המדפיסים היקרים להדפיסו וכן עשו וחפץ ה׳ בידם הצליח על כן באתי להגיד למעיין בו כי אם ימצא אי זה לשון נפתל ולא נה ולכאורה יראה לו טעות ידינהו לכף זכות ויכריע ברבוי תועלת פניני אמריו והמדות הטובות והדרכים והלימודים היקרים מזהב ומפז רב אשר בו לסבול אותו הלשון המורגל בפי המסדר כי סירכיה נקט ואזיל בתקון לשון ספר זה ואין לתעב תועלת רב בעד דבר קל וכל הקורא בו באהבתו ישגה תמיד ודודיו ירווהו בכל עת ובאורו יראה אור ויזכה לחזות בנועם ה׳ ולבקר בהכלו אכי״ר. כה אמר הצעיר וטרוד הנאנה אברהם הכהן בכמה״ר משה הכהן זלה״ה פה בולוניי״א שנת יפר״ח לי״א:

שנת **חמשת אלפים ש״ד** לב״ע

9)

ספר הישר להחכם הרב רבינו תם ז״ל*) בזה החבור יש שמונה עשר שערים נדפס שנת ד״ש לפ״ק פה ויניציאה העיר הגדולה המהוללה תחת ממשלת השררה יר״ה.

נודה לאלהינו, ונברך יוצרינו, אשר בראנו, ולהועיל לנפשינו קראנו, טרם היותינו גבר חסדו עלינו, כי מאפס המציאנו, ומאין ליש הוציאנו, ויאר פניו אלינו בתורות וחקים, ומשפטים צדיקים, והודיענו ביד עבדיו הנביאים איזה הדרך ישכון אור, לשום מחשך עינינו לאור, ללכת בדרך תורתו הטובה אשר עץ חיים היא למחזיקים בה, ויפח באפיו נשמה, היא הנפש החכמה, לתת לפתאים ערמה, לדעת הטוב ולדבקה בו, ולהתרחק מרע ולסור מנתיבתו, והזהירנו חקיו ומשפטיו הנחמדים על פי שנים עדים, על פי השכל ראשונה וע״פ הנביאים אחרונה כאשר אמר וכו׳:

ואני מתחיל בעזרת האל ואומר כי ראיתי ספרים רבים ונכבדים בענין עבודת האל כגון ספר חובת הלבבות לחסיד רבי בחיי בן בקורה ז״ל וספרים אחרים רבים ונכבדים, אך מקצת עניניהם עמוקים, ולא יתעסקו בהם אנשי דורנו כי אם מעט מוער, וכל לב מדעת נבער, כי התאוה מתגברת והשכל נחלש, וחוא דרך חול ולא יקדש, ויצר לב האדם רע מנעוריו, ובספרים האלה לא ימסו אסוריו, ולא ירפאו מזוריו, כי כל יום ירדו למצער אנשי חסד האיתנים, וגמר חסיד ופסו אמונים, וכל איש רודף אחרי העושר והתאוה, ואחרי הכבוד והגאוה, ולבו בין שניהם כאיש שכור וכגבר עברו יין, נבהל להון איש בע עין, לא ישמע לקול מורים, ולא יאזין לתוכחות מוכיחים ומזהירים, וגם אני חוליתי כהם, אליהם נמשלתי כי קויתי בקראי ספרים הללו אולי יכנע לבבם הערל, הוא חזק מצור החלמיש, וממקומו לא ימיש, וכאשר ראיתי כאבי נעכר, ושכלי ביד הבלי נמכר, אמרתי ללבבי: הלא תבקש לך, מנוח אשר יטב לך, פקח עיניך וראה ואמץ את רעיוניך, ואתה תאזור מתניך, והכן לך צידה, בטרם בא הפקדה, כי אין לה׳ מעצור להשיב לך מגיד משנה, ולשום בפיך דבר ובלשונך מענה, ואל תבטח על אשר חברו קדמוניך אשר היו לפניך, רק על אשר יחברו רעיוניך, כי לא ידע נגע לבבך זולתך, ועל כן לא ירפא בלהך מחץ מכתך, כאשר אמר המשורר וכו׳. וכאשר יועילך החיבור הזה יועיל לכל איש אשר צידו כצידך, וחילו כחילך, ואם החכמים והחסידים לא יהיו צריכים אליו אולי

*) זה טעות כי הוא להחכם רבינו זרחיה היוני. החיד״א בשה״ג.

דברי ספר הישר. שערי תשובה. אבן בחן(ש"ד.ו) קהלת

אולי אדם תועה מדרך השכל ימצאנו, וכאשר אל לבו ישיבנו, אולי משינת סכלתו יעירנו, ויהיה לך שכר טוב כאשר אמר בחיר אלהים דהמע"ה וכו'. ולא עזבתי ענין מכל העניינים אשר בהם יכנעו הלבבות, וירגזו שאנני המחשבות, מכל אשר ידעתי, ומפי החכמים שמעתי, אשר לא שמתי בספר הזה. וקראתי שמו ספר הישר, אשר דרך עבודתו לפני האל יישר, ועץ חיים היא למחזיקים בה ותמכיה מאושר, והאל המגלה תעלומים, ומרנן לשון אלמים, יהיה עם פי בהטיפי ויישיר רעיוני והגיוני, וישמור דרכי מחטוא בלשוני, וישים בפי דברי נכונה, וינחני במעגלי צדק ואמונה, ככתוב נפשי ישובב ינחני במעגלי צדק למען שמו„ וחלקתי הספר הזה, לשמונה עשר שערים:

(בסופו) נדפס בבית האומנים זואני די פאר"י ואחיו, ויניצייאה ע"י קורניליי"ו אדי"ל קינד. והיתה השלמתו בשנת שלש מאות וארבעה לפרט הקטן וה' יזכינו להתחיל ולהשלים ספרים עד אין קץ׳בילא"וו:

---

10) שערי תשובה שעשה החסיד השלם רבינו יונה זצ"ל

נדפס בויניציאה העיר הגדולה, המהוללה, אשר תחת ממשלת השררה יר"ה בשנת ד"ש לפ"ק.

(בסופו) נשלם ספר שערי תשובה שעשה החסיד רבינו יונה גירונדי ז"ל.

ספר היראה להחסיד רבינו יונה גירונדי זצ"ל וכו'. נדפס וכו'.

ש"ו.

11) אבן בחן (עיין 2) הללו את שם הספר הזה זקנים עם נערים בחורים

בחורים, בצורים אבן בחן פנת יקרת מוסד המוסדים, הרימו אים על שכמו, כי נשגב שמו, בחוט השערה תלויים הררים, מקרא מועט והלכות דרך ארץ טורי אבני גזית תבנו פלטרים, מיוסדים מהשלם לבית קלונימוס כלו נמוס להאיר עיני העברים, במחשכי הזמן נמהרים מוכים בסנורים, לסקל המסילה ומכשול להרים, מה לכם לדרך שחור למלא חדשות וחנפי מעוג בילדי נכרים, משכו וקחו לכם רצון ושעשועים מפוארים בני ציון היקרים, ובמעוט דינרים.

נדפס על ידי קורניליי"ו אדי"ל קינד בשנת ש"ו לפ"ק פה **ויניציאה.**

(הנוסף בסופו) אלה ראשי כונות הספר הנכבד אבן בחן לבית אבותם אשר אספנו כעמיר גרנה הכלל העולה בפרקיהם לתולדותם: הא' וכו'.

דמות כסא שלמה המלך: וכו'. נשלם דמות הכסא, תהלה לאל רם ומתנשא, והוא יחזירהו למקומו במהרה בימינו אמן ואמן: ותשלם המלאכה בפורים שנת ש"ו לפ"ק.

12)

ספר אגור

אגור וחבר החכם מ"ר"ר יעקב בן מהר"ר יהודה לנדו' ז"ל, הלכות תפלה, ציצית, ותפילין, ברכות עם דיני שבה ומועדים, הלכות שחיטה ובדיקה, אסור והתר, וגעולי כלים, הלכות נדה, וטבילה, ושעורי מקואות, דיני ספר תורה, ומזוזות, וערובין, עם פניני אמריו מגזרת ספיר חצובין,

עוד חזון ומראה תמלא בסוף הספר, ותהי שם עליו יד ה' ויש"א יעקב. עם הגהות הידות ופתרונם. כזהב אופיר מסובלים. אליהם לא ישוו כל הפלים. ויעקב נתן נתנים מורשה לקהלת יעקב.

נדפס בויניציאה העיר הגדולה. המהוללה. אשר תחת ממשלת הדררה יר"ה תגדל ותנשא מלכותה אמן בשנת ב"ו לפ"ק בחדש כסלו. גד:ל יחיה כבוד הבית הזה אמר יי' צבאות. בית המקדש. (ומצו:ר ביהמ"ק)

בבית בן משק בית האדון מארקו אנטוניו יוסטיניאן.

דברי אגור בן יקא אל התלמיד החשוב כמ"ר עזריה אברהם בן כמ"ר דוד עובדיה הרופא זצ"ל מבית לאון מעיר טריקרקו.

חשקה נפשו חשק נפלא להתדבק בחכמים כל היום יתרום ידרוש יפרוש כנפיו להסתופף בכל החכמה למען יתדמה במעשיו בדעותיו בעשתונותיו אל השלמים התמימים בפעלותם לא ישבו בלבתם.

ובראותי טוב כוונתו והכוגתו מעותדת לקבל החכמות התורניות לטוב מזגו ויושר שכלו יחתור מחתרות נסתרות למלא אורחות נכוחות. יסקל מסילות סלולות ללכת אל עיר מושב המזימה.

ואותי יום יום ידרוש להראות לו מבוא העיר להעיר רעיוניו להאיר עיניו להגיע אל מחוז חפצו בדרך היותר מתוקן להרים מכשול פן תגוף באבן רגלו.

ובתפשי אמתחות דעתי אמרתי אל לבי מה לך נרדם קום קרא לאלדיך אולי יתעשת ה' לנו ולא תשתכח תורה מישראל לרוב ספקות ודעות חלוקות ושמועות קשות מתחדשות חדשים לבקרים. בין ההרים הגבוהים בני אלדים הלא המה הגבורים ראשי הדורים הנמלאים בכל דור ודור. על כן נערתי חצני כי הליקתני רוח בטני והבתו הללתני. אמרתי ארולה לדבר מלוה ויהי מה.

וזאת היתה הסבה הראשונה אשר עוררתני בראותי התלמיד החשוב הנזכר שולח ידיו בפרי עץ הדעת טוב ורע. הם המלות המעשיות המפורשות בתלמוד.

גם ישים בכליו מחכמות העמוקות כמו חכמת הטבע ומה שאחריו וכל ההקדמות הצריכות להם. והזמן אשר הוא יקר במציאות לא יספיק לו לעמוד על אלו הדרושים כי לל ימעו עלי ארץ. עם רוב התלאות הנמצאות בגלות אשר קצר המצע מהשתרע. אמרתי אקומה נא ואאזור כגבר חצלי ואתן למידים על ידיו ורביד הזהב על צוארו במוהר ומתן. ואכתוב לו רובי תורה שבעל פה בדברים אשר יפלו בהם הספקות והמחלוקות בין החכמים עם כל הדעות הנמצאות בחבורים אשר הם חשובים בעיני חכמי הדור ומזולתם לא חשתי כי הם בעלים ברוב בנין וברוב מנין.

גם אכתוב תדושים מספקות אשר עליהם פסקו חכמי דורנו אשר הספקות ההם

איגם נמצאים בפוסקים בביאור.

אמנם אל בעל הטורים שמתי מגמתי ואחריו נמשכתי בעבותות האהבה כי הוא קבץ רוב הדעות שהיו לפניו יותר מכל הפוסקים. ואני אדריך בסדורו ובלשונו וכל מה שכתב אשר לא נפלה עליו חלוקה על הדרוש ההוא לא אכתוב ואעבור עליו כי אין כוונתי לחזור מה שכתבו האחרים. אמנם בכל דרוש אשר נפל בו מחלוקת בו אשים דברתי. ואחלק דבורי בכל דרוש לשלשה חלקים. **החלק האחד** וכו׳ :

ואני יעקב ברוך בן מורינו הרב ר׳ יהוד׳ לנדא אשכנזי. שנסתי את מתני. ואקרא בשם ה׳ ידריכני בנתיב יושר. יודיעני פשר. כי קראתי שם הספר הנותן אמרי שפר. **אגור בן יקא** משלשה טעמים.

האחד כי אגור מפני האף והחמה. כי דעתי תולה על בלימה. ואין אתי שלמות מה.

הטעם השני כי בו אאגור ואקבץ כל הדעות שונות אשר אפשרים לקבלם כפי הצורך וכפי ההשגה. ונסמכתי על יסוד חזק כראוי מוצק. והוא כי הנני בן יקא. בן מי שאסף התורה והקיאה והשפיע שפע לרוב לתלמידים לאלפים כאשר נודע ומפורסם לכל בני אשכנז וצרפת. אשר עוד היום נשאר אלי מזוהרו כמלא מחט סדקית. וממנו אלמוד לקבוע הלכה ברוב דברי רז"ל.

והטעם השלישי כי אגורה ואשכנה באהלי שם. שמה ישבו כסאות למשפט. שם יתנו לדקות ה׳. והשם יודע וישראל ידע כי כוונתי לשם שמים למען לא ירבו מחלוקות בישראל וכל איש אשר ידבנו לבו לקרב אל המלאכה מלאכת שמים יסתכל באספקלריאה המאירה כחשיכה כאורה יתיר חרצובות ספקותיו. יפוצו מעינותיו להשקות נטעי גנו וכנו אשר נטעה ימינו. מה טובו אוהליך יעקב וכו׳. ואתחיל לסדר דברי בעבודת היום כפי הסדר מבעל הטורים וכו׳ :

(דף פ"א ע"ב אחר סדר מועד) **ויהי** כאשר התעו אותי סעיפי מחשבותי. ועשתונותי לחלוני. לא יתנוני השב רוחי עד אוציא לפועל מזימות לבי. ויד ה׳ היתה עלי חזקה. לגמור המלאכה כפי חקה. והשלמתי עבודת היום וכל דיני מועדים. אמרתי אעלה בתמר. אוחזה בסנסני דיני אסור והיתר. מפני שראיתי הרבה מתנהגים. מלפלפים ומהגים. ודתיהם שונות משתנות מדעת חכמינו ז"ל והולכים לקולא. ומקל"ם יגיד להם. אף יש פורצים ורצים אחרי מנהגיהם הרעים. אשר נהגו ולא שתו לבם לדברי רז"ל גם במה שכלם אסרו. על כן נתעוררתי ונתאזרתי חיל לכתוב בקוצר כל המחלוקות הנמצאות בדיני אסור והיתר. והפסק איך יתנהג בהם. והמנהגים אשר נהגו הפרושים. גם חדושים מספקות נחקקות תשובותיהן מגדולי דורינו שהיו לפנינו כאשר עשיתי בתחלה: ובחלק הזה ארשום דיני שחיטה וכו׳ :

האלוף המפואר. בכל הדור ותואר מתואר, כבוד הרב מהר"ר יעקב לנדא ארי בן ארי נגר בן נגר אשר מתניו חבר ויסד ספר. הנותן אמרי שפר. להשפיע ולהשביע לנפש שוקקה ולמאה בתבונת נפשו נפש יקרה. בכל דיני התורה, ולבור דרך ישרה. מן המורי׳ מר דרור לקט וארה. בלשון קצרה פתח בו וסגר, אסף ואגר. הבינה והקיאה, נדרשתי ובדקתי בנוטם אמרי ספרו עד די ומלאכוהו יפה פרי תואר כעצם השמים לטוהר. וכמראה נוגה הזוהר. מראשו לסופו. שרשו ועקרו וגופו. פריו טוב למאכל ועלהו לתרופה. וכל אמרתו צרופה, בספרו ערך מערכות, ועשה לו עיונות מים וברכות. במילי דברכות, ובדיני התפלות.

ולעבודת

ולעבודת קונו פלל פלילות. ובדיני אסור והתר המלאכה היתה די והותר, ועל הרוב נטה להחמיר ולא ראה ויתר. בדיני החגים והמועדים. לו מהלכים בין העומדים. ולמנהגי הגלילות. כל כלל פרטות וכללות. ובדברי חכמים וחידות. יסד יסודות. אשרי המחכה הזוכה. לעצמו ולבניו מזכה. אשר באהלו יגור. דברי אגור. יהיה ממכרו ביד הקונה אותו לו ולבניו אחריו ויזכה לעולם שכולו ארוך כחפץ הזקן ושבע רוגז יקום עדות ביעקב אשר שם תורה בישראל מצפה לישועה. בן אדם תולעה, הצעיר נעלב נתנאל בן מהר"ר לוי חיים ירושלם זלה"ה.

ותשלם מלאכה ספר האגור בחדש כסלו שנת ש"ו לפ"ק בבית בן משק בית האדון מארקו אנטוני יוסטינייאן פה ויניצאה

13) באר מים חיים יסדו חברו וגם חקרו החכם השלם מ'ה'רר חיים עובדיה נר"ו נדפס פה שלוניקי קרית מלך רב קרית ארונגן המלך הגדול שולטאן סולימאן ירום הודו ותתנשא מלכותו. היתה התחלתו ראש חדש סיון שנת רננ"ו צדיקים ביי' מי שזכנו להתחיל יזכנו לגמור לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתו אכי"ר וחפצו בידנו יצלח:

באר מים חיים נחל נובע מקור חכמה נהר יוצא מעדן התבונה להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים הראשון יקרא עץ חיים השני מקור חיים השלישי דרך חיים הרביעי אורח חיים חברו החכם השלם ה'ר' חיים עובדיה נ'ר'ו, הראשון מדבר וכו':

ספר בינו	גם תאמינו	כי ממנו	תוצאות חיים
ולרוב הודו	מבין סודו	לקח ידו	עץ החיים
יזכה צמא	לשתות מימי	כל תעלומי	מים חיים
חלק יפנה	לאשר ישנה	הוא יתכנה	במקור חיים
בפאר אוזר	לעם נזר	מקרא חוזר	ברחים
כתוב לאמר	סדר לגמור	דת אל לשמור	דרך חיים
לתושיה	שלהבת יה	אל עובד יה	מלקחיים
ולאיש ירא	דרך יורה	הוא יקרא	אורח חיים

מעיין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון   אזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין
חיים וחסד עשית עמדי   ופקודתך שמרה רוחי

הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי והילדים אשר חנן ה' את עבדו רכים והבקר עלות עלי ימי בקורי עונות לשוב אל ה' אלדי טרם אמות וכו'. וצריך שישמיע לאזנו דברי תוכחות כדכתיב אזן שומעת תוכחת חיים בקדב חכמים תלין ולפי שראיתי חכמים גדולים אשר מעולם אנשי שם שחברו תוכחות כל אחד ואחד כפי כחו מהם דרך שירים מהם דרך הלצות ובהיות כי נתמעטו הלבבות ומפני הרעה נאסף הצדיק ואנשי חסד נאספים באין מבין דברי חכמים וחידותם גם להיותם בלתי נמצאות ביד כל אדם להגות בהם יומם ולילה אמרתי אני בלבי אבחרה נא הוכחת קצרה ובכמות מעוטה ומהלצה פשוטה קלה לנמהרי לב לקוראה ולהבינה בכל רגע ועונה בימי עדנה וזקנה ולצוות להדפיסה להיו' נמצאה ביד כל אחד ואחד כמוסה לעת אשר ידבנו לבי לשוב אל ה' ואהיה זוכה ומזכה גם את הבנים בני לראות בטוב ה' בארצות החיים

ובתוכחות

ובתוכחות יעקב אבי, הקבצו ושמעו בני יעקב וכו׳. ולפי שתכלית כונתי להועיל לבני ולנערי בני ישראל עם אלדי אברהם שכתוב בו כי ידעתיו למען אשר יצוה וכו׳. לכן חברתי חבור זה הקצר ואמרתי להדפיסו להיות ביד כל אשר יאמר לה׳ אני וחלקתיו לחלקים וקראתי שם הכולל לכל החבור באר מים חיים להיות כל עניניו מי הבאר העליון השואב מן מקור החיים וכו׳. והחלקים קראתי להם שמות כשם ענין החלק וכשמו גם כן. ושם החלק הראשון קראתיו עץ חיים להיותו מדבר מענין הסעודה וברכותיה החלה וסוף והדברים הנמשכים מחמת הסעודה אשר הם עץ חיים למחזיקים בם. החלק השני מקור חיים להיותו מדבר בענין קרית שמע שעל המטה והמזמורים והפסוקים הגלוים אליה סדרם וסודם להציל ממוקשי מות ומפחד בלילות. החלק השלישי דרך חיים להיותו מבאר סוד מאמר לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור מה הם פרשיותיו ומבאר דרך התשובה האפשריית לכל חטא וחטא בזמן הזה וסוד פטום הקטורת ונפש רוח ונשמה. החלק הרביעי אורח חיים להיותו הנהגת האיש החפץ חיים ללכת באורח סלולה להתהלך לפני ה׳ בארצות החיים:

עדת אל קדושה ראו אור חדשה בסוד אל תרושה וחותם תעודה
גשו נא וקראו בשם אל ומלאו ידיכם ובאו רמזיו בתודה

רמזי החלק הראשון וכו׳.

עץ חיים היא למחזיקים בה ותמכיה מאושר. החלק הראשון נקרא עץ חיים לפי שמדבר משלחנו של אדם מהצדקה שיש לו לעשות ממה שאוכל על שולחנו ומדבר מהתורה היא עץ חיים שיש לו לדבר על השולחן ואז וכו׳. לכן צריך אני להקדים שתי הקדמות ואחר כך אכנס בדרושי לפרש מעט ולהביא לך מנחה מעט צר"י ומעט דבש דברי תורה המתוקים מדבש ונופת צופים בע"ה.

ההקדמה הראשונה דבר ידוע ומפורסם שאין כל חדש תחת השמש ובכל דרוש ודרוש אשר יעלה על לב אדם נמצא כמה וכמה חבורים עתיקים גם חדשים חוברו בהם מאנשים חכמים ונבונים וידועים המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם ענקים המעניקים חמה בצואריהם בפניני דבריהם ומתק שפתותיהם וצחות לשונם ומה יוכלו להדש עוד ילידי הענק וענקים לגרגרותיו אסור בכבלי עוני ורחים בצוארו כל שכן גם בני אדם גם בני איש כמוני שאין ערוך אליו עמהם וערכי עלי ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם בערך ביצי כנים עם קרני ראמים כמרכז עם העגולה כטפה עם הים הגדול כקליפת השום בערך חכמתם הלואי יתן לנו הבורא לב לדעה ועינים לראות ואזנים לשמוע מה שהם חברו וחדשו וחקקו בסלע המחלקות בכל חלקי הדרושים וחלוקי הדעות שבהן ומן הסלע הוציאו מים חיים הכלל העולה. ומה שיש להאמין בכל דרוש ודרוש לרוות צמאי בין להבין אמרי בינה. אמנם בראותי כי בעונותינו הרבים נתמעטו הלבבות וכמעט נשתכחה תורה מישראל והיו צריה לראש שורש פורה ראש והצר הצורר נעשה ראש לשועלים קטנים מחבלים כרמים כרם יי׳ צבאות בית ישראל וצד הטומאה גובר בעולם וצרות צרורות רעות רבות וצרות ותלאות הולכות ובאות ואין יום שאין קללתו מרובה מחברו עד שכלתה פרוטה מן הכיס ואפס כסף לא נשאר בלתי אם גויתנו ואדמתנו ומי הוא זה ואי זה הוא אשר ישיג די ספוקו וחייו תלויים לו מנגד לפרנס בניו ובני ביתו ובכל היום וכל הלילה תמיד לא יחשה להיות עמל לתת טרף לביתו

לביתו וכל עמל האדם לפיהו וגם הנפש לא תמלא אוכלין ואינן שבעין ונפשם קצה בלחם הקלוקל יומם ולילה הכבד עליהם ידו של מקום ואין מקום לפסוק והגית בו יומם ולילה כל שכן שאין ידם מגעת לקנות הספרים ולקרוא בהם הדרושים למצוא דברי חפץ בתורת יי' חפצו לכן אנשי לבב החכמים אשר היו בדורות האחרונים בראותם דור הולך בלכל ודרדע דור דעה דור מלא כל כאשכול ודור בא דור תהפוכות אין ענבים בגפן ואין תאנים בתאנה איש לדרכו פנו איש לבצעו מקצהו עלה במחשבתם להועיל לשרידים אשר יי' קורא בכל דור ודור וחברו ולקטו שבלים מספרי הראשונים כדי שיהיו נמצאים בספר אחד ולא יצטרכו לקנות ספרים רבים. ולהוציא כל זמנם בקריאתם אלא חציו לי"י וחציו להם וזה נמצא בשני דרכים קצתם לקחו דרך קצרה וארוכה וכו'. לכן אני חיים בכה"ר יעקב עובדיה ז"ל בעוניי הכינותי לך בני דרך ארוכה וקצרה בספר הפסקים ובספר הדינים שהתחלתי ובטחתי בחסד יי' יגמור עלי לגומרו ולהשלימו ואם לאו דרך סלולה לפניך להשלימו אתה אם תזכה בראותך הדרך אשר דרכתי בסדר זרעים ובי"ג' מסכתות אשר השלמתי.

ובזה החבור הקטון שעקרו בעיון הדברים המשלימים נפש האדם באמונות לבי לחוקקי ישראל לקחתי דרך קצרה וארוכה כדרך לקוטי בתר לקוטי לקטתי לקט שכחה ופיאה לרעות בגנים גני ספרי חכמי האמת ז"ל וללקוט שושנים משושני ר'ש'ב'י ע'ה' המביאים את האדם וכו'. עד כאן ההקדמה הראשונה בהודיעי כונתי בחבור; זה להביא דרך קצרה קצת דברים המשברים את הלב להאמין באחדותו יתעלה ולהכניע היצר להוציא יקר מזולל:

יראת יי' מקור חיים לסור ממוקשי מות. זהו החלק השני מספר באר מים חיים הנקרא **מקור חיים** והוא חלק הקרית שמע של לילה והדברים הגלוים עמה נסחם יסודם טעמם ופירושם.

רמזי החלק השני וכו',

זה החלק נקרא מקור חיים וכו'. ולפי שלא ראיתי בשום ספר כל הסדר אשר ראוי לו לאדם שיאמר אותו בשלמות גם לא הכונה הראויה לכוין בה.

ולפי דעתי אין אחד מעיר ושנים ממשפחה שיקרא אותה כתקנה וכו'. ולכן ראיתי אני חיים עובדיה בכמה"ר יעקב עובדיה הצעיר והדל באלפי לחבר ולכתוב הרשום בכתב אמת כפי מה שקבלתי מפי סופרים ומפי ספרים דברים נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת חכמי האמת עליהם השלום בסדר הקרית שמע וכו'. ויאחז צדיק דרכו דרך ה' דרך סלולה וימצא חיים ברכה וכבוד דכתיב כי עמך מקור חיים. ולכן קראתי שם החלק הזה מקור חיים. וזהו הסדר וכו':

(בסופו) **בני** ידידי אהובי נפשי זהו מה שראיתי לכתוב להקנותכם יראת שמים וכו'. והזהרו במה שכתבתי בחבור זה גם תקראו בספרי אשר חברתי בבחורותי על ענין מהות הנפש והרוח והנשמה מקורותם ויסודותם ומוצאם ומובאם ועמידתם ומקומתם וקיומם ותענוגותם כפי אמונתינו אנו בני אל חי כפי מה שקבצתי מספרי הקדש ביגיעה רבה לפי שהספרים לא היו נמצאים אתי וקראתיו נשמת חיים תקראו בו ותתענג בדשן נפשיכם וכו'. ואם תעיינו בספר הדינים שחברתי על סדר התלמוד יאורו עיניכם ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק כי בם הרמתי מכשול מדרך השכל וסקלתי הדרך לפניכם למצוא

למצוא דברי חפץ בלי חפוש רב עם המורה מקום שבו ועם היות שטרדות הזמן הבהילוני והטרידוני עד שעדין לא השלמתיו אם הש"י יגזור בחיים אשלים אותו בעזרת העוזר האמיתי יתברך שמו ואם לא אזכה ותזכו אתם לשם עולם הנה הדרך מוכן לפניכם שבמעט טורח תוכלו אתם להשלים אותו גם בפסקי הגאון מורי כמהר"ר אליה המזרחי ובפסקי תמצאו דינים מחודשים והרבה כללים ואלנות על דינים ואם תזכו ליהנות מזיו השכינה בחייכם תקראו ותבינו בספרי אשר בניתי לי על עיון הקבלה קראתיו דרך עץ החיים וחלקתיו לשלש' חלקים, חלק ראשון עשות משפט ומדבר בקשור שלשה עולמות. חלק שני אהבת חסד ומדבר מכל הענינים והדרושים הנופלים על עשר ספירות. חלק שלישי הצנע לכת ומדבר בטעמי המצוות על דרך האמת. הרי שולחן ערוך לפניכם טבחתי טבחי מסכתי ייני אף ערכתי שולחני אכלו רעים שתו ושכרו דודים וכו':

מפתחות הספר בהיות מפתחות הספר למצוא דברי חפץ ולצאת ולבוא לכונן מחשבותיו ורעיוניו בדבר נעלם כירח יכון עולם והמפתחות אשר נדפסו בראשית החלקים לא כוננו יחדו עם החלקים למצוא מצפוניו ועניניו ויריחו סוגרת ומסוגרת אין יוצא ואין בא לדעת מקום ספירי פניניו הסכמתי להדפיס באחרית הספר מפתחות אלה והחכם עיניו בראשו יראה וישמח ויגיל כי טוב אחרית דבר מראשיתו:

ועשה משפט וצדקה חיה יחיה לא ימות (יחזקאל י"ח)

14) רבינו דרשוני וחיו

בחיי

ביאור על התורה לחכם הכולל המקובל האלהי מאור הגולה גולה ומכורת זהב על ראשו בשבע חכמות המאירים המנהירים רבינו בחיי למחיה שלחו אלהים לשאוב מים חיים להשקות ולהחיות נפש הצמאים והרעבים לשמוע את דברי יי' ב"ר אשר ז"ל, אשרי בניו אחריו. עם מורה מקום מפסוקי תורת אלהינו למען יהיה כשלחן ערוך למעיינים בו, ומוגהה מחדש תוך העתק ישן כתוב בעט סופר מדויק, עם עיון נמרץ על יד הבחור הנחמד אב בחכמה ורך בשנים משה בן כה"ר זכריה כהן ז"ל מקורפ"ו, נדפס בבית דניאל בומבירגי בשנת ש"ו לפ"ק פה **ויניציאה**

הקדמה **כבוד חכמים ינחלו** וכו'. ומפני שראיתי ילדי עולם הדאגה, נאחזים במצודה כדגה, רובם מתרשלים בתורה, זה במזיד וזה בפשיעה, קרבם בתימו לעולם ראו לא ראו יום נסיעה, ויש אשר נפשם עמלה להם והם לא עמלו לנפשם, נפשם לכודה בפח מוקשם ועונשם נרשם, עליהם אשא משל המסובין על השלחן ואוכלים שם, לבם ועיניהם שם על מעדניהם ולא נשאו ראשם, לא הכיטו העולם העליון אשר יי' אלהי ישראל בא בו, לא ידעו מה הוא לא בחנו מה ט[ו]בו, לא זכרו היום הנורא אשר נגלה אלהים בתרועה, לא יראו לנפשם כי הניחו חיי עולם ועסקו בחיי שעה,

על כן זחלתי ואירא לנפשי אני בחיי ב"ן אש"ר, בחנתי, כי הכל הבל, ראיתי כי יש בחכמה יתרון הכשר, בחנתי, כי הזמן כנחל בוגד ולפחדו רעשתי, פשטתי כתנת עצלה ובגדי זריזות לבשתי, אמרתי עת לעשות ליי' ולעשות לשמו חשתי, וכצבי רצתי ועל בת מלך הנצבת עמי חסתי, בחתול עפר נתונה, אשר הוי שדי ליודעי הבונה, ומפני זה נקרבתי אל המלאכה הגדולה הזאת הנפלאה לחבר חבור בפירוש התורה הנוראה, ברעדה מתוך גילה ומתוך שמחה יראה, שהזכירו רבותינו ז"ל בתנאי כל לומד ומחבר, שפתותיו וכו'. והשם הנסתר מצד מהותו ועצמותו, היחיד המתעלה הנגלה

הנגלה מצד פעלתו וחכמתו, הוא היודע נסתרי וצפון מחשבי, כי לקרבה אל המלאכה הזאת לא ערב לבבי, בסבת היותי סכל בהכירי ערכי ומקומי, גם לא מהיותי חפץ לרדוף אחרי הכבוד ולהגדיל את שמי, כי משיג אני בעצמי מעוט ידיעתי וקוצר השגתי, אין מלה בלשוני ואין לקח על שפתי, אין כרמל בצקלוני, ולחם ושמלה בביתי, ואיך אחבר אמרי שפר, ולא ידעתי ספר, איך אשכיל וסכלתי כל ענין שכלי, בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי, אבל מה אעשה ונפשי חשקה בתירה, ידעתי בה מעלת הנפש הטהורה, כי נבראת ביום ראשון עם האורה, ירעה כי התורה עקר כל הנבראים ליראה את השם הנכבד והנורא, על כן התחזקתי ונכנסתי במחיצה שאינה שלי, וזה היה חלקי מכל עמלי, ומפני שידעתי כי מפרשי התורה בספריהם הולכים, על ארבעה חלקים ודרכים, יש מהם דרך הפשט רודפים, ויש מהם לדרך המדרש נכספים, ויש בוחר דרך השכל וחכמי המחקר המתפלספים, ויש בני עליה במסלה העולה ביתאל עיני לבם צופים, רוו נפשם מדשן ויאכלו נופת צופים, נכנסו ברואה ולפנים מן הצופים, והשיגו השרש והענפים, על כן ראיתי לחלק באור ספרי זה על דרכים אלה כלם, למען יהיה לכל החלקים נשלם, בארבעה מעלות סלם, לעלות מן הנגלה אל הנעלם, הדרך הראשון, דרך הפשט אזכור ואשמור כאישון, שם אכתוב מבחר דעות הראשונים הרבנים האדירים, המאור הגדול רבינו שלמה ז"ל, והפטיש החזק רבינו חננאל, כל אחד מהם סיני ועוקר הרים, בדבריהם אאיר את עיני ואענדם עטרות לי, אזכור דבר בשם אומרו ולא אתעטף בטלית שאינה שלי, הדרך השני דרך המדרש בו ארחיב לשון ובו אטה אהלי, כיד אלהי הטובה עלי, הדור יעפי הגלות ידרשוהו בשבתות ובו ינוח לבם מרגזם ומעצבם ישישו וישמחו כל מבקשיו, זה דור דורשיו, הדרך השלישי דרך השכל בו אשלח ידי לכתוב במקומות, להורות כי תורתנו כלולה מכל החכמות, כל שאר החכמות שפחות מושגות בדרך עיון ומחקר, ותורתנו מן הקב"ה והיא העקר, הדרך הרביעי הוא דרך יי' הדרך ישכון אור, מסלול ודרך לנפש באור החיים לאור, בדרך הזה אטיף ואזה מרמזי האיש משה מופת הזמן, אשר מתק דבריו נאצל ממתק של מן, הוא הרב הגדול הרמב"ן, הוא חורה לנו את הדרך אשר נעלה בה ובדרך אמת הנחנו, הוא אשר הצדיקנו וזיכנו ושהחיינו, מאשר לקחה אזני שמץ מנהו, והציצו רעיוני פעם אבאר ופעם ארמוז ויצא כברק מלפני, כי ממחצב החכמה העליונה נחצב, לפני חשוכים בל יתיצב, לפני מלכים יתיצב, הם מלכי התורה אשר באו בתוכה לפני לפנים, רזי עליונים צפונים, והשיגו בחדרי הכתוב סודות נשגבים, וכדי שיהיה ספרי זה כולל תורה ומדות, אפתח בכל פרשה ופרשה בפסוק מספר חמודות, הוא ספר אדיר חכמה ודעת ומוסר מלא, הוא ספר משלי שלמה בן דוד, סדר שם כל המדות להבחין חין ערכן, שבת את החמודות גנה את הפכן, ומפירושי אחד קדוש מדבר נכבדות ונכוחות, אזכור במקומות בראשי הפתיחות, הוא איש אלהים בתורה עמוד ופנה, הוא הרב הגדול רבינו יונה ז"ל, אשר לספר ההוא חבר פירוש ועשה אזנים, וקבע בדבריו טורי ספיריו להאיר עינים, דבריו אשית עטרת פז לראשי, להחיות את נפשי, מה יקר חבורו מזהב וכל פנין, מאן יהיב לן מעפריה דמר ומליינן עינין, ורוב עקרו של ספר אכלול בתורה בראשי פרשיות, בבאור כל חכמות גופניות ושכליות, יען כי התורה כולה וכו'. וידעתי נאמנה כי מלאכתי זאת עצומה ורחבה, לכל הבא אליה לצבוא צבא, אף כי איש כמוני נפשו עלובה, עיף הובא בבור נסיון הצרות והמקרים, המקרים דכאוני השיגוני בין המצרים, לבי סחרחר עזבני כחי, ונכאה רוחי צר ומצוקה יבעתוני בכחי, ואיך אבין בדבר ויערב שיחי, ואיך לכוין אל האמת תתלבן מחשבתי, או שפתי תכון במלאכתי, ומלאכת התורה הצרופה ככסף צרוף בעליל, צריכה שמחת לבב כהולך בחליל, ואיך יצמח עצב אוכל לחם העצבים, או איך שבע רוגז דרכו יישר לשור על אילת אהבים והל"ב אשר לא טהור מטרדת הזמן ואין לו פנאי, איך יטהר לבוא קדש לפני, או איך ישיר אה שיר ה', והטרדה תעצם עיני הבשר מראות הנגלות, אף כי תעצם עיני השכל מראות במושכלות, אמנם על זכות המלאכה נשענתי, בחסד עליון בטחתי, ולשמו נתכונתי, לא להתגדל ולקנות לי שם והכבוד, כי אם לשם ה' צבאות הוא מלך הכבוד:

וברוך

(בסופו) **וברוך** צורי חי הנסתר מעיני הנגלה ברעיוני אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם עבדו אשר עזרני והורני והמעמידני בקרן אורה, וזכני לפתוח ולחתום בבאור התורה, שבו נהכוונתי לשמו הגדול והנורא, הוא יזכני ליום הבשורה, יחדש ימינו כקדם וכימי עולם, ויבנה הבית והאולם, ושם בזמירות נריעה לו, כי נבקר בהיכלו, שם נשבע מזיו זוהר התפארת והכבוד, ובהיכלו כולו אומר כבוד, שם נבוא אל מזבח אלהים אל אל נשבח ונאמר ברוך אלהים א"י וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כ"ה או"א,

ברוך השם אשר לא עזב חסדו ממנו וזכנו לסיים זה הביאור הקדוש והנורא רבינו בחיי, ואני החתום כמתנצל באתי, בהיותי ממונה על המלאכה, לסדר ולתקן המעוות דבר יום ביומו כפי המנהג מבעלי המלאכה הזאת, וכפי יד יי' הטובה עלי, ואנחנו נשא מרום עינינו ונרים אל שמים ידינו ונבקש מהצור יתעלה לסיים את אשר בלבבנו בלי פגע רע, נאם הגבר הוקם על המלאכה צעיר המחוקקים וטעון בשנים קורניליוו אדי"ל קינ"ד,

נשלם בעשרים לחדש אלול שנת רנג"ו יחדו חרבות ירושלם כי נחם יי' עמו וגומ', בויניציאה רבתי,

---

15) הא לך ספר

מבחר הפנינים

במליצת החכמים הקדמונים ומשלי פילוסופים הראשונים ומוסרם ומלותם ודבריהם וחידותם בכל ענין שאדם צריך אליו בחכמה וביראה ובמוסר ובדרך ארץ מסודר לשערים בכל עניניםי*). עם פירושו**)

תדע והשכל כי על כל דבור ודבור של זה הספר מטפלים ומתגלגלים ומתכפלים להתגולל ולהתחבר אליהם בחכמה אגדות ומדרשים וראיות וטעמים מן הפסוק ומן התלמוד כי לא יצא מפי חכמי אומות העולם דבר אמת שלא יהא נרמז בתורתנו אך לא חפצתי להאריך ואפרשנו לפי משמעות פשוטו בקוצר לשון לפי מעט קט שכלי כאשר הראו לי מן השמים כי לא היה לי בזה הפירוש רב וחבר:

(בסופו) ותשלם המלאכה ערב שבת בחדש שבט שנת ש"ו לפ"ק פה ויניציאה רבתי אשר היא תחת ממשלת השררה ה' ירוס הודס. וכשנה ראשונה לפרינציפטו של פרנציסקו דונלו: על ידי קורנילייו אדי"ל קינ"ד.

---

16) **משל הקדמוני** ספר סופר אמרי שפר נקרא משל הקדמוני

אותו העיר האיש מאי"ר בכמר יעקב פרענצוני
גם הוא מוגה אף אם הוגה מאחיהו השילוני***)

את מגודת המאי"ר הוא בן יעקב איש פרענץ שמו הוא מאי"ר עיני שניהם יי'. (ומצויד מנורה)

---

*) י"א שחברו ר' שלמה בן גבירול, ויש מיחסין אותו לר' ידעיה הפניני הבדרשי. אוצר הספרים.

) פירוש ר' שמשון מוניי. אוצ"ה. *) מאת הנשכת, שהמגיה היה ישראל מומר.

אנוש

אֱנוֹשׁ שָׁלַח תְּשׁוּרַת חֵן כְּלוּלָה לְרַבּוֹתָיו דְּמוּת מִנְחָה בְּלוּלָה :
שְׁמוֹ יִצְחָק אֲשֶׁר חִשְׁקוֹ לְהַלֵּךְ נְתִיב יוֹשֶׁר וְאוֹרַח דָּת סְלוּלָה :
וְהִנּוֹ אֵל שְׁלֹמֹה בֶּן זְקֻנִים וְשֵׁם וּשְׁאָר וְנִין וְאָבִי סְגוּלָה*) :

לב אדם יחשב דרכו, וה' יכון לעדו,

קוּמוּ רֵעִים בּוֹאוּ שׁוֹעִים עִיר שַׁעֲשׁוּעִים בֵּית אַרְמוֹ נִי :
וּרְאוּ נִירִי זֶרַע שִׁירִי גֶּשֶׁם סִתְרִי טַל חֶרְמוֹ נִי :
נוֹעַם חֶלְקִי וּכְלֵי נִשְׁקִי חֶמְדַּת חִשְׁקִי טוּב מַטְמוֹ נִי :
סֵפֶר יִבְנֶה מִגְדַּל מַעֲנֶה מַקֵּל לִבְנֶה לוּז עַרְמוֹ נִי :
חִידָה יָאָצֵל כִּי יִתְנַצֵּל נַפְשׁוֹ יַצִּיל מִיַּד מוֹ נִי :
עַז כְּלָבִיא כִּי הוּא יַחְבִּיא שִׁיר מַחְצָבִי בֵּין עַמּוֹ נִי :
שִׁירוּ יֹאמַר שִׁירְכֶם יִמַּר תֵּימָן אוֹמֵר נִין אַדְמוֹ נִי :
וּבְכָל עֵבֶר פִּתְחוּ קֶבֶר עַל כֵּן עֵבֶר נִין אַלְמוֹ נִי :
מֵשִׂים אַגְמוֹן עֵרֶךְ רִימוֹן מַעֲרִיךְ פַּעֲמוֹן אֵל פַּעֲמוֹ נִי :
וּבְיוֹם סַגְרִיר חָשַׁךְ שַׁפְרִיר כִּי הִשְׁוָה רִיר אֵל חֶלְמוֹ נִי :
לָכֵן אֹם עַז לֵב עַם נוֹעַז לִבּוֹ כֵּן עַז בֶּן שַׁלְמוֹ נִי :
עַל כֵּן זֵדִים תִּהְיוּ נָדִים יִשְׁתּוּ דוֹדִים יֵין רִימוֹ נִי :
סֵפֶר יִדְרוֹשׁ כִּי הוּא הָרֹאשׁ אֶחָד קָדוֹשׁ אֵל פַּלְמוֹ נִי :
מִשְׂגָּב נִכְשָׁל מָעוֹן נֶחְשָׁל חִידָה מָשָׁל הַקַּדְמוֹ נִי :

זה ספר משל הקדמוני, יין רקח ועסיס רמוני, יושב בשבת תחכמוני, וסבת הראותו, ביום העלותו, להיות בחדרי קדש יסודתו, ולהודיע מעלת קדש הנקייה, ולשון גדולתה יפיפיה, להגיד מהללה וצבי עדיה, להראות העמים והשרים את יופיה, ומפני אשר ראיתי רבים מהמון העם, אשר זהב המליצה בפיהם יועם, בהשתדלם בספרי מינים, ובחכמת יונים ומשלי הגרים והעמונים, וכלים שונים, ואען להם ואומר, ולבי נדהם ומר, אני אמרתי אלדים אתם, וממחצב הקדש חוצבתם, וממקבת אור נוקרתם, ולמה מעלתם, והשימותם חמדת קהלי, הלא כבני כושיים אתם לי, וכילדי קטורה עיפה ואפר, משליכם כאפר, ותשליכו אחרי גויכם כל הורה ומצוה, וכל לשון מחמד וגזירה שוה, המעונגה והנאוה, ויענו ויאמרו אלי בנפש מרה ודעת חסירה, לתורה ולתעודה חתום תורה, ודי לנו בק"ש בעונתה, ותפילה כתקנתה, כי המקרים הזידונו, וירעו אותנו המצרים ויענונו, ונמצא תנחומים, ללכת נדהמים, בספר הקמים ובדברי הימים, כי משלי התורה נסתרים, ומכל סיג נשמרים, ודינים עמוקים, כולם צדיקים, יונת אלם רחוקים, ואיך יהיו שמועה או אגדה, אשר לא יעדה, ובמה יזכה אל החידה, אשר עדי הבין לא עדה, ואשר לא צדה, וכשמעי דבריהם, מחלתם וציריהם, נהגלגל עליהם מדת רחמי, יחד נכמרו ניחומי, ואומר להם שמעו שמוע, ותמצאו לנפשכם מרגוע, שמועה טובה תדשן, כל נרדם וישן, כי משנת מחלתו תעירהו, ומתרדמת תאותו תסירהו, ומשבויי הדמיון חפשי תשלח, ולבות הזדים בחיצ' תפלח, ונפש דודים בדעתה תשמח, הנני בורא חדשה עתה תצמח, ותראו משל וחידה, להיות לי לעדה, ועתה סולו

*) רמוז שם המחבר יצחק בן שלמה בן סהולא.

סולו

סולו המסילה, בחרו לכם לשון ומלה, קחו לכם משל הקדמוני", חמדת זהבי וחשק מטמוני, ותמצאו משלי חול תלים על גבו, ורמז פנימי ותבונה בקרבו, ודברי קדש ותורה סגורים בלבו, ומלאכי אלדים עולים ויורדים בו, והתבוננו לכם בכל יום ובכל חדש, בחולין שנעשו על טהרת קדש, והנה הוא מתואר אל החיות, ואל העופות המדבריות, ולשאר בעלי חיים, השוכנים באיים, ולא נשענתי על המאמרים, אדום וישמעאל מואב והגרים, ולא על משליהם הקדמונים, על הראשונים והאחרונים, ואף אם קדמוני קדימה בזמן, לא קדמו תורה ותלמוד נאמן, אמנם נשענתי על דברי הנביאים, ומעשיהם הנוראים ומשליהם הנוראים והנפלאים, מעשה ידי אומן חלאים, כאשר מצינו יותם בן ירובעל וכו', ושאר משלי הנביאים הקדמונים, אשר ברוח הקדש לבושים ולנים, וחידות חכמי הדורות, אמרות טהורות, אך זה ראיתי ונותן אל לבי, ורוח חדש נכון בקרבי, וכתבתי ספר משלים, פרטים וכללים, איש חיל ורב פעלים, וחלקתיהו לה' שערים, וכל שער ושער לשני סדרים, האחד כאלו מקשה והשני קראתיו בשם מחבר ומתרץ, זה גודר וזה פורץ, השער הראשון וכו':

אלה הם חמשה שערים, בכל אדם נזכרים וכו', וראיתי לצייר בו צורות, להבין ולהורות, לשקוד בו הקטנים, וינוחו ביופיו המעונים, ואולי ימשכו לבם אל העיקר, כמלמד הבקר, ויסיר מלבם ספרי מרום, מינים ואפיקורום, והנני מתקנם לפניכם רבותינו, וזרע הקדושים אבותינו, אחינו אנשי גאולתינו, העוטים מעטה תהילה ולבוש מלכות, ראוי לדון אותי לכף זכות, ויהיה אור שבחכם בשמים עדי, והוד חכמתכם במרומי סהדי, יקדמוני ביום אידי, ושגיאותי תיישרו ותמירו, ואבן נגף מלשוני הסירו, והביטו אל משלי בעין ענוה, ונפש רצויה שוה, כאשר למדתוני להיות כל מבין וסבר, כענוים במדבר, ואל תדינוני בחכמתכם לעזות מצח, כי לא בחרוץ יודש קצח, כי בעונותי אם קריתי לא שניתי, ואוזן אל חכמה לא הטתי, כי הזמן בזדונו הניאני, ואל בית הנדוד הביאני, אך עהה הלאני, והרחיק ממני כל חבר וכל ריע, ולא השיב ידו מבלע, ויעשוק חילי וסכלי, מאוי נפשי וסכלי, ונתרחק העושק ונשאר העשוק, נסתלק החושק ונשאר החשוק, ואני נפרד יבקש לתאוה, דרך חברה ואהבה, ולא מצאתי איש מעודדי, מחזיק עמי בנדודי, זולתי אם אמשכנו בדרך תחבולות, בחידות ומליצות ומשלות, ומפני זה החילותי לדבר, וסדר הספרים לחבר, והשלכתי עליכם רבותי יהבי, וברשותכם אגמור מחשבי, ועתה שיתו לבבכם לדברים, עברו עברו בשערים, ואען ואומר, ולבי חמרמר„

נֶפֶשׁ שְׁלֵמָה תַ אֲוָה בוֹחַ לֶת לִשְׁמוֹר מְזִזוֹת הָ יְתָה שׁוֹאֶ לֶת
שִׁיתִי לְבָבְךָ לַ מְסִילָה וַעֲלִי אֶל רוּם זְבוּל הַתְּרַ פְּקִי עַל דָּ לֶת
שׁוּבִי וְנֶחֱזֶה בָךְ שְׂפַת תוֹעֶלֶת טוּבְךָ אֲשֶׁר גַם אֶת לְצוּר גּוֹמֶ לֶת
חִידוֹת מְשָׁלֶיךָ וְשִׁירֶיךָ וְהוֹד שֶׂכֶל פְּעָלֶיךָ תְּהִי פוֹעֶ לֶת
חָכְמָה וּמוּסָר לַ עֲזוֹר דוֹדִים בָּם תִּבְזֶה סְכָלִים תַּ הֲרוֹס אוֹ לֶת

הקדמה אל השער הראשון, לאדם מערכי לב ומיי' מענה לשון,

אמר יצחק בן שלמה תחלת כל דבר, וראשית כל מעבר, לפאר ולנצח להלל ולשבח לשם

לשם האחד והנעלם, אלדים חיים ומלך עולם, הקדמון וכו':

אלה תולדות יצחק, אשר המשלים בלבו חשק, וישקוד על דלתות המליצים, אשר הפץ הבין ותושיה חפצים, משבחים השם ומעריצים, יושבי על מלאת ובחלב רוהצים, וישמור מזוזות פתח תבונותם, וירא ישוב מושבותם ותחנותם, ודברי שכל וחכמה הקוקים במעונתם, והונחו שם על מכונותם, וילך הלך ונסע אחריהם, וישתה בצמא את דבריהם, ויהי האיש מתענג באהבים, ולא פנה אל רהבים, ויעדה עדי זהב המזימה, ומלבושו בין דעת וערמה, וכל יום מחיל אל חיל הולך ומתראה, והזמן משתאה, וירא את נפש חשוקתו, ותפארת גדולת חמדתו, וכל עניני נפשו במאזני מרמה שקלן וחצבן, וירא תוכן אמריה כאשר שקלן, וחשבן ושערה לא הפך לבן, ויחל לדבר דבריו ומהלליו, אל הנער נושא כליו וכו': ויהי כאשר התעו אותו אלדים, וילך אל ארץ צועק ונוהים, ולבו מנדוד אל גדוד נוסע, כן אורהות כל בוצע, וישור סכלו על סבלו, ונבלו על נבלו, וצירו על שירו, ושברו על סברו, ויחלף בגדים הנאים, בבגדים הצואים, וירבה על נפשו פשע ואשם, וירד מצרימה ויגר שם, וירא והנה עיר סחורה, עליית המקרה, ויתעסק בהבלי ההמון, ובתהו יליל ישימון, ויארכו לו שם הימים, בשחיתות וחרמים, ויהי מקין שלשים ושבע שנה, למלכות (ו)היצר אשר בלבו חנה, בשנת ה' אלפים ואחת וארבעים, לצאת לפועל עולם טבעים, ויעבור רוח עליו, והבין רוע פעליו, וירא את ארחו המשובה, אשר היתה מקדם חשובה, ויאמר אוי כי חטאתי בעט ברזל כתובה, ועתה אנה אני בא כי עלה לבי קמשונים, כסו פני עונים, ותפארת נפשי בזדוני מנוגעת, והרעה אל נפשי נוגעת, ולא יכול שכלי אל נכון להושיבן, ושער ראשו הפך לבן, ועתה אוי לי ואללי, אויה לי אהה עלי, כי אין לי טוב רק להמלט מעול עוני, ואשב מקדם גן עדן ואתודה על זדוני, בצאתי מן העיר אפרוש כפי אל ה', ואקום ואצא אל הבקעה, ואערוך תפלה ושועה, ואחל להתודות על זדון מעללי, ולהסיר שקי מעלי, ואתבונן לחדש שירי, ומליצת חלי לחזק ידי מוסרי, ועצה על עון מעלי ושכלי, ואשא משלי וכו':

ש"ז.

17) **דרשות התורה** להחכם הכולל האלהי רבי שם טוב ן' שם טוב ז"ל. בויניציאה העיר הגדולה, המהוללה, אשר תחת ממשלת השררה יר"ה תגדל ותנשא מלכותה, אמן, בשנת ש"ז לפ"ק, גדול יהיה כבוד הבית הזה אמר יי' צבאות. בית המקדש. (ומצויר ביהמ"ק)

בבית בן משק בית האדון מארקו אנטוניו יוסטיניאן:

אחר השבח והתהלה כפי מדרגת מציאותו אמרתי אני שם טוב בן לאדוני הרב רבי יוסף שם טוב תנצב"ה לכתוב הדברים אשר דרשתי ברבים מיום אשר הבדילני יי' להסתופף בחצריו למה שראיתי כי עונש השכחה בדברי תורה קשה עד מאד כמ"ש וכו'. והנה בבוא אדם בימים אי איפשר מבלעדה כי השכחה מצויה בזקנים וגם טרדות הזמן ישליכו את האדם מבית העיון וכל שכן לעם יי' אשר הצרות בכל יום דפקום ולזה ראוי לכל מעיין לכתוב מה שקנה פן ימוש ממנו בעבור הסבות הנזכרות ולהמלט מהעונש הנפלא וגם ראוי לכתוב הדברים אשר קנה כדי לזכות את הרבים ולקרבם אל מלך עולם וזה החלי לעשות ומהאל אשאלה עזר כי הוא ינחני בדרך אמת כמ"ש דוד הורני יי' דרכך ונחני באורח מישור וכו':

(בסופו) והיתה השלמת זה המאמר בשנת רמ"ט לאלף הששי ביום שני לחדש ניסן החדש הראשון לגאולתינו ולפדות נפשינו ויי' למען חסדו יגאל אותנו שלישית ויק"ם

דברי דרשות התורה. כוזרי (ש"ז) קהלת

ויקיים בנו מה שייעד הנביא ע"ה ובא לציון גואל אמן: בילא"ו.

ותשלם מלאכת הקדש בחדש ניסן שנת הש"ז לפ"ק בבית בן משק בית האדון מרקו אנטוניו יוסטיניאן פה ויניציאה.

---

18) **כוזרי** חברו בלשון ערבי החכם הגדול אבי כל המשוררים רבי יהודה הלוי הספרדי ז"ל אשר קדש שם שמים בויכוחו הישר הזה, והעתיקו אותו החכם רבי יהודה בן התבון מרמון ספרדי אל לשון הקדש במגדל לוני"ל שנת תתקכ"ז, אותו העיר האיש מֹאי"ר בן כמר יעקב ממשפחת פרענצוני.

את מנורת המאי"ר הוא בן יעקב איש פרענץ שמו הוא מאי"ר עיני שניהם יי'. (ומצויר מנורה)

(מאמר ראשון) **אמר יהודה בן שאול ז"ל שאלו אותי על מה שיש אתי מן** הטענות והתשובות על החולקים עלינו מן הפילוסופים ואנשי התורות ועל המינים החולקים על המון ישראל וזכרתי מה ששמעתיו כבר מטענות החבר אשר היה אצל מלך כוזר הנכנס בדת היהודים היום כארבע מאות שנה כאשר נזכר ונודע בספרי דברי הימים וכו'. והיו מטענות החבר מה שנתישבה נפשו עליהם והסכימו לדעתו וראיתי לכתוב הדברים ההם כאשר נפלו והמשכילים יבינו, אמרו כי כאשר ראה מלך כוזר בחלומו וכו' שאל פילוסוף אחד שהיה בדורו על אמונתו ואמר לו הפילוסוף וכו':

(המאמר השני) **ואחרי** בן היה מענין הכוזרי מה שהוא נודע בספרי כוזר מגלותו סוד חלומו לשר צבאו וכו'. וכאשר למד המלך התורה וספרי הנביאים לקח החבר ההוא לרב והיה שואל אותו שאלות עבריות ותחלת מה ששאל אותו על וכו':

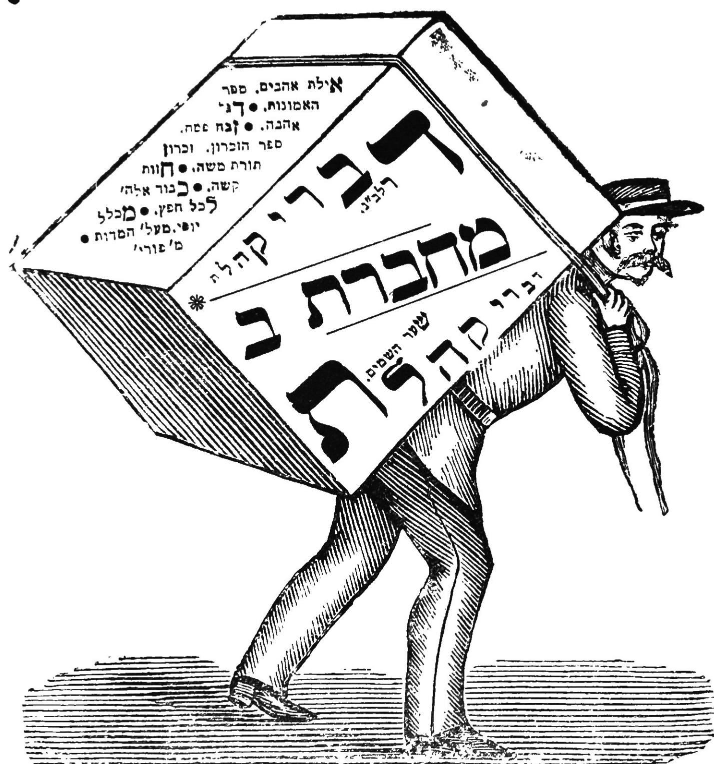
(בסופו) נשלם ספר הכוזר: תהלה לאל שהיה לי לעוזר. אשר בו בל כושל נעזר:

תקת ל"ך א"ת .	הכוזר"י	תודה לאל	הי"ה עוז"י
אותו הביא	ר"י הלוי	היה עז' ב'	בינ"ה כאר"י
ספר נאה	אל כל רואה	ולכל החכמה	הו"א הפר"י
הלל לגמור	שבחו לאמר	קצרה יד ב'	ח"י בזמיר"י
חברו הרב	בלשון ערב	בן תבון	הו"א הג"ה עבר"י
ואני האיש	אותו הדפיס	קוראין	אל"י המאיר"י
שם בינויי	פרענצוני	כי המקום	ההו"א עיר"י
רב הדפסתי	שהכנסתי	אותו אל תוך	אוצר"י
גם אדפוס עוד	ספרי הוד	אשא עולם על	צואר"י
אשבור שבר	אל כל עבר	וזכות הרבים	לה" סבר"י
סימן לפרט	ד' משבט	זה החשבון הוא	סו"ד זכר"י

נשלמה השירה, היפה והבהירה, במדה במשקל ובמסורה, מרובעת ופשוטה עד גמירה, והם י"א בתים בספירה, ובסוגר בסוף כל שורה, נרשם פרט של שנת היצירה,

ונחקק פה ויניציא הבירה:

אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי
שְׁעָרֵיכֶם וְהַקְדָּמוֹתֵיכֶם וְהַסְכָּמוֹתֵיכֶם׃

אַחַת לְאַחַת לִמְצֹא חֶשְׁבּוֹן (קהלת ז' כ"ז)

סימן	ספר	דפוס	שנת
(19	רלב"ג.	ויניציאה.	ש"ז.
(20	שער השמים.	"	"
(21	מכלל יופי.	קושטנטינא.	ש"ט.
(22	דגל אהבה.	ויניציאה.	שי"א.
(23	אילת אהבים.	"	שי"ב.
(24	זכרון תורת משה.	קושטנטינא.	"
(25	חזות קשה.	סביוניטה.	"
(26	לכל חפץ.	ויניציאה.	"
(27	מסכת פורים וס' חבקבוק הנביא.	"	"
(28	ספר הזכרון.	פירדא.	שט"ז.
(29	ספר האמונות.	"	שי"ז.
(30	כבוד אלהים.	"	"
(31	מעלות המדות.	קרימונה.	"
(32	זבח פסח.	"	שי"ז.

דבר לי אליך מחברתי אשר טפחתיך !

ירחים הרבה הריתיך. ולסוף שנה מלטתיך. כימי אחיך (מחברת הא') : ועתה, מבית כלא הוצאתיך.
כפדות אסירי בור (החלקת מחוקק) פדיתיך. בכסף מלא המצאתיך. בדמי אחיך קניתיך. עלי
כתפותי הנלאות (מהחלקת מחוקק ובריח התיכון) העמסתיך. לפני מאהביך גליתיך. במחיר
מצער מכרתיך. אך לא ריקם שלחתיך. לא תבשו את והבכור לאביך (החלקת
מחוקק) כי ענינים נשגבים בחלקת"ו ומדברותי"ך. לא לאשר חכמים בעיניהם
חקקתי"ו וחדשתיך. כ"א לענוים ונבונים קמתיו וקהלתי"ך: לכן עתה,
לך בכחך זה ראה שלחתיך. מכרתיך אך לא אכלתיך. בכסף
מהירך אשובה למקום בו הדפסתיך. לעטרך בשלישי, בו
יאמרו הגדלתיך. וברביעי, כי אז השלמתיך. ע"כ,
זרזי אדוניך לשמרך הלא צויתיך. עדי קץ ארב"ע
ארבה כאשר הבטחתיך. באגדו ותעמוד
לגורלך בתוך שמתיך. את פני קונך
תתראי פעמים רבות, וכאשר
למדתיך. תפקדהו בשמי
לשלום ואת אחיך:

דברי קהלת

לזכרון

יום הֻלֶּדֶת

בני יקירי, והוא הבכור לאמו, ביום ב׳ י״ב אייר ש״ז ש׳ תרס״ו,
ונקרא שמו בישראל „קהלת״ (ע״ש הספר דברי קהלת)
ועל־שמו, ולכבודו, הנני מוציא לאור כהיום מחברת ב׳ הלזו.

הואיל רבי לוי באר את דברי התורה הזאת לאמר — קנה חכמה

19) **רבי לוי בן גרשום** (רלב״ג) פירוש על התורה על
דרך ביאור דברי הפרשה, ועל דרך ביאור המלות עם התועלות
המגיעות מהם,
נדפס בבית דניאל בומבירגי בשנת ש״ז לאלף הששי, **בויניצייא.**

הקדמה לרבי לוי בן גרשון

אמר לוי בן גרשום יתברך ויתעלה הצור הממציא בתבונתו וחכמתו ודעתו הנמצאות בכללם וכו׳. והנה הסכמנו בביאורנו זה לבאר התועלות המגיעות מהמצות בפרשה פרשה במדות ובדעות ובמצות וכו׳. ולהשלים המאמר בזה הסכמנו בג״ה לחבר עוד אל זה הביאור שני חבורים גדולים יהיה מוצאם ממה שהתבאר מדיני המצות התוריות בזה הבאור, החביר האחד הוא ספר המצוה ושם נביא בג״ה הפסוק אשר במצוה מצוה ושרשי דיני המצוה לפי מה שהתבאר בזה הספר, עוד נביא וכו׳. והחבור השני הוא שנחבר בג״ה ביאור המסכתות הנכללות בששה הסדרים וכו׳. ולא נרחיב ביאור זה באופן מה שהרחבנו בו הביאור בביאורינו לספורי התורה כי דעתנו שיקובל בדברינו תועלת להמון המתלמדים וליחידים ודי ליחידים בהערות מעטות ולהמון אולי לא תועיל ההרחבה אבל אפשר שתזיק להם לחולשת שכלם, וכו׳:

(בסוף ברחשית) והנה היתה השלמת ביחור זה הספר בי״ז יום לירח מרחשון בשנת הפעים לחלף הששי, יתברך ויתעלה חל חשר עזרנו ברחמיו וברוב חסדיו על כל ברכה ותהלה חמן חמן סלה,

נשלם ספר בראשית והוא ספר ראשון, לארם מערכי לב ומהשם מענה לשון:

(בסוף שמות) ובכאן נשלם הביאור בזה הספר. והיתה השלמתו בראש חדש אלול של שנת תשעים לפרט האלף הששי ליצירה, יתברך ויתעלה האל אשר עזרנו כרב רחמיו וחסדיו על כל ברכה ותהלה אמן אמן סלה,

ובזה השלמנו ספר שמות בעזרת האל שנתן לנו עוז ותעצומות:
ובשם הנותן לנו חוזק וגבורה, נתחיל ספר ויקרא:

(בראש ויקרא) יאזרני אל גבור ונורא: בכתבי ספר ויקרא:

(בסופו) תם ונשלם ספר ויקרא, תהלה לאל גבור ונורא:

(בסוף במדבר) ובכאן נשלם זה הביאור מזה הספר והשלמנוהו בזמן קצר מאד ובזולת ספרים ולזה יצטרך בג"ה לעבור עליו שנית, והיתה השלמתו בכ"ג לחדש טבת של שנת צ"ח לאלף הששי והתהלה לאל ית' אשר עזרנו יתברך ויתרומם על כל ברכה ותהלה אמן אמן, ונשלם ספר הפקודים ודגלי הצבאות: ולאלהים צבאות שבח והודאית: והוא ברחמיו ינקנו מכל נסתרות ומכל שגיאות: ויראנו מהורתו נפלאות: וכן יהי רצון אמן:

(בסוף דברים) ובכאן נשלם הביאור בדברי התורה בכללה והתועלות המגיעות מהם והתהלה לאל אשר עזרנו כרחמיו וכרוב חסדיו ומרומם על כל ברכה ותהלה אמן סלה, והיתה השלמתו בכ"ג לירח שבט של שנת צ"ח לפרט האלף הששי פה בעיר האזוב יכוננה עליון אמן:

פנו מקום אל ליואי הוא הרלב"ג פרוונצאלי
תורה פירש בלתי מדרש אין בו דבור בלתי שכלי
לכן כל איש אל יתיאש את עצמו מן זה הכלי
אל כל שואל מי הפועל כאמר הוא שר דניאלי
פה ווינציה היפיפיה האומרה אין לי בת גילי
על יד דופסים בעלי מעשים ראשם קורנילי"א ישראלי
ובכן נגמר יום כ"ף ב"אד"ר גם הוא סך לפ-רט הכללי
השיר הביא זמר לוי יה סוף לשמו ראשו אלי

הגבר הוקם על המלאכה צעיר המחוקקים קורניליי"ו אדי"ל קינ"ד לבית הלוי:

---

(20) **שער השמים** נתתי לבי לדרוש ולתור בחכמה העליונה הנשואה והרמה, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני כמה וכמה, ומעיני נסתרה ונעלמה, אך היא בידי קצת מספרי החכמים הפילוסופים הנעתקים מלשונם ללשונינו ומעט מזער פקחתי עיני בהם וראיתי דבריהם ארוכים ומפוזרים באורך ספריהם אחד הנה ואחד הנה, וקבצתי במאמרים ההם ואספתי אותם במקום אחד בדרך כלל ובלשון קצרה והיו לאחדים בידי, גם שמעתי דברים רבים מפי חכמי אומתנו וחכמי האומות וכתבתים כל אחד במקומו הראוי לו, מפני כי החכמה הזאת היא עמוקה ורחבה מני ים, והם ענינים נכבדים מאד ועצומים, ומעיני רוב חכמי אומתנו נעלמים:

ואין

ואין ראוי למעיין בספרי שיחסני לעז מצח או היותי משתבח ועושה עטרה לעצמי ומתפאר לדבר בדבר שאין לי בו ידיעה, אבל ראוי שיחשבני לזריזות והשתדלות בקוצר הדברים ההם כפי יכולתי, וכן כתבו ראש הפילוסופים וכו׳. ואני גרשום *) בר שלמה זלה״ה חברתי הספר הזה וקראתיו שער השמים, וחלקתיו לשלשה חלקים,

החלק הראשון מחכמת הטבע, וסדרתיו כפי סדר ההוויות אחרי באר תחלה ענין ארבע יסודות, כי ההוויה הראשונה הם הקיטורים כפי מיניהם החלוקים, ואחר כן המתכת כפי מיניהם החלוקים, ואחרי כן מיני הצמחים, ואחר כן בטבע ב״ח שאינם מדברים, ואחר כן בטבע מין האדם שהוא המורכב האחרון:

והחלק השני בחכמת התכונה וכתבהיו רובו מלשון האיפרוני, ומעט אספתי בו מספרי אלמגסט״י ומספרים אחרים, וסופו כתבתי מדברים רבים מהחכם אבן סינא וכן קצת מספר החכם אבן רשד, ומספר השמים והעולם:

והחלק השלשי מחכמת האלהות, ובו לא חדשתי דבר מלשוני, אך אספתי מספר הנפש אשר חבר הרב מאור הגולה רבינו משה בר מיימון כל העניינים האלהיים וכתבתים כולם מלשונו כי יראתי פן אחטא בלשוני ואהרוס הכינה, ובסוף החלק ההוא כתבתי מאמר אחד מן חחכם אבן רשד שמדבר בחכמת האלהות, ומאת השם יתברך אשאל עזר להורני את אשר אעשה ולהצליחני בזה וביוצא בו, אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים:

(בסופו) בעזרת אלקים חיים: נשלם ספר שער השמים: הוא מאי״ר לכל אדם עונים:
ברוך השם אשר זכני: ובדרך אמת הנחני: ובמעגלי צדק הדרכני: ובמעמד טוב העמדני: ועל נתיב יושר הורני: ועל מלאכה זו אדון שמני: ועד הנה עזרני: לגמור מלאכתי קיימני: ולזמן הזה הגיעני: על כן אהודנו חי בעודני: על הטוב אשר גמלני: מעמלי אשר נשני: כי לא כלו רחמיו ממני: בחמלתו הוא יפקדני: ועל מי מנוחות ינהלני: ובמהרה לישועה יזכני: עם כל ישראל יחייני: מתאבק בעפר רגלי החכמים כל זמני: מן החושך מאי״ר בר יעקב ממשפחת הפרענצני:
ש״ז לפ״ק נדפס פה ויניציא

ש״ט.

21) ספר מכלל יופי לחכם הנעלה כמה״ר שלמה ן׳ מלך ס״ט עם הפסוקים והמלים שהעיר עליהם החכם הנזכר על סדר הארבעה ועשרים ספרים מבראשית עד יי׳ אלדיו עמו ויעל הוא סוף ספר דברי הימים בניקודים ובטעמים במקומות הצריכים טוב טעם עם המורה מקום מהפסוקים והמלים הבאים לדין הדבר שהאדם עומד בו על סדר הפרשיות כאשר חלקם החכם ר׳ מרדכי נהן ז״ל בעל ספר יאיר נתיב הנקרא קונקונרדסאש בלעז השם יכפול שכרו כי הוא הקל מעלינו הדרך והטורח הרב שהיינו צריכים למלאכה הזאת, נדפס בקושטנדינה רבתי אשר היא תחת ממשלת אדוננו המלך שולטן שוליימאן שבעה ועשרים שנה למלכו, בבית צעיר המחוקקים משה בבה״ר אלעזר לבית פרנס הרופא זלה״ה, ויהיתה ההחלתו

*) אבי הרלב״ג.

יום

דברי מכלל יופי (ש"ט) קהלת

יום שלישי להשרי שנת אתן במדבר ארז שט"ה והדס ועץ שמן: ומי שזכנו להתחילו הוא יזכנו להשלימו ולעשות ספרים רבים אחרים אכי"ר:

אמר שלמה כונתי בספר הזה שתי כונות. כונה ראשונה להורות בו על כל מלה קשה שבארבעה ועשרים ספרים אם בשרשה אם בענינה אם בפירוש הענין ופרושי פרטי פסוקים קשים שאי אפשר לעמוד עליהם בלתי פירוש. ועיקר כונתי בזה שכשיקרא הארם בתורה או בנביאים או בכתובים אם בלשון קדש אם בלשון לעז שיבין מיד פשט הכתוב על דרך הדקדוק. כונה שנית להעיר על כל כללי הדקדוק ועל כל מלה היוצאה מהכלל אחת מהנה לא נעדרה וזה אם בשלמים וכו'. וכל זה לקוח מהחכם רבי יהודה פאסי המכונה חיוג' המדקדק הראשון, עליו כתב רד"ק בשרש איל ז"ל וכדאי הוא אותו חכם שנדינהו לזכות בכל אשר נוכל כי הוא האיר עיני כל הבאים אחריו בדקדוק ולשון המקרא, ומהחכם רבי יונה ן' ג'אנח הבא אחריו והוא הזכור בספרי ראב"ע בשם רבי מרינוס כתב עליו רד"ק בספר מכלל סימן כ"א שגברה ידו במלאכת הדקדוק, ומהחכם רבי אברהם בן עזרא לו הודו כל הבאים אחריו בפשט המקרא ובדקדוק, ובזמננו החכם ר' יוסף קמחי הוא המכונה הריק"ם בספר הזה והוא פי' כל הארבעה ועשרים ספרים ועשה ספרים בדקדוק, ואחריהם החכם רבי דוד קמחי ועליו אמרו האחרונים על דרך הלצה אם אין קמח אין תורה, ומחכמים אחרים היו בזמנם וקודמים אליהם וגאונים יבאו אחר הספר בעזרת האל ושם אודיעך הסבות אשר העירוני לחבר הספר הזה, וראוי שתדע כי אין בספר הזה שום דבר שהמצאתיו מלבי, אבל כלו מדברי הראשונים ולכן אל ישיאך לבך כשלא תבין שום דבר לדבר ולומר אלה הם דברי המחבר ואין בהם ממש כי כל לשון שתראה הוא מסומן אצלי באי זה ספר הוא ובאי זה עלה וכן כשתראה וכו'. השם ברחמיו יזכני לגמור ולהשלים הספר הזה ומה שיש בלבבי לעשות לזכות בו את הרבים, יי' עזי ומגני בו בטח לבי ונעזרתי ויעלז לבי ומשירי אהודנו, גם השירים יבאו בסוף הספר בסיעתא דשמיא כי שם אנכי ליי' אנכי אשירה אזמר ליי' אלדי ישראל:

(בסופו) ברוך יי' אלדי ישראל אשר זכנו להשלים ולגמור הספר הזה כן יזכנו לעשות ספרים אחרים כאשר בלבבנו לזכות בהם את הרבים אמן וכן יהי רצון„

מה יציעדתי בהקדמת הספר, לרשום לך בסוף הספר הגאונים ע"ה, והחכמים ז"ל שבאו בתוך הספר הזה„

הנה לך מחברת הגאונים ע"ה והמנוחה„

רב שרירא„ רבינו האיי„ רב עמרם„ ר' יצחק ן' גיאת„ ר' שמואל בן חפני„ מר רב חפץ„ ר' נתן בעל הערוך„ רבינו סעדיה ז"ל„

ואלו הם מחברת החכמים ז"ל„

מנחם בן סרוק„ יוסף בן גוריון„ רבי אדנים„ דונש בן לברט„ אלדד הדני„ רבי יהודה בן קריש„ ר' שמואל הנגיד„ ר' משה הכהן„ רבי יהודה בן בלעם„ ר' משה ן' עזרא„ ר' קלונימוס מרומי„ ר' יהודה הלוי„ החכם הכוזרי„ רש"י„ רמב"ם„ רשב"ם„ בכור שור„ רבי יצחק בן ג'יקאטילייא„ רבי משה בן ג'יקאטילייא„ ר' יעקב בן אלעזר„ ר' שמואל ן' תבון„ ר' יצחק ב"ר שאול„ הנשיא הרופא ר' יצחק בנבנשת„ ר' משה קמחי„ והם בין כלם ל"ב כמנין הקונדרסים שחובר בהם הספר הזה„ ובאו בתוך ספרי רד"ק ז"ל זולת רבי יהודה המדקדק הראשון„ ורבי יונה ן' ג'אנח„ וראב"ע„ והריק"ם ז"ל„ שעליהם נתיסדו ספריו וסימנך ל"ו חכמו ישכילו זאת. ועוד הבאתי אני לחסיד רבי' בחיי הדיין בעל ספר חובת הלבבות, והחסיד רבי יונה ורלב"ג ז"ל, וסימנך כי ט"ל אורת טלך:

אמר המחבר קנא קנאתי לכבוד החכם רבי דוד קמחי ז"ל כי האיש הזה שלם הוא

אתנו

אתני בדעותיו ובאמונותיו והוא קרא ושנת ספרי וכו' והוא ברר הסלת מכל הספרים שקדמו אליו. ומדעתו ומשכלו ומהם ז"ל עשה ספר המכלל בו כלל כל כללי הדקדוק וכו' וכן עשה בספר השרשים וכו'. וב' ספרים אלו נתפשטו בכל תפוצות הגולה להיותם כוללים כל ספרי הראשונים בקצרה וקבלו אותם כל קהלות הקדש בסבר פנים יפות עד שכמעט נשכחו כל ספרי הראשונים שחברו בדקדוק ובשרשים ונדפסו ב' ספריו אלה כמה פעמים ונמצאו אצל רוב ישראל ועם הב' ספרים אלה היו נזכרים דברי הראשונים ז"ל וכו'. מי כמוהו מורה. מי לנו בקי בספרי המסרה כמוהו. מי טרח לבקש כל הספרים המרוייקים אשר היו נמצאים בספרד כמוהו. ואפילו הס' וכו'. ואני בראותי כי בכל המערב ובפרט בפא"ס עיר מולדתי עיר ואם בישראל אשר בה לומדים מקרא יותר מכל העיירות אשר ראיתי. גם במלכות הזה מלכות תוגרמה אשר באו בו רוב קהלות ספרד י"ץ וכלם מגדלים את בניהם לתלמוד תורה. אינם נהנים מהב' ספרים הנז' אם מהמכלל לב' סבות, הסבה האחת להיותם חושבים שהאריך, ובודאי וכו'. סבה שנית כי לא ראו בו סדר לפי דעתם. והאמת כי כל דבריו נכוחים וכו'. ואם מספר השרשים כי מי שהיה תופש אותו לעתים רחוקים וכו'. ולכן לקנאת החכם רד"ק ולקנאת כל אותם הגדולים ז"ל שהביא הוא דבריהם כי אלו ואלו כמעט נשכחו ראיתי אני שלמה ן' מלך לקחת ספר המכלל ולהעיר על כל כללי הדקדוק ועל דקדוק כל מלה משונה וכו'. ואחר כך לקחתי ספר השרשים והעירותי על שרש כל מלה מעוקלת וכו'. והוא דבר שלא קדמני אדם בו מהרבה מאות מהשנים שעברו והנה. וכן פירשתי וכו'. ולכן קראתי שם הספר הזה מכלל יופי, לפי שעתה יצדק עליו זה השם כי הוא יפה אף נעים לפי שלא חסר בו דבר על הדרך ההוא אשר כתב בספר המכלל והשרשים עם כל הפסוקים וכו'. וכן הקנתי הרבה טעיות שנמצאו בספרים דוק ותשכח. בטוח אני ברחמי שמים כי כל קורא בספרי הקדש ויהיה לפניו הספר הזה בעת הקריאה שלא ישגה לא בלשון וכו'. וכל זה עשיתי בקצרה כל"ב קונדרסים, לא שכונתי אני להם באמת, אלא שכך עלו ולא הרגשתי בדבר ולא ידעתי בו עד תשלום הספר, ולקחתי הסימן הזה לסימן טוב בעבור היותו כנגד אבני הטור הראשון וכנגד ל"ב נתיבות חכמה, וסימן תחלת התורה וסופה, וסמניך ב"ל ידעום, אם תשתמש במלת ב"ל בלשונה ר"ל כי מי שיסתכל ויבין בל"ב קונדרסים אלו ידע פי' המלות והענינים על אמתתן, ואם ישתמש בה בלשון לעז ר"ל שמי שלא יסתכל ויבין בהם לא ידעם, ולא יחשב לי הדבר הזה לגאוה ח"ו אחר שכבר הקדמתי בהקדמת הספר כי כלו מספרי הרד"ק ומהגאונים והחכמים הראשונים הרשומים בסוף הספר .ע"ה והמנוחה. האמת וכו'. כדי שלא יעלה הספר בארבעה או חמשה קונדרסים יותר כי לא היתה כוונתי להרבות במחיר הספר, השם הוא היודע, לבד לעשות מה שזמותי זה ימים בקצרה להועיל לעצמי ולאחרים, ועכ"ז וכו'. ומעהה אני מתחנן לפני כל לומד בספר הזה ידינני לזכות. ואם ימצא בו טעות יתקנהו ואם חסרון ישלימהו. וזה לא לבד בשגיאות הנמשכות מהכרח חומר הדפוס אשר כל יודעו ומכירו יודע עותתו מיום היותו שא"א לו לשום אדם להנצל מהן, אלא גם בשגיאות שבאו ממני שלא בכונה כי שגיאות מי יבין. וראוי לדונני לזכות לפי שאני מהרתי לעשותו כי תוך שלש שנים חברתיו ושמתי אותו בדפוס והשלמתיו בהיותי טורח עם דתלמידים וכל גדולי קושטאנדינה יעידו יגידו טרחי הרב עמהם. אשר מזה אני הנה איך נעשה החבור הזה במעט זמן. ומה שאני חושב בזה הוא כי זכות כל החכמים אשר נרשמו בספר הזה ונזכרו דבריהם בו סיועני. ובפרט בהדפיסי הספר הזה בשנה דחוקה זאת שאפילו הגדולים בוכים על יוקר הממון. אשר זה נקרא בלשוננו הקדוש כפן כמאמר וכו' ומצאתי לי

גדיבי

נדיבי עם קדש בקהלות ספרד י״ץ שהלוו לי רוב המעות שהוצרכתי למלאכת הדפוס כי בלהם לא היה אפשר לי לגמור המלאכה הזאת תוך שנה אחת ישלם יי׳ פעלם ותהי משכרתם שלמה אמן :

כאשר ראה החכם הנעלה כמה״ר שלמה במהר״ר מזל טוב ז״ל דברי מחברת פי חכם כדניאל דברי למואל מלך ירח יקר הולך והיה שם מסלול ודרך המלך הילך ואור יאיר נתיב חכמה כאור כוכבי בקר מבקר בהיכלי ענג הלשון ובית מדות הענוגי הוגי אוהבי תורת ה׳ באין למו מכשול ושול ישיל לנו מן הצבתים אשר לקט בשבלים עולים בקני המדקדקים. גדולים חקרי לב. חדשים גם ישנים. בהם עמרים מלאים כל טוב מגרני תבונתם ואמירים מאשלי רברבי. יסתופפו בהם צפרי ההירה באמרים אמת יורה בעתו. ציץ לשון עטו ומטה שירו פרח כהמר וישא משלו ויאמר „

הִנֵּה קַח עִם אֵל שְׂפַת לָשׁוֹן וְנִיב   אִמְרָה צְרוּפָה הִיא וְאֵין בָּהּ דּוֹפִי
דִּבְרֵי לְמוֹאֵל הֵם עֲנָקִים גַּרְגְּרוֹ־   תֶיךָ עֲדִי זָהָב וּמִכְלַל יוֹפִי

ויוסף עוד שאת משלו ויהללהו כרוב גדלו :

מִכְלַל יְפִי צִיּוֹן מְזִמָּתֶךָ   נִצַּב וְהוּצַק חֵן בְּשִׂפְתוֹתֶיךָ
שִׁירֵי רְנָנוֹת פִּי יְדַבֵּר וַהֲגוּת   לִבִּי תְּבוּנָתְךָ וְסִפְרָתֶךָ
מְלֵאָה לְשׁוֹן זָהָב וּבָרֶקֶת שְׁבוֹ   טוּר יָשְׁפֵה נִיבְךָ וְדִבְרָתֶךָ
אֶדֶר יְקַר חָכְמָה וְהוֹד שָׂפָה בְרוּ־   רָה יַהֲלוֹם יִגְלוֹם בְּאַדַּרְתֶּךָ
שׁוֹקֵד דְּלָתֶיהָ וּפָרָשׁוֹת גְּדוּ־   לָתָהּ יִקְוּ לָאוֹר בְּאוֹרָתֶךָ
יִתְנוֹדְדוּ יִרְווּ צְמָאָם כָּל עֲיֵ־   פִים מַעְיָנוֹת וּבְאֵרוֹתֶיךָ
חָפְרוּ מְזִמּוֹת מַחְשְׁבוֹתֶיךָ וְרַעְ־   יוֹן לִבְּךָ שִׁבְטְךָ וּמִשְׁעַנְתֶּךָ
יִשָּׁעֲנוּ לִלְחוֹם בְּמַטֵּה לַחְמֶךָ   יִפְרַח וְיָצִיץ צִיץ בְּיַעְרָתֶךָ
זָבַת חֲלֵב חָכְמָה דְּבַשׁ לָשׁוֹן פְּרִי   פֹּארוֹת שְׂפָתֶיךָ וְיוֹנְקוֹתֶיךָ
כִּי נִטְּשׁוּ עַד יָם וַיַּעְזֵר נָגְעוּ   תָּעוּ אֱלֵי מִדְבָּר שְׁלוּחוֹתֶיךָ
וּבְכֵן יְבֹאוּן יֶחֱסוּ תַחְתָּם בְּצַחְ־   צָחוֹת וְצָחוֹת מִלְּשׁוֹנוֹתֶיךָ
יֶהְגּוּ בְתוֹרַת אֵל בְּעֵת הֵם יֶחֱזוּ   מִכְלַל יְפִי צִיּוֹן מְזִמָּתֶךָ

ציאנה וראינה בנות השיר במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו בינה לו גבורה במלחמתה של תורה. אור נגה עלינו. אור לו בציון. מכלל יופי הופיע לו אלהים. דברי אגור אגר בבינה מתעלת הברכה העליונה ממדבר מתנה הורי זהב טורי חמשה חלוקי אבנים שלמות ואבנים יקרות מילקוט רועי ונביאי ישראל מורי לשון קדש מצבתם דורך נתיבתם אז יתם ותקה משגיאות תורת אמת יהגה חכם ממתקים בהם דבק שלמה. לאהבה לקרבה אל המלאכה הנסוכה לעם ה׳ כל היום ידרוש יחרוש יסתופף בח״ש מצל יחסה יתלונן בצמח יעשה קמ״ח מגדל דו״ד בנוי בספרים, לכרם ה׳ צבאות. ויבן גם הוא מגדל חננו אל עליו ירים נס שפת יתר ביסוד דקדוק הלשון בית ועליות עליות בשפה ברורה אז יבנה שלמה בנין מפואר ארמון מלא כרמון מעט הכמות

ורב

ורב האיבות נגרש. לשאל אותנות כל פרשה ופרשה וסדרי נביאים וכתובים נחת שלחנו מלא דשן. ואכל ושבע ודשן כל מבקש דברי חפץ. ובתוב יושב אמתים זה השלחן אשר לפני ה'. בלחם אבירים ילחמו ישתו יין נסיכים ושרי קדש אדני הלשון. ישון ברק חרבו חרב פיפיות ממעונות אריות מברק חניתם יאורו מחשכי לב טהור ברא לו אכדים קדושים והמלאכה נכונה ביד שלמה שלמה ותמה מציון מכלל יופי אלהים הופיע לנו אורה והשב שבות גולה וסורה נצורה ישבה בבד ועוד בה שלישיה שבה והיתה לבער קין. עין בעין יראה אלדים בציון ביום ההוא יושר השיר כליל התקדש חג „ שיר השירים אשר לשלמה למלך שהשלום שלו אמן וכן יהי רצון:

וכאשר ראה החכם הנעלה הרופא. כה"ר אברהם במהר"ר אפרים בן שאנג"י ז"ל יקר תפארת הספר הזה ומהללו כי רב חילו. ויהללהו כרב גדלו „ למן היום אשר גלה כבוד מישראל וגלתה יהודה. פנה זיוה פנה הודה. ותרד פלאים בימי עניה ומרודה. עד אשר אין אתנו יודע דבר. ואיש יחוה דעת מכל דבר חכמת בינת לשוננו הקדושה. היא היתה הראשה. ואין אומר ואין דברים בפי הנשארים זולת קצת שמות פעלים ומלות נותרו עוללות בספרי הקדש „ גם אלה תשכחנה. אם לא בחמלה ה' עלינו שלח לפנינו יחידי סגלה. נרבם לבם לבאר עניני צפוני טמוני הלשון וכל תולדותיהם למיניהם נחים ושלמים וחסרים ובניניהם ומוצא האותיות ודרך שמושיהם כפי הכללים אשר גבלו ראשונים ויבא אחריהם מלקט שבליהם החכם ר' דוד קמחי ז"ל. והוא למד דעת את העם כקטון כגדול מבין עם תלמיד כל למד צרק דרכי לשון העברי ויטע אשל המכלל בחלק הדקדוק וישלח שרשיו בארץ החיים „ ועוד הכין לבבו לדרוש את תורת ה' „ ולעשות וללמד בישראל חק ומשפט כל מלה בביאוריו הטובים על תורה נביאים וכתובים „ אך להיות דבריו בספריו הנחמדים מפיזרים ומפורדים. ועול צרות הגלות הכביד העבודה על היהודים. רבים ונכבדים ילאו למצוא ספיריו בספריו „ ויהי לעת זקנה שלמה החכם הנעלה מחבר הספר הזה. איש חיל רב פעלים. וגדול מהללים. נדבה רוחו אותו. וזכה וזכה את הרבים ויבא שלמה את קדשי דוד בית יי' כסדרן של כתובים ותרב חכמת שלמה לבקש את כל הנמצא כתוב בספרי אבירי הראשונים אחרי הספר אשר ספרם דוד בקצרה ויביאם איש על דגלו לצבאותם והוסיף עליהם דברי פי חכם חן. מלל גבורות אמרות טהורות „ ותכון כל מלאכת שלמה מלאכת שמים ותצא מזוקקת שבעתים. ואני המדבר בנפש נכנעה מחלה נועה כי באתי שעריו ולקטתי פניני אמריו ואריהי דבש יערת יעריו אורו עיני ויעורו רעיוני ושירי ורנני יצאו נצבים בשיר ידידות להלל ולהודות:

סֵפֶר סוֹפֵר אִמְרֵי שֶׁפֶר מִי זֶה יָפֵר יִתֵּן יוֹפִי
כְּלַל מְהַלֵּל הוֹד כָּל־מְעֻלָּל גַּם הִסְתּוֹלֵל הֲלָךְ שֶׁפִי
יָדוֹ רָמָה וּבְרוֹב עָצְמָה מָלֵא חָכְמָה וּכְלִיל יֹפִי

וירא כי אין קץ לכל עמלו. ואת כבודו ואת גדלו. כי אין על עפר משלו.
ויוסף עוד שאת משלו:

נועם

נועם לשון קודש לשון חכמוני — סף מאזי יום נחרב ארמוני
נתץ יסוד בנין פעליו מוללו — מליו שמו שמם בהישימוני
נחים כבר נעו שלמים רועעו — לא ידעו דרכם בני אמוני
לולי נגידים כי בכל־דור לעדור — וגדור פרצות עמדו בהמוני
בנו לדקדוק עיר ומגדל עז מאד — עצם ונסע הגבול עצמוני
כמעט בדורנו שעריו חללו — הם ננעלו היו לשממוני
קם בזמן ציר נאמן וימן במן — חכו לכל־צמא עסים רמוני
אסף בחפניו אמרות חן מבנו — קמחי וכל קדיש ועיר קדמוני
היו פזורים בספרים קבצם — גלה סתריו מתהום מטמוני
נטע בגן עדנו כפרים ועצי — בשם נרדים וקני קנמוני
חושו נדיבים וקחו לקחו תנו — לו דרכמון זהב ואסימוני
באו במי ירדן תעודות טהרו — לא באמנה או במי רמוני
דורש רשומות אחרי מות האנוש — טוב מעלל ידרוש ולא ממוני
תושיעכם באחרית חסד אמת — צדק יקדמכם כנקדימוני
תזכו בבא גואל לישראל עלות — הראל והתעדן בטל חרמוני

ותשלם כל המלאכה מלאכת שמים זכה וברה מזוקקת שבעתים בחמישי בשבת חמשה ימים לחדש אלול שנת אתן במדבר ארז שט"ה והדס ועץ שמן בבית כ"ר משה לבית פרנס נ"ע על ידי הצעיר חיים בכ"ר יעקב אשכנזי ז"ל

שי"א.

(22

דגל אהבה

מלאכוהו במכתבי המנוח שמואל בכמ"ר אלחנן מן הארקוולטי יצ"ו והעלים ממנו שם מיסדו ושם מבארו ובכן הדפסנוהו להפיק רצון המתנדבים לו ומשתוקקים לנועם אמריו פה ויניציאה שנת ש"א לפ"ק על יד הנאמד דניאל אדיל קינד:

אמר המבאר

למה שראיתי כוונת המיסד מלים ערבים כפי התעוררותו באהב' חשוקתו נובעים מפיו ענינים נראים קרובים להתקבל לטבע האדם כמשפט כל חושק תערב לחכו אהבת לבייתו ירוה דודים ממנה במלילת אמריו להשביע נפשו המשתוקקת תמיד לאהבתה. וגם אמנם המאמר הנכבד הזה ר"ל דג"ל אהב"ה מיוסד למשל ולמליצה על האדם אוהב תענוגי העולם שפל ומתאוה אל הגופניות המסירים אותו מדרך הטובה ישרה ונכונה והן בעודנו חי לבו נמשך אחר יצרו הרע הנה זאת חקרנוה כן היא. ומקום הניחו לחבירי להתגדר בו הם יבארו המאמר על דרך השכל לרצונם.

ואנכי

יאנכי אתנהלה לאטי לבאר דעת המיסד באהבת לבייתו ומלות הבאות בו בלתי מקובלות להמון העם. המבין יבין והחכם יחכם. אחר אין אתי לרגל מלאכתי. וחפץ יי׳ בידי יצלח:

חושק שוקק לראות בנאות.
איה מחצב אש להבה.
אוהב רהב קום חיש תן אות.
תרים דגל האהבה:

(בסופו) אומרה לדגל. נעלוז ונגל.
נקומה ונשתה. מיין העסיסים.
נהנה לעליון ממעון וחביון
רוב שבח ונשמח. נרעה בין הדסים:

שי״ב.

אילה שלוחה הנותן אמרי שפר

23) אילת אהבים

פירוש על שיר השירים
חברו החכם מוהר״ר
שלמה הלוי בן אלקבץ נר״ו

נדפס על יד דניאל אדיל קינד בשנת שי״ב לפ״ק פה ויניציאה

מה נמלצו לחכי אמרתך מדבש לפי:

אמר הצעיר שלמה בכמהה״ר משה נב״ת בן החכם השלם החסיד כמ״ר שלמה הלוי בן אלקבץ נלב״ה. נכספה וגם כלתה נפשי נפש עיפה. למגלת שיר השירים כלבנה יפה. בחרתי הסתופף בדגלי היכלי היכליה כשחר נשקפה. ובאלרות שירות ושערים המלויינים בה פנים מפנים שונים. ואל גנזי רזי סודותיה נטעי נעמנים. זה לי ימים ושנים כלתה רוחי לעתים מזומנים. בהגיע תור בכל שנה ושנה. לרדת לרעות בגנה. ללקוט חבצלת שרונה ושושנה. להתעלס באהבתה משום חנה. וכי נאמר על פי הקדושים. שיר השירים קדש קדשים. והרודים בחכמה כלם נקבלים נגשים. מנחה טהורה לפניה מקריבים ומגישים. איש איש ממלאכתו אשר המה עושים. לבי ובשרי התאוו תאוה לבא אל משכנותיה להשתעשע באמרותיה. ללמוד וללמד אמריה. לשמור לעשות ולקיים דבריה. להשתחות להדום רגליה. תובילני תוליכני תביאני אל חדריה. אבא אל מקדשי אל תנחני תנהלני תלמדני תורותיה. תגדלני תרוממני תרהיבני בנפשי עז וגבורה. לאהבה וליראה את השם הנכבד והנורא. וגם הכהנים הנגשים לאור באורה. אחי ורעי שומעים מפי תורה. חברים מקשיבים לקולי באהבה וחבה יתירה. הרהיבוני הלהיבוני זרזוני לפרשה ולבארה:

ויהי היום בנת פרי״ו מתוק לחכי בחלון השכל בעד אשנב הטיון נשקפתי. ואראה בפסוקים אבינה בענינים פקדיהם נגלרתי. עליהם רשתי פרשתי. ובה׳ בטחתי.

בו בטח לבי ונעזרתי. יגעתי ומצאתי דרך ארוכה וקצרה. ואתנה לפניהם ויאכלו ויאורו עיניהם בוצינא דנהורא. אי בעית אימא קרא. אי בעית אימא סברא. פצחו רנה. ויאמרו אלי אל תאהב שינה. קום קח קסת הסופר אשר במתניך. תן חלק לשבעה גם לשמונה. כי עת לחננה. ידיך תביאנה תכבדך כי תחבקנה. והיה סחרה ואתננה. קדש לה': ומעשה ידיך כוננה. פתוני גם יכלו לי אנשי שלומי להם אתננה. ועל לבם אכתבנה. ואתן להם חנינה. ויען כי מאהבתי אותם אהבה נאמנה. נכנסתי ובאתי אל המערכה המלאכה הזאת כי רבה היא למה שידוע לאנשי חכמה ובינה כי קושי דרישת ופרישת המגלה הזאת רב הוא להיות ענייניה בלתי מבוארים. ודבריה בלתי נודעים. ובאו מאמריה בדרך חושקים ואוהבים. לכן קראתי שמה **אילת אהבים.** כי הנה היא אילת אהבים בעניני'. ויעלת חן בדרושי'. דדיה ירוו למעייני'. נפת דבריה. וצוף אמרי'. גם כי ידעתי המעיין בה ישמח ויגיל בכל עת יהגה בה. כאילה זו וכו':

אני טרם אכלה לדבר אשפוך את רוחי ואת נפשי לפני כל רואה ביאורי זה יעיין בו בעין החמלה וישער עניי ויגיע נפשי כי גדלה. ואם מך הוא מערך הדברים הנאמרים על ידי אנשי המעלה רמי הקומה ואנשי סגלה. הן אני אחזה לי ועיני ראו כי דברי לעו. אף בל שורשו אף בל נטעו. כי נלו גם נעו. לכן בחכמתם אל ידינני. ובידיעתם פן ימעיטני. ואם המצא ימצא בו ענין הגון וישר ודבר חכמה. ישבח לנותן לפתאים ערמה. כי ממנו דעת ומזמה. ואשר לא ימצא חן בעיניו יסתיר פניו ממנו והיה אם מצאתי חן בעיניו ויעירני. ועל אמתת הדברים יעמידני. ומחכמתו יחכמני. לעבד עולם יקנני. ומאת הפוקח עורים ועוזר דלים אשאלה לפקוח ולאור עיני במאור תורתו ולעזרני כמשפט להולכי תום. עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ:

(בסופו) **אודה** ה' בכל לבב אשר עזרני עד כה והגיעני לתכלית הספר הנכבד הזה אשר כל מגמתו ליראה ולאהבה את השם הנכבד והנורא כאשר יראה הרואה בביאורי זה: ואליו ית' רבי רבבות תושבחות והודאות אשר יאותו לשלמותו ואליו אתחנן יזכני תמיד לעבדו בלבב שלם ולהיות חלקי בתורתו כל הימים. ויגיעני אל השלמות ותכלית ההצלחה המושגת ממנה אמן: והיתה השלמו' י"ב ימים לחדש חשון שנת פרי"ו מתוק לחכי לפרט האלף הששי: והתהלה לאל ית' ויתברך שמו א"ס:

גם אלה דברי שלמה

ככלות שלמה להתפלל אל ה' את כל התפלה והתחנה הזאת. וימלא פיו שיר שבח והודאה לשמו כעל כל אשר גמלהו. ראה אילת אהבים זו מתמרת ועולה ועל ההרים הרמים היניקה עופריה הן הנה פסוקי התורה והנביאים והכתובים ופניני רז"ל אשר באו בכלל הדברים הנדרשים פה. ואילה זו גמלתם וגדלתם וכאשר ירדוף הקור"א בהרים ההמה לא ידע כי הם עופרי אילה זו. או נודע אליו ולא ידע איפה הם רועים. אז אמר שלמה הנני מפתח בסוף המגלה הזו מפתח מודיע משמיע כל פסוק ופסוק אשר בא מחוץ לרגל המלאכה מפני הדוש שנתחדש בו מפינו או מפי זולתנו בשמירת סדר המוקדם והמאוחר וכן כל מאמר שידובר בו ביאור אם מעט ואם הרבה. ואומר פסוק פלוני או מאמר פלוני בין שדי אילה זו ילין בפסוק פלוני. למען תינקו ושבעתם משד תנחומיה למען תמוצו והתענגתם מזיז כבודה:

יחיינו מיומים וביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו. אמן אמן אמן, סלה סלה סלה. תושלב"ע בילא"ז' על יד קורנילייו אדיל קינד:

(24

זכרון תורת משה

מים חיים ימשה נותן אמרי שפר דרשי מעל ספר משכו שבט סופר "
בית לידי מעשה תלמוד גדול שמ־ מורה עלס טעמי יוצא לקראת למא "
אל חבור רב אשי שוה קריתים . גם ניב לשפתים הוא מאור עינים "
זכרו תורת משה לכן הוגי תורה על כל מרבה משרה יופיע נהרא "

לזכרון לפני יי׳.

למה שראינו כלי חפץ מקיף כל קטרי מאמרי תלמודינו הבבלי והירושלמי למצוא בנקלה מאמר הנרצה ומוצאו ומובאי במפרשים הנמצאים בידינו הלא הם הרמב״ם ז״ל בספר מורה הנבוכים והר״ן ז״ל בדרשיותיו והרב בעל העקידה ז״ל והרב בעל העקרים ז״ל וגם הרב בספר דרך אמונה והרב בספר נוה שלום וראינוהו הכרחי התועלת לכל מעיין ולומד כאומרם רז״ל בפרק כילד מעברין כ״ד הליבי לך ציונים עשו ציונים לתורה, חיברו היקר הר״ משה בן חיים חיל רב פעלים מקבציאל יקר ונעלה כהר״ יוסף פיג״ו זלה״ה, אמרנו להדפיסו וחפץ יי״ בידינו יצלח אמן:

נדפס פה קוסטאנטינ״ה העיר רבתי תחת ממשלת אדוננו המלך שולטאן שוליימאן י״ה ותנשא מלכותו, בשנת שירו ליי״ שי״ר חד״ש:

זכרון לבני ישראל:

לזכרון לפני יי׳.

אמר המחבר בהכירי אמת כי כל נולד עתיד ליתן דין וחשבון לפני יוצר כל ישתבח שמו לעד אמן, העירני לבי לאמר מה אעשה כי יקום אל וכי יפקוד מה אשיבנו וכי ישאלוני משפטי צדק כאמרם ז״ל קבעת וכו׳ ואני ידעתי נפשי הדלה והאנושה קצרה מהשיג לרוחק המבוקש ואלו חיינו אלף שנים פעמים, וישיבוני לבי וכליותי קום בחר לך ותרוץ אל מערכת המעשה כי כבר נמנו וגמרו התלמוד גדול שמביא לידי מעשה, ולכן אמרתי אני הנואם בלבי בהיות כי שמוע שמעתי וגם ראה לבי גם ראה סביבי יקר עטרת תפארת גדולת שפעת מאמרי הלמודינו עם גודל פרסום תלאות הזמן ומסיבותיו וטרדותיו ותחבולותיו לגדור פרץ ולנעול דלת בפני כל יודעי דת ודין לא יתן השב טוב טעם ודעת להזכיר מה שילמודו, אמרתי אני הדל באלפי אקומה נא ואסובבה היום בעקבי הרועים אנשי השם והחכמה אשר שעו המה למנוחות והניחו לנו מקום להתגדר בו ואיישר כפי כחי דרך סלולה ואורח ישר להציב ציונים מגדלים ותלפיות אשר יפנה אליהם כל יודע דעת ומבין לשון למצוא מאמר אשר חפץ בתלמודינו הבבלי וגם הירושלמי לידע ולהודיע ולהוודע בהיות כי רובם הם סודות וחכמות עליונות ומוסרים ומדות טובות והנהגות בני אדם לתקון הגוף והנפש, גם ארשום ברוב המאמרים המפרשים הנמצאים בידי וברא״שם וכו׳. ואולי בזכותם ובזכות אבותינו הקדושים ז״ל יקרני כאשר לעבד המלך הגדול הזריז והזהיר אשר במאמרו יכין שולחן לקרואיו ויזמין כל הדברים הצריכים אל הסעודה יערוך כל מאכל ותפנוקי המלכים ממנה יזונו ויהנו כל הקרואים מפי המלך ואחר לכתם גם לו יגיע חלק מעט מזער מאותו המזון אף כי רב הנשאר ביד המלך, גם עתה בוחן לבות וכליות יודע כי כוונתי לזכות לרבים במלאכתי זאת אף כי אינה

חכמה

חכמה אולי גם הם יזכוני ביד אלודינו הטובה באשר ימצאו חפץ מאשר יבקשו ולהקל מעליהם טורח ועול תלאות החיפוש והבקשה, זאת המלאכה וזה פריה. ואתחנן לפני כל רואהו ישתדל לקרותו ולהגותו כי בו ימצא כל חפץ ודבר יקר, וכי יפגע אי זה טעות או שגגה ידינני לכף זכות כי לא נתכוונתי לעשות עטרה ולא קרדום כי אם בחפצי בצדק הישר ויגדיל תורה ויאדיר אמן סלה ועד. להאיר לכל מבקש מאמר או ענין אשר חפץ בחבורי לאמר זה הדרך ילכו בה לשכון אור הלא יחשוב ויבין ענין המדובר במאמר וידקדק בכוונת דרושו ויחפש בערך המכוון אל אחד מאלו הערכים דרך משל וכו'. וזה יהיה לבני ישראל לזכרון:

(בסוף הבבלי) הנה עזרנו יוצרנו השי"ת ברחמיו והשלמתי עד היום יום ששי י"א יום לחודש תמוז שנת חמשת אלפים ושלוש מאות וי"ג ליצירה זכר המאמרים והמדרשים וענינים גדולים בכמות ובאיכות הבאים בתלמודינו הבבלי וגם המכוונים להם בתלמוד ירושלמי בכל מקומות מושבותם, ומכאן ואילך נעתק להזכיר מאמרי תלמוד ירושלמי אשר לא נמצאו כדמותם בצלמם בתלמודינו הבבלי על דרך ואורח ישר אשר ערכתי, ובאלהים נעשה חיל, וברוך הנותן ליעף כח אמן:

(בסוף הירושלמי) יגעתי באנחתי ומנוחה מצאתי כי בקשתי ככסף בכוסף אמיתי ותשוקה נכבדת וחפשתי כמטמוניות מאמרים ומדרשים הנמצאים בתלמוד ירושלמי ערכתים על שולחן אשר לפני אדוני כאשר הבטחתי בהקדמת חיבורי זה, והנה לתשלום מלאכתי עבודת הקודש עוד נצריך מדרשי רבה כל אחד ואחד לפי מעלתו כפי אפשרותינו כי הגיעו לידי מירושלם עיר הקודש תוב"ב וסדרתים והדפסתים כדבר אדוני מירושלים באופן שימצאו מזומנים לכל דורש ומבקש יי' מאמרים ומדרשים מתלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי ומדרש רבה אשר על חמשה חומשי תורתינו הקדושה, ובעזרת שדי נעשה ונשמע פתגם המלך כי רבה היא:

(בסוף המדרש) ויברך משה את יי' ויאמר ברוך אתה יי' א"י אבינו מעוע"ע לך יי' הגדולה והגו"ת והנו"ה כי ממך הכל ומידך נתתה ליראיך ובחסדך הגדול עזרתני וסמכתני חזקתני על זרועותי המשיתני ממים רבים הגעתני אל התלאה התעלה אל הברכה העליונה זכיתני תמכתני להשלים ולהדפיס חבורי זה הנקרא זכרון תורת משה אשר בו ימצאו רוב המאמרים והמדרשים הנמצאים בתלמוד בבלי וגם בתלמוד הירושלמי ובספר רבה אשר יגעתי בו וטרחתי הכינותי בעניי לכל מבקש ודורש תורת יי' תמימה, כן תזכנו ותחיינו ותשמחנו ותחננו לעשות חוקי רצונך ולעבדך בלבב שלם ולהגות בתורתיך ולקיים מצותיך באהבה וביראה אמן. ונשלם פה העיר רבתי קוסטאנטינה יום ו' שמנה ימים לחדש אלול שנת חמשת אלפים ושלש מאות ושלשה עשר ליצירה, ברוך נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה אמן סלה ועד:

ערכין חיבור זכרון תורת משה למצוא דברי חפץ יושר וזכות:

(בסוף קונטרס הערכים) וכל המדפיס טופס חבורי זה ואפילו בשנוי מה מיום השלמתינו עד תשלום עשר שנים שלמים יהי דן בח"ש אמן:

יהי שם יי' מבורך מעתה ועד עולם ואמר כל העם אמן הללויה:

25) ספר

חזות קשה

להחכם הרב ר' יצחק בן ערמאה ז"ל. נחמד למראה חכמה לישישים. בראש הומיות יקרא לאישים. וטוב להשכיל לראשי המורים. שמו הודיע בשערי"ם. וחוד חדה לחורש בעגלתו. וימשול משל למוצא חדתו.

והוספנו בו מראה מקום מהתלמוד והמדרשים והפסקים וספרי החכמות באיזה פרק ודף ועמוד. גם בסופו מפתח יחזיק המועט בו את המרובה מענייני הספר מהחדושים והמראה מקום ולוח התקונים:

ותהי ראשית מלאכתו שנת שי"ב לפ"ק כ"ו לחדש מרחשון: פה בעיר **סביוניטה**, בבית הקצין והנגיד כמ"ר טוביה פואה יצ"ו, ע"י השותפים יזיי"א:

~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~

שר. וגדול בישראל כמ"ר אהרן מפיסארו יזיי"א

הלא במה יתרצה עבד אל אדניו, ובמה יודע איפה כי מצא חן בעיניו, אם לא ממצא חפצו, ומדבר דבר כרצונו, במנחה ההולכת לפניו, הראויה לבא אל בית המלך, ואמנם בהיות האיש גדול, ותשורת גר"ה אינה מעל"ה בעיניו, כי לא בגבורת הזו"ז יחפץ, לא ידענו מה היה לו לחן ואת מה נשלח וילך לנו, לולי כי מפיו אנו חיין, ומרגלא בפומי' עשו ספרים הרפה אין קץ ולהג הרבה ביגיעה עד מקום שיד האדם מגעת שם, שפטנו היות הדבור קולמוס הלב, לזאת כאשר שמענו כן ראינו, בהעיר אלדינו הר' הקדוש המחבר הזה עד מן הטוב יצא טוב, באשר לנעם"ו מודע האיש ואת שיחו לגבור חיל בחבורו הנחמד *) בגדול אשר החל וכלה, ואשר שם שם חק ומשפט בהקדמתו לחבר חבור קטן הכמות ורב האיכות הלזה היוצא לקראתינו לשלום מנוקה ומנקה מכל חטא ואו"ן ושם נשאה"ו לשלחו בכל תפוצות אחינו, והמנהג בו כמנהגו יה"א, כי בגאו"ן ינהג, יגיח מי החכמה בלי עמל אל פיהו, וגם הנפש ל"ו תמלא דעת את השם כמים לים, גם בסופו הוכיח על תחלתו פה, כי שם לבו אל דבר יי' היקר מאד לפרסומי החפ"ץ הזה בעט ברזל ועופרת למען יהא חזון נפרץ, נתאזרנו בכל עוז להתחתן בשתים היום, להשלים חפצ"ו, וחפץ אדני הטוב, כי שקולים הם ויבואו שתיהם, ובשלימות המראה מקום אשר חדשנו וכו'. נא ישים אדני את עינו עליו, לא יביט אל גובה כמות"ו הקטן לעינים כי גדול שם הוא, המועט יחזיק בו את המרובה, יבא טוב ויקבל טוב מטוב, וחיתה מנחתינ"ו זאת כבוד לנו כי יראה ללבב, וקרא שמה חפצי בה, וחפצינו בידינו יצלח לזכות הרבים עם שאר חבורי המחבר אשר בידינו אמן. כה דברי חולת אהבתו תעלה בלא עדניה יוסף בכמ"ר יעקב מפדואה הי"ד:

מבוא השערים: **חזות קשה**, זה החבור הקטן, חלקו מחברו לחידה, ופתרון, החידה, חד אותה לעורר קנאה ותלונה חדשה גם ישנה, על עלבון התורה עם המתפלספים מבני בריתה, וקראה חזות קשה, וסוד פתרונה יפתח אותו בשנים עשר שערים. השער הא' וכו'. הנה זה סדרו ביעוד שבכל זה יספיק לו זכרון העניינים ההכרחיים לבד מבלי הטפל לדרוש סמוכים ודברים נמשכים, כי אין עכשיו הכוונה רק אל עסק זאת התלונה, ומעתה יתחיל בזכרון החידה

וזה נוסחה „ אמר יצחק ב"ר משה ב"ר מאיר בן ערמאה נב"ת **בחלום** וחזיון לילה וכו' חזות קשה הוגד לי, וארא וכו':

(בסיפו) ותהי השלמת הספר הנכבד יום ב' י"ח כסליו שנת שי"ב לפ"ק:

והנה באתי היום ראשון למקריבי מנחה קנאות ושום בספר.
בתחנון ובתפילה לפני אבהריאל יה יי' צבאות הנותן אמרי שפר.
מלכי ישפר עליו אות באות כדבר בנות צלפחד בן חפר.

---

*) ס' העקידה.

לקיים
~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~

לקיים את ספר התורה לחברו בלולאות ולהעמידו על התפר.
בו ניסף כח וגבורה של מעלה למופה ולאות.
לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר.

וכאשר המחבר החל וגמר נשא משלו וכה אמר.

ראו חבור שפל מראה וקטן כלביא עז לתת קול עוז תבואות
עלי הורה אלדית היא תמימה מדברת צדקות גם פליאות
חמסוה פצעוה איות פצעים רחקו מהם רפואות
ואלה הם לכד אנשי בריתה ותחת אהבה שמו שנאות
בגרש משכניהם אמונות אלדיות יפות תואר בריאות
ושים פחות המורהם מאמרם עליהם בא כבר מופת והאות
והוציאו בני תורה לחרות ועיניה הלא כלות ורואות
והיולדה במרתם מדדם סאון רזון ואיפות התלאות
בהאריך כן ענן גלות עליהם ורוב צרות הכי חשות ובאות
עמליהם וקנינם לזרים ולהם אך סחבי הבלאות
אני יצחק לזה חרד לבבי והוא צועק בברוכיות ודאית
אחזוני מצרי לב ורוגז והיו לי. כלי מפץ להבאות
עדי קמתי להפקיע שערים שנים עשר והוא ספר קנאות
חזית קשה למר עיני קראתיו יאולם הוא לקנאת שם צבאות
ומי יתן בעט ברזל כתבתיו אפיצנו לכל רוחות ופאות
ולפני אל יהי תמיד לרצון כקרבן או אשמות או חטאות

26)

לכל חפץ יש עת ומשפט (קהלת ח')

לכל חפץ

והוא הקון שטרות הנהוגים בבני ישראל כדת משה וכהלכה.

נדפס ע"י דניאל בן קורנילייו אדיל קינד בחדש ניסן שנת שי"ב לפ"ק

פה **ויניציאה:**

אגיד לך את הרשום בכתב אמת (דניאל י')

זה ספר הילדות אדם ומקריו במשאו ובמתנו לכלכל דרכיו במשפט במראות השטרות אשר כלם נקבצו באו הנה ע"פ חז"ל ראוי לכל בעל הבית רב ותלמיד תושב ושכיר עובר לסוחר בכל מקום ובכל זמן ועת לכ"ל חפ"ץ:

וזאת ליהודה ושלומו גדול מרב שמו בן האדון דון שמואל אברבניל זלה"ה ושם אמו החכמה בולה כלולה מן הכל סיניורה בין ווניטה יר"ה:

נודע ביהודה אלהים וכל מעשה תקפו וגבורתו ופרשת גדולת חכמתו ורב עשרו בישראל גדול שמו. ויהי בשלם הקו ועונתכוחו בויניליאה היה סמכתני לעמוד לפניו לשרתו ולברך בשמו. ובמה יודע איפה הלא במגילת ספר כתוב עליו להוה כל שטרי הדיוטות והנפקים להיות עתידים להשתמש בהם כל בתי דינין אשר ה' אלקיך נותן לך כי שם ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד למשפחת בני יהוד"ה היושבים ראשונה לכל באי שער עירו בהבאת שלום ולאשר בבתיכם לכתוב ולחתום. הן היום כל עבדי המלך

ועם

ועם מדינות המלך אשר בכל מלכות ומלכות לעשות מלאכת אדוני ידעו לכתוב ולחתום בשם המלך וכשנגין ראוי ולא יאמרו איה שוקל איה סופר כי אף הסופר פעמים שבא בארוכה ופעמים שבא בקצרה במקום שאמרו להאריך ולא עוד אלא אפילו בעיר גדולה של סופרים כמה אנשים גדולים ישתמשו בכלי הלז לפי שאין אדם רוצה שיהיה פקדונו ביד אחר ובכחו להגיד לאדם מה שיחו ושיג לו ישגור בעדו ויכתוב או אל אחד מבניו ילוה כדי להכנס כי גם זה תועלת רב ללמד את בני יהודה סדר השטרות נמלא אדוני זוכה ומזכה בכל עיר ועיר ובכל פלך ופלך ועל טוב יזכר שמך בכל מקום ובכל זמן אין לך אדם שאין לו שעה צריכה לכך. ועתה מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו והשכירו או מכרו ומי האיש אשר נטע כרם ולא חזק בו ומי האיש אשר ארש אשה או לקחה ומי האיש הירא ורך הלבב פן לא יהיו בטרותיו עדיו בחותמיו זכין לו ילך וישוב ויחזור בספר שטרות הללו והיה האיש אשר יבהר בקיצור או בארוכות ימלא בו חפצו הנקרא כשמו כן תהלתו לכ"ל הפ"ך וחפץ יי' ביד אדוני המלך יצלח לברכה והיתה לאדני המלוכה: כה אמר עבדך אליעזר ש"לי

—מגילת סתרים

27) # מסכת פורים

נדפס על יד דניאל בן קורנלייו אדי"ל קי"ד בחדש אדר בשנת ס"ב לפ"ק פה **ויניציייא.**

ספר # חבקבוק הנביא

על שגיונות לקרות בו בעת רצון ביומי פורים:

(בסופו) ותשלם המלאכה בי"ג אדר ראשון שנת ש"ב על יד דניאל אדיל קינד בר קורנלייו הזקן יצ"ו **בויניציייה:**

שט"ז.

28) # ספר הזכרון

חברו הגאון הרב ר' ישמעאל הכהן

וקוי יי' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו: קויתי יי' קותה נפשי ולדברו הוחלתי:

נדפס פה פיררא העיר הגדולה והמפוארה בבית כ"ר אברהם ן' אושקי יצ"ו שנת קרי"ה נאמנה:

אמר ישמעאל כהן טנוג' ממדינת אונס בראותי ספרי הרבנים הגדולים המה הגבורים אשר מעולם אנשי שם איש על ידו לדגליהם ראשי אלפי ישראל הם הנמצאים בזמננו זה פסקי וכו' ז"ל וישרים ותמימים לברכה, ולרוב עומק דבריהם ורוחב אהלי דעותיהם ויריעות משכנותיהם קצו קצת אנשים הקוראים בהם בזמננו זה לרוב טרדת הזמן ועול המלכות ואמרו גם אלה לחכמים השוקדים על לימודם אבל לא לנו יאות האריכות ורוב הדעות ותכבד העבודה על הקורא ולא ידע איזו דעת יתפוס ואפילו שיקרא ד' עלין בכל יו"ם אפשר שלא ישלים הספר בשלש שנים וכשיחזור

וכשיחזור עליו חלילה ויקרא ההלכה שכבר קראה ישכחנה וכאלו לא קראה מרוב טרדת הזמן וקורותיו: ובראותי אני הדל באלפי והצעיר בבית אבי המשולל מכל קל שבקלים בריה קלה רציתי לחבר פסק קטן אחד בכמות ולכתוב בו כל הדינין הנוהגים בזה הזמן הנמצאים בתלמוד על סדר כתיבתן שם והנה הם כמפתח לתלמוד ולפסקי הרי"ף והדבר אשר לא יתבאר לך בו אז תלך אל מקומו בתלמוד ותראה משם יסודו ועיקרו ותראה דברי רש"י ודברי התוספות בו, וקראתיו: **ספר הזכרון** יען כי הוא מעורר ומזכיר דברים הנזכרים בתלמוד ואם בעל שכל אתה ובעל זכירה יספיק לך מעט הדבש הזה רוצה לומר שתבין הדבר מכאן ואין אתה צריך לבקש אחריו במקום אחר, ובאמת שיגעתי בו יגיעה גדולה ועמל גדול עד מאד ולא אצד עומקו כי אני מודה שהקטן שבחברים הנמצאים בזמן הזה יכול לעשות כמותו אבל היגיעה היא מצד הקיצור כי אחר שאכתוב הדין אני חוזר לכתבו בשנים ובג' דרכים ואמנה התיבות ופעמים גם האותיות ואבחר בדרך הקצרה כי כל מגמת פני לקצר בלשון בכל יכלתי ובכל מאמצי כחי כדי להיות קריאתו נקלה בעיני הקורא ולא יקוץ בו ויכול לקרותו בחדש א' אע"פ שהוא בעל מלאכה כי יכול לקרות ד' עלין ביום ובלילה וחוזר למלאכתו, ובוחן לב וחוקר כליות ויודע הנסתרות יודע כי בעת שהתחלתי לחברו חשבתי שלא קדמני אדם בדרך זה אח"כ נגלו לי פסקי הר"י בן הרא"ש שהם קטנים בכמות מאד ורציתי לדחות ולגנוז את שלי מפניהם אח"כ עיינתי בדבריהם הנעימים וראיתי שיש ביניהם הבדלים הרבה, ההבדל הא' וכו'. וכשראיתי שהספר שלי יצא קרוב לחציו של זה לא רציתי לגנוזו והנחתיו להועיל לי ואתה תבחר ולא אני. והיתה השלמתו יום ד' לחדש אדר שנת הש"ג ליצירה פה מצרים. ואני משביע בשם הגדול והנכבד לכל מעתיק ספר זה שיעתיק הקדמה זו והמפתח עם הספר ושלא יוסיף ולא יגרע בו שום דבר ואם נראה לו דבר טעות יעיין בדברי הפוסקים אולי שימצא פוסק שסובר כך ואם לא ימצא ונראה לו שהוא טעות גמור אם אפשר לו לדון אותי לכף זכות ויתלה בטעות סופר וכיוצא בו ידינהו השם לכף זכות ואם לא יתלה בשגגתי ויתקן הטעות על פי בקיאים ומי שאין לפניו שום שגגה יצילני משגיאות אנס"ו. ולהקל על המבקש דין עשיתי מפתח קצר והוא ידריכנו אל מקום חפצו במפתח הארוך ומשם ימצא מבוקשו. ואני מפיל תחנתי לפני כל מעתיק הספר הזה שיהיה נזהר הרבה מן הטעות כדי שתהיה מלאכת ה' זכה וברה ולא יהיה מכשול על ידו ושכרו עד שמים יגיע וגו':

(בסופו) תושלב"ע היום יום ג' כ"ו אב שנת ש"ט"ו' העם ולקטו לפ"ק, עם רב השתדלות ר' יהודה דורו"ן יצ"ו פה פירארא אשר תחת ממשלת הדוכוס דון אירקול"י דיאסט"י יר"ה. נדפס בבית כמר אברהם ן' אושק"י יצ"ו ספרד"י. עד הנה עזרנו ה' כן יעזרנו להרבין תורה בישראל והיינו גם אנחנו ממצדיקי הרבים וחפצו בידנו יצלח אמן:

שי"ן.

וקוי יי' יחליפו כח, יעלו אבר כנשרים, ירוצו ולא ייגעו, ילכו ולא ייעפו.

29) **ספר האמונות** שחבר החכם החסיד הר' שם טוב זצ"ל.

קויתי יי' קותה נפשי ולדברו הוחלתי.

ותשלם

ותשלם המלאכה בחדש תמוז שי"ו לפ"ק פה פיראר' העיר הגדולה והמפוארה בבית
כ"ר אברהם ן' אושקי יצ"ו:

הקדמה **אמר** אין ספק כי החכמה והמדע הם משלימים השלמים וכו'. אך יש לחפש ולהתבונן באיזה דרך יגיע האדם אל החכמה והמדע וכו':

אומר אני הצעיר כי מתפלספי יון מארסטו החכם רבו של אלכסנדר המלך הגדול ראש חכמי יון הנקרא בספר דניאל מלך גבור ומשל ממשל רב מן החכם הזה רבו רבו ומשכהו למטה כל אנשי שקול דעתם רוצה לומר שנמשכו בדעותיהם ואמונותיהם אחר חקירתם ודעתם הסכימו כי תכלית שלמות האדם לחקור ולדרוש וכו'. ויען וביען באורך הגלות נסגרו דלתי האמונות הנכוחות במשלים וחדות הנביאים והחכמים בספריהם ואי אפשר לעמוד על עיקר האמונות מתוך חבור התלמוד כל אחד על דיני התורה והמצות וגם בזה נפלו מחלוקות גדולות בכל הדורות הולרכו רבים ונכבדים בספרד ובמלכיות אחרות מחשובי בני הגולה לחקור ולדרוש בדרכי היונים והישמעאלים והנוצרים ויתר האומות הנמשכים אחריהם בדרכי החקירה וכו'. ושאר האמונות החזיקו באמונת אבותיהם ולא פנו אל רהבים ושטי כזב: אחר כך באו אחרים חכמים מחוכמים בני אלים ואחרים שעלים קטנים מחבלים כרמים ונמשכו אחר דעות היונים וכו': וכאשר חקרתי דבריהם מה שיכולתי לעמוד עליהם בערה בקרבי שלהבת כי פרחה בבני ישראל צרעת ממארת וראיתי כי בכל הדורות האלה כפרו והמירו המופלגים בחקירה: ואין ספק כי כאשר תקפונו הצרות וגזרות השמד בסיבה זו אבדה קהלינו כי המפולפלים והמתחכמים (עזה) [עדו] הסוכה ופרצו גדרה ונמשכו אחריהם בני האומה עד שיבשו עצמותינו אבדה תקותינו כי אחר שהסכימו וכו'. ובאמונת השם העליון כבר התוכחתי עם מקצת המפולפלים מהם ומצאתים ע"ד זה: ואשא קולי בבכיה גדולה מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה: ולזאת הסבה עלה בדעתי זה ימים ושנים לחבר ולחקוק בספר אי זה דבר ישאר בידי מדרכי התורה והקבלה אשר חכמים הגידו ולא כחדו מאבותם: וכבר העיד הנביא ע"ה כי לא תשכח וכו'. וידעתי כי יתפרדו כי שומע ויתלה בי חסרון גדול כי אני מוציא דבה על אמונת המיוחסים בחכמה גדולה ויאמר כי לא עמדתי על דעותיהם לזה הוכרעתי להקדים מקצת דעותיהם בלשונם טרם כל דבר ואבוא להשיג עליהם בשער הראשון אביא דעותם ובשני אשיג עליהם:

(בסוף שער הי"א פרק ב') ועוד ארחיב ביאור' במקומו בע"ה כי לא באנו עתה לזה,
לא נמצא מזה השער יותר ולא מהספר הזה כי לא השלימו הר' המחבר זצ"ל:

ותשלם המלאכה בחדש תשרי שי"ז לפ"ק פה פירארא אשר תחת ממשלת הדוכוס דון אירקולי דאיסטי הרביעי יר"ה בבית הר' אברהם יצ"ו ן' אושקי ועד הנה עזרנו ה' כן יעזרנו להרבין תורה בישראל והיינו גם אנחנו ממצדיקי הרבים וחפצו בידנו יצלח אמן:

(30

כבוד אלהים להחכם הפלוסוף

האלהי ר' יוסף בן כבוד החכם החסיד ר' שם טוב בן שם טוב זצ"ל.

וקוי יי' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו:

קויתי יי' קותה נפשי ולדברו הוחלתי:

נדפס פה פירארה העיר הגדולה והמפוארה בבית כ"ר אברהם ן' אושקי יצ"ו שנת ש"י"ו' נדחים:

תח[ל]ת דבר יי' בהושע נפש עבדיו מעשה אצבעותיו ויאמר יי' הן האדם הלז אשר ארח לחברה את החיה למינה ואת הבהמה למינה היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע ועתה כי ישלח ידו לקחת לו למנה חן ושכל טוב בעיני המדיניים ואכל גם מעץ הדעת ומזימה בחקירת הדרושים הגבוהים גם כי ירבה התבודדות ועיון בחייו העיונים אחרי בלותו ומלאת לו שבעים שנה לא תהיה לו עדנה וישוב העפר אל הארץ כשהיה. ובמה יתרצה זה אל אדוניו לעלות נפשו אל האלהים אשר נתנה האם בראשי הקדמות למודיות וקלא תולדות מופתיות יתנשא לאמר אני אמלוך בטבעיו' ובאלהיות הלבעבור משמני הארץ תהיה מושבך מה זה מהרת למצוא בסודות הטבע פליאה וכי ארכו לך החקירה אם נגלו אליך סתרי המציאה וכי יקרה קן לפור לפניך מה שמו ושם בנו המודיע מהותו כי תדע עלית למרום שבית חיל מושכלות עליונות הידעת באמת מספרם ומי מדד בשעלו ארץ תבניתם או מי צרר בשלמת שכלו החלק האמתי מחלקי הסותר בתבונתם או מי הוא זה ואי זה הוא אשר הכן את רוח המניע אותם גם לבו לא שכב בלילה ובראש כל חוצות דורש פליאה בעלם השמים היש לו חלק נחלה ואם באלה געלה נפשך התוכל לדעת כל הקורות אותך בהוייתה למן היום אשר נתת לבך להתענות ולחשוב מחשבות נמרצות ויכלא עמד על אמתת צורתך הדברית אשר בה תתפאר ותחשוב להשאר דבר אתה עמנו ונשמעה אשר הקרה יי' אלהיך לפניך בה דעת לא יושכל אפשרות כותרו ומי שלא יעמוד על מהות הדרוש איך יצייר משיגו ואשר לא יעמוד על עצמו איך ידע זולתו הגבוה מאתו ומה יקחך לבך לשאול מה למעלה לעמוד בסוד קדושים רבה התחלות המורגשים רואי פני המלך יי' צבאות לנצח נצחים היושבים אחריו ראשונה במלכות אראלים שרפים ותרשישים מיום עשות יי' אלהים ארץ ושמים הנהגתם נתנה בידם מי לא יירא מהביט אליהם דבר אין להם עם אדם וכי תמלוך בכל אות נפשך בחמלת יי' אותך בידיעת מציאות לבד מקצת נמצאים גבוהים אשר עמדו על זה המופתים ההכרחיים התפאר בחזיון כי שם נגלו אליך האלהים והיה כאשר יניח יי' אלהיך לך מעמלך בחקירה ישאלך בנך לאמר הגידה לי מה משכרתך ומה תאמר נפשך בעליוני הדרושים אשר הטעות בהם לגודל מעלתם ויקר תפארת גדולתם את רודפיהם יכשילו יבושו מאד כי לא השכילו והיה כי תקראנה מלחמה מלחמת הטענות המקיימות כל אחד מהמחשבות מהקבילות וישאך לבך לאמר רדוף כי השג תשיג והצל תציל אתה מלא חכמה וכליל יופי אנה תנוס לעזרת תועי רוח אם ידעו בינה מה יעשה אשר לא כמעשיך וכגבורת חכמתך אם לקצורם בילירה והמה הרבים ואם לסבות הכרחיות אחרות היד יי' תקצר

מהודיע במעט או ברב ליי׳ אלהינו הרחמים והסליחות ישתבח הגומל לחייבים טובות כעל כל אשר גמלנו פנים בפנים דבר יי׳ אלי״ם להציל נפשותינו מרדת שחת : היום ההוא ראינו כי דבר אלהים את האדם וחי אחרי מותו אחרי נמכר גאולה תהיה לו בזאת התורה יבא אל המנוחה ואל הנחלה יתברך ויתרומם על כל ברכה ותהלה :

תושלב״ע

כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו וכו׳.

וכבר העמיקו קצת מחכמי דתינו האחרונים לדבר על הפלוסופים וכו׳. והנה המקום המיוחד לזה הדרוש הוא אותו הספר וכבר ראיתי קצת מחכמינו וכו׳ כמו שעשה בזה הדוני אבי ז״ל בתחלת ספר האמונות אשר לו כי הוא הוכיח אותם בזה מאד ואם היה שכוונתו ז״ל היתה רצויה ומעשיו לשם שמים ואני אינני כחולק על רבו חלילה לי מיי׳ ואף כי אחרי מותו אבל כמתגלגל וחוקר על תכלית כוונתו וחכמתו וכו׳. ומפני שבארך הזמן נשלמו המלאכות והדרושים כי כל אחד יש לו להוסיף במלאכתו כמה שחסר ממנה זולתו כפי יכלתו. והיה זה הדרוש העמוק הנפלא חסר הדבור על אלה המאמרים. לכן ראיתי אני יוסף בן הה״ר ר׳ שם טוב ן׳ שם טוב ז״ל עם היותי רואה קוצר דעתי לחקור מזה בכל יכלתי. וראיתי בחשבה זה באמצעית תאלה סברת ארסטו וכו׳. והיה זה המאמר המודיע זה הטוב והשלמות האנושי אשר הוא כבוד בוראנו קראתי את שמו כבוד אלי״ם ובכאן התבאר כוונתו וחלקיו הראשונים ותועלתו ומה שיורה עליו שמו׳ וזהו מה שכלל אותו פתיחת זה הספר :

(בסופו) והתהלה לאל לבדו ומרומם על כל ברכה ותהלה אמן ואמן. בריך רחמנא דסייען עד כאן. הוא ברחמיו יזכנו להבין ולהשיג האמת אמן ואמן סלה :

תושלב״ע היום יום ה׳ ד׳ תשרי שנת ש׳י׳ו׳ נדהים לפ״ק פה פירא אשר תחת ממשלת הדוכוס דון אירקול״י דאיסט״י יר״ה : נדפס בבית כמר אברהם ן׳ אושקי יצ״ו ספרדי : עד הנה עזרנו יי׳ כן יעזרנו להרבין תורה בישראל והיינו גם אנחנו ממצדיקי הרבים וחפצו בידנו יצלח אמן :

(31 ספר **מעלות המדות** מדובר בו
נכבדות עמד
ויַמודד ארץ מדה כנגד מדה שקל בפלס הוראות איזה דרך ישכון אור להיות האדם רד עם אל ועם קדושים נאמן. בעת תמוט רגלו והלך אל בית עולמו והיתה מנוחתו כבוד. והלך לפניו צדקו לחזות בנועם ה׳ ולבקר בהיכלי עונג עולם הבא: לא זו אלא אף זו על אים ישים עוד נוספית וילמדהו דעת ודרך תבונות יודיענו איכה ירעה איכה ירבץ בעולם הזה ומשאו ומתנו באמונה לצאת ידי שמים וידי הבריות. מחובר ממדרש הלכות ואגדות ובעלי המוסר ז״ל ע״י נאה דורש המופלא רבי יחיאל בר יקותיאל בר בנימן הרופא ז״ל להיות כל אים שורר בו וקרא בו כל ימי חייו יגיעהו התועלת הנצחיי ורב טוב הצפון לצדיקים לע״ה אמן.

בשפת עט אגידה חידות : אביעה מלות נכבדות :

משלי

דברי מעלות המדות (שי״ו) קהלת

משלי חכמות עליו אבנה : במלילות שכל מוסדות :
מאמרי מפז נחמדים : ויקרים מאבני פטדות :
מתוקים מנופת צופים : וערובים ממור וקדות :
בה יחכמו כל משכילים : ישכילו תורות ותעודות :
וערומים יכתירו דעת : ופתאים יבינו סודות :
אשרי אדם יהגה תמיד : אלה החקים והעדות :
החרוזים על ספר נקרא : בשמו ספר מעלות מידות :

פה **קרימונה** תחת ממשלת אדונינו המלך **פיליפו** יר״ה ותנשא מלכותו יום ה׳ י״ז אב שי״ו לפ״ק. ע״י ווינצנו קונטו עם רב הטיון. ה׳ יזכנו להדפיס ועשות ספרים הרבה אין קץ. ויהי ניעם וגו׳:

הקדמה **חסדי** י״י אזכיר וכו׳. על כן אברך את י״י אשר יעצני אף לילות יסרוני. כליותי יורוני. וסעיפי ישיבוני. ויאמרו לי בן אדם מה לך נרדם. קום להתחנן ולהתפלל. להודות וכו׳. אמנם אחרי שבח האל ותהילותיו נאמר בעבור אשר ראיתי הדור פרוץ מרובה על העומד. וגדר חכמיו נהרסה. והנה קמנו תחת אבותינו תרבות אנשים חטאים דור מה רמו עיניו ועפעפיו ינשאו. דור טהור בעיניו ומצואה׳ לא רוחץ. דור חרבות שיניו מאכלות מתלעותיו. להכרית עניים מארץ ואביונים מאדם. דור תהפוכות. דור סורר ומורה. דור לא הכין לבו ולא נאמנה את אל רוחו. ורובם הולכים אחרי שרירות לבם. ואינם חוששים לתקן נפשותם. ולכוין דיעותם אחרי החכמה והמוסר וליישר מעגלותם ולהכשיר גופותם. בהנהגו׳ להתנהג במעלות מידות הטובות אשר ראוי לכל משכיל להתנהג בהם. למען ייטב להם בעוה״ז ולעוה״ב. — בינותי אני יחיאל בר״ יקותיאל בר״ בנימן הרופא ז״ל בכתבי הקודש ובספרי ובדברי רבותי׳ ז״ל ועיינתי גם בדברי הפילוסופים והחכמים ובמושליהם ובמוסרם. וראיתי לחבר חיבור בהנהגת האדם כל ימי חיי הבלו. למען ייטב לי בעוה״ז ולעוה״ב. ופתחתי בו תחלה בדברים עקרים וכו׳. ואע״פ שיודע אני בעצמי שאיני לא חכם ולא נבון ולא משכיל ולא בעל תורה ומעשים טובים ואף לא בעל דרך ארץ לחבר חבור כזה ושמא מקצת מן האנשים ידברו אחרי לאמר מה יועילנו זה הסכל השוטה איש דל ונבזה. אשר הפליג לדבר ומילין לחבר. אעפ״כ לא נמנעתי מלחברו כי האלהים יודע מחשבות ולפניו גלויים כל סתרי הכליות והלבבות. הוא היודע כי עיקר כוונתי בחיבור זה לצורך הבחורים והתלמידים. כדי ללמדם יר״ש וכו׳. ואמרתי בלבי אכתוב להם חבור בהנהגת האדם כדי שיעיינו בו תמיד ויסייעם ללכת בדרכי החכמה והמוסר. ולשאר מעלות המדות. כמה שנ׳ וכו׳. ובו יתקנו מעלות מידותיהם בעזרת שדי. ולא חברתיו לצורך הגדולים ממני בחכמה ובמוסר ובדרך ארץ ובשאר מעלות המדות. אף לא לצורך הסכלים חסירי המוח ועניי הדעת הבועטים במוריהם ומתעתעים ומלעיבים במלמדיהם כמו שאמר חכם אחד אל תשליכו את הפנינים לפני החזירים כי אינם יודעים לעשות בהם מאומה ואל תמסרו החכמה לפני מי שאינו יודע מעלתה כי החכמה יקרה מפנינים ומי שאינו דורש אותה רע מן החזיר. אף לא חברתיו כדי להתפאר בו. ולא כדי ליטול עטרה לעצמי כי כל מה שפעלתי בחבור זה לא בכח ידי עשיתי ובחכמתי כי נבונותי כי אם כמו שקבלתי מפי

סופרים

סופרים ומפי ספרים אשר חברו המחברים אשר היו לפנינו. ומי באריהם דליתי וממקוה מימיהם שתיתי ומורם אריתי ויערם עם דבשם אכלתי ופריהם מתוק לחכי כי דבריהם יחידותם משמחים הלבבות. ומשעשעים הגוייות העלובות. ומנחמים הנשמות הנכאבות. וקבלתי דבריהם בכל אשר מצאתי וחברתי מהם ספר זה בחמלתי על התלמידים הבחורים התאבים לשמוע בקול מוריהם. וחרדים להטות אזנם אל מלמדיהם. כדי לתקן נפשותם ולהכשיר גופותם במעלות מידות טובות ומנהגות מיוחסים. וקראתי שם הספר הזה מעלות המידות בעבור אשר נכללו בו מקצת מעלות מידות החשובות והמיוחסות אשר ראוי לאדם להתנהג בהם כל ימי חיי הבלו לטוב לו ולתקן נפשו והכשר מידותיו וחיי גופו ולהתרחק מהפכם: וחלקתיו לכ"ד מעלות. למען ירוץ קורא בו. וכל מי שמעיין בספר הזה ידינני לזכות. ואם ימצא בו דבר שגיאה ודבר בלי מתוקן יתלה שגיאתי בעצמי ולא באחרים ויגיה השגיאה ויתקן המעוות ויקבל שכר וגמול טוב מאת המקום ברוך הוא. ואם ימצא בו דבר מתוקן ומכוון בו ידע כי לא מלבי בדיתיו ולא מעצמי חברתיו, כי משדי אנשי התבונות לקטתיו וכעמיר גורנה קבצתיו ועל ספר כתבתיו. ואם ימצא בו דבר המשמח הלב ומשעשע הנפש ומוצא בו קורת רוח והנאה יברכני בחסדו ויזכירני לטובה. ונשתדלתי לכתוב הספר הזה ולהביאו אל הפועל בעזרת שדי כי יראתי מהפוכות הזמן וטרדת הבלי העולם ושבוש העניינים וימי הזקנה והשכחה ושמא לא היה עולה בידי לפיכך נשתדלתי עליו. ואולם קויתי לאל כי יש שכר לפעולתי בעוה"ז ולעוה"ב בכתבי את הדברים אשר אני עתיד לכתוב על ספר כדי שילמדו בו רב הבחורים והתלמידים. ובאלהים אבטח ובו אשען וממנו אבקש סמך ועזר לעזרני במלאכתי כי הוא מלאכת שמים ויצליחני וידריכני בארח מישור וישים בפי דברים טובים דברים ניחומים נכוחים וערבים המשמחים לבבות מאנחותם ומנחמים הגוייות מיגונם. ויצילני משגיאות ומנסתרות ינקני כמו שאמר משיחו שגיאות מי יבין מנסתרות נקני. והאלהים יורנו דרך הטובה וידריכנו בנתיב:

(בסופו) ותשלם מלאכת העבודה ביום ג' חמשה ימים לחדש אלול שי"ו לפ"ק פה ק"ק קרימוני על יד וילענצו קונטו:

שי"ז.

32) ספר **זבח פסח** המאמר הזה הוא פירוש בהגדות הפסח כולל פרשיות ודרושים: וטעמים נכבדים חדשים: לא שערום הראשונים מתוקים מדבש ונופת צופים: חברו שר וגדול בישראל דון יצחק אברבנאל זצ"ל: בן השר דון יהודה אברבנאל זצ"ל: נדפס פה קרימונ"ה אשר תחת ממשלת אדונינו המלך פיליפו יר"ה בשנת שיז" לפק" בתוספת מראה מקום מהתלמוד והפסוקים ע"י וויצינצו קונטי:

שירים שעשה החכם הר' יהודה אברבנאל בן השר המחבר על ספר זבח פסח

יחיה שנות עולם יהי עוד נצח : יליץ שמו על כל כליץ* על מצח :
יצחק אברבנאל אשר מצא כאב : יצחק מאת שער וגם כזה שח :
הביא שאלות בשכוס מאה ודש : נרני במטהו כהדום קצה :
וימן תשובות עם פירוש' חן ולא : נמנע וחדל לעשות הפה לה :

דקדק

דקדק וקשר אמרות מגיד ישו : עת אל בישראל במארים רלא
כן אל בכור זבח ופסח על בכור : לכן שמו כנה בזבח פסח

תם

דברי יצחק ובן השר אדון יהודה אברבנאל זצ"ל.

כי מכעירי גדלני העושר והכבוד בית והון נחלת אבות ומיי' מעלה רמה עם מלכים ויועלי ארץ בחלריהם ובטירותם והייתי קרוב אליהם. ועלימו תטוף מלתי. ובתוך עמי הוספתי על כל אשר היה לפני תורה וגדולה עבדים ושפחות ובני בית אוכלי לחמי למרי ופסתי. כי אעביר כל טובי על פי. לא ידעתי ספורות :

כי רדף אויב נפשי מלך ערין ובולע בלע מלך פורטוגא"ל מעל פני האדמה מקום קברות אבותי ומפני חרב היונה חמת מלך מלאכי מות. נטשתי את נחלתי. נדדתי ממקומי כלפור לעוף כדרור לנוד. ובאתי אל מלכות קשטילייא רבתא שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד הגבורים אשר מעולם אנשי השם. מי ימלל גבורות

כי הפרני אלהים בארץ ההיא שם לוה יי' את הברכה באסמי כנסתי לי כסף וזהב קניתי לי כבוד מלכים ושרי הארץ הייתי לראש לכל עמי בני ליון היקרים שלמים וכן רבים. והמה חכמים מחוכמים מיחסותא דבבל ויחלו כמטר לי אחרי דברי לא ישנו שמח לבי ויגל כבודי ונשכח כל עמלי אף חכמתי ועסק תורתי עמדה לי. אמרות יי' אמרות טהורות :

כי הנה האדון יי' לבאות. חשב להשחית חומת בת ליון גלות ירושלם אשר בספרד היה יי' כאויב להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים ישלח בם חרון אפו עברה וזעם ולרה משלחת מלאכים מחבלים והשליכום אל ארץ אחרת ויגרשום מבית תענוגיהם. מארץ מגוריהם הוליאום קראו אחריהם מלא. וישא העם את מלוקם על שכמם בשמלותם לרורות :

כי ראיתי אלהים פנים אל פנים נלחם בעמו חבל נחלתו לאמר אספה עלימו רעות הגרוש עד אין מספר ויתהלכו מגוי אל גוי וממלכה אל מדבר העמים ואני בתוך הגולה עברנו מעברה גבע מלון לנו חרדה הרמה נפלה המעלה. ובאדירים מעברי ים באנו למלכות נאפילי"ש בשובה ונחת נתקבלנו אמרנו עתה ירחיב יי' לנו. ועל ההולכים בחשך יאירו שבעת הנרות :

כי חנני אלהים שמה ומקני פרץ בארץ עשיתי לי יד ושם כקדושים אשר בארץ המה עובר לסוחר בשלום ובמישור בשמחה ובטוב לבב מרוב כל. רעי נכון לפני. הבנים בני והלאן לאני ביתי בית ועד לחכמים הרודים בעם העושים במלאכת יי' שמה תרעה תורה תרבין בלהרים. משם רועה אבן ישראל אם לחסד אם לעמי אם לשבט ידי לא אסורות :

כי נשלה ירושל' ויהודה נפל גם שם אשר נסנו לעזרה לא הונח לנו כי נשא יי' עלינו גוי מרחוק בני לרפת משנאי יי' ויבאו על הארץ לשחתה ועל ישראל ידו גורל גם אנשי הארץ אנשי סדום קמה עמדו לשלול שלל ולבוז בז ולאמר נליון לא יזכר שם ישראל עוד נתנו למשסה יעקב וישראל לבוזזים וירדו בבת יהודה מכת חרב יהרג ואבדן. פלע וחבורות :

כי שנה שלח אמר יי' לבאות. כתתו את ישראל הרדיפוהו מנוחה. נשאו את רדידם מעליהם

עליהם גם בניהם ובנותיהם הלכו בשבי. ועיניהם רואות ואין לאל ידם. ורבים מעמי הארץ עברו תורות חלפו חק. ובאו במים הזדונים וזה האחרון עלמו סורו טמא קראו למו לאו קומו לאו מתוך עמינו אמרו בגוים אל תשבו בארלנו ומלאונו רעות רבות ולרות :

כי אפפו עלי רעות מהם ומהמונם ישליו אהלים לשודדים וכל אשר כנסתי עשרתי מלאתי און לי הון עתק ולדקה אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. הלכו בשבי וכל ספרי ומחמדי הטובים לקחו להם ספו תמו מן בלהות ותשאני רוח זלעפות מנת כוסם ואלך לנפשי והייתי נע ונד בארץ ואמלטה בעור שני כאורח נטה ללון מפני חרבות. מדהרות דהרות אבירות :

כי תאמרו איה בית נדיב איה סופר את הספרים איה שוקל בפלס ומאזני משפט את המעשים כי עתה ריקם שלחני הזמן כבודי מעלי הרחיק חדלו קרובי ומיודעי. בני ביתי ואמהותי אשתי ובני ילאוני והנם בארץ אחרת ונשארתי אני לבדי גר בארץ נכריה יאחזוני ימי עוני. ותתעטף עלי נפשי הלך אלך ובכה על נהרות :

כי זקנתי מהיות לאיש עזבני כחי ואינני אלי כתמול שלשום ואור עיני גם הם אין אתי כי חשכו הרואות בארובות מעמל וכעס אביט לבי סחרחר רע ומר ואף כי מקד' קדמת' חיילים יגבר כאיש חיל רב פעלים הן עתה קטנתי מכל החסדים ואני אנה אני בא בגוי לא אשמע לשונו והדבר אין בי ואיככה אוכל לקלקל פנים. אבוא בגבורות :

כי שמעתי אומרים הנה יום בא מועד מועדים פסח הוא ליי' מוליא אסירים מבית עבדים והנה עתו עת דודים. עלי תשתפך נפשי לרה ויגון אמלא ונפש שוממה דוממה זכרתי ימים מקדם אלה הם מועדי ושמחת פסחי. בסוד אלוה עלי אהלי האשה וילדיה כשתילי זתים סביב לשולחני סביבותי נערי ועתה רבות אנחותי. אשה אל אחותה חוברות :

כי יודע כל שער עמי את כל כבודי. וכל העם רואים אם אכלתי פתי לבדי לא פסקו משולחני אנשים חכמים ונבונים. זה השולחן אשר לפני יי' יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחוה דעת הלא פרס לחמי על שולחני לעניים מרודים ובאו האובדים והיה כל מבקש יי' ילך שמה את זה לעומת זה לבי הומה לי. והמה כדוי לחמי כגחלי אש בוערות :

כי שחה לעפר נפשי אמרתי נגזרתי דברתי אני אל לבי למה תהיה כאיש נדהם או חולם חלום למה תמות בלא עתך מה יתן לך ומה יוסיף לך כי תזכרנה הראשונות חבל על דאבדין ומדוע אליו ריבות לדיק הוא יי' כי כל דרכיו משפט. שים נא כבוד ליי' ובתורתו תהגה דרוש מעל ספר יי' פקודים משמחי לב. כי הם מקור מים חיים בארות בארות :

כי לא בזה ולא שקץ ענות עני ואין מעלור ליי' להושיע והשיב לב אבות על בנים ויושיבם לבטח טוב הארץ תאכלו ובמקום שבימים ההמה ובזמן הזה בימי חרפי זיה זבח משפחה לנו בעיר זבחי השבי גם עתה תחפוץ זבחי לדק עולה כליל בתורת יי' ועשית פסח ליי' אלהיך בפירוש ההגדות וערבית דברי דודים ועניני החג קלות וחמורות :

כי

דברי זבח פסח (שי"ז) קהלת

כי ממזרח שמש ועד מבואו מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע זאת חוקת הפסח ובכל מקום מוקטר מוגש לשמו הגדת חג המצות ונהירו ושכלתנו וחכמה יתירה אשתכחת בספוריו והגדותיו ובוערים בעם יבינום כפשוטם לא ידעו ולא יבינו ואתה בן אדם תחפש אותם בגרות ומלא חן ושכל טוב טעם ודעת. והיו למאורות:

כי יסכון עלימו משכיל ישמע חכם ויוסיף לקח אמרתי עת לעשות ליי' פי' בהגדות הפסח מקיף בעניני הגלות וסבותיו ובאופני הגאולה ונפלאותיה כולל פרשיות ודרושים וטעמים נכבדים חדשים לא שערום הראשונים מתוקים מדבש ונופת צופים. ואקרא שם המאמר הזה

זבח פסח כי הוא זבחי אלהים מרוח נשברה. ובברכת הודאה להולכי מדברות:

כי השה אלוה חכמה הבינה וגם חקרה על דרך שאלה ותשובה יהיו השאלות והספקות כדרבונות ללבבות למלוא דברי חפץ על תשובתם. ושערי לדקה להכנס לאמתתם. על כן אמרתי הנה באתי בזכרון השאלות הנופלות בדברי ההגדה כפי הציור הראשון ואסדרם בשערים בלשון לימודים לדעת לעות את יעף דבר. לפקוח עינים עורות עורות:

וזה החלי לעשות בשם יי' אל עולם

שער ראשון למה וכו': שער מאה מה וכו': הרי לך בזה מאה שערים מהספקות והשאלות אשר שערתי במאמרי ההגדה ובפסוקים שנזכרו בה כפי חולשת דעתי וקוצר השערתי. ובפי' ההגדה יתבארו ענינם. ויותרו הספקות והשאלות כלם. וסימן למספרם יהיה בידך ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה הוא מא"ה שערי"ם. ויברכהו יי' בהיתרם:

(בסופו) אחרי אשר כבר פירשתי מאמרי ההגדה וההלל ראוי שבדרך קצרה נזכיר בכאן סדר הדברים אשר יעשה אותם האדם וישראל קרויים אדם. בלילה הזה ליל שמורים ליי' וכו':

(בסוף הספר) הנה נתתי בכל המצות האלה רמז נכבד ואמתי בעניניו והוא דרך ישר לפני אים להתהלך לפני יי' בארצות החיים. ופה נשלם מה שרציתי לבאר בזה. והתהלה לאל אשר היישיר לפני דרכו וכבודו עלי זרח. והיתה השלמתו בעיר מאנופול"י מחוז הפולי"א אשר ממלכות נאפולי"ש ביום ארבעה עשר ערב חג הפסח שנת רנ"ו ליעקב שמחה. אמן אמן:

תם ונשלם ספר זבח פסח בחדש תמוז שנת חמשת אלפים ושלש מאות ושבע עשרה לבריאה

פה בעיר קרימונ"ה

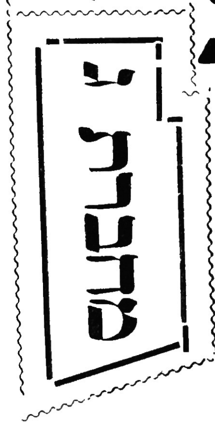
לשם המסייעים במלאכת שמים השותפים י"ן

ע"י וויצינצ"ו קונט"י :

ד ב ר י קהלת

דברי קהלת

י
ק
ה
ל
ה

אגרת המוכר ○ דקדוקי רש"י

ויתר שהיה קהלת חכם עוד למד

דרך אמונה ○ זוהר ● יסוד שירים

את העם ואזן וחקר תקן

מלות ההגיון. מלכואל. מקור חיים

משלים הרבה : בקש קהלת למצא

ספר המצנפת ○ עברגות. עטרת זקנים

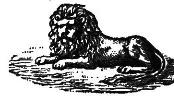
דברי חפץ וכתוב יושר דברי אמת:

פרקי משה ○ ציוני ● רב מרדכי

(קהלת י"ב ט' י')

תנחומא

הַפַּעַם יִלָּוֶו הַקּוֹנִים אֵלַי

כִּי יָלַדְתִּי לָהֶם שָׁלֹשׁ מַחְבָּרוֹת

אֲשֶׁר עוֹד בִּקְשָׁה נַפְשִׁי (קהלת ז׳ כ״ח)

סימן	ספר	דפוס	שנת
33)	עטרת זקנים.	סביוניטה.	שי״ז.
34)	זוהר.	קרימונה.	שי״ט.
35)	מקור חיים.	מנטובה.	„
36)	רב מרדכי ושערי שבועות.	ריווא דטרינטו.	„
37)	אגרת המוסר.	„	ש״כ.
38)	דקדוקי רש״י.	„	„
39)	יסוד שירים.	טיהונגן.	„
40)	מלביאל.	„	„
41)	ציוני.	קרימונה.	„
42)	ספר המצנפת.	מנטובה.	שכ״א.
43)	עברנות.	ריווא דטרינטו.	„
44)	דרך אמונה.	פדואה.	שכ״ג.
45)	פרקי משה.	סאלוניקי.	„
46)	תנחומא.	מנטובה.	„
47)	מלות ההגיון.	קרימונה.	שכ״ו.

תעודה אל המחבר ההלו״ש, מן המחובר.

אנכי הח״מ בהתאכסני בבית מחברי, ראיתי עבודתו והנה נכונה היא וישרה, גדולים מעשי מולירי, לא קדמה״ו אדם כי, ולא יעלה ביד איש לעשות כמעשהו, זר מעשהו בעיני בלתי מבינים, מתלוצצים ומכנים אותי בשם תקון שבועות, הם ישנים ולבו ער כי, ל״א כ״י הוא, כ״א ברות מבינתו, הוא תקן את רוח אלה הדברי״ם, במדה במסק״ל במסור״ה נמדדים ונבררים, על פיו יצאו ועל פ״י יבאו, באו שערי״ו בסוד״ה, זריז ומקדי״ם, ל״ו ראיתי כהנה, כזה וכזאת דב״ר, דבר סתר לי אליך הס״ר לראו״ת במסתרים תם מה הוא אומר, ושאינו יודע לשאול על הפתחי״ם, את פת״ח לו, פתח״ו שערי״ם ויבא מ״ה ל״ך הכבוד, לח״ן אבי כו״ה הבכור, תנה לו פי שנים, ויתן לך מ״ן ה׳אחת אפיכ, כי את חנ״ה אהב, האחת אהובה והאחו״ת, ואמר לאחותי בבית הקברות, לכי ופרנסי בני ביהך, להיים ול״ו ססות, למות תוצאות, והיו תוצאותי״ו חצר אונ״ן, ועב״ר הצר עד״ר, ויורד הגבול הירדנה, ויהי בעצם הי״ם הזה הוציא את צבאות החוברות, הכי קרא שמם חלקת מחוקק, האם יתערב איש לסדר כאפנו, אופן את״ר בארץ, ולהעתיק כהעתקתו, מעתיק הרים, בראשי״ת שמו״ת ויק״א במדב״ר דברי״ם, דברים כהויתן, הוי מקבל את כל האדם בספ״ר, קטון וגדול ש״ם הוא, ולש״ם יול״ד גם הוא, הילודים למות, ומעשהו כאשר ירדוף בהרים הקור״א, קורא מה מילי״ל, מוציא מאבדו״ת על פי החרו״ת, חרות על הלוחות, לוחות ושברי לוחות, מצבת אבן, וראיתן על האבני״ם. ובכן תן כבוד השל״ם לעבדך אבינו, העודנ״ו חי רב פעלים מקב״ץ א״ל תוכנו, קבוץ מרגליו״ת ורב פנינים, ויתאב״ק ויאמר שימו לכ״ם וישימו לת״ם, לחם צ״ר לנו המקום, ומים לה״ץ זו הדחק, כי ביתו ריקן ומלא מאמתחותינו, ולא הושב כספנו במשקלו, וכסף אחר הורי״ד בידנו, לא ידענו מי ישו״ם פ״ה, פה נטמן אוצר מלא חכמה, חכמה ומלאכה מלאכת מחשבת. ובכן, אנא הושיעה נא, קנה חכמה קנה בינה יתרה, התראה נא עם פתח אחר עבדיך

לשנת שרי״ז.

33) **עטרת זקנים** חברו החכם ומחוקק בישראל השר דון יצחק אבראבניאל אשר אזן וחקר מחקר חקירוהו חקרי לב לבקש ממנו דרך ישרה וילאו למצא הפתח. והוא בחכמתו כל יקר ראתה עינו ותעלומה הוציא אור באר היטב :

עוד למד דעת את העם מה הם צורות היסודות אשר אדם תועה מדרך השכל וידוע אותם :

ותהי ראשית מלאכתו בבול בשבעה עשר יום לחדש פה סביוניטה אשר תחת ממשלת האדון ויספיזיאן גונזאגה קולוגה יר״ה.

בבית הזקן ונשוא פנים כמ״ר טוביה יצ״ו בכמ״ר אליעזר פואה ז״ל :

בשנת כי אצק מים על צמא ונוזלים על יבש״ה אצק רוחי על זרעך וברכתי על צאצאיך לפ״ק

אל איש חיל רב פעלים. ולו שם בגדולים :

הלא הוא אדוני ואלופי המרומם והנשא כמה״ר עשהאל יצ״ו בכמה״ר יצחק מריאיטו זלה״ה: מקום כבודו בבולונייא

עטרת תפארת כל האדם בשגם הוא (לפי שכלו) מלאך ה׳ וכאחד השרים העליונים למטה (את שאהבה נפשי) הלא היא בהתודע מה יקר ויחיד סגולה ברב״ת בני עמו״ן זהבים ושתי כזב, אשר בצאתו מרחם תענוגות בני האדם ראשית אוני״ם אין סו״ף חבוש לראשם. פנה למעלה וירא ראשית לו כח השכל כי שם חלקת איש מצליח, ממנו פנה להשגב מן חמדות הבשר, ממנו יתד לתקוע אותו עם אל ועם קדושים במקום נאמן והוכר ואין מוח עוד. עליו תרנה עדת לאומים ויועצי ארץ איש ואיש יולד לאמר (מה נכבד) אין זה כי אם גבר הוקם על פעל **ועשה אל :**

זקנים עם נערים גם בחור גם בתולה היום הזה הטבעו בבוץ משאלות לבם וישטחו להם הצעות שונות וכלים מכלים שונים ללכת אל עיר מתים קברות התאוה ומלבם יוציאו תחבולות ודרכים יובילום ישאום בכתנתם כתנת הפסים עד מהרה אל ארץ חמדה ושם ינוחו, אחרי נמכר לבם לב הזונה לצמיתות לחלוטין לשכיות חמדת העולם תאוה הוא לעינים (אשר לא כן) ויבז בעיניהם לשלוח יד בפרי תנובת ההשכל וידוע אמרו בלבם מה יושיענו זה. לא טוב היות האדם עץ השדה על בלי מלאת ספקו ויש לאל ידו לעשות (לא) כי בשררות לבנו נחיה ולא נמות וגם מזה אל תנח ידנו לכשנפנה נשנה (נדעה) ונרדפה יצר מחשבות לבנו שניהם כאחד, זה הדרך לכו בו אל יהי בעיניך **קל :**

בני עוננה זרע מרעים קרבו הנה שמעו שמוע אך משפטים אדבר (אף כי נער אנכי ולא ידעתי) עד יפלח חץ תוכחתי כבד עצומותיכם יחדו למשפט נקרבה, ושפת אמת תכון לעד. הלא הוגד מראש היות מותר האדם מן הבהמה אך עצמו ושכלו. והאדם למינהו במה יזכה את ארחו ושמח את נפשו אשר לקח, הלא בהאיר לפניו דרך המלך רוח המושל לקצות הארץ יביט ובחקירותיו יעוף כאשר ידאה הנשר ירום ונשא וגבה כי הוא ידע מתי שוא והביט אל השמים מעל ולו מהלכים בין העומדים עד שדי יכנה ושבע שובע שמחות יחשוב תהום לאין ולאפס זאת מנוחתי עדי עד תאות גבעות עולם. ואתם הדבקים בחומר השקועים בטיט היון מוכים בסנורים אשר תאמרו לנפשכם שתי בחור ברע סתי

 ומאום

ומאום המלכתם עבד עבדים השפלה הגבה ולו אך המלוכה, והורדתם עליון למלכי ארץ תחת עבד, הרעותם אשר עשיתם בהכניע יקר לזולל והנכבד לנקלה לדכא ברגליו :

בנים משחיתים החפץ לה' בעלילותיכם הנשחתות שחתם ברית נפש יקרה חברתכם ואשת נעוריכם ולא הבטתם אל עושה, עניה זו מנשמת שדי חוצבה מעץ הדעת נוקרה ולמה תניאון את פעלה פעל אדם לרדוף אויב יצרא דעבירה ותחיין כחותיו מרת רוח לא דעת ולא תבונה. צאו מבב"ל ברחו ממזימות זו חשבתם, קומו הסרי"ם משכו מגן וסתרה לעצמכם בהשלים בתי הנפש בהתחברכם לתופשי התורה ללמוד ולהגות בה מיום עד לילה, והיה רק טוב אשר ייטיב לכם הבין שמועה שמענו שמעה מביאה את בעליה בחצר מלכות מלכו של עולם בבתי גוואי ה' יאמר אליו בני אתה ואתה פה עמוד עמדי אורך ימים עולם ועד ידמה ליוצרו והוא כאחד :

ותפארת אדם לשבת במושב זקנים שקנו חכמת התורה הסובבת כל מדע קטן וגדול שם הוא רם ושפל וכלהו תנויי לא חשך ממנה מאומה יוצרה מרחוק. הלא את היא המחצבת כל רז בסוד ה' אין כל דבר נעלם וגבוה מרחק אשר לא הצבת, אשרי אדם עוז לו בך ושם בסתר לבו אהבתך וכל חפץ מפתך יאכל ותהי לו סוכנת. אשרי שיאחז בזרועותיך זרועות עולם להשתעשע ולדבקה בך נפתולי אלדים ולהתענג מזיו כבודך. אז ישמח שמחת עולם יאמר בלבו האח נפשי כי שרית עם מושכלות התורה וסתייה לרוץ ארח אהבה בתענוגים כאחד הצבים :

בנים אתם לה' התאספו ובאו עז התאזרו לעסוק תמיד בתור' דת שעשועים אמרת אלד היא העולה במחשבתו ית' בטרם הרים יולדו בעבורה עשה ארץ וחוצות וגם כל היקום נגזר לקום מפניה שמים וארץ מאור ושמש. והנה מלאכי אלקים רעדה אחזתם ויקנאו למשה ביום שידובר בה להשמיע ממרום קולה. מי בכם ירא ה' לבך תשית לדעתה התאבק לחכמים מפרשי ספוריה אשר טעמו וראו רב טוב הצפון באמרי פיה ויתתרו להוציא הקוראים בה מים מים עמוקים אל יבשת הביאור : ובתוכם החכם הכולל האלקי בר אוריין ובר אבהן ונשיא בית אב זה שמו לעולם הרב רבינו יצחק אבראבנאל ז"ל חוטר מגזע ישי אשר לא נשא לשוא נפשו הבינה גם חקרה קל הוא על פני מי החכמות התורה והמצוה להשיג את הכתוב על ספר הישר : הנה בה מבטו לפרש ולבאר ספרי הקדש גם במלכותו, גם כאשר נולד רש מכת הגליות והגרושים מנוחה הדריכוהו לא ביישה זקנותו את ילדותו. בכל זאת לא מנע מחקיר ודרוש ושאול היטב על כל הדבר הקשה אשר שם עיני בחינתו עליו : אף על זה פקח עין שכלו לדרוש :לתור בחכמה מה חטאו ישראל אחרי המעמד הנכבד ההוא כי הסתיר ה' פניו מהם ויתנם ביד מלאך להנהיגם לנחותם הדרך והשגת אצילי ב"י מה היא ויקרא לו שם בשם עטרת זקנים להיות השגתם זו עטרה לראשם, וכל זה בשפה ברורה ודברים אחדים אין על עפר משלו. הלא זה החכם תמים דעות אזן וחקר תקן מן הבא בידו מנחה לה'. אם אמרי יתר המפרשים על זה הדרוש הנחמד להשכיל לא הגידו החצי מאשר כתב הוא וימצא כתוב (אמת יהגה חכי. על כן דמיתים למודיעים מאשר ולא כל אשר :

אבותם של אלה זרע ברוכי ה' עשו פלא בחכמות ובמחברות חדשות אך הוא עלה על כלהם במספר כל מלאכותיו, בצחות הלשון, ויופי פרושיו, וסדר אמירי מאמריו, איהו מותיב ואיהו מפריק מפרק הרים ועוקרם זה סיני הכל עשה יפה. בראותי (אדון לי) זה החבור תחת ידי מה טובו ומה יפיו ראיתי מי שגנזוהו ואין זה טעון גניזה (אמרתי אחכמה להאיר לבני ישראל בהלו נרו ארובב שפתי ישנים) כי איכבה אוכל וראיתי עטרת זקנים מונחת בקרן זוית ובני בנים חולין הוא להם נגד אבותם; על כן קמתי ואתעורר עתה שיש לאל ידי להדפיסו בעזרת שדי, אשר נתן חני ויט אלי חסד בעיני השרים הנכבדים אלופי וגבירי יצ"ו שם האחד אליעזר גדול מרבן שמו וגם כי אמרתי לשוני כל היום תהגה כמה מעלות טובות בחר לנחלה לו נבול תבול ולא אספר אחד מני אלף עד אמצא מקום לומר עליו לך דומיה תהלה. ושם האחר מרדכי בישראל גדול שמו בני הזקן ונשוא פנים המפואר כמה"ר טוביה פואה יצ"ו. אנכי העירותי מצפו"ן את דברי הספר החתום והמה עזרו אלי לטובה והיו בסומכי נפשי מלבד כל הטובות אשר הטיבו עמדי מיום נטיתי לבי לשרתם בהגהת הדפוס אספרם מחול ירבון ויש שכר לפעולתם עם על גמולות ה' ישמרם ויחיים לאורך ימים : ואחרי כי למימי אבותינו היתה שומה לכל (מחבר) מפרש) מדפים) או מוציא לאויר העולם פרי למוד דבור על אפניו) לקרוא בשם אחד

מאוהבי

מאוהבי שמו יקבל מידו פעלו מנחה טהורה ויגן בעדו להצילו מרעת המגדילים עליו קנאים פוגעים בו ישאהו על אברת מעלתו. אמרתי אני בלבי אל מי מקדושים אשר בארץ מולדתי יהיו דברי הספר הראשונים מתנה נתונים כי אם אליך השר החשוב כמה"ר **עשהאל** מריאיטי אלופי לראש, ידעתי כי אז תולד זכירה ופקידה לפני כסא כבודך ולא יהיו חלופי המדרגות אשר בינותנו וחלופי חלופיהן מעלה מעלה מטה מטה מבדילים ביני וביניך להשכית את אדוני שמי ואת העבודה אשר עבדתיך ויהי עבודה שבלב. ולמי כל חמדת נפשי כי אם אליך (קצין עם) מיום דעתי אותך איש תבונות בנשיאי ישראל. אשר אם אמרתי אספרה כמו חלק מועט מכל החסדים אשר עשית את עבדך וביתי יום יום) הקולות יחדלון ואהיה עלי למשא כי בי בעזרך נשמתי נותרה (ישלם ה': קח נא מנחתי מידי אשר הוצאתיה לכל מראה עיני הקונה אותה לשמך ולזכרך (תאות נפש) ותגד לך תעלומות חכמה רק יקרא שמך עליה תחריש בוגדים אשר ירשיעון אותי. ויצחק המחבר גם הוא יצא לקראתך בברכות שמים מעל: ואפול על פני בהשתחויתי כנפול רבקה מעל הגמל כאשר ראתה עינה האיש ההולך **בשדה**:

עבד עבדים לאדוני כל ימי חיי הצעיר ראובן בכמ"ר רפאל צרפתי מאורליאנס זלה"ה

ליצחק מצחק בתורות ושיחות. אשר לא כתור הך (אב לבנים :
תנה חן וכבוד ונפשו תהי נא. צרורה לעולם בנחל ערנים :
ותשית לראשו צפירת פארה. והיה שכרו עטרת זקנים :

הקדמה **כי** שמעתי דבת רבים יודעי דעת ומביני מדע חדשים גם ישנים מוציאי דבת אנשים צדיקים וטובים זקני העם ושוטריו מתנבאים במחנה רואי פני המלך ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר. ויוציאו דבתם רעה לאמר ברכו אלהים בלבבם ויחפאו אלילי ב"י דברים אשר לא כן אשר לא כדת שגו ברואה וימירו את כבודם כבוד אלהים בתבנית אבן דומם נופך ספיר ויהלום והוא עון פלילי יום תת ה' גש"ם וכו': **נעותי** משמוע כדבר הרע הזה נבהלתי מראות החכמים יודעי העתים יושבי על מדין והולכי על דרך התורה ידינו לכף חובה האנשים האלה שלמים הם אתנו כלם קדושים ובתוכם ה' אמרתי אני היושבים לפני השם מקום אשר דבר המלך ודתו ההר חמד אלהים לשבתו זה סיני לחזות בנועם ה' ללמד להועיל, איכה ואיככה מקום המשפט שמה וכו' הייטב בעיני ה' אשר צוה את אבותינו והדרת פני זקן כי יקום בקרב עמו איש יודע דעת ברוח השכל או חולם חלום גם בלא דעת כמוני היום. וירם ימינו ושמאלו אל השמים לדעת אמרי בינה עמוק עמוק דברים שכסה אותם בימים הראשונים היו טובים מאלה זקן שקנה חכמה חכם או נביא והחזיק בזקנו ולא יחמול עליו לאמר רדפו ותפשוהו אמר בלבו שכח אל אמר נבל בלבו אין אלהים. וראה ראיתי כי אם אמת יהגה חכו והנה אמת נכון הדבר אשר פירש. עליו אין זה כ"א רוע לב לגלות את חרפתו שכסה עתיק יומין לבאר על ספר עון אשר חטא שהיה חתום באוצרותיו. ואם לא הבין כוונת האומר וטעה מן הדרך הנה הוציא לעז על אותו צדיק ושם לו עלילות דברים והוציא עליו שם רע הלא טוב לי אז לאמר לא ידעתי ספר אמרתי אחכמה בדברי הנביאים והחכמים והיא רחוקה ממני ונעלמה מעיני ובזה ידין לכף זכות הנביאים והחכמים הטובים וישרים בלבותם כמו שלוחה התורה האלהית ויורו המורים ז"ל בחוק המוגנו וכמו שכתב הרב המורה בהקדמת ספרו:

והן אני יצחק בן לא"א איש חי רב פעלים הנשא דון יהודה אברבנאל ס"ט קנא קנאתי לכבוד אלילי ב"י וכלכל לא אוכל את הלחץ אשר רבים מהחכמים הראשונים וחדשים מקרוב באו לוחצים אותם. ואומר עת לעשות מן הבא בידי מנחה

מעט

מעט צורי למכתם אנושה ומעט דבש לאשכולות מרורותם במגילת ספר כתוב בביאור השגתם אשר אין בה מום ואופן מדעם דעת עליון. לא בחיל ולא בכח הקבלה כי אם ברוחי והעולה בידי מהבנת פשט הכתובים באשר הם. ואקרא שם המאמר הקטן הזה **עטרת זקנים** כי הוא יפרש עטרת תפארת השגתם ויצלם משגיאה. והנה אם היה דעת המגנים השגתם קבלה בידם נחלת אבות ומה׳ ידי שמתי למו פי אשמרה לפי מחסום כי ה׳ דבר. אבל החכמים הראשונים איש לדרכו פנו בדבר הזה יש דורשים אותו לשבח ויש דורשים אותו לגנאי איש כל הישר בעיניו בסברא גוברת ברוח חכמה ובינה רוח דעת בפשט הכתובים לכן אמרתי אין חרצובות הקבלה בידם ושערי תשובה לדבריהם לא ננעלו ואירא כי עירום אנכי מבלי לבוש החכמה ואין בפי תוכחות וכן עוד היום נגרשתי מפני העיון והייתי נע ונד בארץ פעם בחוץ פעם ברחובות עובר לסוחר. ומאז חדלתי לקטר מלאכת השמים לדעת חכמה ומוסר חסרתי כל דעת ולא ידעתי החכמה מאין תמצא. והאנשים אשר רדפו אחרי אלילי העם ושעריו המה הגבורים אשר מעולם ובפרט עטרת תפארת חכמה בצלו נחיה בגוים הרמב״ם ז״ל ועל כן כל השומע יצח״ק לי יפטיר בשפה יניע ראש מי הוא זה אשר מלאו לבו לחרף מערכות אנשי המלחמה אנשי השם ויבקש להרוג את משה הלא ידעת כי ירים משה את יד״ו הי״ד הגדולה וגבר ישראל נתן את המור״ה לצדקה מי שלח ידו במשיח ה׳ ונקה כי ימצא שני אנשים עברים נצים איש באחיהו ידובקו ויכו האחד את השני וזרועו ישבר כל דאלים גבר ואם דמיתי היות אהיה כמוהו כי אערכה מלין נגדו חכמה תחשב: אכן גלוי לכל העמים שנינו אנחנו שמים לרום וארץ לעומק ובמה אושע איפה: אכן שעיפי ישיבוני למה נחבאת לברוח מקום הניחו לנו אבותינו להבין אמרי בינה לא את אבותינו כרת ה׳ את הברית הזאת תורה צוה לנו משה כי גם אתנו אנחנו אלה פה הקטנים עם הגדולים ואף כי לבם של הראשונים כפתחו של אולם עד לב השמים סוככים בכנפיהם מה למעלה ומה למטה ונחנו מה עוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו והרבה פתחים לנו ולבנינו עד עולם כי תמיד כל היום אחרון על עפר יקום יחפור פארות לבקש את דבר ה׳ אם יבקשנה ככסף יבין יראת ה׳ ימצא אוכל לנפשו לא שיערו אבותיו כי רוח היא באנוש והאלדים בשמים לתת לפתאים ערמה לנער דעת ומזמה ואחרי אשר המה צעירים מהם לימים בשעיפי מחשבותם עצרו כח להלחם באלילי העם כהן ונביא הרחיבו עליהם פה האריכו לשון העלו עפר על ראשם וידו אבן בם לגנות השגתם בעיני כל בעל כנף גם אני לא אחשוך פי כי יחס השגתי להשגתם כפולה מכופלת מערך השגת שכליהם להשגת האלילים אשר רוח אלדים דבר בם אף כי יקללו המה ואני אברך להציל מיד עושק כוונתם הרצויה: על כן על כל דברי האגרת הזאת חצני נערתי אדברה ולא איראם ע״פ התורה לעזרת ה׳ בגבורים: **והנה** ראיתי לשלמות החקירה שאחקור מתחלת הפרשה הנה אנכי שולח מלאך לפניך עד ויקחו לי תרומה יען וכו׳. לכן אמרתי שמעה לי ואם נא מצאתי חן בעיניך קחנו ועיניך שים עליו החל תת עיונך בו מראשו ועד סופו אל תפל דבר והיה אם דבש מצאת אכול דיך ואכלת ושבעת והללת את שם ה׳ מפיו דעת ותבונה ואם תמצא תפל מבלי מלח או דבר נותן טעם לפגם הקריבהו נא לפחת״ך פחותי העיון ולא ירצה לקרבן אשה לפני כל יודעי דת ודין ואל נא תשת עלי חטאת כי מקוצר העיון גם בלי דעת טעיתי כשה אובד והיו

כלא

כלא היו דברי אלה אשר שמתי בפיך: ועתה יגדל נא כח ה' ולאין אונים כמוני היום עלמה ירבה:

(כסיפו) **אוחילה** לאל אחלה פניו ירחה בלרת עמו יזכור עניכו ולאלנו ויעלה אותנו מכל הגוים למקום המשפט לארץ הנבחר' וכימי קדם ישיבנו לנלח על אדמתינו ויקים לנו רועה נאמן יקים מאמר המיעד כימי לאתך מארץ מלרים ארחנו נפלאות: תם בילא"ו

זכינו להשלים המאמר הנחמד להשכיל הזה בעזרת שוכן מעונים בעלם היום הזה יום א' בעשרה לחדש טבת ש"ז לפ"ק פה סביוניטה בבית הקלין והנדיב כמ"ר טוביה פואה יל"ו ונזכה להתחיל ספרים הרבה אין קץ ולהשלים לשלום אכי"ר:

צדיק כתמר יפרח ✻ טוביה פואה יצ"ו ואתה ה' מגן בעדי

צורות היסודות

להחכם הכולל האלהי השר והטפסר דון יצחק אבראבנ"א **אמר** ילחק. בן לאדוני אבי הנשא דון יהודה אברהבנאל ס"ע: יען וביען היה הטעות במשפטי ההתחלות גדול עונו מנשוא להיות הדרוש הבנוי לתלפיות על קו תהו ואבני בהו שוא ודבר כזב. וכמו שזכר הפלוסוף בספר השמים והעולם וכו'. לכן על כל דברי האגרת הזאת דברתי עם לבי הנה אבקש לך מנוח אשר ייטב לך. ואני אקבץ מכל הגוים חכמים ונבונים וידועים ואנשים מבני ישראל אשר דברו בדרוש הזה דעותיהם והסכמתם אחד הנה ואחת הנה ואראה פני הסותר לדעת דעת מהם ועליהם תטוף מלתי ללרפם בכור הברזל להוליא לאור תעלומת האמת בדרוש הזה. וכל זה לא ברב דברים באופן שביותר קלר שאפשר יהיו התחלות ויסודות ההויה מושגים אללנו בשלמות וכו':

זוהר כעצם השמים לטוהר

34) **ספר הזוהר** על התורה מאיש אלדים קדוש הוא נורא מאד התנא ר' שמעון בן יוחאי ז"ל עם חדושים רבים. והמה. סתרי תורה. ומדרש הנעלם. ותוספתא על קצת פרשיות. והוספנו חדושים על זולתינו גם על ספר בראשית כל חבור הרעיא מהימנא. וחדושי הבהיר. ומדרש רות, מדרש חזית. ומאמר תא חזי. והיכלות. ומורה מקום מהפסיקים. ובסוף הספר תמצא לוח מפסוקי הפתיחות. ושאר כל הפסוקים הנדרשים והנכפלים בהזיהר. נדפס עם רב העיון. **בקרימונה** קרית מלך רב. אדוננו המלך פיליפו יר"ה אמן. שנת כי לא יט"ש יי' את עמו. ונסתיים שנת הש"ך.

ברשיון הוויקאריא"ו והאינקווישיטו"ר ייגראלו כנראה בסוף הספר.

זקנים עם נערים, בחורים ויודעי מגלת סתרים.

יהללו

דברי זוהר (שי"ט) קהלת

יהללו את שם אדני הספר. (ומעשיו) כי נשגב הוא בשפר.

בבא כל אדם (קטן וגדול שם הוא) לראות את פני מעשה ידינו זה להתפאר אשר חקקנו בעט ברזל ועופרת בכתב אשור"י רבו"ע היה, כפול בכמה מעלות טיבות כל"ם מכל"ם שונים. ואותיות ידועות לפי אורך המקום אלינ"ו, זר זהב למשמרת"ו סביב במראה מקום ושאר יפויים חדשים גם ישנים. ותפיל עור"ה בכללה כתורה וכהלכה יודעת איש למשג"ב הקריאה כרצון איש ואיש מן העולם ועד העולם, שכולו טוב בתכלית מלאכת המעשי, גם כבוד אומר כולו בשלימות העיון כי שם שם לו חק ומשפט ושם נשאה"ו איש אלדים נורא הוא מאד הקדוש רבינו שמעון בן יוחאי ז"ל הפליא עצה והגדיל תושיה ויגבה עד למעלה ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שרי וירכיבהו על במתי נסתר על דרך השכל אשר עין לא ראתה זולתו ולשרידים אשר יי' קורא ובכל מקום שהשכ"ל הולך אומר לכל בר שכ"ל הוא לבד ויאכל תנובות נגלה אל צעירי הצאן אשר שתו לשונם בארץ אל כל הדברים אשר מאליהן באו כל שהתיב"ה קולטתן לבד. ידענו נאמנה כי תהיה יד כל אדם שולטת בו זקנים עם נערים. בחורים ויודעי מגלת סתרים. כי כל אחד יבדוק עד מקום שידו מגעת וישמח במתנת חלקו והשאר יבטלנו בלבו ומשאה דרב מכרעיה לא יבעי כי המחשבה בו אולת תסלף דרכו. ואנחנו לא שלחנו ידינו במשיח יי'. ונקינו מאלת הטעיות הסר מסוכתם והיה לבער פריץ גדירם והיה למרמס כפי אשר מצאנו ראינו בששה סדרינו מהעתקות ומהם שתים. היו לנו לעינים. וספרים רבים ונכבדים. היו בידינו לאחדים. ואת יהוד"י אחד חכם חרשים ונבון לחש שלחנו לפנינו להורות לנו את הדרך אשר נלך בה ואת המעשה אשר נעשה במי הוא זה ואיזהו מכובד"י הדברים אשר היתה דעתנו קצרה בהם וצרכינו מרובים ויג"ל את האו"ן מעל פי הביאו"ר והגרסא כי רבו כמו רבו אלופי הגרסות לא ראי זה כראי זה. יש וכו' איש על מקומו ואיש על דגלו לאותות לבית ההעתקות על פיהם נסעו ועל פיהם נחנו והם התוספתא. וסבא. ספרא דצניעותא. ינוקא. פקודא. מדרש הנעלם. מדרש חזית. מדרש רות. בהיר. מאמר תא חזי. רעיא מהימנא. היכלות. כולם כאחד עונים ואומרים לסייעתא דשמיא דספר הזוהר וכו'. והעולה על רוחינו היה לעשותו בכרך גדול וכו', גם חלקנוהו לעמודים ולבתים מעשרה שיטין לעשרה עם שאר יפוים. גם לפעמים אורת יד מראה באצבע באיזה בית מאיזה מאמר לומר ראה זה דבר חדש הוא ואין בית אשר אין שם מ"ת חד"ש איזה דבר. וחפץ השם בידינו יצלח לעשות מעין החתימה סמוך לחתימה לוח מהפסוקים הנדרשים והנכפלים ומקומם איש בפסוק ובזוהר למען האיש הרך בנו והענוג מאד אשר לא נסתה כף שכלו הצג על גופי הלכות הזוהר גם בין האמרים ילקט אחרי הקצרי"ם ולא נכלימוהו כי ילך אל מקום אשר ישאף שמה רוחו ללכת, הפך מעשה זולתינו שאמרו בפתח שער הספר לעשות הרבה כגון וכו' ואפילו מעט לא עשו לא וכו'. ולמען את צרי למחלתם הוסיפו עוד רוה על צמאה באמרם כי אתנו שגיאות מי יבין הנגלות להם ולבניהם. ויתחכמו לזכור מעט מזעיר טעיות בשלהם כאלו לא נשאר בהם עוד אחד ונער קטן יכתבם וכאלו למידין מן הכללות אפי' במקום שלא נאמר בהם חוץ. מריה דאברהם מי שמע כזאת ומי ראה כאלה העיני האנשים ינקרו יחשבו לדבר עם מי שקונה הספר לא לתפארת אדם רק לשבת בית ליפות אורך מקומו למלאותו למען לא יהא ריקות נמלא. אבל אשמים אנחנו כלנו בני איש אחד נחנו כי ישכון עלינו ענן הטעיות לאלפים ולרבבות אך להם יכתבו הרבבות ולנו האלפים ובייתי ספר ותחזנה עינינו. ואמנם זהו פסול איזה טשטוש החיור להכשירו בגרירה. והסרון חלוף או השמטת אות יוכל להמנות על היות דבר הדפוס נחוץ לכל שומרי שבת כהלכתה וד"ל. ומצות תיבה יוכל לתקין ליודעים ולקונים אותו לצורך גופו ועצמו כי אל אלה אשים דברתי ולא לזולתם. וכבר ידוע ומפורסם כי הדפוס עלול ואבי אבות לקבל טומאה איזה שגיאות מי יבין. ואם לא תדעו לכם לכו בעקבי מי שקדמנו בדפוס אשר קטנם עבה ממתנינו ולא שמעו אותיות פורחות באויר ועל פי הנם רק מ"ם וסמ"ך שבלוחות. ואולי בסוף נעשה עוד לוח מטעיות וכו'. והננו קוראים בקול גדול לאמר כי כל ימינו גודלנו בין החכמים ולא מצאנו לגוף טוב משתיקה ולבלתי התכבד בקלון אחרים והננו ככחיני וככחינו לולא כי שמו פה לאלם ויפטירו בשפה יניעו ראש רק רע כל היום עלינו יתלחשו בכתבים האמורי' בזוהר שלהם ובעל פה לשים את מעשינו סלם מצב ארצה, וראשם מגיע השמימה כאלו מלאכי אלדים עולים ויורדים בו. ואנחנו לא נדע מה נעשה בשתיקה כהודאה והתקרבות לקלה אחרון. כי אולי יאמנו דבריהם לעיני שומעי חרפתינו ואין משיבין על קלקלותיהם. והננו משביעין לכל בעל דברים יגש לבל יאמין לשום אחד ממנו רק ישים עינו על שנינו וימנה סדר הבדלות כערכם כן יהיו. אין ספק אצלי כי המשכילים יזהירו כזוה"ר הזוהר. אשר כעצם השמים לטוהר, כי יבינו תוכו וברו. וכראותם את עושר כביד מלאכתו

במעשה

במעשה ידיהו אשר כוננהו, ולא היתה קריה אשר שגבה ממנו. ולא יקר תפארת גדולתו בנועם יי' אלדינו עלינו בשלימות העיון. ישישו כי ימצאו גב"ר גובר על פי מדותיו על אשר היו לפניו ולאל ברוך נעימות יתנו כי משלו הכל ומידו נתנו לנו ונחנו מה רק כגרזן ביד החוצב:

ונשא משלינו ונאמר

יוֹפִי זוֹהַר　　זוֹהַר שַׁחַר　　תּוֹקֶף שֶׁמֶשׁ　　בְּצָהֳרָ־　　יִם:
וּכְגַן הַשֵּׁם　　מָלֵא כָּל טוּב　　יֵצֵא יִרְכַּב　　מִמִּצְרַ־　　יִם:
סָבִיב אֶל מִשְׁ־　　כָּנוֹ יַחְנוּ　　חִדּוּשִׁים מִ־　　רוּשָׁלַ־　　יִם:
פָּנָיו כִּפְנֵי　　רוֹעֶה נֶאֱמָן　　עֵת לוֹ מַסְוֶה　　עַל אַפַּ־　　יִם:
וַיֵּדֶא עַל　　כַּנְפֵי רוּחַ　　נִתְחַתֵּן בָּ־　　נוּ בְּשְׁתַּ־　　יִם:
נִגְלָה אֶל אִישׁ　　רָז הַחֲמוּדוֹת　　נִסְתַּר אֶל רַךְ　　לֵב מֵעַ־　　יִם:
קָטֹן גַּם גָּ־　　דוֹל שָׁם הוּא עִם　　זָקֵן גַּם אִישׁ　　הַבֵּינַ־　　יִם:
לִהְיוֹת כָּל אִישׁ　　שׁוֹרֵר בּוֹ עַל　　כֵּן אֶקְרָא בְּשֵׁ־　　מוֹ מַחֲנַ־　　יִם:
מַרְאֶה מָקוֹם　　מַה רַב טוּבוֹ　　הָיָה לָנוּ　　לְעֵינַ־　　יִם:
גַּם הַיְּדוֹת　　הַנִּשְׁבָּבוֹת　　לֹא חָלוּ בָּ־　　הֶם יָדַ־　　יִם:
רָבוּעַ הָ־　　יָה הַכְּתָב בָּ־　　פוּל עִנְיָן לְ־　　רוֹב פַּעֲמַ־　　יִם:
מִבְּלִי רְשׁוּת　　וּבְלִי כִּילוּת　　תָּעִיד אֶרֶץ　　גַּם שָׁמַ־　　יִם:
שִׁבְרֵי לוּחוֹת　　מוּנָחִים בָּ־　　אַחֲרוֹנָה בֵּין　　מִשְׁפְּתַ־　　יִם:
יִשְׁמַע חָכָם　　יוֹסֵף לֶקַח　　יַשְׁמִיעַ קוֹל　　בִּמְצִלְתָּ־　　יִם:
מַהֲרוּ וַעֲלוּ　　כֶּסֶף שִׁקְלוּ　　הַשְׁבִּי אַחַר　　הָרֵחַ　　יִם:
וּקְנוּ לָכֶם　　זוֹהַר זוֹהַר　　תּוֹקֶף שֶׁמֶשׁ　　בְּצָהֳרָ　　יִם:

(בסופו) ותשלם מלאכת הקדש מכל מה שיגענו ומצאנו **מספר הזוהר** מהתנא האלהי בוצינא קדישא רבי שמעון בן יוחאי זצ"ל היום יום ששי ר"ח כסליו שנת חמשת אלפים ושלש מאות ותשעה עשר לבריאת עולם. והוגה על ידי הצעיר **חיים** בכמ"ר שמואל ן' גאטיניי"ו זלה"ה רופא ולא לו. ועל ידי הבחור כמ"ר ויטוריי"ו אליאנ"ו נכדו של ראש המדקדקים הח"ר **אליהו** המדקדק סנ"ל זצ"ל. פה בעיר **קרימונא** אשר תחת ממשלת אדונינו המלך פיליפו יר"ה תגדל והנשא מלכותו במהרה בימינו אמן. פרשת ויאמר ו' ל"ו מצאנ"ו מי"ס על ידי ויצינצו קונטי ובביהו.

(מקום הרשיון הנזכר בשער הספר)

כי עמך מקו"ר חיי"ם באורך נראה אור

35) ספר **מקור חיים** ביאור על התורה אל החכם הכולל ה"ר שמואל צרצה ס"ן זצ"ל. המכונה בלשון קדש אבן סנה. אזן וחקר להבין משל ומליצה דברי חכמינו ז"ל במדרשיהם. וכמסמרות נטועים שם לו דברי החכם ר' אברהם ן' עזרא והרמב"ם ז"ל ותעלומותיהם הוציא לאור. ויאסוף עליהם דברי בעלי אסופות החכם ר' שמואל ן' תבון וה"ר שם טוב ן' פלקירה וזולתם שלמים וכן רבים. והוגה

דברי מקור חיים (שי"ט) קהלת

והוגה בעיון רב ע"י החכם כמ"ר שמואל קזי"ם יל"ו בכמ"ר משה קזים זלה"ה. נדפס **פה מנטובה** תחת ממשלת מעלת אדוננו הדוכוס גוליילמ"ו גונזאג"ה יר"ה. ותהי ראשית מלאכתו בר"ח אדר שי"ט לפ"ק. ע"י השותפים ה"ה הסופר כמ"ר מאיר יל"ו בכמ"ר אפרים ז"ל מפדובה. ויעקב בכמ"ר נפתלי הכהן ז"ל מגאזולו.

כראות הרב המחבר מעלת הספר הזה ומהללו. נשא משלו :

שיר מיתד ושתי תנועות. יתד ושתי תנועות. יתד ותנועה :

ש"או קדש בני אל חי ידיכם
קחו ספר אשר גבר באמנה :
מ"קו"ר חיי"ם שמו נקרא למען
מקורו מ־ מקור חכמה ובינה :
ו"כל סתרי בראשית בו כלולים
וגם כל רז לפיו ישע וחנה :
א"מונת אל ודתו בו ידועה
במתכונתה ואין קץ ל־ תבונה :
ל"הבין סוד אבן עזרא וגם בן
פשט פשט בדרכו ה־ נכונה :
ב"תוכו כן יהי מוצא מבקש
בסוד מורה נבוכים כל תמונה :
נ"ברי לב רפואה ימ־ צאון בו
להתענג בזיווה של שכינה :
ס"פירות בו כספירות מאירות
כאור שמש וניגה עם לבנה :
נ"עימותיו וסודותיו קחו נא
והאמינו בכל דרכי אמונה :
ה"אל כי האל יסוד הכל ותורה
מקור חיים וסור מרע תבונה :

הקדמה **אמר המחבר** יתברך ויתרומם ויתנשא שמו של ממ"ה הקב"ה וכו'. ואני לעיר הלעירים וקטן שבקטנים **שמואל צרצה** המכונה בלשון קדש אבן סנה מתנצל ואומר כי לולי שקדמוני רבים וגדולים לדבר באלה הענינים שאני עתיד לכתוב בע"ה לא הייתי מתיר עלמי לדבר בהם כי האדם מוזהר שלא לבהל על פיו ולומר דבר בכיולא בהם וכל שכן לכתוב בספר כי ההיזק שיקרה מזה גדול מאד ברבים מבני אדם שאינם ראויים לגלות להם האמת כי הוא הפך מה שהורגלו להאמינו. ועלינו לשבח לרבותינו ז"ל על מה שהאירו עינינו באלה הענינים כי לולי דבריהם לא השגנו מהם מה שהשגנו והרמז שהם רומזים יספיק לחכם והוא מבא לדעת כל הענין. ואכתוב במקומות וכו' ואם השם ית' יאריך ימי עתיד אני לחבר ספר שאכלול בו כל אלו הדעות בארוכה גם אביא בו ענינים גדולים מופלאים הן מן התורה והנביאים והכתובים ומדרשי רבותינו ז"ל וכונתם גם אכתוב בו הרבה מן ההגדות וביאורם ודברי הפילוסופים

הפילוסופים והאיך מסכימים עם האגדות. ולפיכך לא רציתי להאריך בזה החבור אלא אזכור הכלל וממנו ידע החכם הפרט ואזכור המחוור מהדעות לפי קוצר דעתי. וקראתי זה הספר מקור חיים כי ממנו תוצאות חיים. ומאלהים אשאל לשמור דברי פי משגיאה ולשמור המעיינים בדברי מהכשל ולתת בלבם לדון אותי לכף זכות ולא לכף חובה במה שיראה להם בדברים ההם רחוק מדעותם כי כן יקרה על הרוב בדברי מי שיחדש דבר באלו הענינים כי ידעו באמת כי אני לא כונתי בדברים ההם רק אל האמת כמשך אחר מה שנ״ל שהוא דעת התורה וחכמי התלמוד ז״ל. וקודם שאתחיל אכתוב לך הקדמה אחת והיא זאת: הקדמה זה הכלל לכל התורה וכו׳ ואחר הקדימי זאת ההקדמה אכתוב מה שאני עתיד לכתוב בע״ה:

(בסופו) חתימה **ברוך** יי׳ אלהים אלהי ישראל מן וכו׳ אשר עזרני לחבר זה החבור והביאור קראתיו מקור חיים שגליתי בו מקצת דעת עמודי עולם הר״ם במז״ל וה״ר אברהם ן׳ עזרא וכתבתי טעמי המצות כפי מה שכתבום אלו שני החכמים ז״ל והאל האמת יודע שלא גליתי מה שגליתי בדברים שצוו רז״ל להסתירם לשררה וליוהרא אלא לשם שמים ולעת לעשות ליי׳ ולמען יהיו לי לזכרון כמו שכתבתי בהקדמת זה החבור. והמעיין בספר הזה יראה שכללתי בו רוב ספר המורה בראותי שבעונו׳ כמעטו מביני רמיזותיו מאד וראיתי הצורך הגדול להאיר עיני המשכילים בחכמי השם ית׳ לדעת ולהבין בדבריו ובדברי החכם ר׳ אברהם ן׳ עזרא במה שהרחיבו בנקבי המשכיות אשר על תפוחי משלי התורה. ובאלהי האמת שמתי בטחוני היודע תעלומות לבבי שלא עשיתי זה לפרוץ גדר אלא לשמו עשיתי זה ומאתו ית׳ אשאל לקרבני ולקרב כל הדן אותי לכף זכות מדורשי החכמה המעיינים בחבור הזה אל האמת אשר תושג בו ידיעת אלהי האמת כמו שאמר ויי׳ אלהים אמת:

והיתה השלמתו בשנת חמשת אלפים ומאה ועשרים ושמנה לבריאת העולם.

ברוך יי׳ לעולם אמן ואמן:

זאת האגרת ששלח המבין המשכיל ר׳ יצחק ן׳ אלאחדב נר״ו לרב ר׳ שמואל ן׳ סנה יצ״ו המחבר זה החבור ושלחה אליו לאחר שחבר זה החבור הנקרא **מקור חיים** וחבור אחר הנקרא **מכלל יופי** והוא החבור שייעד לחברו כמו שהזכיר הרבה פעמים זה המחבר בזה החבור באמרו כמו שאכתוב בספר אשר יעדתי לחברו ואחר שחבר אלה שני החבורים חבר חבור אחר קראו **טהרת הקדש.** וזה נוסח האגרת:

אלהים אלהי ישראל יענה. את שלום הנכבד ר׳ שמואל בן סנה. אשר גבר בחכמתו והדרו. על כל אנשי דורו, ובאמרותיו הטהורות והנמרצות. רופא כל בשר ומפליא לעשות. מה מתקו דבריו ומה נחמדים, ועל אדני שכל המה מיוסדים. על פי שנים עדים מקור חיים ומכלל יופי עדיו, להתפאר מעשה ידיו. המה ראו ויגידו, ועדות ברורה העידו. ויצא הראשון מן השנים. אדמוני עם יפה עינים, וירם ימינו ושמאלו השמים. ויאמר אנכי מקור חיים. מוציא אסירים ועניים. בידי התאוות שבויים. ממקור שמואל הרואה יצאתי. ולהגיד יושר פעליו הנה באתי. הוא חלב את מקורי. וטעם דבשי וצוף יערי. הוא בא בגנזי וסתרי ביתי, ולו הראיתי כל בית נכותי. הוא העמיד דלתותי. והוא הפליא מופלאותי, למען שיתי אותותי. ויתן בפי שיר חדש תהלה לאלהים. כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים. ואחרי כן יצא אחיהו. וישא משלו ויפתח פיהו. הרימותי ידי לאל עליון. מכלל יופי מציון. ומעידני עלי שוכני סנה. והשם בכל פיות מענה. כי אשר אותי מכה לפועל משנה. בוער באש הסנה. לרוב זריזותו וחדודו בכל דבר טבע ומושכל. אך הסנה איננו אוכל, כי מיום היותו על אדמתי. היתה תורתו אומנותי. ויאחוז בזה ואת זה לא הניח. וכל אשר הוא עושה יי׳ מצליח. הנה אלה שני עדים. על תכלית שלמות זה האדון מעידים

מעידים. ויכתבו עדותם ויחתמו בתוכו ובגבו. הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו. יפרח לעד שלמותו וירבה. ונרו לא יכבה. ותעלה מעלה מעלה גדולתו. ויבנה ויכונן מלכותו. כיש את לבבו ותאותו. וכרצון הצעיר דורש שלום מעלתו. המסתיר פניו כי ירא מגשת אליו. ושל נעליו מעל רגליו. כי איך יוכל עבד אדני זה. אשר דעו קצר ושכלו רזה. במכתב במראה או במחזה. לדבר עם אדני זה. ואם אנכי אמרים לוקח. ובכסיל מתעבר ובוטח. באתי לפניו במגלתי. וגליתי קוצר ידיעתי. אמת כי לא לחנם עשיתי, כי בו בטחתי ואליו כסיתי. ונכון לבי בטוח בענותו. כי ינהני במעגלי צדקתו. יזכור לעולם בריתו. ואחרי אשר הודעתי. הדבר הזה אשר עליו נתכוונתי. אודיעה את בקשתי. ותנתן לי נפשי בשאלתי. כי אדני חכם כמלאך האלהים ויודע. כי אין להם לאוכל וזרע לזורע. ואם הנפש מתאוה לדעת. ועין רואה ואוזן שומעת. אין מורה דעה ואין מבין שמועה. וכל איש לעברו תעה. ויצאו מרעה אל רעה. ולא דעת ולא תבונה להם. שלא לחוס על כליהם. ולהשיב נפשם להדבק באדניהם. ואם אחד מעיר מעיר לבבו ומיעדו. אין מחזיק בידו. כי אין סופר. ואין ספר. וזכרונם משלי אפר. וגבם לגב חומר ורמה. וימותו ולא בחכמה. ולכן כמזכיר ולא כמזהיר אומר אני לפני כבוד מעלתו. הבא ליטהר מסייעין אותו. ואדני אמר היטב איטיב עמך. ועל כן ידעתיך בשמך. וטהרת הקדש אשר אנכי מחבר. אליך יבא על פי הדבר. ועתה אדני יאמן נא דבריך. והזריח עלי את אורך. ולמען אתעלם באהבתך. ותשיב נפשי באמרותך. אראה מעשה אצבעותך. ואגיד זרועך לדור לכל יבא גבורתך. ותצוה לשלוח לי הספר או נסחו. להיות לי פי שנים ברוחו. ותשובתך על הכל למען אדע שלום מעלתך ועניניך. וכי מצאתי חן בעיניך. ושלום כבוד מעלתך. יגדל כתאותך. ואתה שלום וכל ביתך. כרצון מתאוה לראות פני הדרתך. ומתפלל לאל בעד שלום מעלתך. ולהאריך ימיך ושנותיך. אשר נפשו לעבוד עבודתך באהבה התנדב.

הצעיר יצחק ן' אלחדב

תם ונשלם. תהלה לאל בורא עולם. היודע כל נעלם :

---

36) ספר

רב מרדכי

ומרדכי יצא בלבוש מ"כות הגהות ועטרת בוץ מראה מקום. מכל הדינים בראשו. לא נעשה כן יקר וגדולה מימי קדם. *) נדפס על ידי הגאון מהר"ר יוסף אוטילינג י"ץ תחת ממשלת האדון הגרדינ"ל קרישטופי"ל מאדרוץ ירום הודו כסליו שנת שלש מאות ותשעה עשר לפרט קטן פה ריווא דטרינ"ט :

אל הצופה

השמחים אלי גיל. ישישו כי ימצאו גבר. איש ירא ה' החפץ. לשדי. כי תצדק. ויאצל מן הרוח אשר עליו לרבים. ה"ה הגאון מהר"ר יוסף אוטילינג י"ץ. בראותו מעלת ספר הרב מרדכי הנז'. וכי כל הפוסקים גברו גם עתקו חיל. והוא עלה על כלנה. ופרשת גדולת מרדכי הלא היא כתובה על ספר כשעומדים עליו. בכל שורה. בשורה מוצאת. חדוש או פסק דין. והיה מימי קדם נחבא אל הכלים. אין רואה. הומר כבודו בלא יועיל. להיותו מובלע בתוך ספ"י הרב מפא"ס. אחת הנה ואחת הנה. ויבתירו אותו לכמה חלקים. ולאו כל אדם זוכה להיות בין ידיו ועל מצחו תמיד. אמר להדפיסו על כנו. וי"ל עמדו. ואין זר אתו. כי אם עם הגהות המחבר מעצמו. ורובם מאור זרוע בקצה המחברת. ונוסף על זה. תוספות מערבי פסחים. מקטנם דלא אירכסו. ויצו עלי לאמור אחוז בזה. ואל תנח ידיך. עד מרוק. ומרוק ומחוק כל הטעיות ושגיאות. כולי האי ואולי. הנשארים והנסתרים אחרי הגהת הגאון הנזכר. ואעשה כדבר איש האלהי. ויהי כעברי עליו יום יום ואבא לעשות מלאכתי. ואראהו בלתי מסודר כדיניו, אם כי מלאו מפניניו. ילאה איש למצא העולה על רוחו. אמרתי לעשות לו פתח שער לבלתי היות שם ערוב. ועם שונים אל יתערב. אציב עליו ציונים למען מלט ממשא מלך ושרים. אז ירדו לשערים

עם

*) חברו הר' מרדכי בר הלל אשכנזי.

דברי רב מרדכי וש״ש. אגרת המוסר (ש״ט, כ׳) קהלת לב

עם ה׳. שערים לא שערום אבותינו. ודעת לנבון יקל. וכל הדינים דרושים לכל חפציהם. מבלתי התשוטטו עיניו בכל הספר. ומספרם כי עצמו מספר. ואולי נשמט דבר מה. לאות ולזכרון על פניני אמריו כי מלאו על כל גדותיו. חדושים ודינים. גם מנהגים רבים. אשר ישפוטו הם. גם בני איש. הבל המה. וכמנהג של שטות. ולא יסדום הראשונים. יסעדנו על ארז. ואסמכוהו אקרא. לכן חושו נא. וקחו מזמרת הארץ. מי החפץ בחיים: נאום הרופא ולא לו

יעקב מרקריא״ה בכמ״ר דוד מרקריא״ה זלה״ה

עשרים שערי שבועות של הגאון רבי יצחק בן הרב רבי ראובן המכונה רב

אלפס על שם עירו הנקראת פס כלומר רב של פס. ובעשותו שערים האלה יסד בם ארבע טורי חרוזות בעבור תהיה לו לעדה: ואל״ו ה״ן:

עורה בן אדם ולא תהיה נרדם עמוד נא על סודם פתח לב האבן:
לך חיבור נבאר מתוקן ומפואר ראה כי לא נשאר בתוך הכר תבן:
והוסר העקוב בחיבור זה לנקוב מירי אביר יעקב ושם רועה אבן:
דרוש כל יום להגות ולא תוסיף לשגות ותרד לפלגות יצחק בן ראובן:

אמר מחברי שערי השבועות שהן עשרים כי טוב הוא לדיין לחקור ולהבין בעלי דינין בדבריהם כדי שידון דין אמת לאמיתו באחד משלשה פנים המיוחדין: הא׳ וכו׳ ועתה נתתי לבי לחבר ספר זה ולפרש בו עניני השבועות שהן נעלמין ונסתרי׳ מבני אדם לפי שמיני השבועות כפרדים וכו׳. ואני שואל מאל אמן כח כח ואומלה להכין ולסעדה באשר נתאזרתי חיל ואחלקה שרשי הדין על הספר במחלקותיו לעשרי׳ שער:

(בסופו) האל המאזרנו חיל ונתן כזאת בלב הגאון מהר״ר יוסף אוטילינג י״ץ לאמור נתנה ראש אל הספר הנכבד הזה: ומשוה ידינו כאילות לבא אל מלון קצו היום יום ו׳ כ״ב תמוז חי״ש לישועתינו לפ״ק: יתן לנו מגן ישעו לשמור ללמוד וללמד ולעשות ולהדפיס ספרים הרבה אין קץ על כן אודך ה׳ ולשמך אזמרה: יגדיל ישועות עבדו עושה חסד לאלפים: יעקב מרקריא״ה

ש״ב.

37) אגרת המוסר לארסטוטליס והדברים העיקרים מפי הפלוסוף עלי הישמעאלי במעלות מדות שכליות. נדפס תחת ממשלת האדון החשבן קרישטופל מאדרוץ יר״ה פה ריווא דטרינטו:

ואתה הקורא

הנני נותן לפניך היום את הטוב: ובחרת בחיים. אגרת המוס׳ לארסטו׳. אשר קבל מסנו הפלוסוף עלי הישמעאלי ובין תבין בהקדמת האיש הלזה: כי הוא השבע השביע כל איש יקראנו. פעמים רבות אין מספר. והיו על מצחו תמיד. וכן ראוי לכל אשר בשם ישראל יכונה. להגות בו יומם ולילה. כי הם מוסרים תורניים באו בקצור מופלג וקבל האמת ממי שאמרו. קום קרא. כי לא ישוה ערכו:

כה דברי הרופא ולא לו יעקב מרקריא״ה

אגרת המוסר

אמר יודא בר יודא ז"ל בן חריזי שאל ממני החכם המשכיל האח הנאמן רבי עזרא בן כבוד החכם הגדול רבי יודא בר נתנאל ז"ל להעתיק לו אגרת המוסר הכללי אשר חבר הפילוסוף הגדול ארסטו' והעתיק מלשון יון אל לשון ערבי חכם מחכמי הישמעאלים עלי שמו וכלל אותה עם אגרת מוסרו וזה תחלת הספר. אמר עלי וכו':

(בסופו) חנוכה שנת ש"כ לפ"ק פה ריווא דטריגטו:

---

38) ספר דקדוקי רש"י יורה דעה למה. ומה. ומי הכריחו. במקומות העמוקות לפרש. כאשר הטיב דברו. נדפס תחת ממשלת האדון החשמן קרישטופל מאדרוץ יר"ה פה ריווא דטרינטו שנת ש"ך לפ"ק.

ואתה הקורא בהתנדב ראשי עם הגאון מהר"ר יוסף אוטלינג י"ץ ויתא להדפים קצורי הרב ר' אליה מזרחי ז"ל להבין ולהורות כמה עמקו דברי ופירושי הרש"י ז"ל נתנו מרועה אחד באלו קבלם מסיני. ואין בדבריו כי אם מתום. כמסמרות נטועים. באנו אנחנו למלאות את דבריו בחבור הלז נקרא בישראל שמו דקדוקי רש"י יורה יבין יתיר. ילמד. כל מקום אשר דברו מגיע. מה ראה על ככה ומי הכריחו לפרש. והחכמה מאין תמצא. ובפרט במקום. אשר דקדק ופשט אל נכון. אל תאמין. אם לא בעיניך תראה. ולבבך יבין. כה דברי הרופא ולא לו יעקב מרקריאה

(בסופו) נובילה למורא שי. שזכנו להשלים דקדוק רש"י. ותהי השלמתו ערב ר"ה שנת שכ"א. יזכנו ככה. לחשלים ספרים אחרים. אשר אל פני מחשבתינו מאירים. פה ריווא דטרינטו.

---

39) תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבור על אופניו ראה זה דבר חדש הוא כבר היה לעולמים. ומבועו ילא מתוק וסודות נעלמים. טעם מרות סוד מלכות בית דוד ראש המשוררים. לכן קראתיו יסוד שירים.

יסוד שירים

אנשי לבב שמעו לדק יגיד לכם סוד הנעלם הביטו אל נור חולבתם בו תשכילו דברים טובים ונכוחים תפוחי זהב במשכיות זהב מפותחים כי דברי רז"ל בדעות בני אדם מחולקים כמו שחלקם הרמב"ם ז"ל כת אחת וכו'. לכן הערני רוחי לדפוס כוונת ספור רות להודיע שיש בו נגלה ונסתר היפך תועי דעת שאינם יודעים בין משל ובין שאינו משל ומבינים הענין רק כפשוטו ובחשיכה יתהלכו ומי שיש לו דעת ועינים רואות יבין וישכיל שד"ת יש בו גלוי ונעלם וכו' וטעם מרות מלכות בית דוד ראש משוררים. ע"כ קראתיו יסוד שירים:

(בסופו) ההודאה לשלש האמיתי המשלים ומתחים השלימות הנותן לכל קץ ותכלה הגיעני לתשלום הדפסת ספר

דברי יסוד שירים. מלכיאל (ש"כ) קהלת לג

ספר הזה אשר כל צמא ממימיו ירוה ומפריו יאכל ונפקחו עיניו בסוד טעם מלכות בית דוד יצא מרות שריוה לה"ק בתשבחות ושירות בזכותו נלא לחי"ירות יקהת עמים לו יובילו שי בשנת את דוד הוליד „ישי"

מהר"ר אליעזר בן מהר"ר נפתלי טרויש זלה"ה.

נדפס פה עיר טיהונגן ע"י העשוק יוסף בן לא"א הר"ר נפתלי זלה"ה יום א' כ"ג טבת ש"ך לפק" :

---

40) **מלכיאל** להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם ישמע חכם ויוסף לקח ונבון תחבולות יקנה מטעמי אגדות ודברי חידות שבתלמוד.

נדפס פה ק"ק טיהינגין שנת ש"ך לפ"ק.

מלכיאל חזקיה בר אברהם נכבד לתורתו כי נתמעטו יודעי שמו ומביני טעמי אמרתו כי האמת ממנו נאסף ואל השקר לבנו נכסף ואנשי אמת נאספים והאמת נעדרת ונתיבת השקר עד למאוד אדרת עד אשר יש כמה וכמה מהמתפלספים ענינים אשר סבורים שהשכל נתן בידם ומה שלא יבינו מדברי רזל" שבתלמוד דרך משל בעבור שלא יבינו פשטי הדברים ההם וכן עשו בעניין הגמול והעונש שיקרה לאדם אחרי המות לפי דברי רז"ל בג"ע וגהנם עד אשר הביאו בני אדם להרהר מחשבות אשר לא כן ולא יתכן לכן אני האיש הנזכר אשר צריך לדבר ולחבר מאמר אחד בענין הגמול והעונש המגיע לאדם אחרי המות ובשאר אגדות מדברי רז"ל כמו עניין הזוגות ועץ הדעת טוב ורע ועניי' עו"ג וכמה ענינים ולא אוכל להתאפק עוד כאשר אמר כי הסיבה המכרחת אותי לדבר ולחבר במה שאני משתדל בו היא הסיבה בעצמה אשר הכריחה לדבר האיש השפל מעט הידיעה בעברו על בן המלך אשר היה חולה וכו' כן העניין בעצמו כמו שאני משתדל לדבר ולחבר בעבור כי ראיתי הרבה מישראל או רובם באמונות שראיתי או ששמעתי מהם אשר חלו חולי גדול מאוד בהבנת דברי רז"ל שבתלמוד בענין הגמול והעונש שמגיע לנפש אחרי המות כאשר וכו'. והחולה אשר חלו האנשים בהבנת דברים כאלו כבר חלקם הרמב"ם ז"ל לג' כיתות וכו'. וכאשר ראה הרמב"ם כל החולי הגדול אשר חלו בה אלו הנזכרים חמל עליהם חמלה גדולה ונשתדל לרפאותם מחוליים והי' לא די שלא ריפא את חוליים אבל הכביד עליהם כפליים מחוליים כי הוא הראה פנים זרים מאוד בעניין הגמול והעונש בחיבור ופ' חלק וכו'. על כן אמרתי אני כי הוא עליו השלום הוסיף יותר החולי מאשר ריפא אבל הכבידו כפליים ואחריו בא ר' משה בר נחמן ז"ל וראה כל זה ונשתדל גם הוא לרפאו' זה החולי והקל מחוליים הרבה בדברים כי אמר בשער הגמול וכו'. ולכן אמר אני שהקל הרבה מחוליים אמנם לא רפאהו מכל וכל כי אדם חכם ונבון יוכל להקשות על דבריו לומר וכו'. סוף דבר א' אני האיש הנ"ל אמר אני צריך לרפאות החוליים האילו מחולי' זה ולא אחרים פן ימלאני עון כמו שאמר וכו'. לכן התעוררתי לומר דעתי ושמע האמת ממי שאמרו וקודם שאתחיל לומר דעתי אקדים ואומר וכו' :

41)

ספר ציוני

ביאור על התורה על דרך האמת
להחכם השלם הקדוש רבי מנחם ציוני
בן מהר"ר מאיר זלה"ה ממדינת שפיירא

סוגה בתכלית העיון והגהות רבות התועלת מתוקים מדבש ונופת צופים.
בקרימונה קרית מלך רב ארונינו פיליפו יר"ה אמן כ"ה תמוז ש"כ
לפ"ק. על ידי ויצינצו קונטי ובביתו :

( )

מ גדול ישועות אל. כתר תהלתי. אבטח ולא אפחד. עזי וזמר תי.
נ כתר בסוד חכמה, נעלם בהוד בינה. חסד גבורותיו סלעי ומצוד תי.
ח רות קדוש יעקב נצח והוד טובו. צדיק יסוד עולם מגן וצנ תי.
מ קיר ושפע כ"ל מלכות וממשלה. יאתה לך צורי נזר תהל תי.

מגלה סוד שוכן מעל. היתלבן ויתב רר :
נחס הגבר הוקס על. חכמת מאמר המשו רר :

צ רופה אמרתך אלהים. ועבדך בן אמתך אה בה.
י סולה מזהב אופיר ופטדה. ומחרוץ תבואתה חשו בה.
ו א'פיה כזוהר הרקיעים. בכן להם במי עזים נתי בה.
נ טועים הם עלי אופן תבינה. נתיבותם בגלגל התשו בה.
י רוצין שם בחוג מסלול אמונה יסוד צדיק נתיב שלום וטו בה.

רחש לבי טוב דבר. לשוני עט סו פר.
עמקיה יעשפי בר. הניתן אמרי ש פר.

מ צוף העודת צור, וחתים בלמידי. פרדם פרי שכל לך הצמ יח.
נ וצר תאינת סיד. יאכל מגדיו שם. פרי תבונהו. לפיו ינ יח.
ח כמי כמיסי רז. לקטו ותעשי גל. שימו דלתים. לפה וכר יח.
מ לאו כליכם בר. סוד באשר תמצאו, אולי כקדם מטיכם יפר יח.

מצפון הוד דת נשבה. במחנות השב לים.
זה מדבר וזה בא. והוא נחבא אל הכ לים.

צ מאה אליך נפשי אל. נא תירתך תלמד ני.
י אר פניו אתנו סלה. הנסתרות יבאר ני.
ו אסלדה ממשגבי בל. יכשל איש בהגיו ני.
נ דבת פיהו ירוו צמא. גבר משכיל תחכמו ני.
י שמע חכם יוסיף לקח יציב לו יד בציון ני :

אחרי הקוצרים יאסף. צבתים למרעי ושב לי.
הגו סיגים מכסף. ויצא לצורף כ לי.

תם

מה נמרצו לקחי יושר. טֵללי אוֹרוֹת יודעֵי פֶשר. בינה חכמה דעת ומזימה. כי אנשי

מוֹפֵת

טופת המה. גזע מטע ושרשים. כל העדה כולם קדושים. גולת הכותרת ווי העמודים. רוכבי אתונות צחורות על אדני פז מיוסדים. מסלולי דרך עץ חיים עד העולם. בסודם תבא נפשי ובקהלם. מי יתן ידעתי ואמצאם. איזה דרך ישכון אור תעלומם. ושחר תבינהם איה מקומם. הן קדם אהלך ואינם. אחור ולא אמצא נתיבותם. צפון וימין מני נעלמו עקבותם כי עיני חכמתי קמו. וחומות סכלתי רמו. ובדם הסכלות נגעלתי. ומסוב׳ שבלי אכלתי. וכרם מזימותי חסלתי. בי(ו)ם בינ(ו)תי לא טבלתי. ואת חצני לא נערתי. ודיק יסוללה לא הכינותי. מי יובילני עיר הומיה. קרית ספר ודריה. נעלם ממני תושיה. טבעו בארץ שעריה. אבד ושבר בריחי מרעי ורעיוני. עד מועקה עלה במתני. לצור על העיר חומה גביה׳ דלתים ובריח. לבינה ע"ג לבינה ואריח על גבי אריח. כמגדל דוד בנוי לתלפיות. ועל חומותיה הפקיד שומרים. מלומדי מלחמה בעלי אסופות כולם, ואיש חרבו על ירכו. וחרב פיפיות. לספר תושיות. המה הגבורים אשר מעולם. ודבריהם כלפידים ינוצצו. וכברקים ירוצצו. וכפטיש סלע יפוצצו. יתרועעו אף ישירו. הטיבו את אשר ידברו. איש איש לפי שכלו. ואיש על דגלו. בנה מגדל ובית שערים. הממעיט אסף עשרה עומרים. משפטים ישרים. דתות וחוקים. והסתירו עצה במעמקים. וזרו אותם באפסים. לרחוק ולקרוב. ואצל כל פינה תארוב. עליהם יערימו סוד. יתיעצו על צפוניהם ערו ערו עד היסוד. אמרתי אפאיהם עד אשר צללו מאנשי דתינו במים אדירים. והעלו בידם שברי שברים. ובעיקר הוד תורתינו. איש אין בארץ לבא עלינו. ונהיות הורתינו יתד תקיעה. טובה מאד בתולה ואיש לא ידעה. ואשר רוח ה׳ עליו נחה. אחד מעיר ושנים ממשפחה. אשר ממרום עליהם רוח יערה. כאשר ירדוף בהרים הקורא. עד אשר יכירו בין ימינם לשמאלם. וכאיש משנתו יעור וחלם חלום. מעיני העדה העלם יעלימו. ואת נוה התורה השמו. האומר לאביו לא ראיתיו. ולאחיו איני יודע ושכחתיו. עד כי נתדלדלו פארי החכמה. ואין אתנו יודע עד מה. תורת השם תמימה. מי יעלה לנו השמימה. ויהי בעת באו המפרשים. ראשי אלפי ישראל כולם אנשים. המרבה. והממעיט שטו. איש לפי אכלו לקטו. יצאו בהחבא והצנע לכת. מפני להט החרב המתהפכת. וכוונו לטובה בפליאות. פן יהרסו אל ה׳ לראות. ויקצצו בנטיעות בפרוע פראות. כמאמר זכרונם לטובה. הרגיל במעשה בראשית ובמעשה מרכבה. אי אפשר שלא יכשל בהם. אמנם לפרט[י]ם ביניהם. אשר השם קורא. ולכל איש הירא. להם היה ראוי לגלות. שלא יהיו דרכי השם אבילות. מבלי באי מועדיה. ואששות סודיה. וכן היתה הארץ תוהו ובוהו. חשך ואפילה אשר לא ידעו מה הוא. דרך מסלול או מסילה. עד אשר צץ אור תעלומה. איש מלא רוח חכמה. ואל גרם המעלות עלה עלה, בנו נחמן אשר דלה דלה. במזל דלי וכוס תנחומין והרצון. ויגל האבן מעל פי הבאר וישק את הצאן. כי נצמא שם העם. ויקם משה ויושיעם. שפתותיו שושנים חכו ממתקים. אור מוכר בשחקים. שיאל ומשיב בין הפרקים. האדם הגדול בענקים. עשות ספרים אין קץ וסדרי חבוריו. ידיו רב לו ועזר מאוצריו. מכל בני דורו. ויתן ה׳ בידו את סתרו. גם הוא כמס דבריו. וסהם וחתם דבריו וספריו. אמנם יותר מבואר והוא לבדו נשאר. מני חשך יגלה עמוקית. ויודע בהם אנשי סכות. ויהי אחרי מות משה. כל הדבר הקשה, דגישו שיתי מימיו. ונשקי שוליו. לפענח צפנת מרקחי מגדליו, אשר דרש דרש, כי לא פורש. וכל אחד פיו ישמור. בסתר לאמר רזי לי רזי לי. שלך שלך ושלי שלי. ויצורו ויזמנו. וילבו ויטמינו. עד כי נעלם מעיני היודעים. דברי הרב ודברי

התלמיד

התלמיד דברי מי שומעים. ואני הפעיט מנחם ציון. בן כבוד אבי מורי הרר" מאיר ממדינת שפירא. אני ישן ולבי בוערה. הערוני כליותי, אמרתי אני אל לבי אולי מקום הניחו לי אבותי. להתגרר בהורת משה. לאמר לא תחמיל ולא תכסה. כאשר עשו הראשונים. ושהו במיעוט סמנים. ואחר אחרון אני בא. כאיש מעולם לא נבא. ורך הלבב היוצא בצבא. ורואה מערכי המלחמה ובלשת. והרחק ירחק כמטחוי קשת. ללקוט חצי אשפתות. רמחים וקשתות. ואל יחשוב איש המעיין כי לעלות על במתי עב חשבתי. ובמארב גאים דבתי. כי איך יעלה לב איש. שמן רוקח להבאיש. איך לקט שכחה ופאה אחבירה. כעני המהפך בחררה. מספרי כל חכם ונבון. אחת אל אחת למצא חשבון. ומגלה טפח ומכסה אמה. אל אשר יהיה שמה, הרוח יהרהר ויחשוב. והחיות רצוא ושוב, ואם ישגה איש המעיין ממסלול הנכון, ועגול הראיה. ויסבך בסבך עץ התעייה. פן יכשל ואשם. הצבתי לך שנים עשר נציבים. אשר עליהם תכנתי עמודי הספר והמה בכתובים, צורת הספר ותכונתו. על אפיקי הנחסני יסודתו. ואשר על המחוקה גג היציע עליהם. כתר שם טיב עולה על גביהם. מסוד אבני יקרה. בהיר וזוהר וספר יצירה. ג' טורי גזית כרותות ארזים. ספר החיים ושערי צדק וסוד הרזים. פתח ואולם וספר היכלות ודלתות העזרה: מחברת שכל ושערי אורה. אלו החורים יגידו לאדם מה שיחו. וישיבו את נדחו. כל ערום יעשה בדעת ומזימה. מדי עברו יסור שמה. ואני הפלתי לכל איש הירא את דבר האלהים והקורא במחברת ציוני. שאל יזהיהני. ובמאזני צדק והיושר ישקלני. ומשדי האמת יניקני. חכם יסיר עותתי. נבון ינכש כרם סכלותי. ירא שמים יקים אלומתי. ישר יסקל אבן שגיאתי. צדיק ישוה את גומתי. חסיד יגדור מסוכתי. סור מרע יחפה בזכותי. עד יצא כנוגה צדקי. ועמלי כאור צהרים. ביום ההוא יושר השיר להם. מצדיקי הרבים כאור נוגה עליהם. ויונעמו ויונחמו בכפלים. עת מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים:

מי האיש ירא ה' יורנו בדרך יבחר:
נאמנים. כל פקודיך ומלותך נצרתי:
חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא:
מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה:

צאו למצודת.	מימינו אש דת.	נבונים לסעודת.	מנחם	אלו	פים
יערכו שולחנות.	במיני מעדנות.	וינקו שדי בינות.	מגילת	הע	פים
ועל שלחן מנקיות.	מלאים הושיות.	מתוקים לפיות.	כנופת	וצו	פים
נתונים למשמרת.	לצאן נפורת.	והמה כלי שרת.	קשורים	ועטו	פים
יצוקים במזימה.	במעדנות כימה.	וטבעת החכמה.	לבדים	וענ	פים
חנוטים מגדני.	הניצו פניני.	ונבעו מצפוני.	לאחד	מאל	פים
זריזים מקדימים.	במשעול הכרמים.	ויעשו מטעמים.	ככסף	צרו	פים
קנה בושם וקדה.	ואשר לא צדה.	מתוקן לסעודה	המידים	ומום	פים
וסועדי צל גני.	ימצאו במטמוני.	עסים ורמוני.	וטללים	מטי	פים
אלי נהרות דודי.	ומשם יעלו אדי.	וישקה בת סודי.	צמאים	ועיי	פים
מרום הרים תראו.	ועליו תצבאו.	ואל נא תבואו.	בחדר	וכי	פים
צמאי הגיון.	יכנם אל עליון.	בשערי בת ציון.	ויקבץ	נרד	פים

(בסופו) וסליק לה ספר ציוני על חמשה חומשי תורה. בשם אל איום ונורא. פה בעיר קרימונה המהוללה. שנת חמשת אלפים וש"כ לפ"ק. כ"ח לירח תמוז:

מסילת

מ סילת חבורי. כגלעד לצרי. ואלצפ"ן וכתר"י. נשיאים ואלו פים:
נ בונים נאספו. והסכלים רפו. ועל ראשם צפו מים השר פים:
ח כמים שם שטו. שכם אחד המו. ובזבול יד יפשטו. ומאי ניהו צו פים:
מ לומדי קריבוה. ישננו חרבוה. וישתו מי אבות. חדשים וצרו פים:
ב ווו לכם ערים. בראש ההרים. והפקידו שומרים. לפרסם החנ פים:
ר עבים וצמאים. בדברי נביאים. בעמק רפאים. מלקטים ומור פים:
ב מים יגדלו. וכנשרים יעלו באבר ויפלו. לארץ נזו פים:
מ אד בהם הקצו. ואל נא יתערצו. ועתה החלצו. אנשים שוא פים:
א שורי יכונו. ושבו והזקיני וחומות אש יבנו. ללבות וסרע פים:
י דועים בחכמה. בדעת ומזמה. ואנשי מופות המה. כחיות ושר פים:
ר אוים לחכנם. וכדת אין אונם. ועליהם שאו נס. בברכים המוק פים:
צ רופים שבעתיים. לפה ולשפתיים. כבריח ודלתיים. שערי צפי פים:
י סדרו שולחנות. במיני מעדנות. וינקו שדי בינות. מגילת הע פים:
ו עליהם מנקיות. מלאים תושיות. מתוקים לפיות. כנופת וצו פים:
נ תינים למשמרתם. לצאן נפזרת. והמה כלי שרת. ולא של כם פים:
י צוקים במזימה. במעדנות כימה. במבעות החכמה ד לבדים ולענ פים:
ח נומים מגדני. הניצו פניני. ונבעו מצפוני. לאחר מאלו פים:
ז ריזים מקדימים. במשעול הכרמים. ויעשו מטעמים. ועוגת רצ פים:
ק ריאי העדה. קנו בושם וקדה. במשקל ומדה. תמידים ומוס פים:
ו סועדי צל גני בבירת ציוני. הלא במטמוני. טללים מטי פים:
א טומים להחיות. בגולת עליות. מעוני אריות וזכים וח פים:
מ בקשי תפקידם. ואת לחמי סודם. ואל תחד כבודם. בחרטום ואש פים:
צ מאי חזיון נכונים לאפריון. בשערי בת ציון. ככסף צרו פים:

שירים כוללים כל הברכות מראשיתם ועד אחריתם מיוסדים על יד רבינו זלה"ה כפי אשר מלאנים: אברך וכו'

משיר ציון יצאו בהחבא. כל בעלי מומים. שטו במחוזות. ללקוט פסול רבים:
לא הרחיקו. מצאו בכנפיהם. יותר כתמים גסות והעוות מתשעה קבים:
אשר יעלה לעילת ה מלאכה בלי למוד תכונת ח דברים:
אדמהו אלי צפור יעופף. בטרם יג דלו נוצת נעורים:

בגל"ך ואע"י

שכ"א.

(42 **ספר המצנפת** אשר חבר אב המשוררים בזמננו
זה ה"ר **אהרן** סגיא נהור יל"ו בעיר הקדש לפה תוב"ב יראו חכמים
יופי מלילתו וישמחו כי טוב זמרה כי נעים: נדפס **פה מנטובה**
תחת ממשלת מעלת אדוננו הדוכוס גוליילמ"ו גונזאג"ה יר"ה.
בבית מסיר יאקומו רופינילי"ו. ע"י **יעקב** בכמ"ר **נפתלי** הכהן ז"ל מגאזולו.

אקרא שם החיבור הזה **ספר המצנפת** וזה לג׳ סבות. הא׳ בעבור שמעשה השירים באים מעמקי מקור הלב בעיון נמרץ. ולכן הם אהובים על האדם ביותר ועל כן יהיה לי החבור הזה כטוטפת ומצנפת אשר על ראש אהר״ן מעולפת: הסבה הב׳ בעבור שכל משכיל שיש לו חלק לזאת החכמה בקוראו אלה הדברים היפים יתדמה לו כאלו ימוץ לפיו מין נופת צופים ולזה אל תקרי מצנפת אלא מין נופת: הסבה הג׳ בעבור שיש בזה השם מלות מן צפת ר״ל כי זה החיבור יצא מצפת העירה הקדושה אשר היא ליסוד בנין כל העולם האבן הראשה. והנה יש בדעתי לקבץ בו יחד מבחרי שירי ההגיונים אשר חברתי בימי הנעורים ובימי הזקונים ואחפש בספרי הנה והנה לדורשם ולבקשם מן החורים אשר התחבאו שם. אך מה אעשה ורובם נפזרו בארצות נכריות וקשה קיבוצם כקיבוץ גליות. ולא אקפיד עליהם לכותבם כפי זמנם כסדרן להקדים בכירם ולאחר צעירם רק כאשר יזדמנו לידי אבשר לך מהם בשורה כי אין מוקדם ומאוחר בתורה. אך לכבוד א״י כל מה שחברתי בה אוציא ראשונה לאורה. כי להם משפט הבכורה: גם אכתוב בו מבחרי השירים של החכם ראב״ע ז״ל אשר הם ללב כל משכיל עזרה. וגם שירי שאר המשוררים החשובים. ואשמח בהשגתם יותר מאשר שמחתי בהשגת הזהובים כי לא עבר הרבה מהזמן שטרחתי ולקטתי והמצאתי לידי פרחים המשובחים ובעוד שהייתי מתעסק בזה היו עשתונותי צורחים וצואחים לאמר הנה בקושי רב ובטורח גדול באים לידי וקל חיש מהרה יעופו כנשר בשמים. וכאשר פתרתי כן עתה מעללי. ואשר יגורתי יבוא לי. והנני כבהל ולבי לאחור הוסג כי הם מתמעטים והולכים כפרי החג. וידעתי כי מכסי מהרה אתבשר אחד מהם לא נותר. ועל זאת שבחו אהובים כי חסדי ה׳ בלתי עזובים ועל כן אתנחם במלאכה הזאת אשר לא תגרע רק תמיד תתוסף באיך וכמה כנחל נובע מקור חכמה: ומעתה שמעו זאת המליצה החדשה. אשר לא קדמני בה ילוד אשה:

אספו לי חסידי. רבותי ותלמידי. שפטו ביני ובין קדמוני המשוררים והחרזנים. וראו למי סיג ולמי מדנים. כי הם וכו׳:

ויהי בנסוע הארון שבו מונחות לוחות השיר והרון, מחולה לארץ לגבול הקדש הקרה מקרהו הוא הנאדר בקדש שבא למחוז חפצו בשנת בזאת יבא אהרן א״ל ה״ קדש וזאת היא השירה הראשונה אשר בארץ הקדושה חיברתי ובמחוגת מעוט שכלי אותה תארתי: שירה חדשה וכו׳:

---

43)

ספר עברנות *) לחשוב תקופות ומולדות: למאורות ברקיע בקצור נפלא: למען ילמדון בניכם והאירנה עיניו לדעת מה יעשה ישראל. והיה לאותות לימים ולשנים.

וגם חגי הגוים ויום קראו נוצרים קלינדו בישישטרו. נדפס פה תחת ממשלת האדון החשמן קרישטופיל מאדרוץ יר״ה פה ריווה דטרינטו שנת שכ״א לפ״ק.

*) חברו הר׳ אליעזר ב״ר יעקב בלין אשכנזי, אנ״ה.

ואתה הצופה

כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני כל העמים. איזה היא חכמה ובינה שהיא נגד כל העמים. הוי אומר זה המחשב תקופות ומולדות. וכל היודע לחשוב בו ואינו מחשב עובר בלאו. ע״כ בחרנו להדפיס הספר הזה. ויקרא בישראל שמו ספר עברנות והוא יורה דרך לגמולי חלב. ועתיקי שדים. ולנבונים יתן חן ובישישים חכמה בחורים וזקנים יחדיו. לחשב תקופות ומולדות. יוצר הפלא ופלא. ובסדור נאוה תהלה. לחשוב על פי החשבון. ולא על פי הראייה. אשר יורוך חרות על הלוחות מחוקק בכותל. אך אתה פסל לך לוחות. ואור לכם ולכו. וברכתם גם אותי. כי אשים מחשך לפניכם לאור. למען תלמוד. תשמור לעשות. כתבם על לוח לבך. וקנה ספר עברנות כל בני עבר.

כה דברי הרופא ולא לו יעקב מ־קריאה

(בסופו) ובכאן נשלם העברנות. שבח לאל ורננות. והודיה לשמו. שזכנו להשלימו. כן יזכנו לספרים אחרים. נותני אמרי שפרים. ותשלם המלאכה. ר״ח חשון שנת שכ״א. פה ריווא דטרינטו

שכ״ג.

44) **דרך אמונה** בדרך תשובה שאלה על דרך הקבלה. קטן הכמות ורב האיכות חברו חכם איש אלקים נורא מאד הגאון המופלא מהר״ר מאיר בן גבאי ז״ל.

ותהי ראשית מלאכתו יום ה׳ כ״ב כסלו שנת ה׳ אלפים ושלש מאות ועשרים ושלש ליצירה פה פדוא״ה אשר תחת ממשלת השררה יר״ה ע״י מי׳ לורינצו פשקוואט״ו. ושותפיו.

אמר שמואל פיהם ש״ץ מק״ק פדוא״ה המגיה בן הקדוש רבי יצחק פיהם זלה״ה הי״ד. ויהי בימים הרבים ההם ימים של צער וסער סערות הזמן אפפוני, סבבוני כתרוני מנוחה הדריכוני. קראתי למאהבי המה רמוני. ואני בתוך ההפכה לא אדע לצאת אנה ואנה. ה׳ לא יתן מוט לצדיק נתן בלבי לכה דודי נצא השדה שדה של תפוחים כי חולת אהבה אתה ועתה מה לך פה ומי לך פה הוצא מן המקום. הגעתי עד פה פדוא״ה. וגם פה לא עשיתי מאומה עד שקמתי, וראיתי דבור״ה דבר דבור על אופניו ספר זה להגאון הרב מהר״ר מאיר ן׳ גבאי ז״ל השיב לאחד מתלמידיו שמו מהר״ר יוסף הלוי דברים נוראים ומופלאים דבש וחלב תחת לשונו יסקל המסילה מאו״ן להרים מכשול מדרך עמנו. מי בכם מכל עמו יהי אלקיו עמו ויעל ויגע בקצהו ויאורו עיניו. כי זה הספר מעט הכמות ורב האיכות יסוד כל הספרים ובפרט ספרי הקבלה. המאמין לא יחיש להבין דבר משל ומליצה. לא יכשל גם כי ילך במרוצה, ראה זה חדש הוא. ועוד ראיתי ספר אחד חברו המחבר הנ״ל קראו עבודת הקודש חבור נאה ומופלא. יזכנו השם להגיהו עם שאר ספרים כאשר עם לבבינו אמן :

אל רום המעלות, רב פעילות. מעין התבונות, ושמעו הולך בכל המדינות. אקרא לשלום משפל מצבי אל מול מעלת הדרת שפעת יפעת חכמת ובינת כ״ה. אקוד ואשתחוה אל מ״ל זוהר טוהר ואלחוך עפר רגלי כ״ת ואכרע על ברכים וכפי פרושות השמים יגדיל ישגיא יגביה כסא כ״ת לעד אמן : שורות הבזויות באות להפיל התחנתי לפניך פנים מאירים ומזהירים כזוהר הרקיע להרימני ולהקימני מעניי ומדלותי להסיר אבן מכשול מלפני להשיבני אלו השאלות אע״פ שאיני ראוי ודגון ויודע אפילו פסוק אחד

אחד והיה לי לשתוק שאויל מחדיש חכם יחשב כל שכן וכל שכן לפצות פה ולדבר לפני טוהר הדרת מעלת כ"ת אבל מה אעשה כי יקום אל לדין נשאת ונתת באמונה ולבי ה[עי]רני ויאמר לי מה לך נרדם עד מתי אתה פוש"ע על שתי הסעיפים אם תדבר אם תחשה הדבר קשה. אזור כגבר חלציך וקח קסת הסופר אשר במתניך ויבהבו מליך אל מאור בני ישראל משכן השכינה נהרי נחלי החכמה ממני נובעים וי"ן עליך משכן משחת קדושתו עד תרגיע ותנות נפשך ויפתחו לך שערי אורה והיית מוצק ולא תירא: שכר הוא למעלת הדרת טוהר כ"ת ולכן ריש מלין אומר ולא אאריך. תורה היא וללמוד אני צריך: א' וכו'.

למען יי' אלהי ישראל שדי מלך עולם די אשרי שכינתיה בכ"ת שאל תביט לפשעי ובזכות זה יגדל שמך וכסא כ"ת מעל כל החכמים והשרים כי תאיר נרי וראה יציר כפיך ורחמני באותיות הקדש אותיותיך מעשה גלילי אצבעות כ"ת וזכור לי זכות אבות והם יעלו לזכרון לפני אדוני וגאוני מאור שמשי ועטרת ראשי תלמיד מתלמידיך תלמיד הצעיר קטון ובזוי עם חרפת איש מתפקד בשלומך יוסף הלוי:

ספר דרך אמונה והוא כולל

תשובת העשר שאלות הללו על דרך החכמה האמיתית:

(בסופו) ובמה שכתבתי נשלמה הכוונה בשאלה זו ובה נשלמו כל העשרה שאלות ונסתם ונחתם זה החיבור הקטן בכמות וגדול באיכות.

ואני מאיר בן גבאי המחבר קראתיו דרך אמונה על שם האמונה הנזכרת להיות חבור זה דרך ושער אל האמונה העליונה השלימה אשר חייב אל כל מאמין להאמין אשר בה תלוי השלמות והצלחת הנפש ותכלית הבריאה: וכ[ענין] וכו'. ובזה נשלמה הכוונה בזה הספר: והיתה השלמתו יום שלישי שלשה ועשרים יום לחדש אדר ראשון שנת חמשת אלפים ומאתים והשעים לבריאת עולם: ב"לא"ו:

אמר שמואל פיהם ש"ץ המגיה י"ץ. יען וביען מלאה הארץ דעה את מלאכת הדפוס אין צריך לעשות התנצלות על טעיות מתי מעט נפלו בהדפסת הספר הלז. גם כי אינם על הרוב רק ר" בד" כ" בכ" ה" בח" וכאלה. אכן לשלמות המלאכה ולא יחסר כל בה אזכיר הטעיות נפלו בו. והם וכו': הדן אותי לכף זכות יגונו לו בזכות על ראשו ומן השמים יבורך אמן.

תם ונשלם מלאכת הספר הלז לשם מי' סידר"ו די"ל פורטו"ל וועקייו פה פדוא"ה. ז"ך טבת שכ"ג לפ"ק. בסייעתא דשמיא.

(45 ספר פרקי משה חברו החכם השלם הכולל מוהר"ר משה אלמושנינו

נר"ו. נדפס בעיון רב בבית הצעיר והקטון יוסף בן לאדוני החכם השלם מוה"ר יצחק בן הרב החסיד מוה"ר יוסף יעבץ הדורש זכר צדיקים וחסידים לחיי העולם הבא: בסאלוניקי קרית מלך רב ממשלת אדוננו המלך הגדול והאדיר סולטאן סוליימאן ירום הודו ותנשא מלכותו אמן:

היתה התחלת המלאכה המפוארה מלאכת שמים יפה וברה מזוקקת שבעתים יחד עם ספר תפל"ה לפש"ה

למש"ה *) בי"ח ניסן שנת השב"ג ה' ברחמיו יחיינו ויזכנו להדפיס ספרים הרבה עד אין קץ אמן וכן יהי רצון :

הקדמה לפרקי אבות' ונקרא פרקי משה

באשר הייתי בימי חרפי. אני הדל באלפי. משה בכה"ר ברוך אלמושנינו זלה"ה. ברוב שרעפי בקרבי. ראיתי ונתון אל לבי. לחבר ביאור קצר יכשר בעיני פני אלקים ואדם על המשניות אשר במסכת אבות מיוחדות. מיוסדות על סודות תורתנו החמודות. נכבדות מדובר בם לאלפים ולרבבות. בחקירות יקרות וידיעות נשגבות. סביבום אהלי מעגלי שבילי דעותם. דברי חכמים וחידותם. תזל כטל אמרתם ומשנתם שלמה. בעז והעלומות תעלומות חכמה. אז אמרתי הנה באתי בקצה הערמה. אני הגבר תולעה ורמה. עפר מן האדמה. אדם להבל דמה : ואספתי בעומרי מאמרי השלמים רשומים בכתב אמת ואמונה המשנה הראשונה שבכל פרק ופרק מהם : והיה ביאורי בהם למשמרת. בספר תור"ת מש"ה בפרשת השבת אשר בו היתה המשנה נזכרת בין פסח לעצרת:

שבתי וראה בעיני פני הבחינה הנבחרת כי טוב לקבוע להם מקום בפני עצמו וקראתי שמו בחושבי להשלימו פרק"י מש"ה לכהנו לי ולקדשו. ולא באתי עד קצו לאפס פנאי בצרות רבות סבוני גם סבבוני מנוחה הדריכוני הקיפוני כתנורו של עכנאי וטרדות מיוחדות לי שיתי שומי שאשית אני בלמוד התלמוד עמוד הימני השכוני באהלי ובהיכלי. ותגמולי ממולי בחלקי מכל עמלי בעסקי וחקי בחבורי הגדול ספר פנ"י מש"ה ירצה לקרבן אשה טורחי ולערי בבקשת צורכי אורחי ורבעי כלם. עד אשר נעשה ונשלם כירח יכון עולם :

ואולם כאשר חברתי ס' תפלה למשה במעלת תהלת התורה ברה לאח וגביר דגמיר וסביר אשר אהבתי יעדתי להשלים הביאור הזה ולהעמידו על עומדו. ולא הספיק הזמן בלתי נאמן במעמדו להכין אותו ולסעדו. עד היום הזה אשר הוכרחתי לצאת ממחילתי עירתי וביתי מחמת אימת פחד ופחת משלחת מלאכי רעים ורוח עועים לרגעים ועתים ואתחתים בדרך ארץ עיר מושבי. והאלהים אותי הביא אל המקום הזה נחלת צבי לתמידות ההתבודדות אשר אויתי קויתי בלפייתי לפיתי. ופניתי אני בעניי ורוב אשוני להשלים הביאור כלו ולהעמידו על תלו אשר אמרתי אחיה בצלו. יגמלני ה' לי כצדקי ומלכי ישפר. ותיטב לה' משור פר. ובו עון יכופר. יסופר לה' לדור : הכינותי לי בית נכון ומדור. להתקין עצמי בפרוזדור כדי שאכנס לטרקלין. ומשובתי אתי תלין אם אמנם שגיתי. נטיתי לבי להתישב בטעמי. ולא יצאתי ממרכז מקומי. בשוכבי וקומי. בלילי ויומי. עד שמצאתי את שאהבה נפשי. כבודי ו[illegible]ים ראשי :

ובחפשי אמתחות פיות המפרשים הנגשים לבאר הפרקים האלה הנמצאים אתי והמה הנדפסים. ראיתי ההרים אשר עליהם יסודות בנינם והנם רועשים. בכונתם ובחינתם. קצתם האריכו למעניתם בענינים חלוקים ממינים שונים יוצאים מהכונה הנכונה בלשון התנא. וקצתם בבחינה נאמנה בחרו להם הקצור יותר מהשיעור ההכרחי עד העדר ההבנה היה להם למנה. על כן אמרתי אסורה נא ואראה מראה אמנה

כי

*) שנדפסו שניהם בשנה אחת.

כי עת לחננה כי בא מועד הפנאי. ובימים מועטים בשלף קלף העתים לרפתים כלרוף כסף. וחשב אפודתם מראשיתם ועד אחריתם על פנת יקרת שמירת שני דברים יקרים וישרים למולאי דעת שהם אללי חלקי גדר כל ביאור להבנת כונת הדבר המבואר בו. אחד הוא הקלור והאכור בדברים הנאמרים באמת ובתמים באופן שלא יחסר ולא יהיה אפשר לבאר הדבר בגזרות חסרות או קלרות מהן יותר בבירור. השני שלא להרחיב הביאור בדברים אחרים ולא להאריך זולת מה שלריך להבנת וכו׳. להשלים המלאכה ערוכה בכל ושמורה. בדרך ישרה וקלרה. בשפה ברורה. בקשר המאמרים המסודרים בכל פרק מהם בכל פרטי עניניו עת להרחיב הדבור דבר דבור על אפניו. עת לקלר ולחסר על כל אשר היה לפניו. ועת לחשות. וזה החלי לעשות:

(בסופו) ובזה השלמתי מה שראיתי לבאר על הפרקים האלה כיד אלהי הטובה עלי במקום הזה אשר אנחנו חונים בו היום כפר לאנגאזאד"ה אשר במחוז שלוניקי העיר העדינה ידעתי נאמנה יכשר בעיני פני כל רואיו על כל אשר היה לפניו וממנו תועלת רב יולע לרבים. והיתה השלמתו בעזרת יושב הכרובים בירח אלול שנת ישי"ב גאולתו. מושיבי עקרת הבית ישיב גאולת תהלתו עומדת לעד לקדשו ולהעריצו בעיר אלקינו הר קדשו הוא יכוננה עד עולם סלה אמן:

מפתחות שיחות נכוחות בדרושים חדשים מקרוב באו בספר הזה בביאור מאמרי ז"ל ומקראי קדש אשר בכל דף ודף במספרם כמשפט:

זכרון הטעיות בניאות מי יבין מנסתרות חסרות או יתרות לא תשורם עין המדפים. ינקנו הקורא מבהין ומפים. בעין שכלו לחזות בנועם הספר הזה ולבקר בהיכלו. ואף גם זאת אחרי נמכר גאולה תהיה לו. בהלו נר זכרון הטעיות המלויות בו מפותחות במקום הזה כמפים מורסות. איש על דגלו בחשבון הדף והעמוד והשיטות הנלפסות:

זה השער לי"י

46) ספר תנחומא הנקרא ילמדנו והוא מדרש על חמשה חומשי תורה היבא אל הכלית שלמותי די מחסורו אשר חסרו הראשונים כי רב הוא ובתוספת כמה פרשיות, ובפרט כל פרשת ויקרא, וצו, ושמיני, וילך, ורוב פקודי ועקב וראה ושופטים, ומדרשים יפים מהמחבר ז"ל כנראה בגליוני הספר מצויינים אשר כל רואיהם יכירום:

(ונוסף על זה קצת ביאור המלות זרות) נדפס פה מנטובה

תחת ממשלת מעלת אדוני הדוכוס גוליילמו גונזאג"ה יר"ה ותנשא מלכותו.

ותהי ראשית מלאכתו יום ו׳ ז׳ אייר שנת שב"ג לפ"ק בשם השותפים ה"ה הסופר כמ"ר מאיר ב"ר אפרים ז"ל מפדוב"ה והתרוד עזרא יצ"ו בכמ"ר יצחק זצ"ל מפאנו בדפוס מיסי׳ יקומו רופינל"י.

ויהי נעם יי׳ אלדינו עלינו אכי"ר לי"א לק"י.

הקדמה

בריך רחמנא דיהב אוריין תליהאי לעם תליהאי על יד תליתאי בירחא תליתאי ביום תליתאי

כי העיר יי׳ את רוחי בקרבי לראות במסתרי הספר הזה וארא כי כסו פניו חרולי ההעדר מהרבה ממדרשי רבי תנחומא זצ"ל תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבור על אופניו. ויפקדו ממנו פרשיות שלמות.

נוסף

נוסף כי המעט אשר היה לפנינו אין בית אשר אין שם חסרונות. ואחרי אשר הצדקתי הראשונים היושבים ראשונה במלכאת הדפוס העִר רבתי עם לאמר כי הוציאו לאור את אשר נמצא אתם כי זכות היתה להם. חם לבי בקרבי לאמר עת לעשות ליי' ובפרט בזכרי מגרסא דינקותא אמרם ז"ל בכתובות פרק האשה שנתארמלה אתמר אמר רבי יוסי ספר שאינו מוגה עד שלשים יום מותר להשהותו מכאן ואילך אסור להשהותו משום אל תשכן באהליך עולה, ואפן כה וכה לחפשו כתוב יד באמתחות הנדיבים אשר הרביצו תורה המה ואבותם בקשתיו ולא מצאתי תועלת כי אם מעַט מזער, ואף גם זאת ומעי רתחו ולא דמו עד שמצאתי את שאהבה נפשי כי הבא לטהר כסייעין אותו, והזמין יי' לפני שנים מהם כתובי יד, ואחזתים במקנת כסף בדמים יקרים עובר לסוחר. ובהלם נרם עלי ראשי הביאותים אל בית אמי ואל חדר הורתי. ויהי כי התעו אתי קורות הזמן ימים מה אח"כ גמרתי ואמרתי אם לא על שכמי אשאנו להדפיסו לזכות בו את הרבים. ותאשרני עין רואהו, והזכות הלז זכרה לי אלהי לטובה לסייעני למלאות רצוני במצותיו. כי שכר מצוה מצוה. וזמירות היו לי חקיו בבית מגורי. ולמען יתאמת לכל הבא אל הספר הקדוש הזה פנימה כי לא לריק יגעתי וכי כנים דברי, אמרתי אעלה לפניכם זכרון קצת החסרונות אשר נמצאו בראשונים ומתוכם יבינו שאריתם :

הלא תדעו הלא תבינו כי הוספנו על הראשונים מן המחבר ז"ל כל פרשת וכו' :

שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה ומי ימלל כל תהלותם, זאת ועוד אחרת למען ידעו דורותיכם כי לא נכנס זר בתוכו וכי כלם הם מחוברים מן המחבר ז"ל, ידיע להוי וכו'. והנה הוספתי עוד על הראשונים ביאור המלות זרות כפי אשר תמצא את ידי הצעירה למען ירוץ כל קורא בו : ולהיות שאין התורה נקנית אלא בסימנין כדדרשו רז"ל וכו' על כן אסמן אציין כל מאמר שלם אשר נתוסף בו על הראשונים, ולא אחוש על שתי שורות או שלש לציינם כי רב מאד מחנהו. ולקים ביד כל אדם יחתום כל מקום אשר תראו בגליון יד פושטת שם תמצאו את אשר כבר אמרתי תוספות ויתורים על הראשונים ואברך את יי' אשר יעצני ובדרך אמת הנחני וילמדני ארח משפט והוא יאיר עיני במסתרי תורתו ויעציםני ויחזיקני וידריכני אל כל אשר יחפוץ במצותיו ואשתעשע בהם אשר אהבתי עם כל ישראל אמן,
אסתרא בלגינא עזרא יצ"ו ספאנו בכמ"ר המנוח יצחק ספאנו זצ"ל

עוגב וגם כנור שאו עמי.
זמרה ברן יחד ברוכי אל :
רתחו ולא דמו סעיפי עד.
אספו דרשות רב בתורת אל :
מדרש מאד שלם לתנחומא.
לא קם כמותו עוד בישראל :

(כרחֹם הספר) שמעו שמוע מלתי ותהי זאת תנחומותיכם.
ברוב שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשו נפשי.
נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם.

כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם ובירושלם תנוחמו.
כי נחם יי' את ציון נחם כל חרבותיה וישם מדברה כעדן וערבתה כגן ה' ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה.
חסד ואמת אל יעזבך קשרם על גרגרותיך כתבם על לוח לבך.
רני שמים וגילי ארץ ופצחו הרים רנה כי נחם יי' עמו ועניו ירחם.
זאת נחמתי בעניי כי אמרתך חייתני :

(כסופו) אלו הם כללי הפסקים הנמצאים במדרש רבי תנחומא ז"ל שבכל פרשה ופרשה :

לוח המעשים אשר הביא המחבר במדרשיו :

לוח המשלים שהביא המחבר ז"ל להכנים בלב המעיינים דרושיו הנחמדים מפז ומזהב רב :

השבח וההודאה לאל יתברך שזכנו להשלים ספר **תנחומא** זה בתכלית היופי והשלימות וגם תוספת אלו השלש לוחות מהדינים והמעשים והמשלים מה שלא היה בראשונים כדי לזכות בו את הרבים ותהי השלמתו בימי נחמו שכ"ג לפ"ק כן יזכנו להדפיס שאר ספרי קדש ויגדיל תורה ויאדיר אכי"ר :

שכ"ו.

47) ## מלות ההגיון שחבר הרמב"ם ז"ל עם שני פירושים.

בהיות גדר האדם ב"ח מדבר והדיבור החיצוני הוא אות וסימן לדיבור הפנימי מי הוא זה ואיזהו אשר לא נגע בלבו הגיון סלה הוא הוא המלמד אדם דעת ובינה ויורהו איכות הדיבור ומתכונתו דבור על אופניו ולהיותו כשלחן ערוך יגעתי ומלאתי ב' פירושים אשר הליתו לפני התלמידים והכינו להם הדרך להבין ולהשכיל כונת ספר ההגיון מולאו ומובאו בדרך קצרה ולגודל ענוותנותם לא הזכירו שמם על ספר כי כוונתם היתה להועיל לזולתם ולא על מנת שיקראו רבנים וחכמים:

אתם בני אל חי	בואו ברנה נא	משכו קחו לכם	באור להגיון	:
בינו והבינו	נועם וציף מליו	כי אין ערוך אליו	משל וגם דמיון	:
רדפו להשיגו	עמדו עלי סודו	חפשו והביאו	אותו לאפריון	:
התבוננו וראו	מיטב נייר ודיו	שחור ואותיות	יפות. ונקיון	:
מהרו והורידו	נא אמתחות כסף	שברו אכולו ל־	שובע ורציון	:
בשנת שכ"ו לפרט	תזכו במקח טוב	עשיר ורש יחד	עני וגם אביון	:

נדפס שנית ע"י ווילנלו קונטי בחדש אדר שנת שכ"ו לפ"ק פה **קרימונה.**

הקדמה **אמר** רבינו משה בן כביד הרב רבינו מיימון זצ"ל: שאל שר אחד מבעלי החכמות התוריות ומאנשי הצחות והמליצה בלשון הערב לאיש עיין במלאכת ההגיון שיבאר לו ענייני השמות הנזכרים הרבה במלאכה ההגיון. ויבאר לו הסכמת אנשי המלאכה לפי מה שהסכימו אליו. ושיכוין בהם לשון קצר מן המלות. ולא ירבה לכפול העניינים כדי שלא יאריכו הדברים. כי אין כונתו לגדל כבודו ללמוד המלאכה הזאת למה שסופר לו ממנה כי ההקדמות המונחות למי שירצה ללמוד המלאכה הזאת רבות. אבל היתה כוונתו ידיעת הסכמתם ברוב השאלתם לא זולתי:

ועתה אתחיל בזכרון מה שתכסף ואומר וכו':

(בסופו) בראותי זה הספר. הנותן אמרי שפר. אותות בדים מפר. ובהכמת המבטא גבורות מספר. הכינו וגם חקרו. ובכתב פז עטרו. האדם הגדול בענקים. הרב המורה חוקים ומשפטים לדיקים, מימינו אש דת נתנה לעם ה' אשר בתורתו דבקים. ומשמאלו ילאו מקור מים חיים המה מי חכמה מדבש מתוקים ליושר הדורים. לפקוח עורים לידע מה שנסיב את המינין המלרים. וקראו מלות ההגיון ושם שם חביון עוז החכמה הזאת במאמרים קלרים. שמח לבי ויגל כבודי ביופיו וטוב טעם מפרשיו. המשכלים משלתו ומסלקים מוקשיו. זה דור דורשיו. אמרתי על שכמי אשאנו אענדנו עטרות לי. ואשא משלי:

קנה חכמה.	קנה בינה למנה.	קנה צנה וסוחרה לתורה:
בחר ספר.	אשר חבר ויסד.	גדול תורה אשר הרבה במשרה:
יסודות הוא.	לכל חכמה סתומה.	ולהן הוא כמו חומה בצורה:
לשון עלג.	כמו איל ידלג.	בטוב טעמו ודעתו הישרה:

דברי קהלת

דברי קהלת אחברת ד׳

באור על התורה ספורנו
באור שה״ש וקהלת ספורנו

מאור עינים
משנה תורה ד״ח

פירוש למדרש הרבות מהתורה
פירוש למדרש חמש מגילות רבה

נוה שלום
שאלות

זבר
ן
קהלת

מחברת ד

כָּרַע רָבַץ כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא

דברי קהלת

לְבַד רְאֵה זֶה מָצָאתִי (קהלת ז׳ כ״ט)

סימן	ספר	דפוס	שנת
48)	באור עה״ת ספורנו.	ויניציאה.	שכ״ז.
49)	״ שה״ש וקהלת״.	״	״
50)	פי׳ למדרש הרבות מהתו׳.	קראקא.	שב״ט.
51)	פי׳ למדרש חמש מגילות.	״	״
52)	מאור עינים.	מנטובה.	של״ד.
53)	משנה תורה ד״ח.	ויניציאה.	״
54)	שאלות.	״	״
55)	נוה שלום.	״.	של״ה.

לזכרון

יום הֻלֶּדֶת

בני יקירי, והוא הצעיר לקהלת (עיין בראש מחברת ב׳ מחוברת זו) ברביעי בעשור לחדש ש״ש ש׳ תרס״ז, **ונקרא שמו בישרא׳ „צפנת פענח״** (ע״ס פעלי הרב בספרי זה דברי קהלת, ובספרי חלקת מחוקק הכולל כל ליוני הקברים אשר בהר הזיתים, ואשר בטניהס פאחד. אנכי מגלה תעלומות ולפוכות) ועל שמו, ולכבודו, הנני מוציא לאור („כ״היום, שצפנת פענח נעשה בו בן חמשת ירחים) מחברת ד׳ הלזו, אשר בה נשלם לשלום החוברת הראשונה.

ועל אלה שני הבנים, ולעימת החוברת הנוכחית, נשאתי מליצתי ואמ־תי,

בִּבְכוֹרִי יְסַדְתִּיהָ וּבִצְעִירוֹ תַּצַּבְתִּי דְלָתֶיהָ.

ואתם הקוראים הקרואים

עת״ה ידעתם כי שנים בשנתים ימים ילדה לי אשתי ויצא הזוכרת האח״ת, אחת וארבע, מאתי, ואמר אך מאתי אין מעצור להופי״ע ב״ו ר״ב, כי במשך הזמן שנולדו לי שני הבנים בני, הייתי יכול להוציא חוברות ארבע, לאיש שהים חוברות, אך מה אעשה ואין לכסף מוצא, הראיתם מחבר כמוני, אנכי אנכי הוא מחברכ״ם, חבר אני לפועלי הדפוס, מגיה, מסדר, אנכי המוציא לאור והמביא, המוציא א״ת כ׳ל מ׳חברותי מארץ מצרי״ם להיות לח״ם לפי הטף, והמביא לבית מכבש הדפוס, ואה״י אומ״ן את ההדפס״ה. ואנכי בבכורי ובעצמי מסבב על ואצל כל קוניהם במכירתם ממכרת אוב״ד ובגבית מחירם וגוב״ה להם וגבית״ם. ועל כל אלה הענינים, קושי השעבו״ד והולדת הבנים, נשאתי מליצתי ואמרתי, קל יותר להוליד עשרה בנים בירושלים, מלהוציא עב״ד אחד ממצרי״ם:

דברי קהלת

שנת שכ"ז.

באור על התורה

אשר חבר ואזן וחקר הגאון השלם האלהי כמהר"ר

עובדיה ספורנו

אביר הרופאים זלה"ה.

בלי השפעת טוב המזלות מעט מועילות המושכלות (ומצויר תבנית נשר וארי אוחזין ספר)

נדפס פה ויניציאה בבית מ' זואן גריפו שנת שכ"ז לפ"ק.

אל המשכיל בר אבהן ובר אורין כמה"ר חננאל בן האלוף כמה"ר יעקב יצ"ו בן הגאון הנורא כמהר"ר עובדיה ספורנו אביר הרופאים זלה"ה שלום

מדי דברי בך הגי אחי בבולוניא מקום משכן כבו'. שמתיך כחותם על לבי בזכרי כי טוב יום בחצריך מאלף. לחזות בנועם סדרך ולבקר בהיכלי כללי למודיך המיוסדים על אדני בינה דעה והשכל לא יערכם פטדת כוש. גם על חסדך ועל אמתך הראיתני פלא ומאזני משפט ביד מעלת הגאון זקנך זלה"ה. לפלס פשטי הכתובים ולכונן אותם במעגל יושר בעשות להם כונים עם חכמי האמת והצדק. הטעמתני כמה בקוצר מלין הואיל באר כל מחקר עיוני בתורתנו הקדושה ויאר לנו עם ה' ולזולתנו ברבים חקרי לב אשר אתו ואפי' שיחתו צריכה תלמוד. ישמע חכם ויוסף לקח כי יתבונן היטב בבאוריו המנופים בשבעים נפה. לא כן הקוראים להעריב שנתם דגרסי ולא דייקי המה ישאו קולם לריק בל יחזו גאות ה'. ויען ידעתיך (מחמד לבי) חפץ להגדיל תורה בהזריח שמש באוריו הנזכרים עלי אדם רב כי מטבע המשכיל להשפיע בזולתו. אמרתי בגדול אהל מבאורי מעלתו ובכן לשמך ולזכרך אוציא לאור את באורו על התורה הלזה אשר חן וכבוד יתן לנבוני עם ירוצו ולא ייגעו רעבים גם צמאים לשמוע דבר ה'. ואשימה עיני עליו בלי המלא על צרור הכסף עד יצא כנגה צדקו אמת יציב ונכון בעזה"ו. שא אם כן מנחתי זאת דמדידך אנא ממטי לך מבלי אין אצלי דבר זולת כערך והגון להוביל שי למורא לפני הדר כבוד הודך. בין כך אוחילה לאל יתמיך ימינו על דבר כבוד שמו וימלא כבודו את כל הארץ אמן אמן: נרצע לאהבת מ"כ

שלמה בן האלוף כמה"ר אברהם לוצאטו יצ"ו

הקדמת הגאון המחבר ז"ל

לכו בנים שמעו וחכמי לב ודעו.
והשקו צאן ורעי. אמתה של תורה
וטעמו וראו בה. דנמטייכו שיבא.
ליראה ולאהבה. מחולל כל ברא
ויצר לכבודו. והודיע הודו.
בדה מתת ידו. ערוכה ושמורה.

אני הצעיר עובדיה יצ"ו בכמה"ר יעקב ספורנו זלה"ה. לקול דברי כמה"ר חננאל אחי יצ"ו אשר בקנאו את קנאת עלבונה של תורה מרב פקודי מונים ובנים לא אמון בם נותנים טעם לפגם בשכל מליה ספורה וסדרה בשגם היא סגלה שכלה מחמדים נכוחים למבין ואין אומר השב. העיר לי אזן למלא דברי חפץ מגיד מישרים ומרים מכשול עד יצא כנגה צדקה אז אמרתי אספרה מה שמן דבר מלאה ידי במכוון

דברי באור עה״ת ספורנו (שב״ז) קהלת

בה הלא מלעד המשוער אללי יעיר רבים ונכבדים לתת אמרי שפר וזכרון בספר יגדיל תורה ויאדיר.

כי אמנם מקוצר רוח ומעבודת וטרדת בני עמנו בארץ לא להם מפני נוגשים אלים יום יום להמם ולאבדם המה כאדם שמו פניהם עיניהם ולבם על בצעם למחסה ולמסתור מזרם. זרים ילדי יום סובבים כדבורים עד אפס מקום וזמן נאות להביט נפלאות מתורתנו. ובכן היו כחולמים בקרב עמים קרבו ויאתיון כמתוכחים באמרם מה יתן ומה יוסיף כל יעוד תורת קדשנו בהיותו גשמי באפס תקות חיי עולם ומה יועיל רוב ספוריה עם קדימת המאוחר בקצתה. ואתא מרבבות קדש שרידי תופשי התורה לפעמים מאמר ראשונים בלתי מבואר ופעמים תשובה בלתי מספקת להתיר הספק ותהי לחרפות למו:

ונחנו מה נצטדק כי יקום אל וכי יפקוד על דבר כבוד שמו הלא בהגיד נפלאות מתורתו מאירות עיני כל משכיל בספורה וסדרה המורה לצדקה גודל השם יתברך וטובו ובחלוקת ספריה וסיומן בהגיד חסד עליון אשר נתן תשועה אחר יאוש מוחלט כי אמנם נוה לעולם בריתו להבין ולהורות באמרות טהורות מיוסדות על אדני עיון ומעשה לאור באור החיים כמו שהעיד הוא ית׳ באמרו והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם:

(כסופו) עד הנה עזרנו ה׳ וזכנו להתחיל ולהשלים הבאור הנכבד הלז: הוא ברחמיו יחננו ויברכנו להשים לאורה כל יתר באורי הגאון המחבר זצ״ל ויתמוך ימיננו לעשות ספרים הרבה אין קץ להגדיל תורה ולהאדיר אבי״ר:

אמר המגיה אתה המעיין אם ראה תראה ערות דבר בספר הנכבד הזה. שמור נפשך מאד פן תתלה בוקי סריקי במעלת הגאון המחבר ז״ל. אך זאת תשיב אל לבך כי חובר חברים מחוכם היה השר הלז ובכן בשום שכל העביר בנפת נופת עיוניו דעות שערו ראשונים ומשכילי הדור והגדיל והוסיף חכמה עליהן עד לאחן מוסבות משבצות זהב בקצור נפלא כסלת נקייה לפני ברי לבב. וידעת היום כי לא יגלל הדפים מבגיאה מה אשר אם יראה הרואה אותה הוד והדר ישוה בתקן המעוות ולדקה תחשב לו. ופניתי אני לסקל המסלה כפי כחי. ואחרי רואי החבור הנאה הלז כחתן יוצא מחפתו באותיות וכייר ודיו אין ערוך להם נלאה עלי רוח השיר ואמלא ממנו אורך היריעה לכבוד ולתפארת מי שחלק מחכמתו עלינו, ובכן אתה מזה בן מזה. קום משכהו כי הוא זה:

שירו צאו לקראת אביר רועים — שורו כבוד הודו ויפעתו :
מת תא״מרו אל כל נבוני עם — כי שת מלון הבין מעונתו :
ויתו במו ספר דבר שפר — סבחר זהב אופיר רפידתו :
אורו כאור שמש עלי תבל — כל רז הלא חשף בספרתו :
לקראת קדומים הוא קרב ערך — עד נב״ הלו סנו בעברתו :
סתץ ביום אפו נאם פשע — ערות יסוד חשב אפדתו :
נורא למלכי עם ושריהם — היה כהלו נר תבונתו :
הנה בתגור ל״ חמי מדע — אפה לברות לו וזו דתו :
אם ע״ ברו עליו תלאות אז — למד ולא שת לב לענותו :
רפא גויות עם בעידו חי — גם נ״ פשותם א״ חרי מותו :
קלע אלי שערה בבאוריו — דרך חכמינו סגלתו :
וי״ בחר קצור במו מליו — צרף בכור דקדוק אמירתו :
ויהי בעין משביל כמוצא הון — עת י״ רבה תלמוד בשיחתו :
לאור הכי יוצא בספר זה — באור עלי תורה יסודתו :

טובו וגם יפיו הלא נגלה נייר וגם דיו וטהרתו :
יהיה במלואו שנת שו"ך עת אין ללוש בצק בחמצתו :
חזק חלא אקרא ואל שדי יחיש פדות עמו ומרעיתו :

תם

מפתח הדברים העיוניים אשר בא באורם בכל פרשה ופרשה :

כונות התורה

מחקר כללוהו קירות לב הגאון הכולל האלדי כמהר"ר עובדיה ספורנו אביר הרופאים זצ"ל

אמר הגאון המחבר ז"ל. מרב עבודת וטרדת בני עמנו מאז גלו בראש גולים מבוהלים ודחופים מגוי אל גוי מפני עקת שודדים בכל יום עומדים עלינו לכלותנו אבדה חכמת טוב טעם ודעת התורה והמצוה :

ובכן הרחיבו פיהם רבים חללים באו וחללוה באמרם היותה סרת טעם עם ספרי ספורי נמנעות ודעות אשר נותה להאמין בלי שום מופת שכלי מעיד עליהם וכו'. ובכן היינו בעיניהם מיוסדים על אדני תהו ונמלא שם שמים מתחלל :

לכן קדמתי אני הצעיר **עובדיה** יצ"ו בכמה"ר יעקב ספורנ"ו זלה"ה להודיע קצת מופתים שכליים על יסודות החלק העיוני בתורת אלדינו בספר קראתיו אור עמים נתונים המה מפי עליון בתורת קדשו בספור מעשה בראשית וזולתו כאשר בארתי שם כיד יי' הטובה דמטוביה ייטיב לעמיה :

(בסופו) זכינו להשלים כונות התורה אשר כל רואיהן יאורו עיניהם בטוב טעם ודעת מעלת המחבר ז"ל ויהי נועם ה' אלהינו עלינו אבי"ר :

---

49)

באור שיר השירים וקהלת

מהגאון הכולל האלהי כמהר"ר

עובדיה ספורנו

אביר הרופאים זלה"ה בלי השפעת וכו' כבשער הקידם.

אמר המגיה תמותי ראיתי אור שבעתים כאור החמה בהעיר יי' את רוח המשכיל כמ"ר שלמה בן האלוף כמה"ר אברהם לוצאטו יצ"ו להוציא לאור אבן יקרה אשר ימים רבים היתה גנוזה אצל יחידי סגלה ה"ה הבאור על התורה מהגאון ספורנו זלה"ה. ויעלוז לבי גם עתה בהוסיפו עז ותשלימות להראות גלוי לכל העמים מה יקר ערך המחבר הלז בסדר למודו וקשרו כבאור **שיר השירים** וקהלה כי הן אמת נפלאים מעשיו ורוח יי' דבר בי. בכל זאת ראינו כמה נתן יי' חכמה לשלמה המשכיל הנז' כי מאהבת באורים אלה אחר העיון בהם חפץ למען לדקו ילכו עמים לאורם. ותחת כי אהב לזכות את הרבים וכסף לא חשב. מעטה תהלה אעדני. ומשירי אהודנו :

ישרים ועדה תנו הוד ותודה לבן תם וישר ונשיא בעמו :
בבוכפו בכספו להביא בכפו תשורה לעם אל ערוגת בשמו :
חקירות יקרות ישרות וברות לגאון ורופא במעון הדומו :
והראה פניניו ונחל עדניו והשיב לעין כל לחמו לחמו :
בשמו

דברי באור שה"ש וקהלת ספורנו. פי' למדרש (שכ"ז, ט') קהלת

בשמו ספריו וקושט אמריו לאורה לרבים תאבים ללחמו :
ואיך לא נרנן לאל חי יחנן ולעד יצו אל שלמה שלומו :

תם

באור קהלת

הקדמת הגאון המחבר ז"ל

מאז העיר לי אזן הנשא כמה"ר חננאל ספורנו אחי יצ"ו לדרוש ולתור באור נכון בענין ספר קהלת אשר בו לפי הנראה בתחלת העיון דברים סותרים יכו עד שבקשו ראשי עם אנשי השם לגונזו להרי' מכשול מדרך עמנו :

אני עובדיה יצ"ו

בבמא"ר יעקב ספורנו זלה"ה בהביטי אל כונת ספר קהלת הנז' וסדרו מלאתי ראיתי היות ההקדמה בו וכו'. קמתי אני לפתוח פתח דברים יאיר לקצת מתבוננים בו למלוא דברי חפץ וכונת המחבר והקל מעליהם המה ישאו קולם ובקלה אבל מליהם לפקוח עיני עבדים עורי לב להביט נפלאות מתורתנו למען סור משאול מטה לאור באור החיים אולי יתעשת האלהי' לקרוא שנת רצון לפלטת עם מרעיתו ואז ידו ימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן : נשלמה ההקדמה

(כסיפו) ישתבח הסומך האמתי אשר חננו להשלים אלה הבאורים המאירים לארץ ולדרים. הוא ברחמיו יוסיף אונים ירבה עצמת לנו על דבר כבוד שמו לגלות עמוקות מני חשך עד היותם כאור נוגה לפני מביני מדע אשר עיניהם ולבם לתורה ולתעודה וידעו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עלינו אכי"ר :

שכ"ט.

(50 פירוש למדרש הרבות מהתורה

חברו הגאון מהר"ר נפתלי דמתקרי הירץ יצ"ו ריש מתיבתא בק"ק לעמבורג במדינת רוביאה

נדפס פה ק"ק קראקא קרית מלך רב זיגמונד אגוסטוס אדונינו המלך ירום הודו ותנשא מלכותו : יראה זרע יאריך ימים : אמן

ותהי ראשית מלאכתו היום יום א' ר"ח אלול שנ"ט לפ"ק על יד גבר הוקם על מלאכת הדפוס יצחק יצ"ו בן הח"ר אהרן ז"ל מפרוסטי"ץ :

אמר המגיה אין מוקדם ומאוחר בתורה. ראה זה חדש הוא. פירוש למדרשי הרבות עשה הגאון מהר"ר הירץ יץ ר"מ בק"ק לעמבורג. והקדמתו והתגלותו אשר הביאו לזה הלא היא כתובה על ספר המגילות. ויען וביען כי המדפיסים כדי למהר ולהחיש מעשהו למען נראה הקדימו המאוחר היינו להקדים להדפיס החמש מגילות להחמשה חומשי תורה. ואני כדי שלא להפליא הקורא הלא, אמרתי לתת לו הערה מועטת כזו. עם כי אין צריך : מעתה יגיל המוכר וישמח הקונה. מעו"ר עיני בניהם ה'. כ' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר : אמן

סליק

(כסופי) סליק פירוש הרבות ב"ה הנותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה:

ותשלם המלאכה מלאכת הקדש. יום ה׳ י"ב אלול השכ"ט לפ"ק: על יד גבר הוקם ע"ל מלאכת הדפוס יצחק פרושטיין י"ץ. פה ק"ק קראקא: ויהי נועם יי׳ עלינו להדפיס ספרים עד אין קץ. ולהרביץ תורה בישראל אמן:

מפתח הטעיות שנפלו בהדפים וכו׳:

תושלב"ע. בריך הוא דסייען: מריש ועד כען:

(51

פירוש למדרש חמש מגילות רבה

אשר אזן ותקן וחבר הגאון מהר"ר נפתלי דמתקרי הירץ יצ"ו

ב"ר מנחם ז"ל ויש מתיבתא בק"ק לעמבורג במדינת רוסיא"ה.

ותהי ראשית מלאכתו יום ו׳ ט"ו אב השכ"ט על יד גבר הוקם על מלאכת הדפוס כמ"ר יצחק יצ"ו בן הח"ר אהרן ז"ל מפרושטיץ נדפס פה ק"ק קראקא הבירה קרית מלך רב זיגמונד אגיסטוס אדונינו המלך ירום הודו ותנשא מלכותו. יראה זרע יאריך ימים. אכי"ר.

יצחק י"צ"ו מפרושטיץ

הקדמה **אין סוף** לתהילתו. ואין להשיג וכו׳. והנחיל לעמו תורה ומצות ונתיבותיהם. וחכמינו האמת הוסיפו לנו לקח בפירושיהם. גם מזוהר שכליהם. האירו עינינו במדרשיהם. בדרשות ואגדות. ולמדרש הרבות מעלה בזה עשר ידות. אך דבריהם כעין דברי חידות. מעין רוב בני אדם נכחדות. לכן בהורה עם שאתי. קנא קנאתי. מדוע יהיה כדברי ספר החתום. נסתר וסתום. ואף אם הועיל החיפוש הארוך. בבעל הערוך. מקור"ו יהא ברוך. אפס קצהו יראה. ורובו יהיה נלאה. לכן הליקתי רוחי. להוסיף את כחי. לבאר בשיחי. בעזרת הצור. בתכלית הקיצור. ביאור וחיבור הענין. יסוד ושורש הבניין. מכל מדרש הרבות של התורה והמגילות. פירוש הדברים והמלות. גם גליתי על מקום הטעיות. ומשפטו איך ראוי להיות. הנה נכנסתי תוך מחילה שאינה שלי. אך נשענתי על ה׳ התומך גורלי. להועיל את הפתותים מערכי ובני גילי. שבו ירוצו ולא יגעו. ילכו בפרשיותיו ונתיבותיו ידעו. ויד כל אדם תהא משגת. לקנות את אשר נפשו חושקת ועורגת. והנה קדמני בדפוס חכם אחד מחכמי מצרים*). בפירוש מדרש בראשית רבה בוקע אורו כצהרים. בשני פירושים. ישנים וגם חדשים. את האחד יחס לרבינו שלמה יצחקי. אשר איננו מספיק להטריפני לחם חוקי. ובפירוש השני ביאר באורך הכוונה. ואף כי דבר נכונה. כפי דעת חכמי המחקר והתבונה. אין ראוי לגזור לקבל דעתו בעלם וראשונה. רק כל אדם בודק עד מקום שידו מגעת. בחכמה בתבונה ובדעת. וכפי עיונו ושכלו. יברך ה׳ חילו. להוציא לאור תעלומות חכמה. כפטיש יפוצץ סלע באיך וכמה. גם הרבה והעמיס על דמי קניינו. אשר לכמה פרחים יעלה עניינו. לפי ערך פירוש ספר האחד. אשר לא תשיג רק יד בו ממשפחה ומעיר אדם מיוחד. לכן בחרתי בקצרה. להוציא רק חומר הענין לאורה. כי בארבעים ושבעה פנים נדרשת התורה. גם

לא

*) הר׳ אברהם ן׳ אשר, בספרו אור השכל.

לא יהא עין כל אדם נרה. מלקנות פירוש כל הרבות ערוכה בכל ושמורה. בדמים קלי ההשגה דרך העברה. והנה מאת הגוזר. אשאל עזר. שיאיילנני ויאמלני. וישים כל חשקי ורעיוני. להגות בתורתו התמימה הטהורה והקדושה. ויתננה לי למורשה. ועל לוח לבי ולב בני ש״ן תהיה חרושה. ובתוך עמו ישראל עלינו ירחם. ואותנו מעלבונינו ינחם:
כה תפלת הטרוד נפתלי דמתקרי היר״ץ ב״ר מנחם זלה״ה

אמר המגיה

ברבני ועזרני ה׳ עד כה, והגעתי פה קראק״א. כרכ״א דכולא ביה. תורה וגדולה במקום אחד. ואכן כה וכה. והנה לפני אגרת נרופה מהגאון מהר״ר נפתלי דמתקרי היר״ץ י״ץ ריש מתיבתא בק״ק לעמבור״ג אשר ברוסיא״ה המדינה. ובתוכה רצפה במלקחיים לקחה מעל המזבח גדול למראה הלא היא ברבו״ת בני עמיכ״ו זה הים גדול ורחב ידים. אין מספר לגדודיו היות קטנית עם גדולות שם עניו״ת יהלכון עוללים שאלו ללחום בלחמו, פורש אין להם. עד קם הגאון י״ץ הנז׳ ועשה פירוש למדרשי הרבות. כאשר עיני כל רואיו יחזו מישרים זך וישר פעלו אפריון נמטייה. גם רצה לזכות את הרבים להביאו לבית הדפוס. ירצה לפני האל פעלו. בימיו ובימינו יבא הגואל. ויבנה אריאל : אמן
כה תפלת זעירא דמן חבריא שמואל בן הקדוש ר׳ יצחק פיה״ם ז״ל ה״ה הי״ד:

(בסופו) **וכאשר** ראה המשורר מהר״ר דוד דרשן מקראק״א יופי פרישת הגאון מוהר״ר הירץ. מכל חמש מגילות רבות מלות קשות וטעמים תירץ. וגם יופי הדפוס לא נפל דבר ארץ. אז פתח פיו בשיר פשוט ומרובע נמרץ :

ד רשו ספר . אמרי שפר . בלתי חפר . עושה פירות :
ו דאי גלה . בכל מלה . הפלא פלא . תיבות זרות :
ד רך דרך . אין לו ערך . התיר פרך . שורות שורות :
ד בר דבר . עתיד עבר . יישב חיבר . כל אפשרות :
ר אה קלות . ה׳ המגילות . מצד מלות . דרש תומרות :
ש ם רב הו״א ר״ץ. גאון הירין . גודר פרץ . ראש החבורות :
נ גמר איצר . כ״פ טי״ת אב צר. **חדווה יצר** . לפרט קצרות :

אמר שמואל בן הקדוש ר׳ יצחק פיהם זלה״ה הי״ד המגיה

בברך כריעה אקוד ואשתחוה להודות לעילת כל העילות וסיבת כל הסיבות אשר סדר המערכות והגיעני לכא הנה ק״ק קראק״א להיות סניף לעושי מליה להוציא לאור תעלומות פירוש מדרשי הרבות. כי רב״ה היא. וכל האנשים יתנו יקר לבעליהם להזיל מכים זהב למו. למען ימלא לבם אותם לעשות מלאכת שמים לזכות את הרבים כיד ה׳ הטובה עליהם, ואתם הודו לה׳ כי טוב כי גמל עלינו להתחיל ולגמור מלאכה זו אשר יש לה נעימות הן מצד הפוע״ל הן מצד נייר ודיו לא נעשה כן לכל המלאכות.
רוח ממרום יערה עלינו. לשלח גואלינו. במהרה בימינו : אמן
ק״ק קראקא על יד המחוקק יצחק פרושטיץ יצ״ו.

אמר המחבר בהיות שבטופס הראשון של פי׳ ה׳ מגילות במהדורא קמא קצר המלע מהשתרע וחבירי רבו עלי והפצירו בי להרחיב להם ביאור נעתרתי להם ולמען לא יחסר כל בו במהדורא בתרא הוספתי בו דברים ומה שחוסר בזה גילה בזה וימלא מבוקשו איש על דגלו באותות מלויינים בכל פסוק ופסוק ובזה נזכה בתורה לעסוק אני וזרעי לשם שמים בא״י ובירושלם אכי״ר :

(בסופו) בראות המחבר כי מלאכתו נגמר נתן שבח להשי״ת ואמר נפת־לי ב״ר מ״ן־חם יספיק להלמידים השיב רוחם ועל זאת אשוב ואתנחם עד שהש״י יאמר לי אשר בך יתים ירוחם ובירושלם תנוחם אכי״ר :

של"ד.

52) זה ספר זה השער ליי'

מאור עינים

לר' עזריה מן האדומים יצ"ו

והוא נחלק לשלשה חלקים האחד מתואר קול אלדים אשר בו ידבר על הרעשים שהתחילו בפירר"ה י"ח נובימר של"ח. והשני מתואר הדרת זקנים שהוא ספור מעשה הזקנים פותרי התורה לתלמי המלך נעתק מן היוני לרומיי וממנו ללשון הקדש. והשלישי מתואר אמרי בינה אשר יפרד והיה לארבעה מאמרים כוללים ששים פרקים על דרושים שונים ככל הנראה מן הלוח בקצה הספר. נדפס פה מנטובה י"ה נובימר של"ד.

הקדמה בירושלמי דברכות פ"ה גרסינן לעולם אל יהי פסוק זה זז מפיך יי' צבאות עמנו משגב לנו וכו'. ובכן בשם אלדינו נדגול אל החבור הזה והוא בהמין חסדיו יהי עמנו משגב לנו :

אמר הצעיר עזריה מן האדומים יצ"ו אשר מולדתו הקריה העליזה מנטובה והוא שוכן בפירדה לכבוד אלדינו ותורתו ועמו הואלתי בשמו המבורך ואחרי בקשת העזר מגודל חסדיו להביא מן הלשון הרומיי אל לשוננו הקדוש את הספר החביב הזה אשר כתב אריסטיאה חצרני של תלמי פילאדילפו מלך מצרים אל אחיו פילוקראטי לבאר לו סבת ואופן העתק תורתנו הקדושה מיהודית ליונית על ידי שבעים ושנים הזקנים השלוחים לתלמי הנזכר מאת אלעזר כהן גדול אשר קם אחרי מות שמעון הצדיק אחיו הגדול ממנו. כי הנה וכו'. וראוי לדעת כי החבור הקצר הזה אשר בו התבארו כל פרטי המאורע ההוא נכתב אז בלשון יון מאת החצרני האמור אשר היה אחד משני שלוחי המלך אל הכהן הגדול בירושלם. וזה כחמשים שנה נעתק אל הרומיי ע"י אחד מן הנוצרים ומן ההעתקה ההיא הובא ג"כ אל לעז איטאליאה. אולם כראות אחר כן חכם אחד אשכנזי את ההעתקות הנזכרים כי מוטעות הנה ורחוקות מן הדברים ככתבן (כאשר אמנה יעיד עליהן הקורא אותן במקומות רבים שלא יובנו) העתיק אותו מחדש אל הרומיי זה כעשר שנים יפה מאד ונדפס בעיר באסיליאה המלאת לה תכמיהם הרומיי עם היוני לעומתו למען יראה המשכיל עד מה קלע זה יותר מזולתו אל השערה. ואני הצעיר אשר לא ידעתי ספר ולשון יון כאות נפשי העתקתיו מן הרומיי הזה המשובח בעיני כל רואהו. ואין ספק אצלי כי גם הלועז ששמע אשורית ימצא בפתרוני זה קורת רוח וכפי מה שהוא החבור עצמו (אשר אמנה ידעתי חין ערכו כי איננו מן הספרים הראשיים) יחשוב כי לא לתהו כליתי בהעתקתו בעשרים יום. יען נוסף על מה שיהענג בהכירו ממנו את מעלת חכמינו הקדמונים ההם אשר לבד מבקיאותם בדיני ההורה היו בעלי מדינות ומזימה ראוים לעמוד בהיכלי מלך תהיה לו כמו כן עדנה בהתבוננו בו איזה חדש מתיחס להורתנו. ובפרט שתי פרידות טובות שיש להוציא ממנו : האחת טעמי אלעזר הכהן וכו'. והלא דברים קל וחומר ומה אם מחבר הספר הזה עמל בו וגדלו ומעתיקיו ומדפיסיו וכמה קוראיו אשר לא מבני ישראל המה שבחו אותו ויקרבוהו כל שכן איפוא שלא נרחיקהו אנחנו גואלים קרובים אל הזקנים ההם אשר אל אחד ואב אחד לכלנו, וכ"ש עוד אשר חכמינו ז"ל הזכירו גם הם את המעשה הזה

בגמרא

בגמרא הבבלית והירושלמית ובמדרשים ויהי אצלם לנס, ראוי לבלתי ישכח מפי זרענו. עם כי אמנם היו בו דבריהם מעטים להגיד החורף בלבד וכמו שיתראה בע"ה בשביעי מן הפרקים שזכרנו. והנה הספר הזה כלו להיותו מאיר עיני ושמחת לבבי אשר בו יזכני יי' מחסי עליון להניח אחרי ברכה, שם עולם נתתי לו בעזרו ית' **מאור עינים.** אמנם החלק הראשון ממנו אשר בו ידובר על הרעשים הנוראים שנהיו בעיר פירר"ה יחדתי לו שם **קול אלדים** מן הטעם שיתבאר עוד לפנינו. והחבור הנזכר אשר נגע יי' בלבי להעתיקו והוא הנקרא בלשון היוני והרומיי על שם מחברו אריכטיא"ה. הנה עתה אשר חשבתיו לגר שנתגייר דקטן שנולד דמי קראתי לו שם חדש **הדרת זקנים**, כי זה שמו נמוקו עמו וטעמו בו אשר פני הזקנים ההם בגלל המעשה הזה נהדרו מעולם ועד העולם יהדרו: ואולם חלק הפרקים הנזכרים יהי שמו לעולם **אמרי בינה** מן הטעם אשר יתבאר בראשון מהמה. והן קרם מפעלי אלה שפתי לא אכלא מלספר בחלק הזה היוצא ראשונה איך ומתי נתעוררתי להעתקת חבור אריסטיא"ה הנזכר אשר משכה לה את החלק השלישי הבא אחריה. וגם על הפרט הזה כבור אלדים חקור דבר:

קוֹרֵא מְגִלָּה זוֹ יְרַנֵּן אֶל הַסָּךְ בְּעַד נַפְשׁוֹת קְהַל קָדְשׁוֹ:
וּבְשַׂעֲרוֹ צוֹעֶקֶת רְעָשִׁים הֵן יִשּׂוֹם תְּסַמֵּר שַׂעֲרַת רֹאשׁוֹ:
כִּי כֵן לְכָל גִּבּוֹר וְרַב אוֹנִים לִבּוֹ כְּדוֹנַג שָׁב בְּעֵת רַעְשׁוֹ:
יִשָּׂא תְּפִלָּה בַּל תְּאֻנֶּה עוֹד צָרָה כְּזֹאת מִדֵּי תְּחִי נַפְשׁוֹ:
יִירָא חֲתַת בִּלְתִּי רְאוֹת אוֹתָהּ יִרְגַּז בְּטֶרֶם צֵאת חֲמַת אִשּׁוֹ:
בָּרוּךְ אֲשֶׁר כֹּחוֹ מְלֹא עוֹלָם בָּרוּךְ אֲשֶׁר הָעֹז בְּמִקְדָּשׁוֹ:

קול אלדים מעשה הרעשים שהיו בפירר"ה שנת **של"א**. ודבריו על הטעם בכלל הן מכתבי הקדש הן מן הקבלה לרבותינו. וגם לקצת חכמי הנוצרים ואומות העולם אשר קדמו אליהם. ואיך היה נסבה לחבור הספר:

הדרת זקנים

כְּבוֹד חֲכָמִים נָחֲלוּ גָּדוֹל כִּי טוֹב לְמֶלֶךְ פִּתְרוֹ תּוֹרָה:
אַךְ הִיא בְּיוֹתֵר לָבְשָׁה הָדָר הִתְעַטְּרָה בִּיקָר וְתִפְאָרָה:
תַּחַת אֲשֶׁר אִישׁ זָר בְּהוֹן עָתָק נַפְשׁוֹ לְדָבָר זֶה הֲלֹא הֶעֱרָה:
חִזְקוּ בְּנֵי אֵל חַי וְנִתְחַזֵּק אֵפוֹא לְדָבְקָה בָהּ בְּלִי סָרָה:
כִּי בָהּ הֲכִי נִזְכֶּה לְכָל טוֹבָה וּבְכָל מְצוּקָה תִּהְיֶה סִתְרָה:
הֵן נִתְּנָה לָנוּ לְמוֹרָשָׁה הֵן לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה:

חבור אריסטיאה על אודות העתק תורתנו בימי תלמי המלך, וקורא לו שם חדש. **הדרת זקנים**

אמרי בינה

אנא אדון עולם אשר חסדך תמיד בעזר מעשי קויתי :
הואל בחבור זה ותן לי עוז ולב־ שקט ומבין כאשר אויתי :
ובאורך יאיר פני כל תופשי־ תורה ביושר לב. ־ואם שגיתי־
ייקר בעיני גם יהי להם זכות־כי יכתבו על שוא אשר דמיתי :
ובאות אמת יושם דברי הוא לא־הועיל ולא הזיק הלא אביתי :
אולם אני אדרוש וזאת מהם לחן־כי אל עמלי זה אשר רביתי־
יפנו בלב טוב. גם מתונים יהיו־ אם יחשבו הרוס אשר בניתי :
יען בטוב עיון לדעתי יחזו כי בו עלי כל תואנות עניתי :
כל קוץ וקוץ מכאיב בטוב היוגבים מגן עדני זה הלא כליתי :
אמרי תבונה בו לחכמי לב וכן־ צאתו לחכמי לב לבד רציתי :
הם ישפטו אם אחזה רגלי נתיב־מישור בכל דרוש. ואם שטיתי :
הוזים ושוכבים אוהבי לנום פנו כי כן אני מנגדכם פניתי :
עד לבכם יעור. ואולי תזכרו־ אותי לטוב אם כל אמת גליתי :
אך כי בלי עזרתך צור כל יצור נמנע לחוגר מהלל עשיתי :
אנא כרב חסד רצה נא ואמורי־ אלי־ (ואם לא על גמול זכיתי) :
התחל והשלם גם שמח בו אחריו כי עוז וברכות טוב לך צויתי :
כל צר ואויב עוד יחבק חקך יודה הלא לשוא בך מריתי :
ובכן בשמך המבורך אאזור־ חיל ואצלח כי בך חסיתי :

ספרי בצאתך חוץ ותשאל למי־ אתה. ואל מי היא מגמתך :
תאמר לרש אין הון בעיניו נחשב אצלי. ולו ירבה מלא ביתך :
מן האדומים ועזריה הוא שמו מעתיר ליה אתי יהי עזרך :
מנחה שלחני לכל אנשי אמת ויצו לזולתם אסוף ידיך :

דברי מאור עינים (של"ר) קהלת

הֵן נָטַעְתִּי נֶפֶשׁ זַכָּה נִטְעֵי מַדָּע כִּדְמוּת גַּנָּה :
בּוֹאִי וּקְחִי כַּטּוֹב לָךְ אִם אֵיזֶה פְּרִי אוֹ שׁוֹשַׁנָּה :
וּבְהַשִּׂיגֵךְ דָּבָר נֶחְמָד רַק לֵאלֹהִים פִּצְחִי רִנָּה :
כִּי הוּא נוֹתֵן לִקְנוֹת חָכְמָה־ עוֹז. וּלְהָבִין אִמְרֵי בִינָה :

פרק א' **אמר** עזריה מן האדומים הנה יעדתי בהקדמת החבור הזה לכתוב בחלק השלישי ממנו פרקים יכללו קצת למודים הראוים אצלי להודע. ובכן את אשר נדרתי בעזרת האלדים אשלמה וכו'. ויהי כי השיבותי אל לבי היות כל פרק מהם כולל דברי חכמים הרבה הראוים באמת להתבוננות, קראתי זה החלק אשר הוא חבור נבדל מן ההעתקה הקודמת בשם נכון לו מן הטעם הזה, **אמרי בינה** וכו'. ויהי כאשר נגע האלדים בלבבי להניח אחרי ברכת ספר יכלול קצת דברים מועילים. וכל שכן להיותי כבן ששים שנה מחשובי בנים זכרים אשר עם המעשים הטובים יקימו את שם המת על נחלתו. והנה לא מצאתי עצמי מרוה אשר יורה וישביר במין אחד של חטי מנית ופנג בר ולחם לשובע. אמרתי תחבוט נפשי את אשר לקטה בשבולי הקטניות צבתים אם לא עמרים ואצבוט אל הזולת אשר כמוני מעט קלי מעט צרי ומעט דבש אולי ימוץ הקורא והתענג עליהם קצת עונג, אוחילה לאלדי ישעי כי גם זה לי בן וכו' על הכל באשר מגמת לבי איננה רק על האמת והצדק. ואפשר שתצאנה מלפני בחבורי זה שגגות אשר תהיינה גם לי גם לקורא לזרא, הנני מודיע לכל משכיל אוהב טהר לב כי הטוב מאד בעיני יעשה להשיג עלי ולפרט את חטאי בטעמים נכוחים למען הרים מכשול מדרך עמנו. ואם כבעל נפש נדיבה הוא לא יחדל עם זה מלדון אותי לזכות כאשר יאות לכלנו. והיה משכרתו שלמה מעם אלדינו :

בסוף פרק ס' משפחתי מן האדומים אשר קבלנו מקדמונינו היותה אחת מן הארבע היקרות שהגלה טיטוס לרומי וכו'. אנכי עזריה מן האדומים איש מנטוב"ה בשם אל עולם הריתי את החבור הזה ערב חג הפסח שנת אש"ל, ואנכי בעזרו הטוב ילדתיהו מקץ י"ח חדשים בירח האיתנים שנת של"ג. היינו בשנה אחת חברתיו וששה חדשים טרחתי במהדורתו, הוא האלקים אשר חנני כח לחברו יתן מהוד נועמו עלי שיאושר בו חלקי וחלק כל קוראיו באהבת חסד :.

זה לי עשרים בתים לחתימת הספר,

אברכך ה' המבורך , אלהים חי ורם על כל קדושים ,
אשר עד סוף עמלי זה בשלום , הבאתני לגילת הנפשים ,
הלא אבטח היות כל הנבונים , שמחים בו ואת פניו מבקשים ,
ברעתם כי לתכלית האמת כל , דברי פה לחפציהם דרושים ,
חכמים גם המונים ימצאו בו , מנת חלקם כערך האנשים ,
ואפס עם פתאים או צבועים , והעוטים מעילי הכחשים ,
ברית אכרות לבלתי יגעו בו , הלא הם ישכוהו כנחשים ,
בשנם יהרום הוא מלתעותם , בעוז משפט ואמרי פיו לחשים ,
יקללו

יקללו הם . ואל שדי יברך , אני אשמח והם בושת לבשים ,
והן רב לו יקר גם אם עלי של , יהי מכה בתוך מאה חמושים ,
שהוא חרבו הלא יריק לבדו. , עלי רוחב חמשים בחמשים ,
החילותיו באביב ראש ירחים , שנת אש״ל ידועת הרעשים ,
וכליתיו בירח מועדי אל , לסוף השעה עלי תשעה חדשים ,
חשבתיו בן בכור גם פי שנים , צפנתיו לי ימי עבור גדושים ,
מאור שמחה לעיני הוא בחיי , ואל נפשי זכות לדבק באישים ,
וקנים נהדרו בו ואמרי , תבונות לחכמים הישישים ,
הששה מספר פרקיו סך משולם בעשרות, הכי משגה יהי בטל בששים ,
שלם לדעת ואם צורי בחיים יגזרני , אני ארבה ולא אסור דרושים ,
קצת והששים ומהדורא שניה גם שלישית , שניים אעשנה גם שלישים ,
שלם בעשרות. לעז״ר יה הלא כשמי אקוה, ועוד שירים אשורר לו חדשים ,

נשלם לברכה ערב הפסח שנת ותנוה ותעטור לגורלך לק״ץ הימי״ן

השגה מאת הגאון כמהר״ר משה פרווינצאלי יצ״ו על דרוש ימי עולם.

כתב מאתי משה החתום בשוליו אל החכם כמהר״ר עזריה מן האדומים יצ״ו וכו׳. ושלום מאתי אוהב כ״ת נצח הצעיר משה בכמ״ר אברהם פרווינצאלו ז״ל יום ו׳ כ״ו מרחשון שנת השל״ד פה מנטובה,

בסוף תשובה להשגה בן יוכה יי׳ אותנו כאשר בקשנו (ועד הנה לא השגנו) לפרסם את חבורי ארסטוטול״ו היהודי הזכור מאתי בפרק ט׳ וכו׳. ולכל בני ישראל תהיה אורה ושמחה מאת האלקים המבורך מן העולם ועד העולם סלה : אמן :

(53 משנה תורה היא היד החזקה להרמב״ם זצ״ל

עם השגות הראב״ד ז״ל ומגיד משנה ועם כסף משנה לגאון המופלא כמהר״ר יוסף קאר״ו נר״ו

וחדשנו בו ההמונות השייכות בפירוש הלכות קדוש החדש ועוד הוספנו על ההלכות הנזכרות פירוש מהר״ר לוי ן׳ חביב ז״ל.

הכל הוגה עם רוב העיון והשקידה בהעתק הבא מצפת תוב״ב וגם בהעתק מעוין ומוגה מישיבת מצרים ועם תוספת כמה חסרונות שהיו במגיד משנה ובהשגות בדפוסים הראשונים :

והוספנו עליו מפתח גדול ורחב ידים עיני כל אליו ישברו ולהם משנה ילקטו יום יום :

חלק ראשון

וזה החלנו לעשות במלות השר מיסיר אלוויסו ברהגאדין

על יד הקטן מאיר פרינץ

שנת של״ד לפ״ק פה וינ יציאה

אמר

אמר המגיה

למה שקדם היות כל מצוה נקראת על שם גומרה. ובפרט במלאכת הדפוס שסופו מוכיח על תחלתו. והיה הקונטרים הראשון למשמר אחרון למלאכה. הלה עלי חובת ההודאה לאל המרומם על כל ברכה ותהלה שזכנו להשלים הספר הזה לשלום עם כל השלמיות שנתוספו בו כי עיני כל תחזינה משרים מה נשתנה למעליותא החבור הנורא הזה בבאתו לאור מחדש מאשר כבר עשוהו הדפוסים הראשונים. ועם כי הרב האלוף כמהר"ר אברהם מנחם פורטו הכהן יצ"ו התחיל בהגהה זו וכבר נשלמה על ידו המחלה ממנה. הנה עתה כי נקראתי להשלימה למה שפנה הרב הנזכר אל אשר היה שמה הרוח ללכת יצאתי בעקבותיו לכל המלאכה לעשות אותה בתכלית התקון האפשרי. המחברים יזהירו כזוהר הרקיע והמסייעים בהדפסה מצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד וברא"ש הרב המובהק כמהר"ר משה פרווינצאלי יצ"ו שהוא במנטוב"ה ומצודתו פרושה בלפת תוב"ב לזרז הרב המופלא בעל הכסף משנה להועיל בו את הרבים: זכות השר הבראנדין לעולם תהיה שנתן לכסף מוצא ומנה איש אמונים זקן ביתו ראש המדפיסים כמ"ר מאיר פרינץ י"ץ להיות נצב על האומנים ולסדר המלאכה בשלם שבפנים. והיה לנו לעינים איש אשר רוח דעת ויראת ה' היא אוצרו בר אוריין ובר אבהן הקצין כמה"ר מנחם עזריה מפאנו פקיד מהגאון המופלא מהר"י קאר"ו נר"ו ובית דינו שהשליטוהו על החבור, הלז לסדר אופן הדפסתו ולהזהר עוד שלא יבוזו זרים יגיע הרב הנזכר בהדפיסו פעמים אחרות עולה קמשונים וחרולים. האל המאזרנו חיל יתן עז ותעצומות לכל העוסקים במלאכת שמים עוד ינובון בשיבה ואלאיהם יחדו ירננו:

תפלה לעני אני הוא קטן התלמידים צעיר הרופאים חזקיה בכמ"ר יצחק מפאנו זצ"ל

אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך

הקדמת הרמב"ם זצ"ל

כל המצות שניתנו לו למשה בסיני בפירושן ניתנו וכו'. וזו היא מלאכת יי' שעשו בה כל גאוני ישראל מיום שחוברה הגמר' ועד זמן זה שהיא שנה שמינית אחר מאה ואלף לחרבן הבית והיא שנת ארבעת אלפים ותשע מאות ושלשים ושבע לבריאת עולם:

ובזמן הזה תכפו הצרות יתירות ודחקה השעה את הכל ואבדה חכמת חכמינו ובינת נבונינו נסתרה. לפיכך אותם הפירושין וההלכות והתשובות שחברו הגאונים וראו שהם דברים מבוארים נתקשו בימינו ואין מבין עניניהם כראוי אלא מעט במספר. ואין צריך לומר הגמרא עצמה הבבלית והירושלמית וספרא וספרי והתוספתא שהם צריכין דעת רחב' ונפש חכמ' וזמן ארוך ואח"כ יודע מהם הדרך הנכוחה בדברים האסירים והמותרים ושאר דיני התורה היאך הוא ומפני זה נערתי חצני **אני משה בן מימון הספרדי ונשענתי** על הצור ברוך הוא ובינותי בכל

הקדמת הגאון קארו נר"ו

ראה ראיתי את אשר הואיל משה המאו' הגדול בר מימון ז"ל באר את התו' הזאת תורה צוה לנו משה מורשה וחיבר חיבור הי"ד הגדולה על כל משפטי התורה כולה כלליה פרטיה ודקדוקיה ומי כמוהו מורה בלשון קצר ולא כלשון המשנה: והדורות הבאים אחריו קצרה ידם מלהבין דבריו ומלירד לעומק אמרותיו הטהורו' המזוקקו' שבעתים גם נעלם מהם מוצא כל דין ודין ומה גם באשר השיג עליו הרב רבי אברהם בן דוד ובכמה מקומות צריך נגר ובר נגר דיפרקינן וגם הרמ"ך הגיה עליו ונמצאו דבריו כדברי הספר החתום וכמו שכתב הרב רבינו אשר בתשובה וז"ל כל המורים הוראות מתוך דברי הרב רבינו משה בר מיימון ואינם בקיאים במשנה וגמרא לידע מהיכן הוציא דבריו טועים להתיר האסור וכו' עד כאן לשונו. וככן עמד קדוש אחד מדבר וחיבר ספר מגיד משנה אשר בו גילה מקום מוצא כל דין ודין ואם הדין ההוא שנוי במחלוקת נתן טעם לשבח למה פסק כן וכן יישב ותירץ השגות הרב רבי אברהם בן דוד ושם הרב המחבר ספר מגיד משנה שמענו שהיה אינווידאל די טולוש"ה חבירו של הרב רבינו נסים והנה לא זכינו לאורו כי אם בספר זמנים ונשים וקדושה ונזיקים וקנין ומשפטים ואף בספרים הללו נשארו קצת הלכות וקצת

וקצת פרקים שלא בא לידינו ביאורים ונכספה גם כלתה נפשי להבין דבריו בכל ספריו ולדעת מוצאן ומובאן וכן ראיתי כמה אנשי' מתאוים ונכספים לזה. ולכן קמתי אני הצעיר יוסף בן מהר"ר אפרים בן מהר"ר יוסף קארו זלה"ה ונתעודדתי ונתחזקתי ברחמי שמים והסכמתי לכתוב על שאר ספרי הרמב"ם מוצא כל דין ודין ולבאר דבריו ולהשיב להשגות הרב רבי אברהם בן דוד ולהגהו' הרמ"ך כאשר תשיג ידי הקצר' וגם בספרי' אשר כתב בהם הר' המגיד נשארו מקומו' שצריך לדקדק בהם ואשיב ידי עליהם. ואם נמצא לדברי המפרשים הגמרא או להרב רבי יצחק אלפס או בתשובותיה' שדברו בהם בהבנת דברי הרב רבינו משה בן מיימון אכתוב דבריהם ואם יראה לי ליישב דבריו בדרך אחר אכתוב מה שיורוני מן השמים והמעיין את אשר יבחר ירצה ויקרב ובמקומות שלא אמצאהו בדברי המפרשים הנזכר אכתוב הנראה לעניות דעתי ונשענתי על חסדי ה' יחנני מתנת חנם להאיר עיני להשכיל להטיב לירד לעומק דעת הרמב"ם ז"ל ויגלה עיני להבין נפלאות מתורתו וקראתי שם הספר הזה: **כסף משנה** יען כי בו כוסף הנכספ' להבין דברי הספר היקר

בכל אלו הספרים וראיתי לחבר דברים המתבררי' מכל אלו החיבורים בענין האסור והמותר והטמא והטהור עם שאר דיני התו' כולם בלשון ברורה ודרך קצרה עד שתהא תורה שבעל פה כולה סדורה בפי הכל בלא קושיא ולא פירוק. לא זה אומר בכה וזה א' בכה. אלא דברים ברורים קרובים נכונים על פי רבינו הקדוש ועד עכשו. עד שיהיו כל הדינין גלויין לקטן ולגדול בדין כל מצוה ומצוה ובדין כל הדברים שתיקנו חכמים ונביאים. כללו של דבר כדי שלא יהא אדם צריך לחיבור אחר בעולם בדין מדיני ישרא' אלא יהא חיבור זה מקבץ לתורה שבעל פה כולה עם התקנות והמנהגות והגזירו' שנעשו מימות משה רבינו ועד חבור הגמרא וכמו שפירשו לנו הגאונים בכל חיבוריהם שחיברו אחר הגמרא. לפיכך קראתי שם חיבור זה **משנה תורה** לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואחר כך קורא בזה ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה ואינו צריך לקראת ספר אחר ביניהם. וראיתי לחלק חיבור זה הלכות וכו':

הזה משנה תורה. ומהעוזר האמיתי יתעלה אשאל עזר וסיוע יעזרני על דבר כבוד שמו ויגלה עיני ואביטה נפלאות מתורתו:

משנה תורה וכו'. וחדשנו בחלק ראשון התמונות וכו'.

חלק שני וכו':

(בסופו) והשלם המלאכה, בשעה ברוכה. היום יום ג' ר"ח טבת של"ה לפ"ק פה ויניציאה הבירה פרשת רב עוד יוסף בני חי.

משנה תורה וכו'. **חלק שלישי** וכו':

משנה תורה וכו'. ועם כסף משנה לגאון המופלא מהר"ר יוסף קארו זצ"ל. וחדשנו בחלק הראשון וכו'.

ועוד הוספנו באחרונה מפתח אחר על סדר אלפא ביתא מלאכו בבית מדרשו של הרב המובהק כמוהר"ר

כרוך

דברי משנה תורה (של"ד) קהלת

ברוך עוזיאל חזק ז"ל : וזה החלנו וכו'.

חלק רביעי

על יד הקטן אשר פרינץ **שנת של"ו לפ"ק פה ויניציאה**

אמר המגיה

אני אמרתי בחפזי להפיק רצון השר הברגאדין אשר צוה עלינו זה כמשלש חדשים להשלים החלקים שהיו מסויימים בעת ההיא כי דרך המדפיסים השלמים לאחר את הקונטרים המוקדם עד סוף המעשה והיה לעד על תהלת המחשבה הטהורה שקמה וגם נצבה במציאות הפועל המשתלם למען לא ישלחו בעולתה לשונם לידור ולא לשלם והיה הטוב ההוא אשר יוסיפו מחדש על הבכורים לתהלה ולשם ולתפארת יגמרו עליו את ההלל לראש אשמורות כבעל אשר כבר עשוהו והלא דין הוא לכל ברכות השבח וההודאה שלא תחול מאיתן עובר לעשייתן. כמעט שעברנו מחקי המדפיסים לעשות נחת רוח למאהבי השר הנזכר שחשקה נפשם לחזות בנועם הספר הנורא הזה בחפזון שכינה עדין לא לקחה אזננו שמץ מהלקח אדון האלקים הרב המופלא כמוהר"ר **יוסף קאר"ו** ז"ל שנתבקש בישיבה של מעלה יום ה' י"ג ניסן של"ה והיתה מנוחתו כבוד. וגם אחרי כן היתה יד ה' בזקן ונשוא פנים הוא הראש במלאכת הדפוס שלא הניח כמוהו כמר **מאיר פארינצ"ו** ז"ל שנפטר אל בית עולמו יום ה' י"ח תשרי של"ו וחיים לרבנן ולכל ישראל שבק. תנוח נפשו במשכבו בשלום כי הפליא עצה להגדיל תורה וכל כוונתו היתה לשמים לזכות את הרבים. ואחריו היה בסומכי ידינו המפואר כמר **אשר פרינצ"ו** אחיו יצ"ו המקום יסייע בידו וביד שאר אחיו למלאת מקום אחיהם הנפטר ז"ל להאיר עיני ישראל במלאכת הדפוס כאשר עם לבבם. ואנחנו נברך יה כבעל כל אשר גמלנו כרחמיו וכרוב חסדיו להתחיל ולהשלים לשלום עם כל השלמיות שנתוספו בספר הנפלא הזה לא נעשה כן לכל ההדפסות ועיניכם הרואות כי אמרנו מעט ועשינו הרבה. ראו כי הדפסנו בסוף הספר מפתח כולל קטן הכמות ורב האיכות בסדר אלפא ביתא מלאכוהו שגיא כח להועיל למעיינים לנחותם הדרך להשיג מבוקשם. מוצאו מבית מדרשו של הרב הזקן גדול בדורו כמוהר"ר **ברוך עוזיאל** חזק ז"ל. האל המאזרנו חיל יזכה אותנו ואת כל ישראל ללמוד וללמד לשמור ולעשות את כל דברי התורה הזאת ובה נחזה בטוב ירושלם במהרה בימינו אמן:

דברי אלה אני הצעיר חזקיה מפאנו

שיר ידידות לאיש חמודות אשר יצק מים על ידי הרב ז"ל
בעל הכסף משנה. ושמו בראשי שטין נגש והוא נענה :

א"ומץ גבורות אל אשר עמקו — נראו כהיום מה מאד צדקו
ב"רוך אשר יצר בחכמה את יקר — אדם אשר כל מעשיו זוקקו
ר"או הליכותיו בני איש תמהו — שהו לעוצמו זיד נשקו
ה"בין ופעל זהרי חכמה עלי — משה קדוש האל הכי יברקו
מ"שרה עלי שכמו זהן כל היקום — לו יכספו תמיד וישתוקקו
ח"ושו בני אל חי ואל תתאחרו — דדי חמגדותיו בטוב תינקו
י"פעת תבונותיו בפיכם ימתקו — כי על שפתיו צוף וחן הוצקו
ו"וי זהב אופיר בעדו תשקלו — דרשו למי זהב והתפרקו
נ"ורא תהלות הוא ומי זה יתקור — אומץ גבורות אל אשר עמקו

ויוסף עוד שאת משלו

פנו אלי קרובים עם רחוקים — ובספר זה יהי לעד לבבכם
קחו זמרת ארשת צוף שפתיו — יחדש הוא כנשר את נעורכם
ואוצר כל כלי חמדה תבוו — וכסף משנה תקחו בידכם

והיתה השלמת הספר הנכבד והנורא הזה היום יום ד' כ"ט מרחשון **של"ו** לפ"ק. **כבודך יי'**:

54) שאלות

והלצי״ב

להחכם כה״ר שאול הכהן זלה״ה:
שאל את החכם הכולל שר וגדול בישראל
הפילוסוף האלהי אדון יצחק אברבנאל זלה״ה

פירוש קצת פרקים מספר מורה הנבוכים פירוש נאה ומתקבל וקצת עניינים פילוסופיים מספר הכוונות ומאגרת איפשרות הדבקות מבוארים באר היטב ביאור נפלא ודברים אחדים מתוקים מדבש ונופת צופים. נדפסו על ידי הנעלה וגביר כה״ר חיים ן׳ סרוק יצ״ו.

בבית הדפוס של זואן דיגארא עם אותיות הבומבירגי אדר ראשון השל״ד פה ויניציאה

שאלות החכם השלם כה״ר שאול הכהן ז״ל להחכם
המעולה ובדורו מופלא כה״ר יצחק אברבנאל זלה״ה :

אבי אבי רכב המעלות התמוניות בנויות ברמה. הרוכב בשמי קדם התהלות הגדולו׳ אשר ראו עיני רעיונך במעלות המחשביות הראויות לה לנשמה החמימה. מבית מלכות החכמה האנושית חפשית על פי מדותיה היתה שומה. באומן הלב וכל מעשה תוקפו וגבורתו. נדיב נדיבות יעץ ברוח נדיבתו. יחדיו יהיו תמים על ראשו ראש מור דרור לחפשי חרות על הלוחות מעיל מלכות הלבא הוכן והוניחה הכנת הרכבתו על מכונתו. עם גודל הנפש על דבר אמת וענותו. ישר דרך זך וישר פעלו. אוהב טהור לב צדיק לדקות אהב צדק יקראהו לרגלו. חותם תכנית מכלל יופי נסכת מראש מקדמי ארץ. בעל תכונות חשובות בפעולות טובות נשגבות צמח צדיק גודר פרץ. קודש קדימה מפורסמת זמנית בכל מדה יקרה אתה חותם תכנית קודש במעלה עליונה כמסלה העולה בית אל שר וגדול בישראל. שרש היחס מבני יהודה יצא חוטר מגזע ישי ומשרשיו רבה ופרה. צור תעודה חתום תורה. קודש בשבה. ליוצא ולבא. תשפות שלום לראש עם בראש גולים. פלא יועץ להחיות ברוח עצתך לב נדכאים ורוח שפלים. דלים המה אך נואלים. מזרע היהודים האמללים. רועי רוח עצה וגבורה ורודפי קדים. נואשים המה מטוב הגאולה והתמורה בשוד הגלות המר והנמהר. לעניים מרודים הביא בית אופל וצלמות. בנה עלימו ויקף ראש ותלאה מדחי אל דחי נעים ונדים. והיו למשטח חרמים ומלודים. ימינך אדוני תסעדם סעד הלב והנשמה. כי היית להם לעמוד ברזל וחומה. והיה צדק בדק הדת אזור מתניך. והאמונה אזור חלציך. עוז מעיר חומה ודלתיים לחזק את ידי הנחשלים אחריך כאיש אמונים. כושל יקימון מליך מלי׳ תגביר לנד עלאה. ממך יתד התקועה לדעת מה יעשה ישראל ממך יראו כשרון המעשים וכן יעשו משפטי האלהים ותורותיו שתים זו שמענו. קודש בסדר אדר היקר ראתה עין בחינתך וכח בך לעמוד בהיכלי מלך ושרים בחצריהם ובטירותם. שומע לשונות הגוים ספוריהם ודעת צחות שפתם. גדלת מאד בטכסיסי נמוסי המלכים מלידה ומבטן ומהריון. כרעיון סדורך הנפלא לא יסולה. מלא רוח חכמה מדינית לכונן בית והון עתק. ידיך החרוצות לא אסורות לעשות בזהב לחשוב מחשבות הונך מחשבו׳ חרוץ לעשות חיל במשפט ובצדקה עשית לך שם כשם הגדולים המה האיתנים מוסדי ארץ. קודש בטבע נחל נובע מקור חכמה עיונית הוכן והוניחה על מכונתה. יצירת הרכבתך האלהית זכה וברה. להעביר קול בכל מחנה העברים קול גדול בלשון למודים דובר טוב לעמו בכל מלאכה ולמוד חבוני במאמר טבעי ובאלהי. אלהי שלא מלאכיה הוא האלהים הרועה אותך רועה ישראל רועי לא

יחסר

יחסר המזג במסוכת אבן שכלך היקרה מהגית לבך הגיון פנימי וחצון לרצון לנאן קדשים כל תבונה עיונית וחכמה מחקרית טבעית גם באלילות והמשכה בכל מעשה בראשית נמלאה בו בעלמות והיה מה שהוא נע ונד בארץ ושמים לדעת חכמה רמה בתנועת חמה מתנועתו ומניע ראשון להבין אמרי אדם והוה כדמותו וצלמו ונחש עפר לחמו ומשם להשכיל להטיב נרות שכלך הנקי להבין משל ומליצות הנכואה. שכלך הגבוה חזה הבינו וראה, כל מראה. עוד תשוב תראה אל רואי. להעלות במרכבת המשנה תשית לבך בלב אלהים שופטים משפטי צדק לבא אל המנוחה ואל הנחלה מבורכת בראשונה ליקרת נושאה ואם במדרגת הלמידה נוספת באחרונה. גם מנחת ה' הריחות בקטרת סמי הבחינה דקה. את המורה לצדקה, בי נשבעתי אשר חכמים יגידו שמעתי ולא כחדתי אומרים שלמים וכן רבים כי כל האנשים הרואים את כבודו והעומדים בסודו וסדר למודו עמך המה חכמים מחוכמים לו סרו מהר דקדוקיך אלה עלמת בהם מיני השבת פרקיו הלא נעלמה השגתם מעיני כל חכמי לב אשר אזו בו בדורותינו אלה ההולכים בדרכיו וחוקיו לאט לאט לו צלו קו לקו ואתה בחנת בנת לרעי כוונותיו ולהשיב פרקיו כל סתום לא עממוך תתן לראשך ראשי הברושים לדעת חכמה ומוסר השכל הקדמת הפילוסוף להרים את דגלו ואותותיו במליאו' האל השלם ויתר מעלותיו לסתור הלעות המדבר בלעקה ובדיאותיו ולבנות פנות נאמנות לחבר את אהל ש"ס ועב"ר השכל והדת שני המאורות יהיו בידך לאחדים בלתי מתחלקים אלה שני הנרות שניהם כאחד דולקים מימינך נר אש דת נתנה בסיני. ושמאל מקרבת חכמת אדם ודעת קדושים תאיר פניו לפני אדוני שניהם מלאים סלת הידיעות המלאיות כתובים על לוח חכם לב יקח מלות משני עבריו יתלכדו הראשיות עם השרשי' והעקרים ולא יתפרדו כלם נקבלו באו אליך השר יורש עצר ליסד עליהם אמונת בית ישראל. גם האיש משה עמו המעלם מנבכי ים המבוכות הציב גבולות האמונה בימי בחורותיו המה שלשה עשר עקרי הדת ויסודותיו כונת בהם שלש חכמות רמות לא יערכם גבים וראמות וכל מלחמות אדוני משה שמת לראש פנה מראש אמנה תשוה השורר להביא לאיש האלהים חכם עדיף מנביא. שמעתי מלחמות ה' אשר נלחם אבי:

אבי יבחן שלמותך עמדי שלמות מיוחד וכולל הלל בן שחר פאר הדור ופלאו. ממזרח שמש ועד מבואו: והייתי כאחד האדם העומדים בסוד אבת אהבת נפשך השלמה והיית לי בגודל חסדך כאב את בן ירצה פועל ידי ומעשה אצבעותי אשר לקחתי מיד האמורי מעט דבש מזמרת הארץ מעט צרי. להביא תשורה לאדוני. כי אמרתי בלבי גאוני שמועה טובה שמענו מאת אדוני. פעמים שלש מפי מגידי אמת הכמי' רשומים עמדתי לפניהם לשרתם ולעבוד עבודתם אשר מכללם היה איש חכם בארץ עוץ מאוהבי תשועתך מבני ארצך ומארץ מולדתך הלא זה האיש אשר קורא לו בשם החכם השלם כמה"ר דוד נ' יהייא תנצב"ה דבר טוב על אדוני ספר אלי גודל שבחיו ואת יקר תפארת גדולתו וזה בהיותי משתעשע בחברת שלמותו בשבע שנים נבנתה עלי הגזרה אמת לנוד ולנוע בעיר ואם בישראל היא העיר רבה יושבת בארץ עוץ שמה גליתי למקום תורה וחכמה ראיתי לקחתי מוסר. ועתה כבואי אל ארצי ואל מקומי ותקה אזני שמץ דבר להיות אדוני בכבוד חונה מעל מחנה פני השררה המעטירה ירום ונשא תודה זיוה והדרה. וכי היה מינך נאות לאדנות. ורמה וישבה תהלתך היקרה בין נגידים על כן אמרתי אעלה עוד שנית הפעם על במותי רום תפארת אדם נזר גלותינו להוציא ממסגר תקותי וחשקי הנמרץ להתקשר במעדנות עדנות אהבתך הנפלאה בעיני אחרי קדמתי בנשף חשקי ימי בחורותי להשתחוות לאדוני זה לי עשר שנים בהיותך גבירי קרוב לנו עומד בקורפ"ו אחר כתלנו בחבר' שרידי' ראשי עם היה בתוכם המהוכם החכם רבי אליעזר אל טנסי ידידי הטוב אשר פגשתיו אחרי זאת עין בעין בארץ נו"ד היושבת בארץ עו"ץ מלאתיו שמה רופא מומחה במשא מלך ושרים אף הוא כאיש נבון וחכם משתבח בזכרון מעלותיך הנשאות והרמות מגיד תעלומות ולהתך עליון על כל חכמי הדורות לשונו עט סופר מהיר. אמרתי מאת ה' היתה זאת התשוקה החזקה עלי להניעני מאז ועד הלום והעירני להתקרב אליך תחכמוני ראש השלישים ולעבדך עבודה שבלב ואדעך בשם למצוא חן בעיניך ואהי כמלקט שבלי אומר ודברים בין העומרים אשר בשדה הלחות והספורים

ואקחה

ואקחה פת לחם אדירים דרך מוסר די לי אני והילדים אשר כגילי הצעירים לא לאדירים עם או עם שרים זהב הלשון להם :

ועתה תפול נא תחינתי לפניך יושב תהלות בשבת תחכמוני ולא יכלימני אדוני בהוד הגיונו ואונו שרה את אלהים שופטים בארץ מלאה כל שלמות גדלת בין החכמים בין רבנן דאיקרי מלכי קדם ועם שרים זהב המליצות הנמרצות ולשונות נגינות להם ואדוני בראשם תבחר דרכם תשב ראש דרך אמת ונחנו מה נדבר ואילים נגבר לגבר חכם ישכיל פינו ממנו עשר ידות. אך בזאת נחמתי על דברתי כי לא הלכתי בה בגדולות לעלות במסילות העולות בקנה בשם המלות ברות וזכות מלאות וטובות בשמן משחת הנעימות סלת חלות בלולות יען וביען אין גם אחד באלו הגלילות מבין עם תלמיד עושה גדולות דובר מישרים עונה אמרים ברים כספירים במלילי שרי ספרה המה הסופרים וכל לשון תקום אתנו כקטון כגדול מן הלשון הפונה נגבה יבש כחרש כחו בשיחו וניבו נבזה ורזה ומעפר תשח אמרתו וקולו שפל ותפל מבלי מלח ברית ההספקה ומיני האהות בללו יופים אחינו האנדלוסיים ביופי לשונם כי יעלה לשמים שיא הגיונם ירקיעו עמם לשחקים והדברים עתיקים מתוקים מדבש ונופת צופים. אבל אשמים אנחנו גדלנו בלעגי שפה טבענו ביון מצולת נפלת תהלת טיט היון הרה עמל הפתיתות הנפשיי וילוד און לא נשו עבדיך אלה למקטנם ועד גדולם בכלי יקר שפתי דעת שפה ברורה ושפה אחת לכלם. אי לזאת גבר חכם שומע לי עמך הסליחה כי באתי במגלת ספר כתוב עלי בדברי שלום ואמת ראשון לכל ביתי מקומי ואראי לגודל כספי וזהבי ואפלי כורע ומשתחוה בברכים כורעות מחוה דעי בשפתים נעות לברך את אדוני ברכת אובד תבאתה לראש צדיק יסוד עולם ומברכיך יבורך גבר דובר אחריו מתברך בארץ ברכות הוריו כי תשיתהו ברכות מן הברכה העליונה עדות אבני נאמנה ויהי נא פי שנים ברוח מליצתך אלי מאמרי פי כי רב ועצום כספי מהשגתי ידיעתי ובינת שרעפי וזאת תשוקתי היא אשר תהרוס לי המדרגה בעלותי ההרה להתקשר במעדנות פי כסיל מחיתתי עם יועץ וחכם חרשים הכרתי והפלתי ראש השלישים תבונת לקח טוב לשמוע בלמודים בחכמת הטבעים תמים דעים יודע דעת עליון ודעת קדושים והיה אמונת עתך חסן ישועות חכמה ודעת הלכות בשם מערכות משמח אלהים ואנשים במועצות המליצות והמה פתיחות חיות רצות ממללות דעת שפתיך ברור מללו. ואם מך אנכי מערכך אזוב שיוצא בקיר עיר קטנה השולח אמרתו אל הארז אשר בלבנון העומד לנס עמים עודנו היום בראש ממלכה ובית מקדש מלך כאחד השרים. שר וגדול אל ישוב דך נכלם החזק נא בו בל ימוט עולם כי ידוע ידע עבדך הדובר באזניך אשר בכל חכמי אומתנו אין ערוך אליך ואף כי עלמת ממנו מאד ונחנו מה נאמר לפניך וכי נוסיף להביט אל היכל הודך והדרך. אביטה במכוני בעיני עיוני כי ילד אני מסכן דל ומך וידעתי כי זאת עמך קראת ושנית ושלשת תרד מאד ללון בעמקה של הלכה ובחכמת הגמרא עתים קבעת ופלפלת ידעתי אדוני ידעתי כי לך ישולם כל שלמות אימתי משבעה מטיבי טעם חקרת ראית וטעמת ולך עשר ידות החמורות בדרושים וסודות התורה והנבואה וחכמינו הישישים ובאמש ידות הקדימות לקחת מתנות בפייות נאמנות להגיד לבני האדם גבורותיך ואנכי הדל באלפי לאכלית בחירתי קשט אמרי אמת הגדתי היום במלולי וקולר שבלי בקולי אדוני המלך. אכן תיקר נא נפשי הכוספת בעיניך עין רואה בנפש יודעת מאד לעמוד ולשרת לפניך שר לבא חכמי אומתנו ולעבוד עבודתך כעבוד אלהים מאהבה רבה אהבתני וחבה יתרה נודעת לי אם ברכתני ונתת לי יד ושם טוב מבנים ומבנות אל נולדו לאדוני בלוק העתים תנה ידך הטהורה לי אני עבדך ובנך

אני בנפש חפצה להעלותני המרכבה ברוח נדיבה תסמכני לרכוב בעזרך שמי הצלחתי לתשוקתי : חושה לעזרתי ברכני גם אני אבי :

אבי דבר גדול דבר הקטון יהיה לאלף ברכות יעטה מורה עליו כמעיל שלום עוטה אור והשפעה בכל ידיעה כשלמה וכי יפיק רצון טוב מאדוניו אתנשא לאמר אני אמלוך כי יבא דברך האלהי בין עיניו אל פתח פיך מפיק מרגליות בחכמה בתבונה ובדעת סתרים חדרים ימלא האל ביתי אורה כהדין אכסדרא דפתיח נהורא ואכול נא את המגלה ידי עצבוה ויעשוה במורא ידי הזריזות יסדוה וימין הבחינה. טפחה מנחה לאדוני שלוחה. הברכה אחת היא לך אבי תוספת טובה כי תמשני ממים רבים עמוקים מי תהום רבה לשאוב מים בששון ממימי הישועה המה מי המורה לצדקה זכה וזיכה משה עמו. כי לא איש כמוני אבא עד תכונתו לחזות בנועמו לבקר בהיכל סדורי פרקיו לחשוף צפונו ותעלומות כל סתום עממו גם לא אוכל לשוט לבדי במי כוונותיו במשליו וחידותיו וקשור דבריו ומליצותיו כיתר ראשי עם כי ירא אנכי פן תשבר כדי על מבועם אך אמנה ידעתי אבי ידעתי אשר אם מצאתי חן בעיניך להודיעני נא את דרכיך בקשר פרקיו ויתר פרטי דבריו הלא בספרתך או באוצרו' זכיר' נשמתן הייתי בחור מעט בטוב טעם ודעת חכמה ומוסר השכל משל ומליצה בחזקת היד בודקת מקצה אל קצה כאשר אדון המחקר יעלה כי היו נכונים שעפי הכנתי לשלשת ימים ככהנים הנגשים לקחת עיון אמתי מופתי משמח אלהים ואנשים יאסף כי הייתי באוכלי שלחנך גלא דשן אתיאל ואוכל בשרא שמנא עם רזה אף דבריך שומע פנים אל פנים ידעתי כי רב חילי. ותקטן זאת בעיניך עין שמש צדקה ומרפא כי אזכרה עת מצוא דודי לי לאב ואני לו לבן חי"ל בן ישמח אב רעיוני שמחים אלי גיל זכרך הטוב שיכספוהו הכל כי אמרתי בלבי הן תאבתי לראות עוז וכבודך ואעבדך שבע שנים ועליהם עוד שלש שנים כשני שכר שכיר מאהבה קדמונית מסותרת אין על עפר משלה ולא ידע אנוש המוני ומדיני ערכה ואדם אין כמוני היום בגלילות הללו יכסוף להבין בדבר והייתי עד ממהר להודיע ולפרסם לקרוא לעוברי דרך יקר תפארת גדולתך ולא אקוה כשכיר פעלי הלא ידעתי את אדוני בשם כמלאך האלהים יחקור זאת והיא על נדיבות יקום אבי ושלם גמולי ואצלת מן הרוח אשר עליך רוח עצה וגבורה ומשלתי ברעיוני לעיני ככל אשר תאוה הנשמה ההולכת לפני האזינה זאת אוהב חכמה הוהב טהור לב טהור עינים מראות ברוע הסברות הנוטות מני דרך אמונה ראה ראינו כי היה ה' עמך גבור החיל במלחמתה של תורה ויד השלמות הכולל חלקת לך בקו ונאמר תהי נא ברית שלומים ביניתינו להורותינו איזה הדרך ישכון אור יקרות לנו כי מי כמוך מורה מי יבא אחרי המלך כמוך חוקר וממשיך מהמצוא העליון הרוחני חכם רבני תורני בפרוע לך הסודות האלהיות במשלי הנבואה בשום מכתובים שכל ובינה.

מי מנה חקירותיך ועיוניך ורוח חכמ' כחכמת אלהי' אספת בהפניך בזאת התורה שם לפנינו משה בחירו. ברם עקר שרשוהי בפי' המשנה לראש פנה כי תשו' מקרוב נגד שורריו מרא"ש אמנ"ה ללכוד קרית ספר קרית חנה דוד החכמה ונר מציה ותורה נאמנה הנר המערבי. הרב הגדול איש האלהים הקורטובי. דמו לכבות נרות מערכות יסודיו הספדאי והלבי. ואתה אדוננו כאיש אמת וחכם עדיף מנביא הרימות דגלו להשמיע במרום קולו להראות העמים והשרים את יופיו וטובו כי טעמת דבשו שתית יינו עם חלבו מצאה כביר ידך הגדולה כי לא יחסר כל בו. גם העלית נרו בבקר בבקר להאיר על עבר פניו יקרת מוסד יקרו לך האדון משפט הבכורה בחבורי באורי הנביאים ובמוסרים יקרים מכל אשר גבלו ראשונים בנחלת בית מדרשך לחם אבירים האכלתנו נחל"ת אבו"ת ובצדק כל אמרי פיך לרשת משכנות הצלה' תשועת עולמים לצדק הסברות

לבשת

לבשת וילבשך בלד"ק עולמי"ס לבך יהגה חכמה שלמה והגות לבך תבונות במשא גיא חזיון אתה תחזה
מכל העם מבין עם תלמיד מחז"ה שד"י בדעת עליון. ובימי בחורותיך היית ברוך מבנים תשית לבך להשיב
עטרה לייבנה לראשי אצילים חכמים ונבונים במאמרך עטרת פז עטר"ת זקני"ם מרכבותיך ישועה בפשטים
חדשים להשמיע קול האמת במחנה במרכב"ת המשנ"ה אלה זולתם עשית והחרשתי מזכור אותם כי לא
ראו עיני מכל ספיריך ספרי ספיר גזרתם מלבד זב"ה פס"ח ורא"ש אמנ"ה עם נחל"ת אבו"ת שמי
אותותם אותות הלובות בעט ברזל בחרט אנוש בעיר רבתי עם האמנם יתר המלאכה היא לאדוני לא התפשטו
אלינו במראה עינים אף לא להשמעת אזנים ועתה שמע נא החכם הכולל להופיע שמותם ושם דרך יראנו
ביםע אלהים אמתתם לחזות בנועם יקרתם ולבקר בהיכל השגת בהאהבתם כפי הידיעה נשגבה תמיד וכי פתוח
תפתח ידך הנדיב"ה להודיענו דרך זו נלך בה תיעץ עלינו עיניך להגיה עלמות' הנקי בפגום עלמותי המופשט
אמור"ה בשלישות. אולי יעלרכי זמני לבלתי ראות פניך כפני חמה אל נא השלם יעלרכה
רחק הדרך כי רב המקום בינותינו מעשות שאלתי זאת ובקשתי לגלות את אזני מכל דרושיך
ועיונך הדשת ברוח אלהים קדישים בך ידיעה וסבר' הדשה בארץ אז רוחי בקרבי הגדלת השמחה
לי אני עבדך בן אמתך הן קנית אותי כהן לעולם משרת מבחוריך לתור ולמלוא חפצך
מכל אשר תשאלך נפשך היקרה ויש לאל ידי לעשותו יישר בעיני אדוני עין רואה עין
שמם לדקה ומרפא לעלם מעלמי לתת רפואו' תעלה לחלי ומדוה נפשי היא התשוק' החזק'
וארוכתה מהרה תצמיח היא הגשת מה שאיפשר בחקה ועמך גבור חיל בפועל ושלמותה.
ומי יודע אם לעת כזאת יישר בעיני האלהים מניע כל טוב ושם בלב האדון רוח עצה טובה תנהך ללכת לארץ
חפץ ארץ הצבי עבור דרך ארצי עם אניות אבה וראיתי פניך כראות פני אלהים לשמוע מפיך פנים אל פנים
בלמודים החמודים אשר אתך הביתה בתי הנפש והלאוים והדושים אספת חכמת אדם יבין דרכו מכל
היהודים ועתה אם נא מצא עבדך חן בעיניך הודיעני נא את דרכיך דרכי נועם האם חפץ תחפוץ זכה לדק
ההנהגות והכבודות הזמניות לשבת עוד בין אצילי הארץ ושועיה או כי תעבור במים רועה ישראל ללכת
משכנות הרועים כי זקנת ושבת תשוב מלאכה העבודה המעשית לעבוד עבודה שבלב בעתים נכבדים עת
דודים במקום ספיר זך מקבל השפעה לקבל עליך משם רועה אבן ישראל עול מלכות השמים והארץ ואת
עפרה תחונן לנשק כיפי גבוליה להעלות משם על גפי מרומי קרת קריה נאמנה כאשר יאות לאדוני לשמור
ולעשות והנני עבדך הדובר מרוב הפלי ועולם חשקי בהתהלך האמונה יעלתי זאת אמרתי אזכירה דודי לה
ואדמון דגול מרבבה להשכיל להוציא מלבו כל טובה ברחבה תזל כטל אמרתו בהמלאה וזכירה וסדור כטל חר
והנני ילד מסכן רך וצעיר כמזכיר ומעיר לא כמזהיר אמרתי אעלה אל אבי:

אחת שאלתי מאת אדוני לתת לי בנפשי עוז מהלכים בשאלותי אלה נבוכתי בהם
ימים רבים מעודי עולה עלה בסולם הידיעות מיום דעתי עד היום הזה לא
סרתי מרועה אחריהן יגעתי בעלמי למצוא דברי חפץ מפי סופרים וספרים ולא מצאתי
מנוחה שלימה בארץ הנשמה הלזו אין איש מתחזק עמי בעיוני יפיק רצון בתשובותיהן.
ע"כ אמרתי בלבי אלכה לי אל הגדולים יושבי על מדין אלחם במנעמיהם אשתחוה
להדום רגליה'. ואחשבה לדעת זאת ולא ראיתי לי איש אמוגים מאסף לכל מחנות הידיעות
כמוך השר נשיא אלהים אתה בארצות (אביא) [נביא] מלך וכהן :
ואם אמת היה הדבר לא יפנו עיני רעיוני התנשאיתך אליהן כי שפל כאזוב קול מדרגתן
ממראיהן. לוה ישועות אמריך הנעימים לאחד מקטני תלמידי אדוני להשיב אמרים אמת
אפלת בטוחות וכאשר עם לבבך הודיע וכי ייטב בעיניך עיני כל ישראל הואל נא להיות
המוציא לאור תעלומו' שאלותי הבן יקיר אחי וראש הוא הנשא וגבה מאד נעלה החכם הכו'
ר' יהודה יצ"ו אם המלא ימלא שמה הוא יהיה לי למשיב נפש בשאלותי ולכלכל את שבתי
כי שמעתי אומרים יהודה יעלה בתחלה על כל הקירה עיונית במסלה העולה בית נתיבות חכמת הפילוסוף
ודרשיו בכתבם ובלשונם ופרשת גדולת המבאר אמריו עיוניו ודרשותיו. ואחר הדברים האלה ימשיך לי דרך
נפלאה המסולאה מפי ההשכלה יביע חידות מני קדם להבין משל ומליצה ביד כל אדם אלהי תורני היתה עליו

יד המשכתם ערוכה בכל ושמורה בנפשו החכמה על פי הנביאים היתה שומה. ידעתי כי כל יוכל כאיתיאל ואוכל ולא יבצר ממנו מזימה. כללו של דבר רק אתכם ידעתי בשם מאורי אור במים כסיל וכימה אור הלבנה ואור החמה ומכל משפחות האדמה חכמים מחוכמים ומביני מדע ומשכילים בכל חכמה ואין זולתכם גואל לגאול את גאולתי לאת לי נפשי בשאלתי בתשובתכם הרמה. ואתה קדוש אתה עתה ברוך ה׳ יקום אבי ילחק תחכמוני. ויהודה רד עם אל בן חכם ישכיל (פילכי) [פיהו] ועיני שני טורי רמונים טורי אבן יקרה ספיר גזרתם ויהלום. והשיבו אתהן בשלום:

השאלה הא׳ וכו׳. וידעתי היום והשבותי אל לבבי כי אין זולתך גואל טוב קרוב ממך בדורנו זה בדברי הרב להבין אמרי בינתם ועתה השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבתך אל תמנע ממני טובתם כי עבדך ובנך אני ברוב חסדך וישעך אזכירה דודיך אני מנגינתם:

השאה השנית וכו׳. ואני ידעתי גואלי חי ויכול להשמיע באזננו טעם מספיק ברוח נכון יחדש בקרבנו:

השאה הג׳ וכו׳. כל זה ירחיב לי האדון ברוב חסדו לסמכני ורוח מבינתו יענני:

השאלה הד׳ וכו׳. ועתה המאיר לארץ האירה פניך על עבדך ובאור הקפתך נראה אור יקרות ואין ערכו או את בנך יחידך. שלח נא להורות לפנינו דרכו:

השאה החמישית וכו׳. ואקוה שמך וזכרך תאות נפש חושקת תשובתך הרמתה בכח המאמר הזה ותעלומו כי זה ימים רבים שאלתי שרים רבים ונכבדים ובכללם איש רשום גבוה מכל העם ומעלה משכמו אשר קורא לו בשם רבי משה ן׳ חביב וישב לי דבר וכו׳. איחלה לאור דרככם הטוב לשמוע חכמתכם ובינתכם בכוונת הרב בו כנפש האב וכנפש הבן לי המה מי הישועה לרוות למאוני וכו׳:

השאה הששית וכו׳. ולא אדע דרך עמדי לגזור אומר פוסק האמתי בלתי מבוכה מה עד יבא דברך אלינו ונדעה אותו לכן אוחילה לאל יד חקירתך החזקה לברר וללבן האב והבן ילכו אל הסבר׳ עד מקום שיד חקירתם השלמה בודקת תתירו לעינינו אלה הקשרים והסבוכים שהמה בערכי ספקות עלומות ושאלות חזקות והיו בעיני שלמותכם שפה אחת ודברים אחדים לסתור ולבנות תשובות קלות אל נא תזחיחוני או לעד תזכיחוני על דבר כבוד שמך. לא למעני כי מיד כל מפרש זולתך השלם דרוש לא אדרשנו. גם להעדר העוזרים בעיי העורי"ם האלה איי הים אמר לבבי כי אין עמדי דבר דבור על אופניו אעלה אל אבי:

השאה הז׳ וכו׳. ואדוני חכם כמלאך הגואל אותי משחת המבוכות תוציא ממסגר אסיר תקותך ידוע תדע כאלה וכאלה בזכירה וחקירה אחת כושל יקימון מליך כי תעמוד לקץ ימין הבחינות לגורלך ידוע תדע פני לאנך בכל קצוי ארץ וים רחוקים כל רז לא אנס לך וחכמה כחכמת אלהים לא תעקבם כי ישמע קולך:

השאה הח׳ וכו׳. ויבואוני חסדך אך הפעם אם מלא עבדך חן בעיניך וגדל חסדך עמדי תמשוך לוייתן חן הדבור הסתום הזה להשכי׳ הדעות בשבט סופר שבט מלכות ליונך ומשענת הקפת שכלך שלא אורך ואמתך לכל מראה עיני הכהן המה ינחמוני:

השאה הט׳ וכו׳. גם בזאת החידה לא שת לבי לי דרך אמונה וליור וכאשר שכלתי

הקודמת סכלתי גם זאת סכלות העדרי ואין מלה בלשוני להגיד לאדוני קוצר שכלי ועיוני מעמוד על פרטי המאמר הזה ומה כונתו בשלמות כי הן אדוני יודע מה בחשוכא ידע מה אתי בבית נפשי בשאלתי טרם אענה ידעת מבוכתי כלה והשיבני דבר דבור על אופניו כאשר בפיך ובלבבך לעשותו הנסתרות לנו ולבנינו ולאחוזת מריעגו אשר כגילנו הלא המה נגלות לאדוננו גלוי כולל אמתי מסכים לאמת לחשוף לנו יערות סודות החידות החמודות להיותן קשובות בתשובות חשובות באזננו: וגם כי הסתרים האלה מדבר גדול דבר הנביא והמה כבשונו של עולם ראויים היותם תחת לבוש מלכות השגחך ידעתי אני ידעתי כי פתוח תפתח ידך הנדיבה לתת את שאלתי ולעשות את בקשתי כי ליושבים לפני הידיעות ראשונה במלכות הדת השכל וידוע כלכל לא יוכל יהיה סתרם ואתננם לא יעצר ולא יבצר ממך המשיג כל מושג מתת לאחד מבניך תלמידי' הגונים לחס אבירים מימיך נאמנים חלילה לך מקנאת המורים ביורשים בני הנביאים: חלילה לך השופט צדק למנוע ממנו טוב אמתי ברצותך השלם הרופא לשבורי לב עולם תשוקתי כל ראש לחלי ובידך רפואו' תעלה מזור השגת האמת הנכסף ומתוק לנפשי מרפא לעלם שכל ושב ורפא לו:

השאלה העשירית וכו'. ואני נבוכותי ונדמתי עד מאד בזה הדרוש זה לי עשרים שנה ואני אז כבן י"ז שנה רועה בגני ההשגות ללקוט בשושני הידיעה המופתית מדי יום ביומו והייתי כבוך וכו'. וכאשר ינקתי מים טהורי' על ידי אדוני החכם כמה"ר אליאו דלמדיגו ז"ל איש נבון וחכם שלם בחקירה עיונית מאנשי מקומי היה בישיבות הגוי' שמה בפדוא"ה ופלוריגצי"א מלמד בראש הומיות המפורסם שמה אצל חכמיהם עושר כבוד השגתו בסדור מופתי ורוב בניו תלמידיו מאצילי הארץ בשובו אל ביתו למדתי לפני יקרת הכמתו פירושו היקר במאמר עצם הגלגל ויורני ויאמר לי וכו'. ואחרי שנתים ימים לוקח אדוני מעל ראשי זה לו כשלש עשרה שנה ואשאר אני לבדי בארץ מולדתי אין איש מתחזק אתי ולא סרתי מחקור בזה הדרוש הנפלא עד היום וכו'. ותושע לי זרועי בהפרדי ממקומי ולכתי בארץ עוץ זה לי עשר שנים שמה נחלתי והתבודדתי כט"ו חדשים בכרמי עין גדי בורח מפני המת המליק פה יקום מדבר הוות שמה קבלתי דברים טובים בחכמת הנפש וכו'. וכללתי עם אלה הדרושים גם זה הדרוש ופסקתי כפי מה שלמדתי מניגרי החכם הנזכר זכרונו לברכ' וזה מטענות וראיות חזקות כתבתי' בספר קראתיו ספר התכליות הפרתיו לעצמי וליודעים הן המאמר המופתי מן הילדים אשר כגילי להיות לי למזכרת האמתיות האלה הנכספת מאד ידיעתם לכל מבקש העיון בדרך שלם מופתי יראנו בישע אלהים. וכלל הספר ההוא וכו'. אכן השאלה מאת האדון להודיעני דבר חדש מאשר תמלא כקן יד חקירתך וביתר הפרטים רמזתים לאדוני מפני הקילור כי יראתי פן אהיה על האדון למשא יאריך נא אדוני כיד שלמותו הטוב' עליו בכל אשר תגזר אומר אחדי' בשפ' אחת באר היטב:

השאלה הי"א וכו'. ויהי בהיות עבדך בעיר רבה מספר עם החכם המפואר ר' דוד ן' ייחיא נ"ע על אודות האגרת הזאת אמר אלי כבוד תפארתו כי יש אתו פי' נאה מזה הפי' להחכם הכולל רבי יוסף ן' ש"ט נ"ע וארא אותו כי טוב הוא בהרחבת לשונו ורובו כללו מחמדים וכו'. ומאז ועד עתה אש התשוקה נשארה בלבי. ואני תמיד איחלה לאור הודעתך ועיני מיחלות כמטר לפרוש אלינו הכונה האמיתית וכו'. ולא יכחד כזאת וכזאת מן המלך:

השאלה הי"ב אחלי לפני אדוני החכם השלם להודיעני דעתו וכו'. כל אלה ירחיב לי האדון את גביל שכלי כי ידעתיך בשם טוב ומטיב לכל כוסף דורש ומבקש ובכל דרוש עיוני מדובר בך נכבדות במראה ההוכחה הברורה ולא בחידות: אלה שתים עשרה שאלות שאול שאל האיש הדובר אמריו באזני אדוני המה אלי אבני זכרון לבני מחשבותי מאשר עלו עתה על זכרוני הכיתותי לי בעניי מכל עיוני לדרוש ולתור לי מנוחה שלמה מאדוני הן הנה היו אבני תהו ובהו ברוח אלהים מרחפת עלי והמה אבנים שלמות אבני בהו לפום ממלל רברבן ימלל גבורות תשובות או מי ירה אבן פנתה יביע אלינו קול תהלתן. ועתה אבי רכב ישראל גולת אריאל הואל נא וקחם נא אלי ועיני עיונך

שימה

שימה עליהם להשיב אתכן בשלום ובמישור להשיב אמרים אמת לשולחיך לעות את יעף הצמא למימי השגחתן אולי אבנה גם אנכי ממנה. ויען ידע עבדך אשר בלהג הרבה להעמיד חזון שאלותי הרבתי ויקבלו כחות שלמותך קצת שעד אמרתי אכפרה פני האדון במנחה היא שלוחה ההולכת לפני לאדוני מאמר קצר קראתיו עיר אלהים כי נכבדות מדובר בו במליאות עיר וקדים נגדל פניני ראשון כל היות מותם ורוחני ומאמר קצר גם כן קראתיו יכולת ה' יקרא בו האדון בעין אהבתו וחמלתו ויהי דבר אדוני בזה למנוחה :

נאם הצעיר הדל באלפי בכל ממלכות הצבי. חושק לראותו לעבדו שכם אחד על אחי כבנו העובד אותו הקטן שאול הכהן בן לאדוני אבי החכם כ"ר משה כהן אשר מגזע אשכנז ירד לגלות ירושלם אשר בספרד ויושב היום במורד אי קנדיא"ה ה' לאדר שני משנת סור"ה אדוני סורה אלי :

תשובות להרב החכם השלם כה"ר יצחק אברבניאל זצ"ל :

ראיתי והנה מנורה ברה כחמה מגלת ספר כתוב עלי בשפה ברורה דרכיה דרכי נועם דברים טובים דברים נחומים הקוטפים מלו"ח עלי שי"ח רומה ימטי לשמיא ענפיה ספיר ואבניה שגיא כי שלשה המה נפלאו ממני בה. לשון מדברת גדולות כסף נבחר לשון צדיק מה מתיק מדבש מלילה לחה ותורת חסד על לשונה דברי הנביאים פה אחד ולשון חכמים דבר דבור על אופניו ימהר לדבר צחות: לשון בל יכון בארץ אשכנז הצור אשר ממנו חוצב ולא בפי רבניה אם שלמים וכן רבים המה תחת לשונם עמל ואון ולעג לשון ואין בינה. לא כן נתן לך ה' לשון למודים דבש וחלב תחת לשונך לפניו תכרע כל לשון ואני הנה אני בא כי כבד פה וכבד לשון אנכי כי מה' מענה לשון וגם ההרגל על כל דבר שלטון ואנכי לא נסיתי ללכת באלה כי בלעגי שפה ובלשון אחרת בהיותי על אדמתי דברתי בלשוני ולא בקשתי לי כי אם מחלקת לשון נכריה ולשון תהפוכות מעם לועז כסוס עגור כן אצפצף אף כי היום שזקנתי ושבתי וישחו כל בנות השיר ותתעלפנה בתולות המליצה והמה מתכשיטי הבחורים אשר רוח ה' דבר בם ואיככה אוכל להשיב שלחי דבר בלשון רכה וצחות והדבר אין בי ולשוני מודבק מלקוחי וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי: והמכתב מכתב אלהים מעשה ידי אומן אותותיך יזהירו כזוהר הרקיע ומעשה אצבעותיך ככוכבים לעולם ועד דברי חפץ וכתוב יושר על ספרך כלם יכתבו מזה ומזה הם כתובים האותיו"ת שאלוני מספרך אשר כתבת ספיר גזרתם כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר. ואם אותותינ"ו לא ראינו הלוחות מעשה אלהים המה וספר התורה אשר נתן ליהודים ככתבם וכלשונם בימים הראשונים היו טובים מאלה הנעתה הראנו ה' את כבודו ואת גדלו פתשגן כתב הדת הלא בספרך איה סופר איה שוקל אשר יעשה כמעשיך ויראו יושבי קצות מאותותיך לא כן אנכי עמדי נער הייתי גם זקנתי ואני כותב על הספר בדיו אכן עטי עט שקט סופרים ומעשה ידי הלא מגלה עפה וכתובת קעקע הגידו האותיות לאחורי מי יתן בספר ויוחקו. ומה גם עתה שבאתי בימים וידי כבדו מזוקן ואור עיני גם הם אין אתי והסופר אשר היה לפני פה ויניציא הלך הלך לו לארץ הצבי ומה אוכל עשוהו ואין איש מתחזק עמי יכתוב ידו לה' וזה לך האות תשובתי זאת הלא היא כתובה בכתב אשכנזי שלא הורגלתי בו.

והשלישית פליאה דעת ממני מי הביאך עד הלום בחכמה בתבונה ובדעת בכל מלאכה כי תרכב על ההגיונות אמרתי ימים ידברו ובבחרותו מלמד ידיו לקרב לשמוע בלמודים וכי חשבת חכמה וטוב בטבעיות דברתי אל לבי היושב על חוג הארץ גדולים חקרי לב

אשר

אשר אתו על הארץ יריקו ועל שרשי מחלב אנושותו אין חקר לתבונתו: אבל בחכמת אלהו' שימים ידברו ורוב שנים לו חכמו ישכילו זאת ולא תמלא בבחורים כמו שאמר הפילוסוף מי הגיד לך תעלומיה: על כן אמרתי בדור הזה עולם הפוך ראיתי זקניכם חלומות יחלומון ואין חלום בלאי דברים בטלים ובחוריכם חזיונות יראו ומחזה שדי יחזו כי הנה בחור מעט נחמד להשכיל כמוך היום דרש דרש מה למעלה ומה למטה וכל רז לא אנס לך ואני בער ולא אדע ויהיו בעיני ענייני החכמה כדברי הספר החתום אוחילה לאלהי ישעי כן ירבה וכן יפרוץ ישפוך על רוחך טובה רוח חן והחנונים רוח חכמה ובינה כחכמת מלאך אלהים ויהי נא פי שנים ברוחך את החכמה ואת התבונה יושיבך בשבת תחכמוני יגדיל תורתך ויאדיר וחפץ ה' בידך יצלח: שמעתי את תפלתך להבין אמרי בינה בחכמת רבינו המורה להכנס לפרדסו לבא עד תכונתו לגלות עמוקו' מני חשך ומטמוני מסתרים אשר בספרו בגבורים אשר מעולם המעמיקים להסתיר עצה. נכספה וגם כלתה נפשך החשובה לחצרות הרב להביט אל היכל קדשו צורת הבית ותכונתו ומוצאיו ומובאיו ערות יסוד עד צואר כי נכסוף נכספת לאכול לשבעה על שלחנו בשר שגיא ועולות מחים ומוח עצמותיו ישוקה כאריה יכסוף לטרוף ותפלתך זכה כי באמת חכמת חכמת לך בתשוקה הזאת ועיניך לנכח יביטו בכוסף החכמה הזאת כי היא חכמתכם ובינתכם שם צוה ה' את הברכה לשון לא ודרושים תורניים מתוקי' מדבש ונפת צופים ודברי חכמות מתיחסות.

את חטאי אני מזכיר היום בימי הבלי ובהורותי רדפתי אחרי עיוני החכמות טבעיות ואלהיות ואחרי אשר באו ימי הרעה וזקנתי מהיות לאיש דברתי אל לבי למה תתחכם בספרי היונים ובילדי נכרים יותר למה תשומם ויהדתי לעצמי עיון ספר המורה ופרושי כתבי הקדש כי ממנו יצאו כל דרושי חכמת התורה וספיקות הרבה בענייניה והכמת רבינו בהתירם וכו'. מי יתנך כאח לי והיית קרוב אלי והיה אם חפצת לדעת דרכי בהבנת הספר העמוק הזה שהם זולת דרכי שאר המפרשים אנהגך ואביאך בחדרי חדרים אשקך מיין הרקח אודיע דברי אותך כאב את בן ירצה ובאמת הסכלת עשו מדוע לא הלכת אלי אחרי היותי כאן והיינו אני ואתה שנינו אנחנו בשם ה' מעיינים בספר הזה אשר אמרת מראשו ועד סופו כאפר עם לבבי ויכתבו מלי בביאור נגלה ומתיישב ולא יכנף עוד מורי"ך כי נפקד איש מרעהו ותדע ותשכיל עם זה אמיתת הדרושים התורניים כל כסף הקדשים: ומי האיש אשר בבחרותו לא ישים לדרך פעמיו וילך למרחקי ארץ שנתים ימים או שלש כשני שכיר לעשות סחורה להרויח בממונו ואשוקיהם כסף ואתה למה תהיה כאיש נדהם וכגבור לא יוכל להושיע והנה החכמה המפוארה הזאת טוב סחרה מזהב ומפז: הן אמת שזה לא ימים רבים אמרתי בלבבי לפרש הספר הזה מפני קוצר המפרשים בו אכן ילידי יום אלה יולדו להרפה כל מחשבותי ולא יכלתי עשוהו לבדי גם פרושי הפסוק אש"ר עשית"י ושאר החיבורים לא יתנוני השב רוחי: ועתה לתת את בקשתך אם מעט ואם הרבה בנה בניתי בית זבול לך מאמר קצר בביאור סדר המורה ואופן חבורי חלקיו ודרושיו וקשור פרקיו זה עם זה יען וביען את זה בפרט שאלת עתה מאתי אולי ישר בעיניך כיין הטוב ההולך מקאנדיי"ה למישרים ואם היה לי כאן סופר מהיר-הייתי גם כן שולח אליך פרקים מפורדים שעשיתי לבקשת החברים כאשר שאלוני על דרך ההזדמן:

שאלה אחת קטנה שאלת ממני להודיעך זכרון הספרים אשר חברתי עד הנה ובשתי וגם נכלמתי בנשאי את שמותם על שפתי כי מעט היו וכל המלאכה נמבזה ונמס היא כפי קוצר המשיג עם היותה מלאכת השם כפי מעלת הנושא אבל לעשות רצונך אדוני חפצתי ולכן אעשה ככל אשר צויתני. ראשון לציון וקודם במעלה הלא הוא פי' התורה והיא מלאכה מרובה יקרה היא מפנינים ויש בו י"ב ידות נייר כל מעייני וידיעותי בו. פי' ספר יהושע ופי' ספר שופטים ופירוש ספר שמואל וכולם בקובץ אחד והוא בכמו ה' ידות נייר. פי' ספר מלכים בקובץ אחד יפה אף נעים בענייניו וגדלו בכמו האחר. פירוש ספר ישעיה ופירוש ירמיהו בקובץ אחד והוא בכמו שש ידות. פירוש יחזקאל ותרי עשר בקובץ אחד והוא בכמו

ששה

שנה ידות אלה הם הפירושים. ומהחבורים ספר מעייני הישועה שהוא בפי' דניאל ואין ערך ליופיו בעיני. וספר משמיע ישועה בפירוש מוכרח על דרך הפשט לכל הנבואות שבאו בכל כתבי הקדש שלא נוכל לפרשם לא על בית שני ולא כדרך רומי אלא על הגאולה העתידה. וספר ישועות משיחו בפירוש כל המאמרים שבאו בגמרא ובמדרשות שבאו על המשיח ועל הגאולה והם זרים בפשוטם יוצאים מן ההיקש. ושלשת החבורים האלה יש בהם כשמונה ידות נייר וקראתי שם הקובץ כלו מגדול ישועות. חבור עטרת זקנים קטן. ג' החבורים שנעשו בדפוס בקוסטנטינ"ה הנם אתכם והם ראש אמנה זבח פסח נחלת אבות. שמים חדשים שעשיתי להכריח דעת חדוש העולם מפאת הגשמים השמימיים וככביהם ושם באר' ר"פ י"ט ח"ב מהמורה שהוא גדול העיון מאד. ספר מפעלות אלהים בחדוש העולם ותשובה נצחת על כל הטענות שעשו ארסטו' ותלמידיו אחריו על קדמותו ושם בארתי עניינים יקרים עד מאד בספר המורה שלא טעמו מהם המפרשים. וספר צדק עולמים שהתחלתי לחבר בהיותי בנפולי"ש וכאשר באו הצרפתים בראשונה ושללו את ביתי נאבדו ספרי והספר ההוא שהיה קונטרסים נשבר או נשבה ולא ראיתיו עד הנה ועתה שבתי לעשותו באופן היותר רחב וכולל בג' מאמרים ועשיתי המאמר הראשון ממנו בצדק העוה"ז ומשפטיו ודין ר"ה וי"ה והמאמר השני שיהיה בצדק עולם הנשמות וג"ע וגיהנם וכן המאמר הג' שיהיה בצדק עולם התחיה ויום הדין לא עשיתי עד הנה מפני טרדתי בפירוש התורה וגם התחלתי לעשות מאמר קראתיו להקת הנביאים והוא בענייני הנבואה סוגיה ומיני' ובנבואת מרע"ה כפי מה שתגזרהו התורה והסברא המיושרת ועם הרב המורה נתוכחתי הרבה בזה הדרוש. וידעת היום שבהיותי בספרד התחלתי לחבר בנבואה ספר מחזה שדי ובצרות הגרוש יצא מאתי ולא ראיתיו עוד על כן אמרתי לעשות במקומו להקת הנביאים כי נראה לי שכל מפרשי המורה לא ידעו דרכיו ולא ירדו לכוונותיו באחד מכל פרקי הנבואה. ויהיה בעיני החבור הזה נר אלהים להאיר לבעלי התורה ואוהבי החכמה באומתינו אבל שני אלה החבורים לא השלמתי עדין אם יספיק ה' בידי אשלימם ואם לאו כטוב בעיניו יעשה ואתה תדע חכם חרשים שהפירושים והחבורים האלה כלם עשיתי אחר שיצאתי מארץ מולדתי כי הנה קודם לזה כל הימים שהייתי בחצרות המלכים וטירותיהם עסוק בעבודתם לא היה לי פנאי לעיין ולא ידעתי ספר וכליתי בהבל ימי ושנותי בבהלה לעשות עושר וכבוד אתי וכן אבד העושר ההוא בענין רע וגלה כבוד מישראל ואחרי היותי נע ונד בארץ מממלכה אל עם אחר וחסרתי הממון אז דרשתי מעל ספר ה' כדברי האומר חסורי מחסרא והכי קתני: ואחרי הדברים והאמת האלה הנה אנכי בא אליך בטעב עיוני להשיב אמרים על שאלותיך הפרטיות אשר שאלת ממני אחת מפה ואחת מפה ובמקום שאמרו להאריך אי אתה רשאי לקצר:

השאלה הראשונה וכו': **השאלה** העשירית וכו'. אף כי אין אתי פה ויניציא"ה האגרת ההיא כי עם כל שאר ספרי אשר השאיר הברד ונמלטו מיד שוללים שלחתיו אל שאלוניק"י בחשבי ללכת שמה מפני כובד המלחמה ועל כן מאותן שברי לוחות דברים שנשארו בזכרוני מעתות העיון אביא לפניך מנחה והשגתיו לפניך ואתה תבחר ולא אני אי זה הדרך ישכון אור וכו'. ואתה תדע שבני דון יהודה אברבנאל לא היה בארץ הזאת זה שנתיים ימים כי היה בנאפולי"ש עם הקאפיטאניי"ו גרנד"ו ועם מלך ספרד שבא שמה ועתה שהלכו שניהם המלך והשר נבא לארצות ספרד בא בני פה אל ביתי וקראוהו בדרך קדחת חדית ובא חולה וחלוש מאד ועם כל חלשתו למלאת רצונך דברתי עמו בדרוש הזה כי הוא בלי ספק מבחר הפילוסופים שבאיטאליי"ה בדור הזה ויורני ויאמר לי וכו': **השאלה** הי"ב וכו': אלה הם מועדי דרכי מחשבותי בתשובת שאלותיך הי"ב למספר בני ישראל: ואתה חכם כמלאך אלהים תבחין בבחינת שכלך ודעתך הרחבה היש בלשוני עולה ומה שגיתי תתקנהו תשים העקוב למישור וכל המלאכה נמבזה ונמס אותה תחרים כי אתה תבחר ולא אני דרך ישר לפני איש: תפקדני אל הישיש החכם הכולל אביך קניך כי ידעתי כי איש חכם הוא וכל יקר ראתה עינו: ומה אוסיף עוד לדבר כי אם להודיעך שאני הנה בריתי אתך ברית עולם בל יסע לנצח וכל חבליו בל ינתקו כל עוד נשמתי בי וכל המקום אשר אזכיר את שמי ברך אברכך ברכות שמים מעל ברכות תהום רובצת תחת. נאום הגבר ראה עני הגרוש וצרות השמדות עלו על צוארי הכשילו כחי זה שמי לעלם יצחק בן לאדוני אבי אדון יהודה אברבנאל:

מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת לשלוח אלי ספר התכליות אשר עשית כי ראיתי החבור אשר שלחת אלי ויישר בעיני מאד ובתוך רבים אהללהו ובבא אחיו ורעהו אשימה עיני עליו ואברכהו :

תמו ונשלמו הי"ב תשובות שלב"ע :

מאמר קצר בביאור סוד המורה ואופן חבורי חלקיו ודרושיו וקשור פרקיו זה עם זה כאשר יעדתי למעלה : **הנה** רבינו המורה חלק ספרו לג' חלקים ובח"א שם ע"ה פרקים ובח"ב שם מ"ח פרקים ובח"ג ד"ן פרקים והיו כלם קע"ז וסימנם ג"ן עד"ן ואמנם וכו'. הנה הרב המורה כמו שידעת עשה פירוש המשנה בבחרותו כי הוא התחילו בקורטוב"א בהיותו בן כ"ג שנים והשלימו במצרים בהיותו בן שלשים שנה וכו'. סוף דבר הלא כתבתי לך שלישים במועצות ודעת ובארתי לך דעתי ומחשבתי בטעם חלוק הספר הזה לג' חלקים ובטעם ייחוד דרושיו כאשר הם שם והקשרם זה עם זה : והיו הדברים האלה אשר שמתי בפיך לאות על ידך ולטוטפות בין עיניך כי לא דבר רק הוא כי היא חכמתכם ובינתכם בהבנת כללות הספר הזה ועניניו. וכאשר תחפש אמתחותיו תמצא שבצדק כל אמרי פי הלא כה דברי כאש וכפטיש יפוצץ סלע : ואמנם פרטיות כל פרק ופרק מהספר הזה פה אל פה אדבר בו בבא עתו :

נאם הגבר ראה עני הגרוש והנדוד מר ונאנח על אבדן מולדתו והוא עיף ויגע כי השקט לא יוכל מבני עם ה' מפוזר ומפורד גלות ירושלם אשר בספרד יצחק בן לאדוני בישראל גדול שמו אדון יהודה אברבנאל ז"ל :

אל הסופר תן מנות: רבו ציריו מני ארבה :
ברוך נותן ליעף כח : ולאין אונים עצמה ירבה :

של"ה .

זה השער לה' צדיקים יבאו בו

(55 ספר

נוה שלום

כשמו כן הוא עושה שלום בין פמליא של מעלה ובין פמליא של מטה שחבר הגאון מהר"ר אברהם שלום בן ר' יצחק אשר הניח ברכה בחיבורו הקדוש והנורא הזה :

הוא כלול מכל החכמות למודיות טבעיות אלהייות מדרשות אגדות לכל אחד כפי השגת ידו להשיג כדי להיישיר נפשו לחיי עד.

בשנת חמשת אלפים ושלש מאות ושלשים וחמשה לבריאת העולם נדפס עם אותיות הבומבירגי
בבית זואן די גארא : פה ויניציאה.

ברוך השם אשר הקים לנו מחבר. לצד עילא מדבר. מעולפת ספירים ובכסף האמת מחושקים. משוכנת העמקים, וכדברי מלאכי שלום סוד היקרים. לנגד הזוהר מאירים. דברי קדש הלולים, על רום מעלת הגלגלים. אל מול נתיבות פליאות חכמה, ברומ"ה תעלומה, דברי עתיקים עמוקים, חוק כל החוקים, בנוי על רצפת ההשגות הרוחניות, הידיעות האמיתיות, בהם יעלה איש למעלות עליונות, והנפש חוזר למחצבו ומקורו, וכי שם יאיר אורו, כל פרק ופרק עיקר מן העקרים, כנתינתם מן יוצר כל היצורים. סובלים סתרי סתרים. ממקור הראשון נגזרים. על כן הוא אביר כל האבירים. אדיר כל האדירים. פוקח עיני עורים. ברורים זהירים מאירים. השיג עד מעלות הוד עירין. למד דעת את העם. אמרי נועם. צוף דבש כדי שבעם, ודבר דבור על אופניו. מיושב כל פרק ומאמר על עניניו. לכן הכוסף לבא חדריו. בית מקדש מלך ובית סתריו. יערב לו מאד נעימת מאמריו. כי פריו מתוק לחיך ועליו לתרופיו, עץ חיים גם ענפיו :

דברי נוה שלום (של"ה) קהלת

נפש שלימה ישמר מזוזות טירת כסף הרב המחבר בגבורתו ובמהללו אחרי שבחבורה במלחמתה של תורה הוא האלוף הגאון רבינו אברהם שלום כשמו כן הוא משים שלום בין הגוף והנפש במאמריו הנעימים וכי אל מכבודו אצילות נכבדות בסוד עצם סוג על כל הסוגים מעמיד הצורות הנאהבות ברום עולם השפיע שפע עליונות על כל אדם ורבה היתרון על כל מאצילים ומשפיעים זולתו באשר גדול העצה ורב העלילה ונחזה בו שפת תועלת חכמה לעזור לשה פזורה על התרפקו על חומותיו כי הם טירת כסף והיה בעיניכם כמוצאות שלום למי שהשלום שלו עלו בתמריו ואחזו בסנסניו כולם ישרים ותהיו מהלכים בין העומדי' מי בכם ירא ה' שומע בקול עבדו אשר הלך חשכים ואין נוגה לו ישען ויסמך בדברי הרב דברים נעימים ושלימים אשר הוציא כנוגה לדקו וכלפיד יבער פנה דרך להכמים אף חכמים בעיניהם עינים להם ולא יראו רואים ולא ידעו מה הוא כי מן הוא ולא יבינו עם הלכו בטלים רקים כאילו אינם מן הישוב כל היום בלתי חרדי' אל דבר ה' פונים עסק הבאי חיי שעה ומקור מים חיים עזבו ואם לפעמים ימצא לאחד ממאה שאחר טיולו ומבוקשו מלא פרס התר או איסור וקונו לא זכר וישכחהו וישים עיניו תוך ספר סובב סביב נקודה או אות או מרכזו וטלפיו נגד הרואים ותוכו הווה וכמעט רגע עד יעבור אישון עיניו מפנה לפנה יחשוב מחשבות לאמר האם יתעשר חכם בחכמתו האם יצליח משכיל בתבונתו הלא חכמת המסכן בזויה ומה לי אל מול פני חכמה ואל הדעת טוב לי נתון חלקי לכל שמחה נגד שירים אזני שומעת זה הוא קצת דרכיו ואם באולי ימצא לאחד טהור ידים ובר לבב וכונתו רצויה בהשתדלות לשרשי אי זה מאמר לידע עיקרה ואין השגתו מגעת אל תכליתה לקוצר ידיעתו או לעומק היסוד אשר עליו נבנה המאמר ההוא ואין פורש לו אם בסבת בושת לפני רבו אם בסבת רב קפדן אם מניעת זולת אלו ובין כך ובין כך נשאר זה קרח מן שרש המאמר עמד הרב המחבר הזה והכין לו שלחן ערוך מלא ברכת ה' להשאיר נפשו מושב אלקי' תקוה לשבת שוקט ובטח ועשה אזנים לתורה בדברים קצרים כוללים מועט מחזיק המרובה ובו ימצא כל אחד מבוקשו והמבין יבין להקים ובו יתנחם מעצבון ידיו והנה ראוי לרוץ גדוד במועלות הרב ולמלאת נפשו כדי לשאות מים ממעייניו מעייני באר חיים מים חיים מליצי חן חמודות מאמריו חכו ממתקים ומדברו נאוה כחלי כתם כמן חמר לעיני בני עמו משתעי בלשון חכמה ממעל משולה מצופה בפז זהב ומרגניתא דלית ביה טימא ומצופה בכתם אופיר ומרגניתא תותיה דבר בלשון צחות וערב כאילו הם פשוטים ואין להם תוך אבל למעיינים יודעי דת תורה שבע"פ ימצא כל מאמר ומאמר עיקר גדול בתורתינו הקדושה וכל פרק ופרק שורש ועיקר גדול יוצא מן הקטן ובשם נתלים כמה ענפים סעיפים אמנם הביאם בלשון צחות כדי להטעימם ולהבינם לאיש בלתי ידו משגת אל כוונתו ומצורף להולכי חוצות שווקים רחובות עוזבים אורחות יושר והולכים דרך עקלקלות ודרכי חשך עבר בשוק אצל פנה ודרך ביתה יצעד והחכמה בחוץ תרונה ברחובות תתן קולה ולית דאשגח ביה על זאת משתומם הגאון הרב המחבר וקנא לאלהיו להועיל לעמו להצילם משבעה מדורי שאול לאנשי יערים בערים חסרי דעת בעלי קטיעא אין לאם ואין שמלה בביתם לא נתפתחו עיניהם לראות ספר ספור ספר והיה כראות הרב שם מצודתו פרושת על דרך נכון ואוגר דברי חכמים קדמוהו בזמן קדום בדרך קצר והעלה מקרקע הים פנינים כי הגיע לתכלית המכוון ולבו ראה הרבה חכמה ודעת והפיץ לחוץ לתועלות בני אמונתו והמוהש אין צריך מופת:

ואשא משלי ואומר

מקום שאין בו   חנינת גלגל   וזמנים לא נ   תראות
אני נבראתי   ביום צאתי ל   היות זנב ל   אריות
ימי החרפי   והם כל צופי   עמור חדרי מ   שכיות
רחב הרחקו   עמוד מרחוק   ולך חוץ מן ה   רקיעות
ברח לך כי אין   אדוני הרב   מבקש ממך   שלומות
נברך אותו   וגם תורתו   לראשינו הוא   עטרות
רבבי שחק   וכוכבי ברק   להדרתו נ   סגדות
בעת שורחו   וימים גדלו.   ומאירים על   ארצות
יקדרו כלו   מאורותכם ל   פני בעל נ   שמיות
נחיה עליו   מעולמים ל   מקור שאנו   חצובות
ואין אנו נ   צרכים לכם   והוא חיינו   בחיות
אזמיר אשיר   אני מאיר ל   פני יוצר כל   יצורות
שחקים

שחקים עם כל צבאות שירו לידע כל ידיעות
ראו ביניכם הנמצא גדול כמו איש ארבע יסודות
זבול עם שאר רקיעים למה פניכם בלתי צחורות
צאו בְּינינו ותראו בהיר אשר בהירכם חשיכות
לכו בואו נא ותקבלו אורות כיום נתלו בו מאורות

עוד אשא משלי ואומר.

נַפְשִׁי בְּהוֹד שְׁבָחִי אֲסַפֵּר לְאַחַי בְּתוֹךְ עֲדָתִי :
תּוֹרַת אֲדוֹנִי מְאֹד חֲמוּדָה בְּנוֹ יִצְחָק כִּי דְּבָרָיו מְתוּקִים :
יָדִי כְּתוֹב מְהַלְלוֹ וּקְצַת תְּהִלּוֹ עָשָׂה עֲצָתִי :
הוא אור זְמַנּוֹ וְנוֹשֵׂא גְּאוֹנוֹ עָלַי כָּל תְּהִלּוֹת לְמָרוֹם וּשְׁחָקִים :

אמר המחבר אברהם שלום בר רבי יצחק בר רבי יהודה בן כביד הרב רבי שמואל שלום זצ"ל:

מה יקר החסד האלהי הנמשך עלינו בהלו נר השכל על ראשנו אשר הולך חשכים ואין נוגה לו מלד גויותינו ואדמתנו : מה רב טוב הנאצל מאתו לפקוח עינים עורות להאיר על נותן נשמה לעם עליה כי טח מראות עיניהם מעכירות החמר שהרכבו וממקבת בור העפריות שחולבו כבהמות ידמו בחשכה יתהלכו לולי יי׳ שיהיה לנו באורו נראה אור בדרך ישר מלעדי גבר כוננו : מה רבו מעשי ההשגחה האלהית לעם בחר לנחלה לאוהבי שמו מימינו אש דת למו לנחותם הדרך השם נפשנו בחיים לשום לנו אחרית אישיי ולא נתן למוט ההפסד רגלינו חסדו מנגה נגדו ילכו ולא ייעפו ובלילה בעמוד נר ותורה ליהודים היתה אורה להאיר להם בחשכה גדולה נופלת בעולם הזה הנמשל ללילה : מה עלמו ראשי העיון התוריי הממלאים בתי הנפש חכמה ודעת קדושי׳ המוליכנו במדבר ובתוהו יליל ישימון דרך לעביר גאולים ולהחיות רוח שפלים לשום למרום נפשות אביונים נקיים כאחד השכלים לצרור בצרור החיים הנצחיים איש תם יושב אהלים ונפשו קשורה בסתר עליון ושם חביון אפריון כלו אומר כבוד : מה גדלו דרכי התורה למעלה מדרכי החקירה לדעת חכמה וסודות היצירה להבין אמרי בינה הבינה וגם חקרה הש"י ומשלמותו כאללת שלמה תורת יי׳ תמימה וכאשר היא מעולה מכל כן נתנה למבחר המין הוא ישראל ולכן היו חכמי ישראל הם החכמים באמת וזולתם כאמרי׳ בשתוף השם כמ"ש וכו׳. וידוע שהדעות האמתיות שבהם יגיע השלמות האחרון לאדם אמנם נתנה התורה מהם תכליתם באמת לטובים ולישרים בלבותם : מה יקרו חכמינו רז"ל ששמו מחשך לאור על פי מדות שהתורה נדרשת בהם עשו חקירות גדולות ובצורות ובשפעת יפעת חכמתם גלו תעלומות וסודות רשומות בחדרי עיונם ובטירותם בעלי אסופות בכשיל וכילפות משאם ומתנם הלמו דרושי הבינה מדהרות אמרות טהורות הקיפו המושכלות כעבנא לאמת יוליאו משפט הדרוש בחכמה ובתבונה בהגדות ומדרשים עלו המושכים כלם נכוחים למבין ויועץ וחכם חרשים הם סתרי תורה שאינם נחקרים בחקירה רק לאיש זרוע עם גבורה ומי חכם ויבן דבריהם כי לא דבר רק יצא מפיהם ואם יש הופכים ללענה משפט חמדתם אמת תורתם ומשנתם שלמה והמטים עקלקלותם מקוצר רוח השכלתם חרבם תבא בלבם וקשתותם ואתם הלין משוגתם ולרז"ל יבא שלום ינוחו על משכבותם והיתה כבוד מנוחתם : מה נדבר ומה נצטדק אם ארך גלותינו הדימנו אך עתה הלאנו ונבל כעלה כלנו כי יד נגעה עלינו ואבדה חכמת חכמינו בשלוט
אחרים

אחרים עלינו על אלה חשכו עינינו לא ראו אור העיון התוריי ואין אתנו יודע מה מאמר רז"ל רק אחד מעיר ושנים ממשפחה בארץ ערבה ושוחה וגם אלה ביין הגאוה שגו ובשכר גסות הרוח היוני תעו ויחפאו דברים אשר לא כן על מאמרי רז"ל מבלי נשוא פנים לדעות התורה גם בלא דעת דרכי החקירה העמיקו סרה עד שכמעט מהמון פלפוליהם ושבוש דבריהם נשתכחה התורה כי חמת תנינים יין חכמתם וראש פתנים רעות היונים הניקו גורי אמריהם והיה להם לזרא ובפרט בדור הזה החרב מחכמה וכבוד פסו אמונים האמונים עלי תולע העיון והנה קמו תרבות אנשים חטאים בראשי הבכאים עוברי בעמק הבכא עמקי שפת ילדי נכרי' יספיקו ידברו ברע ימיקו מבזי הקבלה האמתי' בקהל רפאים והיו שתותיה מדוכאים כי השתות יהרסון מקולר רוח בינה וחכמה ובינת אלה הנכות חבקו אשפתות ונחלו כלם בנחלי הבתות עוזבי מקור מים חיים לחצוב להם בורות נשברים ולחשוף מים מגבא מי המרים המאררים: מה לכם תדכאו עם יי' ופני עניי הדעת תטחנו בריחים או דכה במדוכה מינות דמשכא בואו נשתחוה ונכרעה לחכמת התורה ותלמוד' לעבדה ולשמרה להכין אותה ולסעדה תכבד העבודה ואל ישעו בדברי שקר נשיאי מועד אנשי שם בתוך קהל ועדה עת לעשות ליי' כל שישנו בלמידה כי עברו תורות חלפו חק לזר תעודה הפרו ברית עולם אשר גבלו ראשונים לעשות כונים מגלים פנים בתו' שלא כהלכה מתוך ההפכה בהפך משפט לדק ראש ולענה ונפש נענה תקח בשנה:

ומה יפית ומה נעמת אהבת האמת בדרוש מתאמלת היא ללכת אשר בשלכת משמים ארץ תפארת מלבת בה ירום אביוניה ותסיר זנוני החנופה מפניה לא תבוש בשער כי ידברו בה אויביה יחליפו כח קוויה ולא ייעפו כל מבקשי' לכן באהבתי אותה נפשי שמתני אסור ברהטים ומשם יפרד חבורי זה לשמור מזוזות פתחיה לפאר מקום מקדשה ולרצות אבניה לתת כבוד לתלמוד ומאמר וקול דבריו שמתי פני והיו עיני ולבי כל הימים להראות להעמים חכמת לתלמוד כי רבה היא מחכמת כל בני קדם אפילו במה שנראה פשט אמרתם קל ההבנה יש בו חכמה מפוארה ליושבים לפני יי' יהיה סתרה: מה ידידות משכנות הסודות לפונות שוכני בחגוי סלע מדרשי רז"ל והגדותיו ודרך תבונות ואין קצה לתבונות הנפלאות באוצרות תהומות הלכות רשומות שכלם מתאימות ויבן אלה נבון מעט שיגות מעט תנומות וספוני טמוני המחנה הנשאר בדברי רבותי' לא ידעתי אננה ואל מי מקדושים אפנה עלה בהר שלמות קבלתם ונגוע בקצהו קא פסיק ותני ומה יענה מלאכי לב טהור אם לכא אמין הנה איש אשר כמוני נגש והיא נענה אם לקוצר ההשגה בחכמה ותבונה ואם למקרי הזמן יהולל חכם ויאבד את לב מתנה בבא בהיכל העיון הזה הנכבד לעשות קטנה או גדולה מלאו מתני חלחלה טרם אענה: אך בזאת יאותו לנו האנשים המבקשים מה זה ועל מה זה ואי זה ומי הוא זה אני בלדק אחזה פני החקירה העשוייה ואביא כל הדעות הנאותות לתורה בזרוע נטויה ואכריע מי מהם יכשר אם זך ואם ישר ואם האמת יתאר בשרד השכל ומשות בשער ראוי שיקובלו דברי בסבר פנים יפות, למען ספות דובר שקרים ואם האומר בלתי הגון מלד האמת אתכבד ויכתבון מלי ואף כי רבים קמים עלי ואם חכי לא יבין פשר דבר ורתוקות כסף לרוף בעליל העיון אבד נשבר יהלמני לדיק חסד ויוכיחני כל דאלי' גבר ענוש יענש מסיר שפה לנאמני' ובכו לגו חסר לב נחבא בסכלותו בשוט לשון כאחד הפתאים לבשתו ולבשת חרפת אם כונתו הבל יפלה פיהו בחיים ואחריו אל המתים: זאת אשיב אל לבי אף רוחי בקרב,

כי

כי ספרי זה שחברתיו וחדשתיו יבא ביד חכם או שכל החכם יהיה ברואותו כי במקלי עברתי את הנהר הגדול נהר העיון ושבולת מי חכמה זרה אל תשטפני ומצולת בעלת דבור סרה בחק התורה אל תבלעני ואל תאטר עלי פי באר היטב באר לתת פאר לדברי רבותינו ז"ל לכף זכות תדינני וימינו תסעדני בו בטח לבי ונעזרתי ולא פחד לבי מאיש שוגה ומפתי יסור הנה אשמע מוסר כלימתי ויסים לאל דברי כי לא יובנו אליו ולא תושג אללו כונתי גם שנאתו כאין נגדי ואם שמא חכם אשר עבר עליו רוח קנאה יענה דעת רוח וימלא קדים לשון למודים און יחשוב על משכבו והתברך בלבבו להכות באגרוף רשע על דברתי לחלל מולא שפתי ואמרתי כמבזה אותי ומעריך עלמו בחשיבות גדול לעומתי אחור לא נסוגותי ותהי זאת נחמתי זאת תורת הקנאות בעליהן עינים להם ולא יראו מופת או אות כי נסך עליהם רוח הקנאה עליהם רוח תרדמה ויעלם לעיניהם ושחר פתיותה יסלף דבריהם יכירום כל רואיהם כי הם זרע מרעים בוזי האמת יקלו כי מדי דברי בם מה לי עוד לעלבים על שער בת רבים אגל חרפתם גם תראה ערותם ונפש ברכה לא תדרוש שלומם וטובתם כי משחתם בהם מום בם החטאים האלה בנפשותם: ועתה הנה בשמים עדי ושהדי במרומים כי לתכלית טוב עשיתיו ולהרים מכשול מדרך המעיינים בנה בניתי בית חבורי קראתיו נוה שלום כי יחזיק במעוז דברי רז"ל יעשה שלום מכל אויביהם במה שיפרסם חכמתם ומראיהם ומעשיהם וזה כל כונת הספר אעברה נא ואראה עברי שיתא סדרי בכל מקום אשר אמלא מאמר נאמר דרך מדרש או הגדה לרמוז לדרוש מה יקר בעיני המעיינים לתורה ולתעודה אשימה עיני עליו ואסירה כל בדיליו עד ילא נגה לדקו יגדיל תורה ויאדיר בלי תלך בו אני שיט המחשבה נפרדת וכי אדיר והיה שלום לאוהבי תורת חסד לשון רז"ל ומאמרם המה יביטו יראו נפלאות מתורתם ותתחזק בלבו אהבתם שאפילו שיחה בטלה שלהם לריכה תלמוד זה יורה על רוב חכמתם וחריצותם וזריזותם זאת נחלת עבדי יי' ולדקתם: ומהאל המיישיר דרך אמונה אשאל להיות לרצון אמרי פי לפניו יאר פניו בשעיפי עשתנותי להאיר אפלת מחשבותי באורו נראה אור וממנו תולאות החיים והשלום כמו שאמר יאר יי' פניו אליך וישם לך שלום:

הספר הזה נחלק לשלשה עשר מאמרים

העם ההולכים בחשך גשו הנה קרבו הלום אור גדול יגה עליכם:

(בסופו) ותהי השלמתו ביום ה' שמנה ימים להדש תשרי חמשת אלפים ושלש מאות ושלשים וחמשה לבריאת עולם ומי שזכנו להשלימו זה הוא יזכנו להתחיל ולהשלים ספרים אחרים עד אין קץ בילא"ו:

זאת ועוד אהרת עשינו לזכות את הרבים לוח כונת כל פרק ופרק וכל מאמרים הנזכרים בספר הנכבד הזה וכל הפסוקים הנזכרים בו בעבור יקל למעיין בו למצוא כל מבוקשו.

כנר ישראל ויהודא ידעו כי לנמנעות טבע קיים. וטעותים מבלתי שנפלו בדפוס הוא אחד מהנמנעות שטבעם קיים. מכמה טעמים וסבות ודרכים ושבילים ואופנים קלר המלע מהשהרע בפרט כשהאומני הדפוס כולם בלא מבני ישראל המה ובפרט בע"ש שיכל"ו בשבת מה שמכינים להם. גם דבר זה בא מק"ו מכותבי ס"ת במכוונית בכתיבתם בכל כוחם ובמהון ומתכין לב שלא לטעות אפילו הכי לא ימלטו מלטעות כי דבר זה הוא טבע קיים אם כן ראוי שלא להאשימם ולדונו לזכות כן ידין הש"י אתכם לזכות. כה דברי ההובכם זואן די גארא נדפים בשנת חמשת אלפים ושלש מאות ושלשים והמשה לבריאת העולם נדפים עם אותיות הבונבירני בבית זואן די גארא:

תחת ממשלת אדוננו הדוכוס אלוויזו מוליניגו בויניליאה

בַּקֵּשׁ קֹהֶלֶת

אחרית דבר: **שלש אימות הן אימת חלש על גבור, וכולהו ליתנהו בי.**

א) **אימת מבקרי הזמן על המחברים:** רבים ממבקרי זמננו זה חדשים לבקרי"ם, בוערים בה"ם וכסירי"ם, והמה מוציאי דבת האר"ש רעה, מרבים ה"ם להבי"ע אמ"ר, והאמ"ר איפ"ה הוא להטיל מאו"ם בקדשי חברו טרם ידעו טיב הספר ומהותו, מרבים המה פטפוטי דברים כאשר תעשינה הרוברי"ם על צדיק עתק בגאוה ובוז. — אנכי לא איראם, — יען כי ספר זה איננו משל"י אלא קהל"ת דברי"ם, מאסף לכל מחנות המחברים, להוציא קוטב דבריהם הראשונים והאחרונים, אשר בהם גלו דעתם במלאכת הספר מה ראו על ככה, ככה יעשה למחבר אשר העם חפץ ביקרו, ול"ו נעשה כן יקר וגמול"ה בהראות הע"ם והתרי"ם את שער"י ככוד ספ־ות"ו ואת יקר תפארת הקדמת"ו.

ב) **אימת המחברים על בעלי הבים:** רבים מבעלי בתי זמננו זה אשר בעון אינם יודעים בין ספר, ויהי להם דברי הספר כחסו"ם, המה בורחים ממחבר הרחק כמטחוי קשת, כי יראים המה לנפשותם מה יעשו ביום שידובר בם, והחזיקו שבעה מחברים בבעה"ב אחד לאמר, ש"ם לך קצין תחי"ה לנו, „אבל אשמים אנחנו", אומרים הבע"ב, כל נגע כל פגע כל מחבר יפנה אלינו, ימלאו כתיהם שלל, אוכלים שלל אויביהם, שוללים כל ההמו"ן, ואת כתינו הצי"ל, הענק יעניקונו ספרים ערומים לפומייהו דהני עכברי רשיעי, כל ערום יעשה בדעת. ואנחנו לא נדע, מה נעשה כי אליג"ו עיניהם תלויות וגם צפויות, ומראיהן דלות ורעות. — בע"ב כאלו לא יראוני, — אינני משבים לפתחם, את ספרי לא נתתי לאיש הזה, כי אין כדאי ספר יקר המציאות כזה להיותו נתון תחת יד אדונים קשים, קשי ההבנה, כאלה, אשר אין נחת לוה מזה, ואשר אם רגז ושחק ואין נחת.

ג) **אימת אוהבי הקצור על המחברים:** שתים הנה שנאה נפשי, ושלש לא איכל שאת. כל מחבר, כל מבאר, כל מעתיק, עובד עבודתו ביגיעה ושקידה רבה, כי רבה דע"ת האדם באר"ש וכל יצר מחשבות לבו רק ר"ב כל היום וכל הלילה, ורב תבואות בכח גבורת ימינם להתיר צרורות כספיהם, ויהי המה מריקים שקיהם והנה איש צור"ר בכעס"ו, עוד זה מחב"ר ו„זה"בא ויאמר, זה שלא עמל בו ולא גדלו ימלא שחוק פיהו ואחריו הצ"ף לאמר, ראו כמה ארכן הוא זה, איך התיב"ה, איך הידיע"ה, וכמ"ה ב ר"ת ב, רבת שנא"ה לה נפשנו הלעג השאננים. — אנכי לא איראם, — מעשה ידי להתפאר, עוד יותר שהיה קהלת חכם, עוד למד דעת את העם המתאוים, המתאוננים, המתבוננים, ואזן ותקן וחקר, כל העתקתי במדה במשקל ובישר"ה, לא הוספתי ולא גרעתי, לא הארכתי ולא קצרתי, מניתי הדיבורים כמונה מרגליות, הבדלתי בין קדש לקדש, הגו סוגי"ם מכסף ויצא לצורף כלי,

ס' **דברי קהלת** הלזה, אשר אנכי ניתן לפניכם היום חוברת הא' ממנו המקיף שערים והקדמות מן **חמשים וחמשה** ספרים, ה"ן ההמ"ה המקיפים תקופת **תשעים** ש' מן ש' **רמ"ן עד שכ"ן**, לא רמ"ו עיני ולא הלכתי בגדולות, של"ו הייתי לכל עמי, אערכה נא את אחד מגדולי המבקרים, ויקחו לנו שנים או שלשה ספרי"ם ויבקר"ו להם ספ"ר האחד וישומ"ו לו למד"ע, אם לא על פני יברכוני ויאמרו טוב הדב"ר, ויאמר עש"ו, הברכה אחת היא לך אח"י, ור"ש, ברכני גם אני: **אינני** ירא להאריך בדברים היוצאים מן הלב, באש"ר כי גם שיחותי אלה ראוים המה לצרפם אל גוף הספר, לאמר: ס' המקהיל דברי כל המחברים, ושל מחברו: **אכן** למותר הוא להאריך להעריך ערך ספרי זה, אחוי כי קריאת כל שורה בשור"ה המשמחת ומענגת את לב הקורא, ומושכת אלי' בעבותות האהבה קריאת השני' המתוקה ועריבה כפרי הגפן והעץ, טעם עצו ופריו שוה לכל נפש: **אין** עלי עתה רק לגלות צערי כרבים: עני אנכי, וחפץ ליהנות מיגיע כפי אנכי, ו„יליד" ירושלים הבזוי' מכבודה אנכי, וה"ם שלש אלה המה בעוצרי ועוכרי, עמק עכור שבו נשרף לשון הזהב ואת האדר"ת: **כי** על כן הנני קורא בקול, לכל איש נבון וחכם, לכל גבר אוהב טהר לב, מי או ידכם היום אם בקולי תשמעו, קחו ממני בכוס"ף ואם כס"ף הוא מקריב, ויקח כל חשקי ומחמדי הטובים, אשר אתי בבית ובשדה, בבית גנזי, אוצר של דברי משלות וחידות בכל המקצעות, משל"י הם ואין לזר אתם, כניתי בשם **משלי בן דוד**, מי יתן לכסף מוצא ואדפיסם, יערבו ימתקו בפיות שותיה"ם, תנו חידה לעוב"ד ומשל למר"י נפש, ישתה ואשכ"ח רישי, ושלח ידו ואוכ"ל ואתי' אני ספרי עשתונותי ורעיוני. ובשדה, אשר בהר מבחר הקברים, ס' **חלקת מחוקק** הכולל כל ציוני הקברים אשר בהר הזיתים, ואשר בעמק אלה הדברים, ההקדמות והשערים: **ובכן** עברו ושובו משע"ר לשא"ר במקנ"ה בכוס"ף ובזהו"ב, הלא כה דברי כע"ת. נאם המעתיק ומסדר ומו"ל **אשר ליב בריסק** (ויתר הדברים עי' בהקדמת ספרי)